

การเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภคในชุมชน

ปริญญานิพนธ์

ของ

อัจฉรา วงศ์วัฒนามงคล

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาดุขบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์

พฤษภาคม ๒๕๔๕

๒๕ ๑๔๕๔

การเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภคในชุมชน

ปริญาพนธ์

ของ

อัจฉรา วงศ์พัฒนามงคล

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาดุขบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์

พฤษภาคม 2545

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ปริญญานิพนธ์
เรื่อง

การเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภคในชุมชน

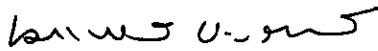
ของ

นางสาวอัจฉรา วงศ์วัฒนมงคล

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษาดุสิตบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

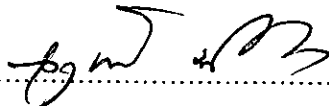

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร. นภาพร หะวานนท์)

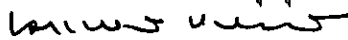
วันที่...10...เดือน...พฤษภาคม.....พ.ศ. 2545

คณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์

ประธาน

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุรวุฒิ ปัดโรสง)

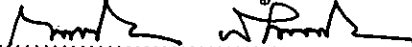
กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. นภาพร หะวานนท์)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เพ็ญสิริ จีระเดชากุล)

กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(รองศาสตราจารย์ ณรงค์ พ่วงพิศ)

กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อติรัตน์ วัฒนไพลิน)

การเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภคในชุมชน

บทคัดย่อ

ของ

อัจฉรา วงศ์วัฒนามงคล

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาดุขบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์

พฤษภาคม 2545

อัจฉรา วงศ์พัฒนามงคล (2545). การเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภคในชุมชน

ปริญญาานิพนธ์ กศ.ด.(พัฒนศึกษาศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรวุฒิ ปัดไธสง, รองศาสตราจารย์ ดร. นภาพร หะวานนท์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญสิริ จิระเดชากุล

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้ต้องการทำความเข้าใจการบริโภคของคนในชุมชนหมู่บ้าน ที่ความจำเป็น สิ่งของ และการบริโภคถูกจัดระเบียบผ่านการก่อรูปของการสร้างความหมายที่มีต่อสินค้า การศึกษานี้แสดงให้เห็นว่าภายใต้กระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยนั้น สินค้าได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิตประจำวันและการประกอบพิธีกรรม ผลที่เกิดขึ้นก็คือบริโภคนิยมได้ถูกสร้างขึ้นมาโดยกระบวนการกระทำต่อกันทางสังคมที่นำไปสู่การจัดระเบียบทางสังคมและยังผลให้เกิดวัฒนธรรมการบริโภคในชุมชน

THE CREATION OF CONSUMER CULTURE IN COMMUNITY

AN ABSTRACT

BY

ACHARA WONGWATTANAMONGKOL

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Doctor of Education degree in Development Education
at Srinakharinwirot University

MAY 2002

Achara Wongwattanamongkol.(2002). *The Creation of Consumer Culture in Community.*

Dissertation, Ed.D (Development Education). Bangkok : Graduate School,
Srinakharinwirot University. Advisor Committee : Asst. Prof. Dr. Suravut
Padthaisong , Assoc. Prof. Dr. Napaporn Havanon, Asst. Prof. Dr. Pensiri
Jeeradachakul.

This research employed qualitative method to understand villagers ' consumption in which needs , things and consumption were organized through the construction of social meanings on modern commodities. The study showed that in the process of modernization , commodities have become a part of people ' s daily life and ritual. Consequently, consumerism was gradually developed on the process of social interactions. Therefore , social order was transformed and enhanced the creation of consumer culture.

ประกาศนุญการ

ปริญญานิพนธ์เล่มนี้ เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดขึ้นมาเพื่อเป็นมาตรฐานในการประเมินการสำเร็จการศึกษาในระดับดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ สิ่งที่ได้รับจากการทำปริญญานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จ ไม่ใช่เป็นเพียงการจบการศึกษาปริญญเอกในสาขานี้เท่านั้น แต่สิ่งที่ได้รับมีค่ามากกว่าคำว่า “ปริญญเอก” นั่นคือการได้รับโอกาสในการสร้างความสำเร็จ โอกาสในการเรียนรู้ และโอกาสในการฝึกฝนด้านการทำวิจัยจากคณาจารย์ในสาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ โดยเฉพาะอาจารย์ที่ควบคุมปริญญานิพนธ์ 3 ท่าน คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สรุวุฒิ ปัดโรสง รองศาสตราจารย์ ดร. นภาพร หะวานนท์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เพ็ญสิริ จีระเดชากุล ที่ท่านต้องกลายเป็นผู้ที่มีความอดทนในหลาย ๆ ด้าน ที่จะสร้างให้มันติดคนหนึ่ง ๆ กลายเป็นผู้ที่มีความสามารถทางด้านวิชาการ และทางด้านการวิจัยจนสามารถทำปริญญานิพนธ์เล่มนี้ได้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ความสมบูรณ์ของปริญญานิพนธ์เล่มนี้ จะเกิดขึ้นไม่ได้เลยถ้าขาดคำแนะนำและข้อวิจารณ์จากผู้ที่มีความกรุณามาเป็นกรรมการสอบภายนอก 2 ท่าน คือ รองศาสตราจารย์ ณรงค์ พ่วงพิศ จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อติรัตน์ วัฒนไพลิน คณะพยาบาลศาสตร์ ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล ที่ข้อเสนอแนะจากท่านทั้งสองนี้ ทำให้ปริญญานิพนธ์เล่มนี้มีความคุณค่าและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อตัวผู้วิจัยเอง และผู้อ่านงานวิจัยในอนาคต ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณพี่ ๆ และเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒทุกท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพี่ศุภพงษ์ ประภาศิริ ที่มีน้ำใจเอื้อเฟื้อและอำนวยความสะดวกทุกด้านแก่ผู้วิจัยตลอดระยะเวลาของการศึกษา

ผู้วิจัยขอขอบคุณ คณะผู้บริหาร คณะกรรมการส่งเสริมงานวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ผู้อำนวยการสำนักวิจัย ที่เล็งเห็นความสำคัญของความก้าวหน้าของบุคลากร ที่อนุญาตให้ลาศึกษาต่อเป็นเวลานาน 3 ปี 6 เดือน รวมถึงการพิจารณาให้ทุนในการทำปริญญานิพนธ์ ที่เป็นจำนวนหนึ่งที่ทำให้ผู้วิจัยสามารถดำเนินการทำปริญญานิพนธ์ได้อย่างเต็มที่ โดยไม่ต้องกังวลเรื่องงบประมาณ

งานด้านเอกสารและงานพิมพ์ปริญญานิพนธ์เป็นงานที่สร้างความยุ่งยากและมีความยากลำบากแก่การทำงานไม่น้อย แต่ความยุ่งยากของผู้วิจัยแทบจะไม่เกิดขึ้นเลย เนื่องจาก

ผู้วิจัยได้รับการอำนวยความสะดวกจากครอบครัวบุญแสง โดยเฉพาะคุณรุจิรัตน์ผู้เป็นแม่ที่นอกจากจะต้องดูแลครอบครัวของตัวเอง ที่มีลูกชาย (นายวรรณรุจ บุญแสง) ลูกสาว (ด.ญ.วรรณรัตน์ บุญแสง) และสามี (ร.ต.อ.สุวรรณ บุญแสง) แล้ว คุณรุจิรัตน์ยังเสียสละเวลาจากการดูแลครอบครัว มาพิมพ์งานให้ผู้วิจัยอย่างรีบเร่ง เพื่อให้งานเสร็จทันเวลาด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ทุกครั้งที่การทำงานพร้อมกันนี้ ทำให้ผู้วิจัยรู้สึกว่าคุณวิจัยมีที่พึ่งที่จะแบ่งเบาภาระผู้วิจัยด้านการพิมพ์ลงไปได้อย่างมาก ดังนั้น ความสำเร็จครั้งนี้นับได้ว่า ครอบครัวบุญแสงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำให้ปริญญาณิพนธ์เล่มนี้เกิดผลสำเร็จอย่างเต็มภาคภูมิ

นอกจากนี้ในกระบวนการวิจัย สิ่งที่จะละเลยไม่ได้เลย ก็คือ ผู้ให้ข้อมูล ซึ่งในการวิจัยนี้ผู้วิจัยเลือก “บ้านหนองมะแพบแสนตอ” เป็นพื้นที่การศึกษา จากการลงเก็บข้อมูลในแต่ละครั้งสิ่งที่ผู้วิจัยได้รับไม่ใช่เป็นเพียงข้อมูลที่จะนำมาตีความในการทำวิจัยเท่านั้น สิ่งที่ผู้วิจัยได้รับก็คือความสุขใจ อิ่มใจ ที่เกิดจากความผูกพันระหว่างผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ทั้งชาวบ้านเองและผู้ประสานงานหลายท่าน ดังเช่น ผู้ใหญ่โต (ผู้ใหญ่ประสิทธิ์ มหิทธิธรรมธร) อาจารย์มาโนช ดันสกุล ลุงแอต ป้าเฉลียว และอีกหลายท่าน ๑ ในบ้านหนองมะแพบแสนตอ ที่ไม่ใช่มีฐานะเป็นเพียงแค่ผู้ให้ข้อมูลหลักเท่านั้น แต่กลายเป็นผู้ประสานงานในการพาผู้วิจัยไปเก็บข้อมูลท่านอื่น ๆ อีกด้วย สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนี้เป็นการแสดงออกถึงจิตใจที่มีความโอบอ้อมอารีของท่านผู้นั้นที่มีต่อผู้วิจัย และจากการเก็บข้อมูลครั้งนี้ ทำให้ผู้วิจัยมีสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และมีสิ่งที่พึงต้องเคารพบูชาด้วยความสนใจอีกประการหนึ่ง ก็คือ หลวงปู่ (พระราชวรมนายก) เจ้าอาวาสวัดหนองมะแพบแสนตอ เป็นอีกท่านหนึ่งที่ผู้วิจัยรู้สึกปลาบปลื้ม เป็นสุขหมดความทุกข์ใจ ทุกครั้งที่ได้ระลึกถึง รวมถึงคราวใดที่มีปัญหา หมดกำลังใจ การระลึกถึงหลวงปู่เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้วิจัยไม่รู้สึกละย่อท้อในการทำปริญญาณิพนธ์นี้ คำขอบคุณขอบพระคุณและกราบขอบคุณใด ๆ คงไม่มีค่าเท่ากับความผูกพันทางด้านจิตใจที่ผู้วิจัยได้รับจากท่านต่าง ๆ เหล่านี้

สำหรับผู้ที่อยู่เคียงข้างร่วมทุกข์ร่วมสุขมาตลอด ตั้งแต่วันแรกที่เข้าศึกษาจนมาถึงวันสุดท้ายที่ส่งรูปเล่มปริญญาณิพนธ์ ก็คือ นิสิตร่วมรุ่นพัฒนศึกษาศาสตร์รุ่นที่ 12 นับตั้งแต่พี่วาส พี่ใหญ่ที่คอยดูแลสุขทุกข์ ติดตามได้ถามความก้าวหน้า คืบหน้า ทั้งดูทั้งว่า เพื่อให้น้อง ๆ แต่ละคน คืบคลานจนได้รับความสำเร็จไปได้ด้วยดีทุกคน พี่เนยที่เป็นเพื่อนคู่ทุกข์ยามทุกข์ยากจริง ๆ และเพื่อน ๆ อีกหลายท่านที่คอยดูแลและได้ถามความคืบหน้าของทุกคนถ้วนหน้ากัน ไม่ทอดทิ้งกันเลยแม้แต่คนเดียว และพี่คนสุดท้ายที่พูดถึง คือ พี่แบ่ง (พันเอกจิรศักดิ์ สุขวัฒนา) ที่ไม่ได้เป็นพี่น้องร่วมท้องเดียวกันมา แต่มีความผูกพันห่วงใยกัน มีมากกว่าความเป็นพี่เป็นน้อง มีหลายคราวที่ทำให้พี่แบ่งเกือบหัวใจวายด้วยความที่กลัวว่า น้องคนนี้จะไม่สามารถฟันฝ่าอุปสรรคไปได้ แต่ด้วยกำลังใจและกำลังกายของพี่แบ่งทำให้น้องคนหนึ่งที่เกือบจะไม่รอด ต้องลุก

ขึ้นมาเพื่อยืนยันให้ได้ภายใต้ความกดดันหลาย ๆ อย่างที่เกิดขึ้น นอกจากนี้กำลังใจของผู้วิจัยยังมีมาจากจังหวัดสงขลาอีก คือ พี่อาร์ (ผศ.อาร์ รังสิโยภฤต) พี่สุเทพ (ผศ.สุเทพ ทิพย์ธารา) อาจารย์จากสถาบันราชภัฏสงขลา พี่วันชัย (ผศ.ดร.วันชัย ธรรมสังการ) อาจารย์จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ หาดใหญ่ ผู้ได้แบ่งภารกิจของผู้วิจัยไว้หนักอึ้ง เพื่อให้ผู้วิจัยได้มีเวลาในการทำปริญญานิพนธ์ได้อย่างเต็มที่ และเพื่อนนักวิจัยอีกคนหนึ่ง คือ คุณสิทธิเดช นิลสัมฤทธิ์ ที่เป็นผู้ที่ผ่อนคลาภาระกิจหลักของผู้วิจัย ที่เป็นสิ่งที่ผู้วิจัยนับถือใส่ใจในการทำงาน รวมถึงเพื่อนและน้อง ๆ ในสำนักวิจัยทุกท่าน และสุดท้ายบุคคลที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องมากมายนัก ในชีวิตการเรียน แต่เป็นบุคคลที่เป็นกำลังใจสำคัญอย่างยิ่งด้านจิตใจมาตลอดเกือบ 20 ปีที่ผ่านมา คือ ต๊ะ (อาจารย์ศักดิ์นา บุญเปี่ยม) ที่บางครั้งแม้ไม่ได้ทุกข์กายด้วย แต่จะทุกข์ใจด้วยเสมอ ในยามตกทุกข์ได้ยาก

สุดท้ายกลุ่มบุคคลที่เป็นฐานกำลังใจที่สำคัญของความสำเร็จครั้งนี้ ก็คือ ครอบครัวของผู้วิจัยเอง คือ แม่ (นางพิศมัย วงศ์พัฒนามงคล) ที่เป็นผู้ที่ให้ได้เสมอสำหรับลูก น้องชาย (นายจาตุรณ วงศ์พัฒนามงคล) พี่น้องและหลาน ๆ ทุกคน ที่เป็นทั้งกำลังใจและความเชื่อฟัง ที่มีให้ ที่จะทำให้อาโกวไม่ต้องมาพะวงต่อภารกิจประจำของตนเอง ที่ทำให้ผู้วิจัยมีเวลามากพอที่จะทำให้ผู้วิจัยทำงานได้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

อัจฉรา วงศ์พัฒนามงคล

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ.....	1
	ความสำคัญของการวิจัย.....	1
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
	ปัญหาการวิจัย.....	4
	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
2	แนวคิด ทฤษฎี และกรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๕
	การพัฒนาไปสู่ความทันสมัยกับความจำเป็นของการเกิดขึ้น	
	ของการใช้สินค้าในชุมชน.....	7
	การแพร่กระจายวัฒนธรรมการบริโภคสู่ชุมชนและข้อจำกัดในการอธิบาย..	8
	การแพร่กระจายวัฒนธรรมการบริโภคสู่ชุมชนหมู่บ้าน.....	9
	ข้อจำกัดในการอธิบายการแพร่กระจายวัฒนธรรมการบริโภค	
	สู่ชุมชน.....	12
	การศึกษาการบริโภคในฐานะที่เป็นวัฒนธรรมที่เป็นรอยต่อของ	
	โครงสร้างทางสังคมกับความจำเป็นพื้นฐานที่ถูกสร้างขึ้น.....	16
	แนวคิดการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมในสังคม.....	17
	การกระทำระหว่างกันทางสังคมและความสัมพันธ์ทางสังคม.....	18
	การจัดระเบียบทางสังคมและโครงสร้างทางสังคม.....	20
	การเกิดขึ้นของวัฒนธรรมและองค์ประกอบของวัฒนธรรม.....	21
	แนวคิดการศึกษาการบริโภคในฐานะที่เป็นวัฒนธรรม.....	24
	ความสัมพันธ์ระหว่างความจำเป็นพื้นฐานกับวัตถุพื้นฐาน.....	25
	กระบวนการสร้างสัญญาณ : การทำให้สินค้ามีความหมายมากกว่า	
	ความเป็นวัตถุ.....	28
	การบริโภคเชิงสัญญาณ : การเป็นตัวสื่อการบ่งบอกสถานภาพทางสังคม.....	33
	การบริโภคสินค้า : แกนหลักของการจัดระเบียบทางสังคมและ	
	การเกิดขึ้นและดำรงอยู่ของวัฒนธรรมการบริโภคในชุมชนหมู่บ้าน....	37
	กรอบแนวคิดการวิจัย.....	39

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
3	วิธีดำเนินการวิจัย.....	41
	สนาม.....	42
	การเข้าสู่สนาม.....	44
	การเก็บข้อมูลในสนาม.....	46
	ผู้ให้ข้อมูลหลัก.....	48
	การวิเคราะห์ข้อมูล.....	54
4	วัฒนธรรมการบริโภคของสังคมยุคก่อนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย.....	~~57~~
	แบบแผนการบริโภคในสังคมยุคก่อนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย.....	57
	ความเป็นมาและลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้าน.....	58
	การบริโภคในชีวิตประจำวัน.....	59
	การบริโภคเพื่อการประกอบพิธีกรรม.....	64
	การบริโภคเพื่อการทำบุญและงานบุญ.....	64
	การบริโภคเพื่อการจัดงานบวช.....	66
	การบริโภคเพื่อการจัดงานแต่งงาน.....	69
	การบริโภคเพื่อการจัดงานศพ.....	70
5	วัฒนธรรมการบริโภคของสังคมยุคการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย.....	74
	แบบแผนการบริโภคในสังคมยุคการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย.....	76
	จุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐาน.....	76
	การบริโภคในชีวิตประจำวัน.....	79
	การบริโภคเพื่อการประกอบพิธีกรรม.....	84
	การบริโภคเพื่อการทำบุญและงานบุญ.....	85
	การบริโภคเพื่อการจัดงานบวช.....	87
	การบริโภคเพื่อการจัดงานแต่งงาน.....	94
	การบริโภคเพื่อการจัดงานศพ.....	96

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
สิ่งจำเป็นและระบบความสัมพันธ์ที่ถูกสร้างขึ้นในวัฒนธรรมการบริโภค..	98
การ์ด.....	99
โต๊ะจีน.....	101
เหล้า.....	105
เครื่องบันทึกเสียง เครื่องเสียงและดนตรี.....	106
สถานที่จัดงาน.....	107
การสร้างชุดของความหมายของสินค้าและการเกิดขึ้นของวัฒนธรรม การบริโภค.....	109
6 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	113
บรรณานุกรม.....	116
ภาคผนวก.....	119
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	127

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของการวิจัย

ในโลกแห่งการพัฒนาที่มีจุดเริ่มต้นย้อนไปในอดีตเป็นเวลาประมาณกว่า 100 ปี มาจนถึงปัจจุบัน สิ่งที่เราเรียกว่า “วัฒนธรรมตะวันตก” ได้กลายมาเป็นสิ่งที่ครอบงำสังคม โดยผ่านความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่ทำให้การดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคมมีความสะดวกสบายมากขึ้น ทั้งในด้านของระบบการสื่อสาร การเดินทาง การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การติดต่อสัมพันธ์กัน รวมถึงการทำให้ชีวิตมีความอยู่ดีมีสุข ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เกิดขึ้นมาภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมหรือเรียกอีกหนึ่งได้ว่าเป็นบริโภคนิยม ซึ่งเป็นสิ่งที่คนในสังคมปฏิเสธไม่ได้ถึงความสะดวกสบายที่เกิดขึ้นภายใต้การพัฒนาดังกล่าว ที่ทำให้พัฒนาการทางสังคมของมนุษย์อยู่ในยุคที่เรียกว่า ยุคแห่งความเจริญรุ่งเรืองทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่นำพาสังคมไปสู่สิ่งที่เรียกว่า “สังคมสมัยใหม่” (เอกวิทย์ ณ ถลาง. 2536 : 81-82) และวัฒนธรรมตะวันตกดังกล่าวได้เข้ามาสู่ประเทศไทยโดยรัฐมีส่วนที่สำคัญอย่างยิ่ง โดยการกระทำผ่านแผนพัฒนาต่าง ๆ ที่เน้นในเรื่องของการพัฒนาทางเศรษฐกิจโดยเชื่อว่า การสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนและประเทศ เป็นทางที่นำไปสู่การยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน (ศรีศักร วัลลิโภดม. 2536 : 17)

ภายใต้บริบทการพัฒนาประเทศในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ต่างก็เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชนบท การเปลี่ยนแปลง ดังเช่น การปรับปรุงระบบการผลิต การใช้เทคโนโลยีและปัจจัยการผลิตใหม่ ๆ การมีระบบการขนส่งคมนาคมที่สะดวกสบาย และการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการบริโภคในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการใช้วัตถุสิ่งของเครื่องใช้ การรับรู้ข่าวสารบันเทิง การใช้บริการที่หลากหลาย การได้รับความรู้ ความคิด ค่านิยมและความเชื่อใหม่ ๆ ตลอดจนมีการปรับเปลี่ยนแบบแผนการดำเนินชีวิตที่มีความทันสมัยและเป็นสากลมากขึ้น (วัฒนา สุภักดิ์. 2544 : 3) และภายใต้สังคมแห่งการพัฒนาปัจจุบัน สิ่งที่เห็นได้จากชัดก็คือ สังคมถูกครอบงำด้วยอุดมการณ์แห่งการบริโภค ที่เนื้อหาของอุดมการณ์นั้นเป็นความพึงพอใจที่ได้มาจากการบริโภค ความสุขของมนุษย์ถูกลดทอนลงเป็นเพียงความรื่นรมย์ที่ได้มาจากการเสพวัตถุ (อิศม โกลลวิทย์. 2537 : 19) และจากเป้าหมายของการพัฒนาที่ทำให้ทุกคนในสังคมต่างก็ได้รับการยืนยันว่า ตนเองจะได้มีโอกาสในการบริโภคที่เท่าเทียมกันแต่อาจจะมากน้อยแตกต่างกันไปตามศักยภาพและอำนาจซื้อที่แต่ละคนจะมีแตกต่างกัน ซึ่งอุดมการณ์การบริโภคที่กล่าวถึงนี้

ได้ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อรองรับความต้องการของการพัฒนาภายใต้อุดมการณ์ดังกล่าว ซึ่งโดยยุค ศตวรรษที่ 20 การบริโภคได้กลายเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญที่ก่อให้เกิดการผลิต ที่ทำให้ เป้าหมายทางการผลิตได้ถูกย้ายจากการกระตุ้นให้เกิดการผลิต มาเป็นการกระตุ้นให้เกิดการ บริโภคด้วยการสร้างความต้องการในการเสพวัตถุสิ่งของ รวมถึงการสร้างความพึงพอใจให้เกิด ภายใต้การบริโภคภายในตัวผู้บริโภคเองที่กระทำผ่านสื่อโฆษณา และในขณะเดียวกันภายใต้ อุดมการณ์ของทุนนิยมและอุดมการณ์แห่งการบริโภคดังกล่าวได้กระทำให้ชุมชนที่แต่เดิม กระบวนการผลิตและการบริโภคอยู่ในภายใต้บริบทแวดล้อมเดียวกัน กล่าวคือ กระบวนการ ผลิตเป็นไปเพื่อตอบสนองการบริโภค และการบริโภคเองก็อยู่ภายใต้กระบวนการผลิตในชุมชน กลไกการแลกเปลี่ยนและการกระจายก็เป็นไปเพื่อตอบสนองต่อความจำเป็นของชุมชนสังคมเอง ที่เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นเวลายาวนาน แต่กระบวนการพัฒนาภายใต้อุดมการณ์ อย่างน้อย 2 ประการดังกล่าว ยังผลให้เกิดการขาดความต่อเนื่องของกระบวนการผลิตที่มีผลต่อ การดำรงชีวิตของคนในชุมชน ด้วยการหยุดกระบวนการการผลิตเพื่อการบริโภคที่เป็นเรื่องของ การปลูกเอง กินเอง ทำเอง ใช้เอง มาเป็นการผลิตเพื่อการค้า และในขณะเดียวกันก็ผลักดันให้วิถี การบริโภคของคนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไม่อาจใช้ กิน ของที่ผลิตในชุมชนได้อีกต่อไป ข้าวของเครื่องใช้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต และการทำกิจกรรมของคนในชุมชนต้องขึ้นอยู่ กับสินค้าและต้องกระทำผ่านกลไกการแลกเปลี่ยน และในขณะเดียวกันก็ผลักดันให้วิถีการบริโภค ของคนกระทำผ่านกระบวนการซื้อขายที่ต้องใช้เงินตราเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการแลกเปลี่ยน และยังไปกว่านั้นจากการสร้างหรือกระตุ้นความต้องการในการเสพวัตถุ ทำให้การใช้สิ่งของ หรือการบริโภคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ไม่ได้เป็นเพียงแต่การตอบสนองต่อความต้องการ ความจำเป็นที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตตามความจำเป็นพื้นฐานเท่านั้น แต่เป้าหมายที่สำคัญ นั้นอยู่ที่การได้รับการตอบสนองที่นอกเหนือจากความต้องการพื้นฐาน กล่าวคือ เป็นการบริโภค ข้าวของเครื่องใช้ที่เป็นรูปธรรมที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตประจำวัน ที่กลายมาเป็นสิ่งจำเป็นที่ เอื้ออำนวยให้เกิดความสะดวกสบายต่อชีวิตความเป็นอยู่ และขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิด ผลกระทบคือการเปลี่ยนแปลงระบบสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนหมู่บ้านเกิดขึ้นตามมา

ในบริบทของวัฒนธรรมการบริโภคที่ถูกสร้างขึ้น โดยเน้นการบริโภคด้วยการใช้สินค้า ในชีวิตประจำวัน ที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตจากการใช้ของที่สามารถทำขึ้นมาใช้เอง มาเป็นการต้องใช้สิ่งของเครื่องใช้ที่ต้องซื้อหามาด้วยเงินตรา และเป็นของใช้ที่ผลิตมาจากระบบ การผลิตแบบอุตสาหกรรม และภายใต้ระบบการผลิตแบบทุนนิยมที่เป็นการผลิตแบบ อุตสาหกรรมที่ใช้เครื่องจักรแทนแรงงานคนที่จำเป็นต้องผลิตสินค้าเป็นจำนวนมาก ทำให้ โครงสร้างระบบเศรษฐกิจจำต้องมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อรองรับสิ่งที่เกิดขึ้นดังกล่าว ทำให้เกิด ความจำเป็นต่อการระบายสินค้าไปยังผู้บริโภคอย่างในรวดเร็วและกินพื้นที่ในบริเวณกว้างและ ในปริมาณมาก ดังนั้น ภายใต้กระบวนการพัฒนาดังกล่าวทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องสร้าง

หรือกระตุ้นให้เกิดการบริโภคในอัตราที่เร็วขึ้น ที่นอกจากจะเป็นไปเพื่อการระบายสินค้าที่ผลิตออกมาล้นตลาดแล้ว ยังเป็นไปเพื่อการสะสมทุนที่มากขึ้นตามจำนวนรอบของการผลิตและการแลกเปลี่ยนของผู้ที่เกี่ยวข้องในวงจรการผลิตและการแลกเปลี่ยน ดังเช่น นายทุน ผู้ผลิต พ่อค้าคนกลาง (อภิญา เพ็ญพสุกุล. 2543 : 90 – 92) โดยการทำให้กระบวนการการบริโภคที่เกิดขึ้นภายใต้วัฒนธรรมการบริโภคหรือลัทธิบริโภคนิยมที่เนื้อแท้ของมันไม่ใช่เป็นการซื้อ กิน เคี้ยว กลืน สวมใส่ ทางกายภาพง่าย ๆ เท่านั้น แต่เป็นกระบวนการสื่อสาร – แปร แปล – รับสาร - ตีความ สารที่ถูกใส่เข้าไปในสินค้า โดยสารนั้นไปใช้ที่ทำให้สิ่งที่สำคัญที่สุดในการบริโภคไม่ใช่เป็นวัสดุหรือคุณค่าที่เป็นกายภาพ แต่เป็นความหมายที่เป็นนามธรรม (เกษียณ เตชะพีระ. 2539 : 88) และเป็นกระบวนการที่สินค้าถูกให้ความหมายมีความสำคัญขึ้นมาที่อาจเกิดเนื่องจากการรับรู้สารจากการโฆษณา หรืออาจเกิดจากการเลียนแบบผู้ที่ใช้อยู่เดิม ที่ทำให้อัตราปริมาณการบริโภคของผู้คนในชุมชนไม่ถูกจำกัดด้วย ขอบเขตของความ ต้องการ และสมรรถภาพในการบริโภคทางกายภาพและชีวภาพทางสังคมของผู้บริโภค หากแต่เป็นไปความอยากอันเลยพ้นขอบเขตความต้องการและสมรรถภาพของร่างกายออกไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุดจนเลยอำนาจซื้อและขอบเขตของอำนาจซื้อจริง ที่เอื้อให้เกิดการใช้จ่ายเงินไปในสภาพสังคมปัจจุบัน ทำให้การบริโภคในปัจจุบันได้กลายเป็นการสร้างวัฒนธรรมของการบริโภคที่เห็นได้ชัดเจนว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นดำรงอยู่และมีแนวโน้มว่าจะสืบต่อไปในชุมชนอย่างไม่มีวันสิ้นสุด

วัฒนธรรมของการบริโภคที่เกิดขึ้นในชุมชน เป็นวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นโดยมีสินค้าเป็นศูนย์กลาง ที่เห็นได้ชัดว่าในชีวิตประจำวันและระบบสังคมวัฒนธรรม สินค้าและการใช้สินค้า กลายมาเป็นทุกสิ่งทุกอย่างในการดำรงชีวิตประจำวันไม่ว่าจะเป็นเรื่องของวิถีชีวิต การมีรสนิยม การบริโภค และการมีรูปแบบการดำรงชีวิตทั้งหลายต่างก็มีสินค้าเป็นตัวกำหนดแทบทั้งสิ้น และภายใต้ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าวข้างต้น วัฒนธรรมการบริโภคไม่อาจเกิดขึ้นและดำรงอยู่ในชุมชนได้ ถ้าปราศจากการใส่ความหมายมีความสำคัญเข้าไปในตัวสินค้าผ่านระบบการค้าแบบ การตลาด ระบบการสื่อสารและการโฆษณา ที่สินค้าถูกให้คุณค่าทางสังคมมากกว่าคุณค่าในเชิงประโยชน์ใช้สอยที่เป็นจริง และสิ่งที่เกิดขึ้นดังกล่าวยังผลให้คนในชุมชนหมู่บ้านยอมรับต่อระบบคุณค่าที่ถูกสร้างขึ้นในสินค้านี้ ดังนั้น และผลที่เกิดตามมาก็คือ สินค้าที่ผลิตในระบบอุตสาหกรรมสามารถเข้าไปแทนที่สินค้าที่ผลิตขึ้นเองในชุมชนด้วยความเต็มใจของตัวผู้บริโภคก็คือคนในชุมชนเอง สิ่งทีกล่าวนี้นี้ เป็นเพียงจุดเริ่มต้นของการศึกษาการเกิดของ วัฒนธรรมการบริโภคในชุมชน และเป็นสิ่งที่ประเด็นสำคัญที่งานวิจัยที่ให้ความสำคัญศึกษา ถึงกระบวนการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภคในชุมชน และสิ่งที่น่าสนใจมากไปกว่านั้นก็คือ คำถามว่าวัฒนธรรมการบริโภคดังกล่าว สามารถดำรงอยู่และสืบต่อยาวนานในชุมชนได้อย่างไร ซึ่งในการตอบคำถามแรกดังกล่าว สามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิดการวิเคราะห์ระบบของการ

สร้างความหมายให้แก่สินค้า ซึ่งได้การวิเคราะห์ถึงกระบวนการสร้างสัญลักษณ์ (semiotics) ที่เป็นกระบวนการที่สินค้าถูกให้ความหมายและมีความสำคัญต่อการกระทำกิจกรรมในชีวิตประจำวันรวมถึงชีวิตทางสังคม และสินค้ากลายเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในแต่ละกิจกรรมและการกระทำทางสังคมนั้น และนอกจากนี้สินค้าในสังคมสมัยใหม่ปัจจุบันยังถูกให้ความสำคัญในการเป็นบ่งบอกถึงสถานภาพทางสังคมของบุคคล ด้วยการมองผ่านการมีรสนิยมในการบริโภคและการมีรูปแบบการดำเนินชีวิต และแนวคิดเพื่อตอบคำถามว่าทำไมวัฒนธรรมบริโภคสามารถดำรงอยู่และสืบต่อในชุมชนได้นั้น ก็คือแนวคิดที่สินค้าได้กลายมาเป็นแกนหลักของการจัดระเบียบทางสังคม และสังคมก็ได้มีการผลิตซ้ำการจัดระเบียบนั้นจนกลายเป็นวัฒนธรรมการบริโภคขึ้นมาในชุมชนหมู่บ้าน สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างเป็นกระบวนการที่ในการวิจัยนี้ให้สนใจที่จะศึกษาถึงกระบวนการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภคในชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้ต้องการคลี่คลายให้เห็นระบบการสร้างความหมายหรือการสร้างชุดของสัญลักษณ์ให้กับสินค้า รวมทั้งการศึกษากระบวนการที่สินค้ามีอิทธิพลต่อการทำให้เกิดการกระทำทางสังคม และการสร้างระบบความสัมพันธ์ที่นำไปสู่การเป็นแบบแผน - และการเกิดเป็นระเบียบทางสังคมจนกลายเป็นวัฒนธรรมการบริโภคที่เกิดขึ้นในชุมชนหมู่บ้าน ✓

ปัญหาการวิจัย

ประเด็นคำถามการวิจัยก็คือ วัฒนธรรมการบริโภคได้เกิดขึ้นในชุมชนหมู่บ้านได้อย่างไร และทำไมสินค้าจึงได้กลายมาเป็นแกนหลักของการจัดระเบียบทางสังคม และสังคมมีการผลิตซ้ำการจัดระเบียบทางสังคมเกิดขึ้น จนกลายเป็นวัฒนธรรมการบริโภคขึ้นในชุมชน การตอบปัญหาการวิจัยนี้ต้องการคลี่คลายให้เห็นถึงกระบวนการของการเกิดวัฒนธรรมการบริโภคขึ้นในชุมชนหมู่บ้าน ✓

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยเป็นการศึกษากระบวนการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภคในชุมชนที่เป็นการศึกษาในเชิงวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากการศึกษาในแนวทางแบบเดิม กล่าวคือ วัฒนธรรมการบริโภคในลักษณะสินค้าเป็นแกนกลางของระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นทั้งในด้านการ

เป็นสื่อในเชิงความหมายและการกระทำกันทางสังคมที่ทำให้ผลการศึกษาไม่นอกจากมีวิธีการศึกษาที่แตกต่างแล้ว การศึกษานี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการวิจัยอื่น ๆ ต่อไป

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และกรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาวัฒนธรรมการบริโภคในลักษณะของกระบวนการเกิดขึ้น การดำรงอยู่และการสืบทอดของวัฒนธรรมบริโภคในชุมชน ที่ถูกสร้างขึ้นภายใต้การพัฒนาไปสู่ความทันสมัย โดยที่การศึกษาวัฒนธรรมการบริโภคในที่นี้ เป็นการศึกษาการบริโภคที่ไม่เพียงแต่จะเป็นเรื่องของการใช้สินค้าที่ถูกผลิตออกมาจากระบบอุตสาหกรรมอย่างมากมาย แต่เป็นการศึกษาว่า ทำไมในสังคมปัจจุบันสินค้าได้กลายมาเป็นศูนย์กลางของการกระทำทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิตทางสังคม โดยการวิจัยนี้มองว่าการบริโภคสินค้าไม่ใช่เป็นเพียงแต่การบริโภคคุณค่าประโยชน์ที่ได้อยู่ในตัวสินค้าเท่านั้น แต่สินค้าถูกให้ความหมายความสำคัญมากไปกว่านั้นคือสินค้าถูกให้คุณค่าในเชิงสัญลักษณ์ที่ถูกนำไปใช้เป็นตัวแทนของสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น ความรัก ความกตัญญู ให้มาเป็นสิ่งที่เป็รปธรรมมองเห็นได้ในโดยผ่านตัวสินค้า และสินค้าต่าง ๆ เหล่านี้ที่มีการให้ความหมายเหล่านี้ ก็ถูกจัดระบบขึ้นมาในสังคมเพื่อทำให้เกิดการกระทำทางสังคมหนึ่ง ๆ ขึ้นภายใต้ชุดระบบของความหมายของสินค้าเหล่านั้น และภายใต้การเลือกใช้สินค้าและวิถีปฏิบัติตนของคนในชุมชนหมู่บ้านที่มีสินค้าเป็นศูนย์กลาง ที่ทำให้เกิดการแบ่งแยกสังคมชุมชน มีการจัดลำดับช่วงชั้นเกิดขึ้น ภายใต้สิ่งที่เรียกว่าการมีรสนิยมในการเลือกใช้สินค้า และมีวิธีการปฏิบัติตนที่แตกต่างไปจากคนอื่น และสินค้าได้กลายมาแกนหลักของระบบความสัมพันธ์ทางสังคม และผลสุดท้ายสินค้าได้กลายเป็นตัวหลักในการจัดระเบียบทางสังคมขึ้น และระเบียบทางสังคมนั้นได้ถูกผลิตซ้ำจนทำให้กลายเป็นวัฒนธรรมบริโภคผ่านการสื่อความหมายของการกระทำและการให้ความหมายต่อสินค้าที่เกิดขึ้นในชุมชนหมู่บ้านที่สุดท้ายก็คือ สินค้าได้กลายเป็นตัวสร้างหรือตัวผลิตวัฒนธรรมที่ทำให้เกิดกระบวนการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภค และผลิตซ้ำนี้เองทำให้วัฒนธรรมการบริโภคสามารถดำรงอยู่ในชุมชนหมู่บ้านได้ โดยการวิจัยนี้ต้องการศึกษากระบวนการเกิดขึ้นและการสืบทอด (reproduction) ของวัฒนธรรมการบริโภคขึ้นในชุมชน ซึ่งความชัดเจนของการศึกษานี้จะเกิดขึ้นได้ด้วยการแสดงให้เห็นถึงกระบวนการสร้างสัญลักษณ์ที่ทำให้สินค้ามีความหมายมากกว่าวัตถุ การมีรสนิยมและการมีวิถีชีวิตแบบหนึ่ง ที่เป็นเรื่องของการเลือก การใช้สินค้า เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความแตกต่างของสถานภาพทางสังคมที่บ่งบอกความเหลื่อมล้ำต่ำสูงของคนในชุมชนหมู่บ้าน และสินค้าได้กลายเป็นตัวหลักของการเกิดการจัดระเบียบทางสังคมและมีการผลิตซ้ำจนกลายเป็นวัฒนธรรมดังที่ได้กล่าวแล้ว

การพัฒนาไปสู่ความทันสมัยกับความจำเป็นของการเกิดขึ้นของการใช้สินค้าในชุมชน

ในช่วง 3 - 4 ทศวรรษที่ผ่านมา สังคมไทยได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ เกิดขึ้น ทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลกเช่นเดียวกับในทวีปเอเชียและอเมริกาใต้หลายประเทศ โดยประเทศที่พัฒนาแล้วในโลกตะวันตกได้มีกระแสของการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาว่า หมายถึง การทำให้สังคมที่มีการผลิตแบบดั้งเดิม ซึ่งก็คือ สังคมแบบเกษตรกรรมปรับเปลี่ยนไปสู่สังคมที่มีการผลิตแบบสมัยใหม่ ที่เป็นการผลิตในระบบอุตสาหกรรม โดยประเทศไทยได้สนองตอบต่อแนวคิดดังกล่าวในทางบวก โดยจะเห็นได้จากแนวทางการพัฒนาของไทยนับตั้งแต่เริ่มมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 1 ซึ่งเริ่มใช้มาตั้งแต่ปี พ.ศ.2504 ที่มุ่งเน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างเขื่อนเพื่อผลิตไฟฟ้า เพื่อใช้ในการอุตสาหกรรม การสร้างเครือข่ายถนนสายใหญ่ ๆ โดยมีกรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลาง ทั้งนี้การพัฒนาดังกล่าวเป็นการพัฒนาในแนวคิดของกระแสหลัก ที่เป็นแนวคิดที่ทำให้ประเทศหรือสังคมที่ยังไม่พัฒนาดำเนินการตามแนวทางของประเทศอุตสาหกรรมในโลกตะวันตก สามารถพัฒนาประเทศตามแบบตะวันตกได้ โดยกระแสหลักของแนวคิดนี้ ได้แก่ กระบวนการทำให้สังคมเข้าสู่ความทันสมัย ซึ่งความหมายของความทันสมัยนี้มีความใกล้เคียงกับการทำให้สังคมเป็นแบบสังคมตะวันตก และมีความใกล้เคียงกับการทำให้ประเทศพัฒนาเป็นสังคมอุตสาหกรรม ซึ่งการทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยหรือพัฒนาประเทศเป็นประเทศอุตสาหกรรมได้นั้น มีเงื่อนไขหลายประการ ในด้านเศรษฐกิจ ประเทศที่เป็นประเทศเกษตรกรรมจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรม มีการจัดระบบเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับการพัฒนาภาคอุตสาหกรรม มีการปรับปรุงระบบขนส่ง ระบบพลังงาน ระบบสื่อสาร เป็นต้น

ในด้านสังคมก็เป็นอีกด้านหนึ่ง ที่เป็นเงื่อนไขที่สำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย กล่าวคือ สิ่งจำเป็นอีกประการหนึ่งที่ต้องให้เกิดขึ้นก็คือ การเปลี่ยนผ่านของสังคมประเพณีไปสู่สังคมสมัยใหม่ที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างเพื่อรองรับการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย โดยเงื่อนไขที่สำคัญนั้นสังคมจำเป็นจะต้องมีการแบ่งงานกันทำตามความชำนาญการเฉพาะอย่างที่เกิดขึ้น นั่นคือ เกิดการจำแนกแจกแจงทางเศรษฐกิจที่ในสังคมประเพณีดั้งเดิมนั้นกิจกรรมการผลิตจะอยู่ในแวดวงของครอบครัวและเครือญาติ การแลกเปลี่ยนและการบริโภครวมถึงการกระจายนั้นจะจำกัดอยู่ในครอบครัว หมู่บ้านและชุมชน ทั้งการผลิตและการบริโภคจะดำรงอยู่ในบริบททางสังคมเดียวกัน แต่เมื่อมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจเกิดขึ้น กิจกรรมทางเศรษฐกิจได้ถูกเคลื่อนย้ายออกจากครอบครัวและหมู่บ้าน โดยชุมชนที่มีวัฒนธรรมทางสังคมเป็นสังคมเกษตรกรรมที่มีฐานทางเศรษฐกิจเป็นแบบพอเพียง ที่เป็นการตอบสนองต่อความต้องการและชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีของคนในชุมชน ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง

ทางเศรษฐกิจที่พยายามสร้างรายได้ให้กับประเทศ โดยให้ภาคเกษตรกรรมเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตจากการผลิตเพื่อการบริโภคมาเป็นการปลูกพืชเพื่อขาย ยังผลให้เกิดการจำแนกแจกแจงการผลิตออกจากการบริโภคและแยกการบริโภคออกจากชุมชน ซึ่งการจำแนกแจกแจงนี้เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เป็นการจำแนกกิจกรรมทางเศรษฐกิจทั้งด้านการผลิต การบริโภค การแลกเปลี่ยนและการกระจายออกไปตามความชำนาญเฉพาะอย่าง และที่สำคัญก็คือ กิจกรรมทางเศรษฐกิจทั้ง 4 ด้านนี้ ได้กระทำภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมด้วยระบบเศรษฐกิจแบบตลาด ที่เข้ามาแทนที่ระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง ที่เป็นระบบเศรษฐกิจที่ครัวเรือนทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ผลิต ผู้บริโภค และทำหน้าที่แลกเปลี่ยนด้วยตนเอง แต่เมื่ออิทธิพลของระบบเศรษฐกิจแบบตลาดได้แพร่กระจายเข้าไปสู่หมู่บ้าน และชุมชนหมู่บ้านถูกผนวกเข้าสู่ความสัมพันธ์ในระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้า ภายใต้การสนับสนุนของรัฐด้วยการสร้างโครงสร้างพื้นฐาน ทำให้วิถีการผลิตและการบริโภคตกอยู่ในภายใต้โครงสร้างระบบเศรษฐกิจกระแสหลักทั้งทางด้านการผลิตและการบริโภค โดยการผลิตนั้นเป็นไปเพื่อการค้า และการบริโภคของชุมชนต้องอยู่ในภายใต้การยังชีพด้วยสินค้า (commodity goods) ดังนั้น ทั้งวิถีการผลิตและการบริโภคในชุมชนต่างก็ถูกทำให้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสการพัฒนาแบบทุนนิยม และที่สำคัญนอกเหนือไปจากนั้นก็คือนโยบายกระแสหลักของการทำให้สังคมไปสู่ความทันสมัยนั้นก็คือนโยบายการเน้นถึงความจำเป็นที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงระบบค่านิยม ความเชื่อที่เป็นอุปสรรคต่อการทำให้คนเข้าสู่สังคมอุตสาหกรรม (นภาพร ณะวานนท์, 2543 : 19) เพื่อรองรับผลผลิตจากการผลิตในระบบอุตสาหกรรม และสิ่งที่จำเป็นมากไปกว่านั้น ก็คือ ความจำเป็นที่ต้องเปลี่ยนวิถีการบริโภคจากการบริโภคสิ่งของเครื่องใช้ที่ผลิตในครัวเรือน มาสู่การบริโภคสิ่งของเครื่องใช้ที่ผลิตจากโรงงานอุตสาหกรรม

การแพร่กระจายวัฒนธรรมการบริโภคสู่ชุมชน และข้อจำกัดในการการอธิบาย

การพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยที่นำความเจริญไปสู่ชนบทที่เกิดขึ้นอย่างมากมายในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา ผลของความเจริญดังกล่าวไม่ได้เกิดผลทางด้านบวกแต่เพียงอย่างเดียว แต่เกิดผลทางด้านลบขึ้นด้วยเช่นเดียวกัน ที่เห็นได้อย่างเด่นชัดก็คือ ความเจริญทางด้านสาธารณูปโภคที่รัฐสร้างขึ้น ถูกใช้เป็นช่องทางของการเดินทางของสินค้าต่าง ๆ ที่ถูกผลิตขึ้นในระบบอุตสาหกรรมอย่างมากมายต่างหลั่งไหลไปสู่ชนบท ด้วยวิธีการจัดการทางตลาดที่สร้างระบบการซื้อขายที่เอื้ออำนวยให้การซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพภายใต้การชักจูงให้เห็นถึงคุณค่าของสินค้า ความสะดวกสบายในการใช้สินค้านั้น รวมถึงความหมายในเชิงคุณค่าทางสังคมของสินค้า ที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตประจำวัน ที่ทำให้คนในชนบทยอมรับการแพร่กระจายสินค้า จนทำให้การดำรงชีวิตของคนในชนบทตกอยู่

ภายใต้อำนาจของการใช้สินค้า หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าตกอยู่ภายใต้กระแสของการบริโภค ที่ต่อมากลายเป็นปัญหาเกิดขึ้นว่า ภายใต้กระแสการบริโภคดังกล่าว ทำให้คนในชุมชนหมู่บ้าน เกิดการบริโภคที่เกินตัวคือเกินรายได้และความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต ซึ่งการแก้ปัญหาดังกล่าว ได้มีความพยายามในการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นนี้ในหลายมิติ หลายสาขาวิชาที่ เป็นการอธิบายทางวิชาการที่เป็นกระแสหลัก แต่อย่างไรก็ตามการอธิบายดังกล่าวไม่ได้นำไปสู่ การอธิบายว่า ทำไมคนในชนบทชุมชนหมู่บ้านจึงยอมรับหรือยอมตามหรือตกอยู่ในกระแสของ การบริโภคอย่างไม่มีทางเลือก และทำไมวัฒนธรรมการบริโภคหรือสินค้าสามารถดำรงอยู่ใน ชุมชนหมู่บ้านได้

การแพร่กระจายวัฒนธรรมการบริโภคสู่ชุมชนหมู่บ้าน

จากกระแสโลกาภิวัตน์ที่เกิดขึ้นต่อเนื่องมาจากการพัฒนาในปัจจุบัน ประเทศไทยที่ ถูกนิยามว่าเป็นประเทศกำลังพัฒนา และชุมชนหมู่บ้านเองที่ถูกนิยามว่า เป็นพื้นที่ด้อย พัฒนาอีกทีนี้ไม่พ้นการถูกครอบงำทางสังคมและวัฒนธรรมตะวันตก ที่มีลักษณะเน้นความ ก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ความเป็นวิทยาศาสตร์ การมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีความทันสมัย รวมถึงระบบการสื่อสารที่ทันสมัย ที่ได้กลายเป็นแกนกลางวัฒนธรรมที่แผ่ขยายไปครอบคลุม ทั่วโลกในปัจจุบัน ทำให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์กันมากขึ้น และเข้มข้นมากขึ้น ทำให้โลกแคบลง และทำให้เกิดการยืมวัฒนธรรมและแบบแผนการดำเนินชีวิตแบบใหม่ (อภิญา เฟื่องฟูสกุล. 2543 : 64) โดยกระแสโลกาภิวัตน์ที่เกิดขึ้นนี้ ไม่เพียงแต่จะมีผลกระทบโดยตรงต่อทั้งประเทศ โดยรวมเท่านั้น ผลกระทบนี้ยังสืบเนื่องลงไปถึงชุมชนหมู่บ้าน และผลกระทบนี้ไม่ได้เกิดขึ้น แต่เพียงส่วนเดียวของชีวิต แต่เกิดขึ้นครอบคลุมทุกมิติของชีวิต ทั้งทางด้านชีวิตความเป็น อยู่และกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ดังเช่นการผลิตและการบริโภค โดยเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า ระบบสังคมไทยแต่ดั้งเดิมนั้น เป็นสังคมที่มีภาพลักษณ์ว่าคนในสังคมมีความสัมพันธ์กันอย่าง ไกล่ลชิด เป็นเครือญาติ มีขนาดการถือครองที่ดินไม่มาก การสืบทอดกรรมสิทธิ์ในที่ดินและ ทรัพย์สินเป็นเรื่องของการสืบทอดทางสายโลหิตมากกว่าการซื้อขาย มีความเชื่อและขนบจารีต ปฏิบัติเป็นแบบดั้งเดิมรวมถึงมีแบบแผนการบริโภคที่อยู่บนพื้นฐานการผลิตของชุมชนเอง มีกลไก การแลกเปลี่ยนทางภายในชุมชนที่ไม่เน้นรูปแบบของการค้า มีระบบการจัดสรรหรือการกระจาย เป็นไปตามความสัมพันธ์แบบเครือญาติพึ่งพาอาศัยกัน

โดยทางด้านกิจกรรมทางเศรษฐกิจ 4 ประการนั้นก็คือ การผลิต การบริโภค การ แลกเปลี่ยน และการจัดสรร โดยการผลิตนั้นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนสามารถนำ ทรัพยากรธรรมชาติมาสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตอยู่ของมนุษย์และสังคม การผลิตเป็นรากฐานสำคัญของชีวิตมนุษย์ในสังคม เป็นการสร้างวัตถุสิ่งของและความมั่งคั่งให้กับ

บุคคล และยังเป็นเงื่อนไขสำคัญของการจัดระเบียบทางสังคมของชุมชน เพราะส่วนใหญ่แล้ว ในกระบวนการผลิต คนหรือครอบครัวเดียวไม่อาจจะทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้สำเร็จได้เพียงลำพัง ทำให้คนในชุมชนต้องเข้ามามีความสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การพึ่งพาอาศัยกัน การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ การช่วยเหลือกัน ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการผลิต ส่วนการบริโภคนั้นหมายถึง การใช้ประโยชน์ (ซึ่งรวมถึงความพึงพอใจ ความสุข ความสะดวกสบาย) จากสิ่งต่าง ๆ นี้เกิดขึ้นจากกระบวนการผลิต โดยทั่วไปแล้วการผลิตที่เกิดขึ้นจะเป็นไปเพื่อตอบสนองต่อการบริโภคทั้งสิ้น สำหรับการแลกเปลี่ยนนั้นเป็นกระบวนการที่คนนำมาแลกเปลี่ยนกัน โดยอาจเป็นการแลกเปลี่ยนสิ่งของต่อสิ่งของ หรือการแลกเปลี่ยนบริการและการแลกเปลี่ยนแรงงาน และสุดท้ายการจัดสรร หรือการกระจายส่วนแบ่งที่บุคคลจะได้รับจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีนัยรวมถึงการจัดสรรปัจจัยการผลิต ผลผลิตและสินค้าอุปโภค บริโภคต่าง ๆ สังคมหรือชุมชน จะมีหลักเกณฑ์ กติกา หรือเกณฑ์สำหรับการจัดสรรปัจจัยการผลิต เช่น ที่ดิน น้ำ รวมทั้งผลที่ได้จากกระบวนการผลิตแตกต่างกัน

ภายใต้เงื่อนไขที่เป็นผลกระทบมาจากแนวนโยบายการนำประเทศไปสู่ความทันสมัย เช่น การสร้างถนน การขุดบ่อบาดาล การสร้างอ่างเก็บน้ำ และคลองชลประทาน การจัดระบบสินเชื่อผ่านธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ การกระตุ้นให้มีการใช้เทคโนโลยีทางการเกษตรแบบใหม่ การกระตุ้นให้มีการปลูกพืชไร่เพื่อการค้า และจากกิจกรรมดังกล่าวในระบบเศรษฐกิจของชุมชน หมู่บ้านเกือบทั้งหมด ต่างก็ได้รับผลกระทบจากแผนพัฒนา ฯ ดังกล่าว โดยชุมชนได้รับการกระตุ้นให้เปลี่ยนแปลงระบบการผลิต จากการผลิตที่มีเป้าหมายเพื่อการบริโภคไปสู่การผลิตเพื่อขาย เพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้กับประเทศ และในขณะเดียวกันก็เกิดการแพร่กระจายของสินค้าเข้าไปสู่ในชนบท คนในชนบทมีความจำเป็นต้องสร้างรายได้ให้กับตัวเองเพื่อนำเงินไปซื้อสินค้าที่จำเป็นต่อการบริโภค โดยการบริโภคมี 2 แบบ แบบแรกได้แก่ การบริโภคที่ก่อให้เกิดผลผลิต (productive consumption) เช่น การใช้เครื่องมือ เครื่องจักรกลต่าง ๆ การใช้วัตถุดิบ การใช้พลังงานและสิ่งต่าง ๆ ในกระบวนการผลิตเพื่อให้เกิดผลผลิต แบบที่สอง ได้แก่ การบริโภคเพื่อการดำรงชีพ (personal consumption) ซึ่งเป็นผลผลิตในรูปแบบต่าง ๆ เช่น อาหาร เสื้อผ้า สิ่งของ งานศิลปะ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ฯลฯ เพื่อตอบสนองความพึงพอใจหรือความต้องการส่วนตัว (นภาพรณี หะวานนท์ และคณะ. 2543 : 2) ซึ่งจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าวมีผลต่อการบริโภคของคนในชุมชน โดยเฉพาะการบริโภคเพื่อการดำรงชีพ

นอกจากนี้จากบริบทของกระแสโลกาภิวัตน์ภายใต้การพัฒนาไปสู่ความทันสมัยที่เป็นอิทธิพลโดยตรงมาจากระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ที่เน้นระบบการผลิตแบบอุตสาหกรรมที่

จำเป็นต้องผลิตสินค้าออกมาเป็นจำนวนมากในเวลาที่รวดเร็ว ในปริมาณที่มากขึ้น เพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิต และทำให้เกิดผลกำไรที่มากขึ้นทำให้เกิดปัญหาสินค้าล้นตลาดตามมา ดังนั้นเงื่อนไขความจำเป็นอีกประการหนึ่งที่ต้องถูกสร้างขึ้น ก็คือ ความจำเป็นที่ต้องระบายสินค้าที่ผลิตเป็นปริมาณที่มากขึ้นไปสู่การบริโภคของคนหมู่มาก ซึ่งการกระทำดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้นั้นสินค้าต่าง ๆ ที่ผลิตขึ้นนั้น ต้องทำให้เกิดความสะดวกสบายในการใช้ เป็นสินค้าที่จำเป็นในการดำรงชีพ และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดของการผลิตสินค้า สินค้านั้นต้องนำไปสู่การสร้างความปลอดภัยในการบริโภคให้เกิดขึ้นกับตัวผู้บริโภคเอง และสินค้าดังกล่าวได้แพร่กระจายไปสู่ชุมชน และชุมชนเองดังที่ได้กล่าวแล้วก็ถูกทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างเพื่อรองรับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ดังเห็นได้ว่า ชุมชนในปัจจุบันมีลักษณะทางสังคมที่เน้นการบริโภคในลักษณะเช่นเดียวกันหรือเหมือนกันกับสังคมเมือง สิ่งที่ได้เห็นได้อย่างชัดเจนก็คือวิธีการบริโภคของคนในชนบทในปัจจุบันต้องกระทำผ่านการใช้สินค้าในชีวิตประจำวัน ที่ผลิตจากระบบการผลิตแบบอุตสาหกรรม ทำให้ต้องมีการเปลี่ยนวิถีชีวิตจากการกิน การใช้ของที่สามารถผลิตขึ้นมาเอง มาเป็นการใช้สิ่งของที่ต้องซื้อหามาด้วยเงินตรา และนอกจากนี้จากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ดังเช่น การสร้างถนน ไฟฟ้า ที่ถูกสร้างขึ้นภายใต้การพัฒนาไปสู่ความทันสมัย ที่ถูกสร้างขึ้นมารองรับผลกระทบของทุนดังกล่าว มีผลทำให้เกิดการสร้างหรือกระตุ้นให้เกิดการบริโภคขึ้นในชุมชนมากขึ้น และเป็นการเร่งอัตราความเร็วของการบริโภคให้มากขึ้น ดังนั้น ตามที่ได้กล่าวการแพร่กระจายวัฒนธรรมการบริโภคไปสู่ชนบทที่เป็นส่วนหนึ่งของผลกระทบของทุนนิยม จึงจำเป็นต้องถูกสร้างให้เกิดขึ้นเพื่อรองรับการเชื่อมโยงของระบบการผลิตแบบสมัยใหม่กับการบริโภคภายใต้การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางสังคมภายใต้การพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยดังกล่าว และสินค้าที่ผลิตโดยระบบอุตสาหกรรมก็ถูกนำมาใช้เป็นช่องทางในการเชื่อมระบบอุตสาหกรรมที่เป็นระบบเศรษฐกิจของโครงสร้างสังคมใหม่ลงมาสู่การทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมหมู่บ้านที่มีผลทำให้ชุมชนหมู่บ้านถูกดึงเข้าไปผนวกกับระบบเศรษฐกิจในระดับชาติได้

จากความจำเป็นของการแพร่กระจายวัฒนธรรมการบริโภคให้เกิดขึ้น เพื่อรองรับการเชื่อมโยงของกระบวนการผลิตและการบริโภค ภายใต้ระบบการผลิตแบบอุตสาหกรรมดังกล่าว ในสังคมโลกเองในศตวรรษที่ 20 นี้ การสะสมส่วนเกินได้ย้ายจากการกระตุ้นการผลิตมาสู่ปริมาณของการบริโภค ด้วยการสร้างหรือกระตุ้นการบริโภคให้เกิดขึ้นในคนหมู่มากนั้น ซึ่งจะเกิดขึ้นได้นั้นจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมขึ้นมารองรับดังที่ได้กล่าวมาแล้ว เห็นได้ว่าวัฒนธรรมการบริโภคดังกล่าวได้แพร่กระจายและแทรกซึมเข้าไปในทุกมิติของชีวิตการดำรงอยู่ของคนในชุมชนด้วยการทำให้คนในชุมชนเกิดความจำเป็นต่อการดำรงชีพภายใต้บริบทของการใช้สินค้า ซึ่งได้กระทำผ่าน “อุดมการณ์ของการบริโภค” ที่มีพื้นฐานว่า เป็นความพึงพอใจที่ได้จากการบริโภค ที่ทำให้อัตราการบริโภคของผู้บริโภคไม่ได้ถูกจำกัดอยู่ภายใต้

ขอบเขตความต้องการ และสมรรถภาพในการบริโภคทางกายภาพและชีวภาพของร่างกาย ผู้บริโภค หากแต่เป็นไปตามความต้องการ ความอยากที่ถูกสร้างขึ้นเรื่อย ๆ จนเลยพ้นขอบเขต ความต้องการและสมรรถภาพของร่างกายออกไปอย่างไม่สิ้นสุด และตัวผู้บริโภคเองไม่สามารถ ที่จะบังคับหรือควบคุมตัวเองได้จนทำให้เลยอำนาจซื้อและขอบเขตอำนาจซื้อจริง ซึ่งอุดมการณ์ ดังกล่าวเป็นการเอื้อให้เกิดการใช้จ่ายเกินในสภาพสังคมปัจจุบัน ที่ในการบริโภคเป็นจำนวนมากขึ้น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามมาอย่างอัตโนมัติยังผลให้เกิดกำไรส่วนเกิน ที่เกิดขึ้นตามรูปแบบหรือ จำนวนปริมาณของสินค้าที่เกิดขึ้นเพื่อมาตอบสนองความพึงพอใจในการบริโภค คำถามก็คือ ทำไมการแพร่กระจายกระแสของการบริโภคไปสู่ชุมชนชนบทจึงสามารถเข้าไปแทนที่วิถี การบริโภคของคนในชุมชนชนบทได้ โดยขาดการต่อต้านหรือการไม่ยอมตามของคนในชุมชน

ข้อจำกัดในการอธิบายการแพร่กระจายวัฒนธรรมการบริโภคสู่ชุมชน

จากที่กล่าวแล้วข้างต้นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 อันเนื่องมาจากนโยบายการพัฒนาประเทศของรัฐ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การ ขยายตัวของตลาดและระบบเศรษฐกิจทุนนิยม การขยายการให้บริการของภาครัฐและระบบ สื่อสารคมนาคม ตลอดจนการขยายตัวของระบบราชการ ล้วนแล้วแต่มีบทบาทสำคัญในการ ผลักดันให้ชุมชนชนบทเชื่อมโยงและผนึกรวมเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของประเทศและของโลกมากขึ้น และภายใต้บริบทการพัฒนาประเทศวิถีชีวิต และมาตรฐานความเป็นอยู่ของคนในสังคมโดยเฉพาะในสังคมชนบทก็มีการเปลี่ยนแปลงไป เช่น การปรับปรุงระบบการผลิต การใช้เทคโนโลยีและปัจจัยการผลิตใหม่ ๆ การมีระบบการขนส่ง คมนาคมที่สะดวกสบายและการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการบริโภคในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น การใช้วัตถุ สิ่งของเครื่องใช้ การรับรู้ข่าวสาร การบันเทิง การใช้บริการที่หลากหลาย การได้ ได้รับความคิด ค่านิยม และความเชื่อใหม่ ๆ ตลอดจนมีการปรับเปลี่ยนแบบแผนการดำเนิน ชีวิตที่มีความทันสมัยและเป็นสากลมากขึ้น

การพัฒนาประเทศและการเปลี่ยนแปลงสังคมในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมาได้ส่งผล ต่อการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการบริโภคที่เป็นอิทธิพลมาจากสื่อในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะ อย่างยิ่งการเกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่า "วัฒนธรรมบริโภค" ที่เกิดขึ้นแผ่ขยายเข้าไปในชุมชน ที่ยังมีการพึ่งพิงภาคเกษตรกรรมเป็นหลัก การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นท่ามกลางการขยายตัวของ สินค้าที่เป็นผลผลิตของภาคอุตสาหกรรม แบบแผนการบริโภคนิยมแบบใหม่ที่เกิดขึ้น ที่ขยาย อิทธิพลไปทั่วโลกเป็นสิ่งที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นข้าวของเครื่องใช้นานาชนิดที่มี จำนวนมาก สินค้าใหม่ ๆ ที่ปรากฏตัวออกสู่ตลาดด้วยความถี่ที่มากขึ้น วัตถุสิ่งของและ ภาพโฆษณาที่รุ่มร่าทำให้ผู้คนมีความต้องการและมีความหวังเพิ่มสูงขึ้น การจับจ่ายซื้อของ

ภาพโฆษณาที่รุ่มร่าทำให้ผู้คนมีความต้องการและมีความหวังเพิ่มสูงขึ้น การจับจ่ายซื้อของในห้างสรรพสินค้าและศูนย์การค้าได้กลายเป็นการพักผ่อนหย่อนใจของผู้คนจำนวนมาก การซื้อและความต้องการสิ่งนั้นสิ่งนี้กลายเป็นเรื่องปกติของชีวิตประจำวันของคนส่วนใหญ่ในทุกครัวเรือน เห็นได้ว่า การบริโภคได้กลายเป็นสาระสำคัญของการดำรงชีวิตของผู้คนและครอบครัว การกิน การอยู่ การพักผ่อน การใช้เวลาว่าง การสร้างและรักษาความสัมพันธ์ การแสดงฐานะความเป็นอยู่ ความสนใจ ตลอดจนการสร้างอัตลักษณ์และสิ่งสำคัญในชีวิต ผู้คนจำนวนไม่น้อยที่คาดหวังถึงชีวิตสุขสบายควบคู่ไปกับความสามารถที่จะบริโภคได้มากและดีขึ้นกว่าเดิม รวมถึงการคาดหวังถึงการได้ใช้ข้าวของเครื่องใช้ใหม่ ๆ ที่ทันสมัยและหวังใช้สิ่งของเหล่านั้นเพื่อยกฐานะและการยอมรับทางสังคม (วัฒนา สุภณศีล. 2544 : 3, 10)

สิ่งที่กล่าวมานี้ได้ถูกอธิบายโดยการมองวัฒนธรรมการบริโภคตามแนวทฤษฎีการบริโภค (consumption theory) ที่มีฐานคิดที่สำคัญมาจากการแบ่งงานกันทำกล่าวคือ เป็นการแยกการผลิตออกจากการบริโภค และจากการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยที่ฐานชุมชนเดิมกระบวนการผลิตและการบริโภคอยู่ในบริบทเดียวกัน การพัฒนาในชุมชนเป็นไปเพื่อการบริโภค และการบริโภคเองก็เป็นการบริโภคที่อยู่ฐานของชุมชน แต่เมื่อการผลิตแบบอุตสาหกรรมเข้ามาแทนที่ในชุมชนแล้ว การผลิตในชุมชนไม่ได้เป็นไปเพื่อการบริโภคแต่เป็นไปเพื่อการค้า ทำให้สังคมชุมชนต้องหยุดกระบวนการผลิตเพื่อตัวเองไปเป็นการผลิตเพื่อสร้างรายได้ให้กับประเทศ ดังเห็นได้ชัดในการผลิตพืชเชิงเดี่ยว ในขณะที่เดียวกันการบริโภคเองก็ถูกกระทบจากการพัฒนาเมื่อชุมชนหยุดกระบวนการผลิตเพื่อการบริโภค การบริโภคเองก็ต้องอาศัยการบริโภคจากสิ่งที่ผลิตจากระบบการผลิตแบบอุตสาหกรรม และยิ่งไปกว่านั้นก็คือภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเองสินค้าที่ถูกสร้างขึ้นที่นัยยะของมันก็คือ การทำให้คนเกิดความพึงพอใจที่ได้มาจากการบริโภค ความสุขของมนุษย์ถูกลดทอนลงเหลือแต่เป็นความสุขที่ได้จากการเสพวัตถุ และจากกรอบแนวคิดของการพัฒนามุ่งไปสู่การมีสิทธิเสรีภาพที่เท่าเทียมกันในสังคม ทำให้คนในสังคมมีความรู้สึกว่า ตนเองมีสิทธิ เสรีภาพ มีความเสมอภาคในการที่จะเลือกบริโภคสิ่งใด อะไรก็ได้ตามความพอใจและตามศักยภาพของตนเอง แต่โดยแท้ที่จริงแล้วภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม อุดมการณ์ของการบริโภคได้ถูกสร้างขึ้น โดยมีนัยยะของการตอบสนองความพึงพอใจที่ได้จากการบริโภคนี้ ความเสรีภาพ ความเสมอภาคในการเลือกใช้ถูกจำกัดด้วยศักยภาพและอำนาจซื้อของตัวผู้บริโภคเอง ภายใต้การหารายได้ที่เป็นตัวกำหนดการเลือกใช้สินค้า

ดังนั้น ในโลกของทุนนิยมปัจจุบัน สินค้าที่ถูกผลิตออกมาจากภาคอุตสาหกรรมนี้ ต่างก็เป็นไปเพื่อการตอบสนองต่อความพึงพอใจของตัวบุคคล และอุดมการณ์ดังกล่าวได้เข้าไปครอบงำจิตใจของคน ผลที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ ทำให้การบริโภคของคนในสังคม ไม่ได้เป็นไป

เพื่อการตอบสนองความต้องการทางร่างกายและทางกายภาพ แต่เป็นเพื่อการตอบสนองต่อความพึงพอใจส่วนบุคคลซึ่งเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ในปัจจุบันคนในสังคมมีการบริโภคเกินตัวอย่างมากมาย และต่างก็วิ่งตามการบริโภคสินค้าที่ถูกผลิตออกมาอย่างหลากหลายไม่รู้จบ ซึ่งโดยแท้ที่จริงแล้วการบริโภคดีังกล่าว ผลสุดท้ายก็คือ เป็นการสร้างการสะสมส่วนเกินให้กับนายทุนผู้ผลิตสินค้า และจากฐานคิดแนวคิดเรื่องของความสัมพันธ์ในการบริโภค ที่ผู้บริโภคมีสิทธิที่จะเลือกซื้อ เลือกใช้ หรือเลือกที่จะไม่ซื้อไม่ใช้ก็ได้ แต่ความเยบยลของทุนนิยมทำให้การผลิตสินค้าแต่ละชนิด มีการจัดระดับตามราคาของที่ผลิต ทำให้ผู้บริโภคมีสิทธิที่จะเลือกสินค้าตามศักยภาพกำลังซื้อของตนเอง แต่จริง ๆ ในใจลึก ๆ นั่นก็คือ ผู้คนก็จะพยายามสร้างรายได้ให้กับตัวเองเพื่อให้ได้บริโภคสิ่งของที่บ่งบอกถึงฐานะของตัวเองที่เทียบเคียงกับคนชั้นสูงในสังคม และที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นก็คือ จากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของรัฐที่มุ่งสร้างความเจริญไปสู่ชุมชน เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของคนในชุมชน แต่โดยสภาพความเป็นจริงก็คือ สิ่งต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นนี้ ในอีกด้านหนึ่งเป็นการสร้างช่องทางของสินค้าที่ผลิตจากระบบอุตสาหกรรมหลักเข้าสู่ชุมชนมากขึ้น ผลที่ตามมาโดยอัตโนมัติก็คือ ความจำเป็นของการได้รับตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ ก็ถูกสร้างหรือกระตุ้นให้มีความจำเป็นมากขึ้นตามรูปแบบและความหลากหลายของสินค้าอุปโภคบริโภค และสำคัญไปกว่านั้นก็คือ สินค้าที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองต่อความสะดวกสบายขึ้น ได้แทรกซึมเข้าไปในทุกมิติของชีวิตทั้งทางด้านการผลิต การบริโภค การกระจาย การจัดการ ทุกช่วงเวลา ทุกกิจกรรม ทุกการดำรงอยู่ของชีวิตในทุกมิติ

สิ่งที่กล่าวไปข้างต้นเป็นผลที่เกิดจากแนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่แยกการผลิตและการบริโภคออกจากกัน โดยผู้ผลิตไม่จำเป็นต้องเป็นผู้บริโภค และในขณะเดียวกัน ผู้บริโภคไม่จำเป็นต้องผลิตหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ผู้ผลิตและผู้บริโภคไม่จำเป็นต้องเป็นบุคคลหรือกลุ่มคนเดียวกัน โดยในกระบวนการผลิตสินค้านั้นจุดเน้นอยู่ที่ประสิทธิภาพการผลิต คือ เน้นปัจจัยนำเข้าให้น้อยที่สุดเพื่อให้ได้ปัจจัยที่ออกมามากที่สุด แต่การบริโภคนั้นกลับไม่เน้นประสิทธิภาพการบริโภค คือ ไม่ได้เน้นว่าควรบริโภคอย่างไร จึงจะได้รับประโยชน์หรือมีประสิทธิภาพสูงสุด กล่าวคือ ในกระบวนการผลิตนั้นเป้าหมายก็คือ ต้นทุนน้อยที่สุดได้ผลผลิตหรือได้กำไรสูงสุด แต่ในการบริโภคไม่สนใจ สนใจแต่เพียงเป็นการบริโภคเพื่อได้รับการตอบสนองต่อความพอใจสูงสุด ในแนวคิดนี้พิจารณาว่าในการบริโภคแต่ละครั้ง ผู้บริโภคต้องได้รับความพอใจสูงสุด และจากแนวคิดของกลไกการตลาด การโฆษณา การค้าแบบเสรี และความเป็นเหตุผลที่ทำให้มองว่าในการบริโภคแต่ละครั้ง “ผู้บริโภคจะเป็นผู้ที่มีเหตุผล” และทราบถึงมีลักษณะความพอใจของตัวเองเป็นอย่างดี ดังนั้น การผลิตสินค้าจึงเป็นไปเพื่อตอบสนองต่อความพอใจของผู้บริโภค ซึ่งการวิเคราะห์แนวนี้จึงอยู่บนฐานของการอธิบายเงื่อนไขความพอใจสูงสุดของผู้บริโภคแต่ละคนซึ่งอาจจะแตกต่างกันเอง ซึ่งอธิบายเช่นนี้ อภิชาติ พันธเสน (2544 : 445-446) กล่าวว่า

การอธิบายแบบกำปั้นทุบดินและเกือบจะไม่มีประโยชน์ในการสร้างความรู้ให้กระจ่างเพิ่มขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากเหตุผลที่ต้องการเป็นการศึกษาทฤษฎีการบริโภคและเศรษฐศาสตร์กระแสหลักนั้น วัตถุประสงค์หลักมีเพียงอย่างเดียวคือ เป็นทางผ่านเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ทฤษฎีอุปสงค์ อันเป็นคู่แฝดที่ตรงกันข้ามกับอุปทาน ซึ่งพัฒนาขึ้นมาจากทฤษฎีการผลิต เพื่อนำไปสู่การอธิบายการทำงานของกลไกราคาในตลาด ดังนั้น เป้าหมายหลักจริง ๆ ของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักคือ อธิบายการทำงานของกลไกราคาในตลาด ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของระบบเศรษฐกิจทุนนิยม โดยทฤษฎีการบริโภคถูกสร้างขึ้นมาเพื่อใช้เป็นเพียง "ทางผ่าน" จึงไม่ให้ความสนใจว่า ทฤษฎีการบริโภคนั้น จะสะท้อนความเป็นจริงมากน้อยเพียงใด ดังนั้น โดยทฤษฎีการบริโภคในกระแสหลักจึงไม่สามารถจะอธิบายความเป็นพลวัตรของการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมบริโภคภายใต้การใช้สินค้าในบริบททางสังคมได้

จากที่กล่าวมาข้างต้นเห็นได้ว่า เป็นการศึกษหรือพิจารณาการบริโภคหรือผู้บริโภคในทิศทางเดียว คือ ผู้บริโภคเป็นผู้ยอมต่อกระแสการบริโภคที่เกิดขึ้น กล่าวคือ ยอมให้การดำเนินชีวิตของตนเองตกอยู่ในกระแสของการบริโภคสินค้า ที่เป็นไปเพื่อการตอบสนองต่อชีวิตความเป็นอยู่หรือตอบสนองต่อความต้องการความพึงพอใจของตนเอง โดยการมองเห็นนี้เป็นการมองผู้บริโภคที่มีสภาพเหมือนเป็นเหยื่อที่ถูกกำหนดและชี้นำโดยอิทธิพลของกลไกตลาดในปัจจุบัน และเป็นการมองว่าผู้บริโภคเป็นผู้ที่ขาดความรู้สึกรู้คิดและขาดความสามารถในการพิจารณาและตัดสินใจในการเลือกซื้อ เลือกใช้สินค้าด้วยตนเอง นอกจากนี้การพิจารณาดังกล่าวยังเป็นการอธิบายโดยละเลยมิติทางวัฒนธรรมว่า ภายใต้การบริโภคสินค้านั้นมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการดำเนินชีวิตของคนในสังคมอย่างไร ที่ทำให้สินค้าหรือการบริโภคสินค้าได้กลายมาเป็นสิ่งที่สำคัญต่อการดำเนินชีวิตคนในสังคมปัจจุบัน ที่แม้กระทั่งคนในชุมชนหมู่บ้านเองที่แต่เดิมเป็นคนหรือกลุ่มคนที่มีความสามารถมีศักยภาพในการผลิตสินค้าขึ้นใช้เองก็ดามี นอกจากนี้แนวคิดเดิมยังไม่สามารถอธิบายว่า ทำไมการบริโภคสินค้าในปัจจุบันจึงมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตหรือต่อระบบความสัมพันธ์ของคนมาก จนกระทั่งถ้าขาดสินค้าแล้วการดำรงชีวิตหรือระบบความสัมพันธ์นั้นไม่สามารถดำรงอยู่ได้ จากสิ่งที่กล่าวมา การวิจัยนี้จึงให้ความสำคัญต่อการศึกษากการบริโภคสินค้าด้วยความพยายามลดช่องว่างดังกล่าว ด้วยการศึกษากการบริโภคโดยพิจารณาจากมิติทางวัฒนธรรมเป็นสำคัญ ในลักษณะที่เป็นการศึกษากการบริโภคในฐานะที่เป็นวัฒนธรรม ตัวสร้างวัฒนธรรมและตัวผลิตซ้ำวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น ภายใต้การให้ความหมายความสำคัญต่อสินค้ามากไปกว่าคุณประโยชน์ใช้สอยของตัวสินค้า และสินค้าถูกนำมาใช้เป็นตัวแทนของระบบความสัมพันธ์ที่มีลักษณะเป็นนามธรรมให้สามารถมองเห็นได้ จับต้องได้ในเชิงรูปธรรม และสินค้ายังถูกให้ความสำคัญมากยิ่งขึ้นในฐานะที่เป็นสินค้าบ่งบอกถึงความแตกต่างในการดำเนินวิถีชีวิต และความแตกต่างในเชิงสถานภาพ ที่เป็นการจำแนกแจกแจงสังคม และสิ่งที่สำคัญมากยิ่งขึ้นไปกว่านั้นก็คือสินค้าได้กลายมาเป็น

ศูนย์กลางของระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมถึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่ทำให้เกิดการจัดระเบียบทางสังคมขึ้นในสังคมผ่านการใช้นินทา ในท้ายที่สุด มีการผลิตซ้ำระเบียบทางสังคมนั้นเกิดขึ้น จึงทำให้เกิดเป็นแบบแผนการกระทำนั้นจนกลายเป็นตัววัฒนธรรมการบริโภคขึ้นในชุมชนหมู่บ้าน ดังที่กล่าวมาเห็นได้ว่า ในการวิจัยนี้ต้องการแสดงให้เห็นถึงกระบวนการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภคในชุมชน เพื่อเป็นการสะท้อนว่า ทำไมคนจึงตกอยู่ในกระแสของการบริโภคสินค้าดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบันว่า อะไร สิ่งใด ทำให้สินค้าได้แทรกซึมเข้าไปในทุกมิติของชีวิตทางสังคมของคนในชุมชนหมู่บ้าน

การศึกษาการบริโภคในฐานะที่เป็นวัฒนธรรมที่เป็นรอยต่อของโครงสร้างทางสังคมกับความจำเป็นพื้นฐานที่ถูกสร้างขึ้น

จากที่กล่าวไปแล้วถึงความจำเป็นหรือความสำคัญของการศึกษาการบริโภคในสภาวะสังคมปัจจุบันว่า ในปัจจุบันการบริโภคได้กลายเป็นสิ่งที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ โดยเฉพาะในสังคมปัจจุบันวัฒนธรรมการบริโภคได้กลายเป็นแกนหลักของสังคมไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการดำรงชีวิตในสังคมสมัยใหม่ปัจจุบัน การทำกิจกรรม การติดต่อสัมพันธ์ การจำแนกสังคม การจำแนกคน หรือการจัดระเบียบทางสังคมใหม่ก็ตาม โดยเห็นได้ว่า การบริโภคที่ปรากฏอยู่ในสังคมล้วนแล้วแต่เป็นกิจกรรมที่มีการให้ความหมาย กล่าวคือ การบริโภคของมนุษย์แม้กระทั่งการบริโภคสิ่งจำเป็นพื้นฐานที่เป็นพื้นฐานที่สุดเอง สิ่งของหรือสินค้าที่ถูกนำมาใช้ในการตอบสนองก็มีลักษณะของการเชื่อมโยงระหว่างการใช้กับสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโลก ที่ให้การบริโภคตามความจำเป็นพื้นฐานในสังคมปัจจุบัน ไม่ได้เป็นเพียงการบริโภคเพื่อการดำรงชีวิตความจำเป็นพื้นฐานอย่างแท้จริงตามที่ในกรอบแนวคิดเดิมพยายามอธิบาย (ดังเช่น การอธิบายตามกรอบตัวชี้วัดหรือดัชนีคุณภาพชีวิต) ที่ทำให้มองไม่เห็นภาพว่า ทำไมคนในสังคมปัจจุบันจึงมีความจำเป็นที่ต้องการการบริโภคที่เกินความจำเป็นจนกลายเป็นผู้ที่ตกอยู่ในกระแสของการบริโภคตามความจำเป็นที่ถูกสร้างขึ้น และความต้องการตอบสนองทางด้านวัตถุมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งการศึกษาหรือการอธิบายปรากฏการณ์ของการบริโภคของสังคมในยุคปัจจุบันที่เป็นการกล่าวถึงการเกิดขึ้นและการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมการบริโภค ในการวิจัยนี้สามารถทำความเข้าใจวัฒนธรรมการบริโภคในลักษณะที่สินค้าได้กลายมาเป็นสิ่งสำคัญ หรือเป็นศูนย์กลางของการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนยุคสมัยใหม่ ที่แม้แต่ชุมชนหมู่บ้านเองก็ตกอยู่ภายใต้แบบแผนการดำเนินชีวิตที่สินค้ากลายเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในระบบสังคมวัฒนธรรม แต่อย่างไรก็ตามการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมบริโภคในชุมชนหมู่บ้านก็ไม่ใช่ว่าจะเกิดขึ้นโดยง่ายและปราศจากการต่อต้าน หรือการเกิดของวัฒนธรรมนั้นต้องอาศัยเวลาและต้องอาศัยการใช้ชีวิตทางสังคมร่วมกับการสร้างความหมายของสิ่งต่าง ๆ ในสังคมร่วมกัน รวมถึงการยอมรับในสิ่งต่าง ๆ หรือการกระทำต่าง ๆ ร่วมกัน ดังนั้นการเกิดวัฒนธรรมการบริโภคในสังคมจึงไม่ใช่เป็น

เรื่องที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญ แต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการมีแบบแผน มีการสร้างระเบียบทางสังคม และไปมีผลต่อการกระทำทางสังคมที่นำไปสู่การยอมรับการมีแบบแผนในการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งในที่นี้ก็คือ การยอมรับถึงความสำคัญของสินค้าที่มีส่วนสำคัญต่อการมีแบบแผนในการดำรงชีวิตประจำวันของคนในสังคมและการยอมรับของคนในชุมชนหมู่บ้าน ดังนั้นการทำความเข้าใจถึงวัฒนธรรมการบริโภคที่เกิดขึ้นในชุมชนหมู่บ้าน นั้นจำเป็นจะต้องทำความเข้าใจถึงกระบวนการการเกิดวัฒนธรรมที่ทำให้สังคมส่วนใหญ่ในชุมชนหมู่บ้านยอมรับ มีการกระทำการประเพณีปฏิบัติ ในทิศทางเดียวกันที่เป็นการยอมรับถึงความสำคัญของสินค้าที่กลายเป็นสิ่งจำเป็นในการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนหมู่บ้าน

แนวคิดการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมในสังคม

การวิจัยนี้สนใจถึงกระบวนการเกิดของวัฒนธรรมบริโภคในชุมชน ที่เป็นการศึกษาวัฒนธรรมในเชิงสังคมวิทยา ซึ่งพิจารณาว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างเป็นกระบวนการเป็นพลวัต และใช้เวลานาน โดยกระบวนการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมนั้น เริ่มต้นจากการที่บุคคลในสังคมมีการกระทำต่อกันเป็นระยะเวลายาวนานอย่างต่อเนื่อง จนการกระทำทางสังคมนั้นได้ก่อรูปขึ้นเป็นระบบความสัมพันธ์ทางสังคม และเมื่อสังคมผลิตและผลิตซ้ำระบบความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นเวลานานและเกิดขึ้นอย่างเป็นกระบวนการ ตัวสังคมเองก็สร้างความเป็นแบบแผนแบบอย่าง และเกิดเป็นการจัดระเบียบทางสังคมขึ้นอย่างเป็นรูปแบบและใช้เวลานาน สิ่งที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและเป็นกระบวนการนี้ เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดเป็นวัฒนธรรมขึ้นในสังคมหรือชุมชน โดยกระบวนการดังกล่าวนี้ใช้เวลายาวนาน และไม่ใช่ว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างทันทีทันใด การเกิดขึ้นของวัฒนธรรมนั้นเกิดขึ้นและมีการเปลี่ยนแปลง โดยที่คนในสังคมรับเอาสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนี้เข้ามาเป็นแนวทางในการปฏิบัติตน ซึ่งก็คือ เมื่อสังคมเกิดการสร้างความเป็นระเบียบแบบแผนขึ้นมาในสังคมแล้ว สังคมก็ยอมที่จะให้คนในสังคมนั้น ต้องยอมทำตามความเป็นระเบียบสังคม เพื่อที่จะให้คนในสังคมอยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะเกิดขึ้นได้นั้นพื้นฐานที่สำคัญก็คือ คนในสังคมได้มีการแบ่งปันหรือร่วมกันสร้างแนวคิด ความเชื่อ ทศนคติ แนวปฏิบัติและการกระทำทางสังคม และใช้ชีวิตทางสังคมร่วมกัน (Olsen. 1968) ซึ่งกล่าวโดยรวมว่า ในการวิจัยนี้สนใจศึกษาวัฒนธรรมในความหมายว่า วัฒนธรรมเป็นแบบอย่างลักษณะในชีวิตของคนในสังคมที่ประกอบไปด้วยการที่สังคมได้ให้ความหมายต่อสิ่งต่าง ๆ ต่อการกระทำ ต่อพฤติกรรมที่สังคมมีการให้ความหมายหรือมีทิศทางในการปฏิบัติในทำนองเดียวกัน โดยความหมายต่าง ๆ เป็นสิ่งสมาชิกส่วนใหญ่ในสังคมยึดถือปฏิบัติ คือ ร่วมกันสร้างแนวทางการปฏิบัติก่อนในการดำรงชีวิตในสังคมตราบเท่าที่ยังเป็นสมาชิกของกลุ่มสังคมอยู่ เช่น มีการพูดภาษาเดียวกันอยู่อย่างเดียวกัน ปลูกบ้านเรือนแบบเดียวกัน ใช้ขนบธรรมเนียมประเพณีเดียวกัน (พทยา สายหู. 2524 : 24) ตลอดจนมีการแบ่งปัน แลกเปลี่ยนและใช้แนวคิด

หรือการปฏิบัติในทิศทางทำนองเดียวกัน กล่าวคือ ในระเบียบแบบแผนการกระทำอย่างเดียวกัน ดังนั้น การเกิดวัฒนธรรมขึ้นในที่นี้ จึงเป็นการศึกษาในลักษณะทางสังคมวิทยาที่พิจารณาว่า วัฒนธรรมเกิดขึ้นโดยมีการจัดระเบียบทางสังคมเป็นศูนย์กลาง โดยในการวิจัยนี้ศึกษาโดยใช้แนวคิดของออยเซน (Olsen) เป็นพื้นฐานที่สำคัญในการศึกษา

การกระทำระหว่างกันทางสังคมและความสัมพันธ์ทางสังคม

จากที่ได้กล่าวแล้วว่าในการศึกษาการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมในการวิจัยนี้เป็นการพิจารณาเกิดขึ้นของวัฒนธรรมโดยมีการจัดระเบียบทางสังคมเป็นศูนย์กลาง หรือกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมเกิดขึ้นภายใต้กระบวนการจัดระเบียบทางสังคม โดยมีกระบวนการของการกระทำระหว่างกันทางสังคมในกลุ่มผู้กระทำทางสังคม เป็นพื้นฐานที่สำคัญของการเกิดขึ้นของระบบความสัมพันธ์สังคม และระบบความสัมพันธ์ทางสังคมนั้นมีแบบแผนมากขึ้น และชีวิตทางสังคมของคนในสังคมที่เกิดขึ้นมานั้น คนในสังคมสามารถคาดการณ์หรือทำนายถึงการระเบียบกฎเกณฑ์ที่จะเกิดขึ้นนั้นได้ว่า จะมีลักษณะเป็นอย่างไร และกระบวนการทางสังคมนั้นได้เกิดอย่างต่อเนื่อง จึงมีผลที่ทำให้เกิดการจัดระเบียบทางสังคมเกิดขึ้น ดังนั้น พื้นฐานแรกสุดของการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมก็คือ การกระทำระหว่างกันของผู้กระทำทางสังคมที่แต่ละผู้กระทำทางสังคมสังกัดอยู่ในแต่ละสังคมวัฒนธรรม และในการวิเคราะห์ถึงวิถีชีวิตหรือชีวิตทางสังคมขึ้นสิ่งที่จำเป็นต้องให้ความสำคัญก็คือ การพิจารณาลงไปว่าการกระทำทางสังคมและความต่อเนื่องของการกระทำทางสังคม ที่ยังผลให้เกิดเป็นระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นภายใต้การที่คนในสังคมร่วมกันสร้าง แบ่งปัน และให้ความหมายต่อสิ่งต่าง ๆ การกระทำต่าง ๆ หรือพฤติกรรมต่าง ๆ ด้วยกัน และเมื่อความสัมพันธ์ทางสังคมนั้นเกิดเป็นระเบียบ มีกฎเกณฑ์แบบแผนสามารถทำนายและคาดการณ์ได้จึงเกิดสิ่งที่เรียกว่า เกิดการจัดระเบียบทางสังคมขึ้น และเมื่อเกิดมีการกระทำอย่างเป็นแบบแผนเกิดขึ้นภายใต้สังคมวัฒนธรรมนั่นเองจึงทำให้เป็นการยากที่คนในส่วนใหญ่จะไม่ยอมทำตาม

การกระทำระหว่างกันทางสังคมเป็นการเริ่มต้นขั้นแรกสุดของกระบวนการจัดระเบียบทางสังคม เป็นเรื่องการที่ผู้กระทำทางสังคมมีการติดต่อสัมพันธ์กัน ที่สามารถมองเห็นได้จากการกระทำพฤติกรรม ซึ่งเมื่อใดก็ตามที่กระทำของผู้กระทำทางสังคมหนึ่งในที่นี้อาจใช้คำว่า "ปัจเจก" หรือ "บุคคล" มีผลกระทำต่ออีกคนหนึ่ง เมื่อนั้นการกระทำต่อกันทางสังคมจึงเกิดขึ้น ซึ่งกระทำทางสังคมนั้นอาจเป็นเรื่องของการเปลี่ยนผ่านทางความคิด หรือเป็นการติดต่อสื่อสารกันระหว่างกันของผู้กระทำทางสังคม โดยที่ในการติดต่อสื่อสารนั้นเป็นได้ทั้งในเรื่องของการกระทำ พฤติกรรม แนวคิดหรือแม้กระทั่งวิถีชีวิตที่มีต่อกัน โดยการกระทำที่เกิดขึ้นเป็นเครื่องมือของการแสดงถึงการให้ความหมายของสิ่งต่าง ๆ และการกระทำต่าง ๆ ที่มีต่อกัน ซึ่งสิ่งต่าง ๆ

ที่เกิดขึ้นไม่ได้เกิดขึ้นเพียงครั้งเดียวแล้วจบกันไป หรือไม่ได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเพียงหนึ่งหรือสองคนแล้วจบกัน แต่การกระทำระหว่างกันทางสังคมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งในทิศทางเดียวกันหลายทิศทางบ้าง ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดอย่างต่อเนื่องเชื่อมโยงกัน ในระหว่างผู้กระทำทางสังคมของแต่ละสังคมวัฒนธรรม จนการกระทำนั้นได้กลายเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมเกิดขึ้นโดยสาเหตุที่ทำให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องของความสัมพันธ์ทางสังคมในทางสังคมวิทยาได้สรุปไว้ว่ามี 5 ประการ คือ ประการแรก เป็นเรื่องของความพึงพอใจส่วนตัวที่แต่ละปัจเจกจะพัฒนาความสัมพันธ์ที่มีต่อกันอย่างต่อเนื่องได้ ก็เพราะบุคคลต้องการแสวงหาผลที่ได้ทางด้านจิตใจ ต้องการความเป็นเพื่อน มิตรภาพ ของบุคคลที่มีต่อบุคคลอื่น ประการที่สอง การมีผลประโยชน์และเป้าหมายร่วมกัน การกระทำระหว่างกันจะสามารถดำรงอยู่ได้อย่างต่อเนื่อง ก็เนื่องจากปัจเจกมีความต้องการที่รักษาผลประโยชน์หรือมีการกระทำเพื่อต้องการที่จะบรรลุเป้าหมายบางอย่างร่วมกัน หรือเกิดจากการมีการแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้ต่อกัน ประการที่สาม ความคาดหวังและการมีพันธะต่อกัน ความสัมพันธ์ทางสังคมจะเกิดอย่างต่อเนื่องได้นั้นเกิดขึ้นเนื่องจากการที่คนในสังคมนั้นมีระเบียบประเพณีที่มีการปฏิบัติต่อกันยาวนาน ดังเช่น ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของที่ดินกับชาวนา ความมีพันธะต่อกันระหว่างหมอกับคนใช้ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับเด็ก ประการที่สี่ การพึ่งพาต่อกัน เมื่อระบบสังคมมีการแผ่ขยายมากขึ้น ชีวิตทางสังคมของบุคคลก็มีการแผ่ขยายเครือข่ายไปกว้างขวางมากขึ้น โดยเฉพาะที่สภาพแวดล้อมทางสังคมที่มีความซับซ้อนมากขึ้น จึงเกิดเป็นการบังคับให้คนต้องสร้างความผูกพันในกิจกรรมต่าง ๆ มากขึ้นเพื่อให้ตนเองอยู่รอดในระบบสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมสมัยใหม่ที่คนต้องพึ่งพากันมากขึ้นเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกันทั้งสังคม และประการสุดท้าย การบังคับ โดยการบังคับ โดยในที่นี้เป็นเรื่องของความจำเป็นที่ทำให้คนต้องมิตัดต่อสัมพันธ์กัน มีการกระทำต่อกันมากขึ้นในโครงสร้างทางสังคมที่มีความซับซ้อนมากขึ้น ดังเช่น การกระทำระหว่างกันของผู้ที่มีหน้าที่รักษากฎระเบียบกับผู้ที่อยู่ภายใต้กฎระเบียบ สาเหตุจากที่กล่าวมาเห็นได้ว่าทั้ง 5 ประการนี้ เป็นสาเหตุที่ทำให้ปัจเจกหรือคนในสังคมการพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคมขึ้น ซึ่งเกิดได้ทั้งในระดับเดียว มิติเดียว หรือหลายระดับก็ได้ และสาเหตุของเกิดขึ้นนี้ไม่ได้เป็นสิ่งที่หยุดนิ่ง แต่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามวาระและโอกาส สถานการณ์ หรือกิจกรรมกระทำทางสังคมหนึ่ง ๆ

สิ่งที่กล่าวไปข้างต้นเป็นเรื่องของการเกิดขึ้นอย่างเป็นกระบวนการของระบบความสัมพันธ์ทางสังคม ที่เกิดขึ้นโดยมีรากฐานมาจากการกระทำระหว่างกันทางสังคมที่มีสาเหตุของการรักษาความต่อเนื่องของความสัมพันธ์ทางสังคม 5 ประการ ดังที่ได้กล่าวในข้างต้น โดยมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นนั้น เป็นการแผ่ขยายชีวิตทางสังคมของบุคคลออกเป็นวงกว้างหลายมิติ หลายทิศทาง และมีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา และเมื่อใดก็ตามที่ระบบความสัมพันธ์นั้น หรือชีวิตทางสังคมของคนในสังคมเกิดมีลักษณะของความเป็น

แบบแผน มีแบบอย่างเกิดขึ้นอย่างที่เราเห็นได้ว่าเป็นรูปธรรมสังเกตได้ หรือคนในสังคมมีการกระทำต่อกันอย่างเป็นแบบอย่างเดียวกันขึ้น ก็จะทำให้เกิดภาพของความมีระเบียบทางสังคมเกิดขึ้น ซึ่งสามารถสังเกตเห็นได้โดยง่ายก็คือ เมื่อใดก็ตามที่เราสามารถทำนายหรือคาดการณ์กระทำพฤติกรรมของคนในสังคมภายใต้การกระทำหนึ่ง ๆ ในสังคมนั้นได้ เราก็สามารถเรียกได้ว่า สังคมมีการจัดระเบียบเกิดขึ้นแล้ว เพราะฉะนั้น ถ้าจะกล่าวอย่างง่าย ๆ ก็คือการจัดระเบียบทางสังคมเกิดขึ้นจากการเกิดความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง มีเสถียรภาพ และมีการจัดการที่สามารถทำนายได้และมีแบบแผนที่มองเห็นได้ถึงแม้ว่าจะมีความซับซ้อนมากขึ้นก็ตามแต่ภายใต้ความซับซ้อนนั้น คนในสังคมที่อยู่ภายใต้การจัดระเบียบแบบแผนนั้นสามารถที่จะเข้าใจและทำตามแบบแผนนั้นได้อย่างถูกต้องตามที่คนส่วนใหญ่ในสังคมร่วมกันกำหนด

การจัดระเบียบทางสังคมและโครงสร้างทางสังคม

การจัดระเบียบทางสังคมและกระบวนการจัดระเบียบทางสังคมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นพลวัตเป็นภาพที่เคลื่อนไหว ไม่หยุดนิ่ง จึงทำให้การศึกษา การจัดระเบียบทางสังคมเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก ดังนั้น ในการศึกษาเพื่อเข้าใจสังคมและการกระทำทางสังคมนั้น ในการศึกษาทางสังคมวิทยานั้น ได้สร้างแนวคิดที่จะนำมาใช้เป็นแนวทางเพื่อใช้ในการวิเคราะห์กระบวนการที่เกิดขึ้นในสังคม โดยมองการจัดระเบียบทางสังคมในลักษณะที่เป็นภาพหนึ่ง ด้วยการศึกษาดังโครงสร้างทางสังคม (นาถกรณ หะวานนท์. 2540 : 4-18) ที่เป็นการศึกษาดังแบบแผนของความสัมพันธ์ทางสังคมที่สมาชิกในสังคมมีต่อกัน กล่าวคือ โครงสร้างทางสังคมเป็นแบบแผนของการจัดระเบียบทางสังคมที่เราสามารถมองเห็นได้ และดังที่ได้กล่าวแล้ว การจัดระเบียบทางสังคมเป็นสิ่งที่สังคมสร้างขึ้นอย่างเป็นกระบวนการ และกระบวนการที่กล่าวถึงนี้เรียกว่า กระบวนการจัดระเบียบทางสังคมดังที่ได้กล่าวข้างแล้วในตอนต้น โดยกระบวนการจัดระเบียบทางสังคมที่เกิดขึ้นนี้ จะเกิดขึ้นจากการผลิตและการผลิตซ้ำระบบความสัมพันธ์ทางสังคมโดยผ่านการจัดระเบียบของการกระทำระหว่างกันทางสังคม และการที่สังคมใช้แนวคิดต่าง ๆ หรือมีการให้ความหมายในสิ่งต่าง ๆ ร่วมกัน ซึ่งผลที่เกิดขึ้นก็คือ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนการจัดระเบียบทางสังคมการเปลี่ยนแปลงนั้นมีการพัฒนามากขึ้นหรือลดลงก็ได้ ดังนั้น ซึ่งกล่าวโดยสรุปได้ว่า กระบวนการการจัดระเบียบทางสังคมจะเกิดขึ้นได้เสมอและมีลักษณะเป็นพลวัต และสังคมจะมีระเบียบใน 2 เรื่อง คือ เรื่องแรก การจัดระเบียบบรรทัดฐาน ซึ่งได้แก่ การทำความเข้าใจร่วมกันในเรื่องของการกำหนดกฎเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติต่าง ๆ ที่คนในสังคมยึดถือเป็นหลักในการดำเนินชีวิตและมีการติดต่อสัมพันธ์กับคนอื่น โดยบรรทัดฐานหมายถึง ระเบียบ กฎเกณฑ์ แบบแผนพฤติกรรมหรือค่านิยมที่สังคมวางไว้เพื่อกำหนดแนวทางสำหรับคนในสังคมยึดถือปฏิบัติในสถานการณ์ต่าง ๆ โดยในแต่ละสังคมจะต้องมีบรรทัดฐาน

เพื่อเป็นแนวทางให้สมาชิกถือเป็นหลักปฏิบัติ ในขณะที่มีการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น โดยการคาดหวังและคาดหวังกันและกัน ในความสัมพันธ์ทางสังคมจะดำเนินไปได้อย่างราบรื่น ก็ต่อเมื่อสมาชิกที่เข้ามามีความสัมพันธ์กัน มีแนวทางหรือกฎเกณฑ์ในการคิดหรือคาดหวังที่เข้าใจกันได้ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ สื่อความกันได้ และบรรทัดฐานที่กล่าวถึงนี้ นภาพกรณ์ หะวานนท์ (2540 : 9) กล่าวว่า "เกิดขึ้นจากความจำเป็นที่ต้องอยู่ร่วมกันของมนุษย์ เมื่อมนุษย์เข้ามามีความสัมพันธ์กัน มนุษย์ได้เรียนรู้ที่จะสร้างหรือพัฒนากฎเกณฑ์หรือแนวทางปฏิบัติที่ทำให้ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเป็นไปอย่างราบรื่น และบรรลุเป้าหมายที่แต่ละบุคคลต่างคาดหวัง เมื่อแนวทางปฏิบัติหรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ได้รับการยอมรับและถือปฏิบัติในหมู่สมาชิกของสังคมจนกลายเป็นมาตรฐานของความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของสังคมนั้น แล้วเราเรียกว่า กฎเกณฑ์หรือแนวทางปฏิบัตินั้นว่าเป็นบรรทัดฐานของสังคมขึ้น"

สำหรับการทำให้สมาชิกในสังคมได้เรียนรู้และถ่ายทอดบรรทัดฐานในสังคมนั้นและบรรทัดฐานที่ในบางเรื่องได้กลายมาเป็นวัฒนธรรมและเป็นสิ่งที่สมาชิกของสังคมยึดถือปฏิบัติ สืบทอดกันมานั้น สมาชิกของสังคมสามารถเรียนรู้บรรทัดฐานเหล่านี้จากประสบการณ์ที่มีอยู่ในสังคม โดยผ่านขัดเกลาทางสังคมที่เป็นกระบวนการที่สังคมหรือกลุ่มอบรมสั่งสอนให้สมาชิกทราบถึงระเบียบ กฎเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติตลอดจนคุณค่าต่าง ๆ ที่กลุ่มหรือสังคมกำหนดไว้ สำหรับสมาชิกที่เข้ามามีความสัมพันธ์ต่อกันในสังคม โดยมีการควบคุมทางสังคมเป็นกระบวนการที่สังคมทำให้สมาชิกยอมรับและปฏิบัติตามบรรทัดฐาน สำหรับ เรื่องสองคือ การจัดระเบียบความแตกต่างที่เป็นเรื่องของการจัดระเบียบสังคมที่มองสังคมในแง่ของความแตกต่างระหว่างสมาชิกของสังคมที่มาติดต่อสัมพันธ์กัน โดยแนวคิดที่ใช้ศึกษานั้นมี 2 แนวคิด คือ สถานภาพและบทบาทและการจัดช่วงชั้นทางสังคม โดยสถานภาพหมายถึงสิทธิและหน้าที่ทั้งหมดที่บุคคลมีอยู่เมื่อต้องเกี่ยวข้องกับผู้อื่นและสังคมส่วนร่วมและสิทธิหมายถึง สิ่งที่บุคคลคาดหวังว่าตนเองควรจะได้รับเมื่อมีการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น และในขณะเดียวกันสถานภาพเป็นสิ่งที่กำหนดบุคคลนั้นมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างไร และบทบาทหมายถึงพฤติกรรมที่คนถูกคาดหวังจากตำแหน่งที่คนมีอยู่ในสังคม ซึ่งการจัดระเบียบทางสังคมทั้งสองประการนี้เป็นสิ่งมีความสำคัญยิ่งต่อการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมที่เป็นผลของการผลิตและผลิตซ้ำระเบียบทางสังคมดังที่ได้กล่าวถึงนี้

การเกิดขึ้นของวัฒนธรรมและองค์ประกอบของวัฒนธรรม

จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่า การจัดระเบียบสังคมที่เกิดขึ้นอย่างเป็นกระบวนการที่เรียกว่า กระบวนการการจัดระเบียบสังคม เป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของ

การกระทำทางสังคม รวมถึงเป็นบ่อเกิดของวัฒนธรรมขึ้นในสังคม ชุมชนหมู่บ้าน กล่าวคือ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สังคมร่วมกันแบ่งปันหรือมีการใช้แนวคิด การให้ความหมายต่อสิ่งต่างๆ รวมถึงการกระทำทางสังคมร่วมกันที่ทำให้เกิดแบบแผนของการจัดระเบียบสังคม โดยการให้แนวคิดร่วมกันในที่นี้เป็นการกระทำผ่านการสื่อความเชิงสัญลักษณ์ ที่กระทำต่าง ๆ รวมถึงระบบความสัมพันธ์ที่มีลักษณะเป็นนามธรรม จะถูกทำให้เป็นรูปธรรมโดยผ่านการให้ความหมายของวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ที่อยู่ในสังคม ดังนั้น การเกิดวัฒนธรรมในความหมายของสังคมวิทยานั้น จึงเกิดขึ้นจากการที่คนในสังคมมีคุณค่า มีบรรทัดฐาน มีภาษา และมีลักษณะต่าง ๆ รวมถึงการกระทำพฤติกรรมและชีวิตทางสังคมในทำนองเดียวกัน ดังนั้น ในท้ายที่สุด กระบวนการจัดระเบียบสังคมที่เป็นการอธิบายถึงความเป็นแบบแผนการจัดระเบียบโดยผ่านการกระทำระหว่างกันนั้นที่เป็นกระบวนการพื้นฐานที่สุด จึงกลายมาเป็นศูนย์กลางของการเกิดวัฒนธรรมในชุมชน โดยกระบวนการจัดระเบียบทางสังคมนั้นทำให้คนในสังคม มีค่านิยมทางสังคม ความเชื่อทางสังคม มาตรฐานทางสังคม และเทคโนโลยีสังคมร่วมกัน ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ได้กลายมาเป็นองค์ประกอบของวัฒนธรรม

สำหรับในการศึกษาการเกิดขึ้นของวัฒนธรรม สามารถพิจารณาได้จากแนวคิดของกระบวนการจัดระเบียบทางสังคมที่ทำให้เกิดวัฒนธรรมได้ 4 แนวคิด คือ แนวคิดแรก **ค่านิยมทางสังคม** ที่เป็นการสร้างข้อตกลงร่วมกันระหว่างสมาชิกของสังคมที่เป็นผลทำให้คนในสังคมรู้ว่าอะไรคือสิ่งที่ต้องการหรือไม่ต้องการในชีวิตทางสังคม ซึ่งค่านิยมที่เกิดขึ้นนี้เป็นสิ่งที่คนในสังคมร่วมกันสร้าง โดยผ่านกิจกรรมทางสังคมที่ทำร่วมกันระหว่างคนในสังคม โดยค่านิยมทางสังคมนี้มีความแตกต่างไปจากค่านิยมของแต่ละบุคคล เนื่องจากค่านิยมทางสังคมเป็นค่านิยมที่คนในสังคมร่วมกันสร้างขึ้นมา โดยผ่านการให้ความหมายร่วมกันของคนในสังคม

แนวคิดที่สอง **ความเชื่อทางสังคม**ที่เป็นเรื่องของใช้แนวคิดร่วมกันของคนในสังคมที่เกี่ยวข้องธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ และชีวิตทางสังคมของคนในสังคม ซึ่งความเชื่อต่าง ๆ เป็นสิ่งที่คนในสังคมที่ร่วมยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติสืบต่อกันมา และมามีผลต่อการดำเนินชีวิตทางสังคมของคนในสังคมยุคปัจจุบันที่สืบต่อมา **แนวคิดที่สาม** **มาตรฐานการกระทำ**เป็นการสร้างข้อตกลงร่วมกันของสมาชิกในสังคม โดยการสร้างกระบวนการการจัดระเบียบสังคมว่าการกระทำพฤติกรรมนั้นเป็นสิ่งที่สังคมยอมรับหรือไม่ยอมรับ ซึ่งมาตรฐานทางสังคมนี้เป็นการบอกกับสมาชิกในสังคมว่า อะไรที่บุคคลควรทำ ไม่ควรทำในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม โดยมาตรฐานทางสังคมก็คือ บรรทัดฐานและบทบาท ดังที่ได้กล่าวไปบ้างแล้วในเรื่องการจัดระเบียบสังคม

แนวคิดที่สี่ **การเกิดเทคโนโลยีทางสังคม** ซึ่งเป็นเรื่องของความรู้ทางเทคนิคที่เป็นมิติของกระบวนการการจัดระเบียบสังคมที่เป็นเรื่องของการจัดการทางสังคมขึ้นในระบบ

ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคมที่เป็นการเกิดขึ้น การดำรงอยู่ และการกระทำทางสังคมต่าง ๆ ที่ทำให้คนในสังคมอยู่ด้วยกันได้อย่างราบรื่น

ดังนั้น จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า วัฒนธรรมที่ในการวิจัยนี้สนใจศึกษานั้นเป็น เรื่องของการเกิดของกระบวนการการจัดระเบียบสังคมที่เกิดขึ้นจากการกระทำทางสังคม ที่ก่อรูป เป็นแบบแผนและดำรงรักษาความสัมพันธ์ทางสังคมขึ้นแล้วสร้างเป็นการจัดระเบียบสังคม ซึ่ง ในท้ายที่สุดวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากการจัดระเบียบสังคมนั้น เนื่องจากการจัดระเบียบสังคมเป็น กระบวนการที่คนในสังคมสร้างค่านิยมทางสังคม ความเชื่อทางสังคม มาตรฐานดำรงชีวิตและ เทคโนโลยีทางสังคมร่วมกันและสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เองเป็นสิ่งที่สร้างเป็นวัฒนธรรมขึ้นมา ซึ่ง การสร้างวัฒนธรรมที่กล่าวถึงนี้เป็นการสร้างระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากการกระทำระหว่าง กันของคนในสังคม แต่เมื่อเวลาเปลี่ยนผ่านไปกระบวนการสร้างองค์ประกอบของวัฒนธรรม เหล่านี้มีการเปลี่ยนแปลงนั่นคือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากสังคมมีการปรับความเชื่อ ค่านิยม ความรู้ต่าง ๆ ก็เป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมหรือการเกิดวัฒนธรรมอย่าง อื่นขึ้นใหม่ ในวัฒนธรรมการบริโภคก็เช่นเดียวกันเกิดขึ้นจากการที่สังคมให้ความสำคัญคือ การบริโภคสิ่งของเครื่องใช้หรือสิ่งที่เรียกว่าวัตถุหรือสินค้า ได้เข้ามาเป็นส่วนที่สำคัญยิ่งต่อการ สร้างระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่ในยุคสังคมปัจจุบัน เป็นยุคสังคมที่วัฒนธรรมถูกสร้างให้ เป็นตัวตนได้โดยสร้างผ่านวัตถุ ซึ่งในที่นี้ก็คือสินค้า กล่าวคือ วัตถุหรือสินค้าที่เป็นสิ่งเห็นได้ ชัดเจนอย่างเป็นรูปธรรมของวัฒนธรรม มีรูปแบบเฉพาะของตัวเอง โดยคนจะใส่เพศ อายุ ชั้น อาชีพ ในสินค้าทำให้เกิดหมวดหมู่เกิดประเภทขึ้น และสินค้าจะสะท้อนสิ่งเหล่านี้ขึ้นมากล่าว โดยสรุปสินค้าช่วยทำให้วัฒนธรรมเกิดตัวตนขึ้นนั่นเอง (ศิริรักษ์ ศิวารมย์, 2537 : 8) ซึ่งทำให้ สินค้ากลายมาเป็นสิ่งสำคัญต่อการสร้างระบบความสัมพันธ์ของคนในยุคสมัยใหม่ที่ทำให้เกิด การจัดระเบียบสังคม ที่ทำให้สังคมหรือระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นเรียกว่าวัฒนธรรม บริโภคนี้ ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ถ้าขาดตัวสินค้าที่ได้แพร่กระจายเข้าไปในชุมชนหมู่บ้านและ เป็นผลให้สมาชิกชุมชนหมู่บ้านจำเป็นต้องใช้สินค้าเป็นสิ่งที่สร้างการกระทำทางระหว่างกันทาง สังคม ความสัมพันธ์ทางสังคม โดยความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนี้เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุ หรือสินค้ากับคน โดยวัตถุหรือสินค้าเป็นสิ่งที่สังคมมีการให้ความหมายร่วมกัน และในท้ายที่สุด ก็เกิดเป็นการสร้างให้เกิดการจัดระเบียบสังคมที่เป็นศูนย์กลางของการเกิดวัฒนธรรมการบริโภค ที่มีสินค้าเป็นศูนย์กลางหรือเป็นแกนหลักของวัฒนธรรมการบริโภคนั้น ที่แนวคิดนี้เป็นแนวคิด สำคัญของการวิจัยในครั้งนี้

แนวคิดการศึกษาการบริโภคในฐานะที่เป็นวัฒนธรรม

จากที่กล่าวไปข้างต้นว่า การพัฒนาประเทศในปัจจุบันยังผลให้เกิดการแพร่กระจายของสินค้าไปสู่ชุมชนหมู่บ้านที่ทำให้ชุมชนหมู่บ้านตกอยู่ในกระแสของการบริโภคที่โดยแท้ที่จริงแล้วมิใช่เรื่องที่เกิดขึ้นโดยง่ายที่คนในชุมชนหมู่บ้านจะมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตให้เป็นไปตามกระแสดังกล่าว แต่ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากการบริโภคสินค้าได้แทรกตัวเข้าไปในชุมชนหมู่บ้านโดยเจาะลึกเข้าไปในศูนย์กลางของการเกิดวัฒนธรรม ดังนั้น การวิจัยนี้จึงสนใจการบริโภคสินค้าในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของการเกิดขึ้นของวัฒนธรรม โดยการมองการบริโภคในฐานะที่เป็นวัฒนธรรมที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตของคนที่อยู่ร่วมกันในสังคม โดยการทำความเข้าใจในชีวิตของมนุษย์มีเรื่องที่เกี่ยวข้องและสำคัญอยู่ 3 เรื่อง คือ โครงสร้างสังคม เศรษฐกิจและความเชื่อที่เกี่ยวกับจักรวาล โดยในเรื่องของโครงสร้างสังคมเป็นการสะท้อนให้เห็นชนชาติของมนุษย์ที่ต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่นเป็นหมู่เหล่า และในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันนั้นก็ต้องมีความสัมพันธ์ต่อกันและสังสรรค์กันเพื่อให้ผู้คนนั้นมีการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันได้ โดยความสัมพันธ์ระหว่างคนที่อยู่ในหมู่เดียวกันนี้เรียกว่า โครงสร้างสังคม การอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มที่มีโครงสร้างสังคมนี้มีมากมายหลายกลุ่ม แต่กลุ่มที่เป็นพื้นฐานจริงนี้คือครอบครัวชุมชน และการอยู่ร่วมกันอย่างมีโครงสร้างสังคมนี้ยังเกี่ยวพันกับด้านเศรษฐกิจที่เป็นเรื่องของการให้ได้มาซึ่งปัจจัยในการดำรงชีวิตที่เป็นเรื่องของวัตถุโดยตรง คือต้องมีการแสวงหาวัตถุที่จำเป็นกับการดำรงชีวิตร่วมกันอย่างมีระบบ (ศรีศักร วัลลิโภคม, 2537 : 25-29) ที่คนในสังคมร่วมกันสร้างกฎเกณฑ์ขึ้นจากกระบวนการจัดระเบียบทางสังคม และวัฒนธรรมอันเป็นเรื่องของวิถีชีวิตของมนุษย์ในแต่ละสังคม ผลมาจากการเรียนรู้ของมนุษย์กับสิ่งรอบข้างที่เป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง มีการปรับตัว และถ่ายทอดอยู่ตลอดเวลา (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2537 : 73) และจากการที่วัฒนธรรมนั้นเกิดจากการที่คนในสังคมมีการสื่อความกันมีกิจกรรมที่ทำร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความเชื่อ และมีค่านิยมร่วมกัน และมีการสร้างหรือพัฒนามาตรฐานการกระทำ หรือวางแนวทางมีการปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งกล่าวให้เข้าใจโดยง่าย คือ วัฒนธรรมนั้นเกิดจากการที่คนในสังคมใช้ชีวิตทางสังคมร่วมกัน ดังนั้น ในการวิจัยนี้ให้ความสำคัญกับการศึกษาการบริโภคสินค้าในฐานะที่เป็นวัฒนธรรมนั้นด้วยเหตุผลสี่ประการ (Slater, 1997 : 131-133) คือ ประการแรก การบริโภคเป็นสิ่งที่คนในชุมชนมีการให้ความหมายสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งของ การกระทำและการปฏิบัติต่อกันในสังคม หรือแม้กระทั่งในเรื่องของวัฒนธรรมการกิน การเตรียมอาหาร ก็คือการปฏิบัติทางวัฒนธรรมที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนจากสิ่งที่ยังกินไม่ได้ สู่สิ่งที่กินได้ การปฏิบัติดังกล่าวนั้นก็คือ การสะสมอาหาร การเลือกอาหาร การเตรียมอาหาร และการปรุงอาหารที่สมาชิกของแต่ละสังคมมีการสร้างแนวทางการปฏิบัติร่วมกันและในแต่ละสังคมวัฒนธรรมก็มีสร้างแนวทางการปฏิบัติแตกต่างกัน **ประการที่สอง** การให้ความหมายสิ่งต่าง ๆ

ในสังคมชุมชนนั้นเป็นสังคมในชุมชนสังคมมีการให้ความหมายร่วมกัน ซึ่งการให้ความหมายร่วมกันนี้จะมีความแตกต่างไปตามความแตกต่างทางสังคมที่เราจะเห็นได้จากภาษาที่ใช้ คุณค่า ค่านิยมและพิธีกรรม ลักษณะนิสัยของแต่ละกลุ่มคนในสังคมจะมีแนวทางการปฏิบัติและการกระทำที่แตกต่างไปตามกระบวนการทางวัฒนธรรมของการบริโภคสินค้าของแต่ละหมู่บ้านในสังคมชุมชน ประการที่สาม รูปแบบของการบริโภคในชุมชนมีความแตกต่างไปตามแต่ละกลุ่มนั้น ก็เนื่องจากวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มนั้นมีลักษณะเฉพาะ ซึ่งวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะนี้เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมามีลักษณะที่แตกต่างไปจากกลุ่มอื่น ๆ ในสังคมและประการที่สี่ วัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะนั้นก็จะถูกผลิตและผลิตซ้ำขึ้นในสังคมโดยผ่านระบบความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมการบริโภคสินค้านั้นฝังรากลึกลงในชุมชน โดยสมาชิกชุมชนจะรับรู้แนวทางการปฏิบัติในชีวิตที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ซึ่งในที่นี้ก็คือ วัฒนธรรมการบริโภคที่เป็นแนวทาง ที่ทำให้คนในชุมชนหมู่บ้านเองทราบดีว่า จะต้องกินอย่างไร ใช้อย่างไร อยู่อย่างไร ในชุมชนนั้น ดังนั้น การศึกษาการบริโภคสินค้าในฐานะที่เป็นวัฒนธรรมนั้นก็คือ การศึกษากระบวนการเกิดขึ้นของการบริโภคในชุมชน ที่เริ่มตั้งแต่คนในชุมชนหมู่บ้านมีการให้ความหมายของสิ่งต่าง ๆ การกระทำและการปฏิบัติที่เกี่ยวกับการบริโภค โดยการให้ความหมายนั้นเป็นสิ่งที่สังคมมีการให้ความหมายร่วมกัน และการให้ความหมายร่วมกันนี้ก็จะมีความแตกต่างไปตามความแตกต่างของแต่ละกลุ่มทางสังคม และสุดท้ายการบริโภคในแต่ละกลุ่มจะมีแนวทางการปฏิบัติ การกระทำ มีวิถีชีวิตที่แตกต่างกันไปตามความแตกต่างของแต่ละกลุ่มทางสังคมนั้น จากที่กล่าวมานี้ การศึกษาการบริโภคในฐานะที่เป็นวัฒนธรรมจะทำให้มองเห็นถึงกระบวนการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภคในชุมชนมีการวิจัยนี้ให้ความสนใจในฐานะที่เป็นประเด็นหลักในการศึกษา

ความสัมพันธ์ระหว่างความจำเป็นพื้นฐานกับวัตถุพื้นฐาน

จากที่กล่าวไปข้างต้นว่า การวิจัยนี้ให้ความสำคัญของการศึกษาการบริโภคในฐานะที่ในแต่ละสังคมวัฒนธรรมก็มีการให้ความหมายที่ไม่เหมือนกัน และมีโครงสร้างทางสังคมและการจัดระเบียบทางสังคมที่เชื่อมโยงการบริโภคกับโครงสร้างทางสังคมที่แต่ละสังคมมีไม่เหมือนกัน (Slater, 1997 : 133-137) ดังเช่น ความจำเป็นพื้นฐานที่สิ่งที่จำเป็นที่สุดที่คนในสังคมต้องได้ รับการตอบสนองก็คือ ความหิว และสิ่งต้องถูกนำมาใช้ในการตอบสนองความหิวก็คือ อาหาร และสารอาหารที่ถูกนำมาใช้ในการบริโภค เป็นสิ่งที่จำเป็นที่คนในแต่ละสังคมวัฒนธรรมต้องได้ รับการตอบสนอง แต่ด้วยแต่ละสังคมวัฒนธรรมมีวัฒนธรรมการบริโภคที่แตกต่างกัน ที่ความแตกต่างนั้น เกิดจากการที่แต่ละสังคมมีการสร้างความหมายต่อสิ่งต่าง ๆ การกระทำรวมถึงการปฏิบัติที่แตกต่างกัน ตลอดจนการที่สังคมมีการให้ความหมายต่อสิ่งต่าง ๆ ร่วมกัน รวมถึงมีการ

สร้างวัฒนธรรมเฉพาะขึ้นมารองรับและสุดท้ายมีการผลิตและผลิตซ้ำวัฒนธรรมการบริโภค ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ เกิดขึ้นโดยได้รับอิทธิพลมาจากภายนอก และภายในสังคมชุมชนเองก็มีการปรับตัวหรือมีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเกิดเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เพราะฉะนั้นแสดงให้เห็นว่าการบริโภคโดยตัวเองเป็นสิ่งที่ได้รับผลกระทบหรือได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกัน ที่ถึงแม้ว่าโดยทั่วไปโดยปกติธรรมดาแล้วปัจเจกจะมีการกระทำหรือแสดงออกตามความต้องการของตัวเอง แต่ในสภาพความจริงแล้วทิศทางของการบริโภคที่แสดงออกมานั้น เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดโดยแรงขับทางสังคมวัฒนธรรมที่ปัจเจกนั้นเป็นสมาชิกอยู่ และจากที่กล่าวไปแล้วข้างต้นกระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยประกอบกับอุดมการณ์ของบริโภคนิยม ที่เป็นการสร้างความพึงพอใจของบุคคลที่มีต่อการเสพวัตถุทำให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างความจำเป็นพื้นฐานกับโครงสร้างทางสังคมวัฒนธรรมจนมาถึงการบริโภคของบุคคล ที่ทำให้การบริโภคความพึงพอใจถูกกลดทอนลงมาเป็นความพึงพอใจที่เกิดจากความมั่นคงปลอดภัยในด้านวัตถุ จึงเป็นเหตุทำให้การบริโภคที่มีการให้ความหมายเชิงวัฒนธรรมเข้ามามีกรอบจำกัดคนโดยทำให้การตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานถูกมองในแง่ของการให้ความหมายต่อสินค้ามากกว่าจะพิจารณาที่ตัวประโยชน์ใช้สอยที่นำไปสู่การตอบสนองต่อความจำเป็นพื้นฐานอย่างแท้จริง โดยที่การให้ความหมายต่อสินค้าไม่ได้เกิดขึ้นมาจากตัววัฒนธรรมการบริโภคเท่านั้น แต่เกิดขึ้นมาจากตัวลักษณะของวัฒนธรรมการบริโภคเอง ก็ถูกเชื่อมโยงไปกับแนวคิดของความหรูหราที่วัตถุสิ่งของในวัฒนธรรมการบริโภค ถูกบริโภคที่ตัวสัญลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นในตัวสินค้า และนอกจากนี้ยังเกิดแรงสนับสนุนจากกลุ่มที่มีพลังในสังคม โดยในที่นี้ก็คือ บุคคลหรือระบบสังคมที่แวดล้อมบุคคลอยู่ที่มาสนับสนุนให้เกิดความต้องการในการบริโภคที่เป็นมากกว่าความจำเป็นขั้นพื้นฐาน และที่ยิ่งไปกว่านั้นก็คือตัววัฒนธรรมเองก็ไม่ได้เพียงแต่ได้รับอิทธิพลมาจากการบริโภคหรือลักษณะเฉพาะของความจำเป็นพื้นฐานแต่เพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น แต่เป็นมากกว่านั้นก็คือตัววัฒนธรรมเองก็สถาปนาวัตถุสิ่งของที่มีความจำเป็นวัตถุและการปฏิบัติที่ไปทำให้สร้างการบริโภคใหม่ที่มีลักษณะเฉพาะเกิดขึ้นมารองรับอีกด้วย ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นในสังคมสมัยใหม่ ที่ทำให้คนในสังคมนิยามความจำเป็นของตัวเองและสร้างความสำคัญของความจำเป็นขึ้นมาตามสินค้าที่ถูกผลิตและถูกให้ความหมายตามมิติต่าง ๆ ของสังคมสมัยใหม่ที่ทำให้มีความรู้สึก มีความอยาก ความต้องการสินค้ามากขึ้นตามความจำเป็นของบุคคลเองที่ต้องการเติมเต็มชีวิตของตนเองโดยเป็นการใช้และการครอบครองสินค้า

สิ่งที่กล่าวไปข้างต้นเป็นเรื่องของการบริโภคที่ในการวิจัยนี้มองในลักษณะของการเชื่อมโยงระหว่างความจำเป็นกับโครงสร้างทางสังคม ที่มีความแตกต่างกันไปแต่ละสังคม วัฒนธรรมที่ได้เสนอไปแล้วนั้น แต่โดยสภาพความเป็นจริงแล้วการที่สังคมใดสังคมหนึ่งจะตกอยู่ในวัฒนธรรมการบริโภคมากกว่าอีกสังคมหนึ่ง ก็เนื่องจากว่า ในสังคมนั้นมีการรับข่าวสารข้อมูลหรือที่เรียกว่าการโฆษณา และการตลาดทำให้สินค้านั้นมีการนำเสนอคุณค่าของสินค้า

มีความหมาย ความสำคัญในตัวสินค้าเองมากกว่าหน้าที่โดยพื้นฐานของวัตถุ ดังเช่น น้ำหอมที่ไม่เพียงแต่จะมีกลิ่นหอมแล้ว น้ำหอมยังถูกให้ความหมายความสำคัญที่เชื่อมโยงไปในเรื่องของความเป็นเพศ ความเป็นผู้หญิง ความมีเกียรติยศ ศักดิ์ศรี และการได้คู่ครอง กล่าวคือความหมายในเชิงวัฒนธรรมของสิ่งต่าง ๆ ถูกโยงความหมายไปสู่สัญลักษณ์ของสินค้า เพื่อที่จะทำให้เรามีความต้องการซื้อสินค้าที่มากขึ้น มากไปกว่าขอบเขตของการซื้อประโยชน์ใช้สอยคุณค่าที่เป็นคุณสมบัติที่แท้จริงของตัววัตถุ ที่จะทำให้เกิดการสร้างสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อที่จะโยงตัวสินค้าไปยังวิถีชีวิตของปัจเจกที่ถูกสร้างขึ้นมา ให้มีลักษณะเฉพาะที่มารองรับตัวความหมายที่ถูกสร้างให้เกิดขึ้นในตัวของสินค้า ที่กล่าวมาในส่วนนี้เพื่อที่จะแสดงให้เห็นว่า แม้กระทั่งหน้าที่ของตัวสินค้าก็เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดโดยวัฒนธรรมเช่นเดียวกัน นั่นคือ วัตถุใดก็ตามไม่ว่าจะมีประโยชน์หรือคุณสมบัติของวัตถุเองในลักษณะใดก็ตาม เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดขึ้นโดยวัฒนธรรมทั้งสิ้นที่ทำให้สามารถสรุปได้ว่า ตัววัฒนธรรมนั่นเองที่เป็นตัวสถาปนาคุณประโยชน์ใช้สอยขึ้นมา ดังเช่น ในกรณีของน้ำหอมจากการให้ความหมายดังกล่าว น้ำหอมจึงกลายมาเป็นสิ่งที่จำเป็นของผู้หญิงสมัยใหม่

สิ่งที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เพื่อแสดงให้เห็นว่า วัฒนธรรมการบริโภคที่ศึกษานี้ไม่เพียงแต่จะเป็นเรื่องของการสร้างความหมายให้กับวัตถุและการกำหนดขอบเขตของหน้าที่ประโยชน์ใช้สอยของวัตถุแล้ว วัฒนธรรมการบริโภคยังเป็นเรื่องของระบบทางสังคมที่มีการให้ความหมายค่านิยม การผลิตความหมาย การกระจายความหมาย และการจัดระเบียบความหมายของความจำเป็น และสินค้า และความสัมพันธ์ของสิ่งเหล่านี้ในแนวทางที่ต่างกัน ที่ทำให้เกิดการจัดระเบียบทางสังคมและการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมขึ้นใหม่ และกลายเป็นวัฒนธรรมหลักที่กระทำผ่านตัวสินค้าที่เป็นตัวสร้างรูปแบบของวัฒนธรรมและสร้างกระบวนการทางวัฒนธรรม และสร้างรูปแบบของการกระจายความหมายที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการใช้สินค้า โดยการอธิบายถึงการสร้างความหมายให้กับวัตถุพร้อม ๆ กับการเชื่อมโยงความหมายของวัตถุเหล่านั้น และนำมาประกอบกันเป็นชุดของวัตถุสินค้าที่ถูกจัดระบบโดยสังคมเข้ามาเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของการกระทำทางสังคม กิจกรรมทางสังคม และพิธีกรรมทางสังคมหนึ่ง การจัดระบบชุดของสรรพสิ่งดังกล่าวเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นกระบวนการ และเป็นแบบแผนจนกลายมาเป็นสิ่งของหรือวัตถุที่สังคมยอมรับว่า มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตปัจจุบันของคนในชุมชนและสุดท้าย สินค้ากลายเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในระบบสังคมชุมชนนั้น ซึ่งกระบวนการของการจัดระบบชุดของสิ่งของดังที่กล่าวนี้ ไม่สามารถอธิบายได้โดยการวิเคราะห์โครงสร้างหรือระบบทางสังคมตามแนวทางเดิมที่ผ่านมา การอธิบายกระบวนการดังกล่าวจำเป็นต้องใช้กระบวนการสร้างสัญลักษณ์ (semiotics) ซึ่งเป็นแนวคิดที่นำมาอธิบาย ถึง การให้ความหมายกับสิ่งของที่ทำให้วัตถุมีความหมายความสำคัญมากกว่าคุณประโยชน์ใช้สอยที่ปรากฏอยู่ในตัวมันเอง

กระบวนการสร้างสัญลักษณ์ : การทำให้สินค้ามีความหมายมากกว่าความเป็นวัตถุ

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในการวิจัยนี้ศึกษาการบริโภคในฐานะที่เป็นวัฒนธรรม โดยสรรพสิ่ง สิ่งของ เครื่องใช้ ที่ใช้ในชีวิตประจำวันล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่สังคมสร้างความหมายและมีการให้ความหมายสิ่งต่าง ๆ ร่วมกันและสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ถูกจัดระเบียบหรือถูกสถาปนาให้มีความหมายมีความสำคัญเกิดขึ้นและดำรงอยู่ในสังคมได้ โดยผ่านการให้ความหมายทางสังคมและความหมายต่าง ๆ เหล่านี้ที่ถูกสร้างหรือทำให้เกิดขึ้นและไปมีผลต่อการกระทำการปฏิบัติทางสังคม รวมถึงมีผลต่อความสัมพันธ์ทางสังคมและมีผลต่อกระบวนการทางสังคมและสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ซึ่งกระบวนการสร้างความหมายหรือให้ความหมายแก่วัตถุหรือสินค้านี้ เชื่อมโยงไปสู่การปฏิบัติทางสังคมและความสัมพันธ์ทางสังคม โดยกระบวนการที่เกิดขึ้นนี้สามารถทำความเข้าใจได้ด้วยแนวคิดของสัญวิทยา (semiotics) ที่เป็นการศึกษาถึงกระบวนการสร้างหรือมีการให้ความหมายร่วมกันของคนในสังคมที่เป็นไปตามรหัสหรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของสังคมที่แวดล้อมเราอยู่ หรือเรียกว่าการให้ความหมายตามแนวคิดของสัญวิทยาไม่ได้เป็นการให้ความหมายของสิ่งของวัตถุอย่างลอย ๆ และเป็นอิสระในตัวเอง แต่เป็นการให้ความหมายไปตามระบบสังคมวัฒนธรรมที่แวดล้อมเราอยู่ ดังนั้น โดยแนวคิดของกระบวนการสร้างสัญลักษณ์ ความหมายของสิ่งต่าง ๆ ที่ถูกผลิตขึ้นในสังคม เป็นการอธิบายถึงความสำคัญของการให้ความหมายว่า ในแต่ละระบบสังคมวัฒนธรรมจะมีการให้ความหมายของสรรพสิ่งต่าง ๆ แตกต่างกันไป และมีลักษณะที่พิเศษเฉพาะของแต่ละสังคมวัฒนธรรมนั้น และสิ่งที่นอกเหนือจากนั้นก็คือ กระบวนการสร้างสัญลักษณ์ที่ถูกนำมาใช้ในสภาพสังคมหนึ่ง ๆ แล้ว ระบบสังคมวัฒนธรรมนั้นเองก็มีส่วนสำคัญที่เข้าไปกำหนด ให้ความหมาย ความสำคัญ มีการกำหนดบทบาทและหน้าที่ให้กับสัญลักษณ์ที่ถูกใส่เข้าไปในวัตถุ และเกิดเป็นโครงสร้างทางสังคมขึ้นมารองรับระบบความหมายหรือระบบสัญลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นนั้น แล้วในท้ายที่สุดการบริโภคเชิงสัญลักษณ์ของสังคมที่มีต่อวัตถุนั้นทำให้วัตถุหรือสินค้ากลายเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ หรือกลายเป็นสิ่งที่ทำให้การจัดระเบียบทางสังคมไม่สามารถดำรงอยู่ได้ในระบบสังคมวัฒนธรรมนั้น

วิธีการทางสัญวิทยา (semiotics) เป็นวิธีการที่ถูกพัฒนามาจากฐานของการศึกษาภาษาศาสตร์เชิงโครงสร้างที่เป็นการศึกษาาระบบของสัญลักษณ์ (system of sign) หรือศาสตร์ว่าด้วยสัญลักษณ์ (a science of sign) โดยสัญลักษณ์เป็นสิ่งที่ซึ่งเป็นตัวแทนหรือเป็นสิ่งที่แสดงถึงสิ่งที่อยู่ในใจของบุคคล (Manning and Cullum – Swan, 1994 : 466) หรือคืออะไรก็ได้ที่ก่อให้เกิดความหมายโดยการเทียบเคียงให้เห็นถึงความแตกต่างไปจากสิ่งอื่นและคนในสังคมยอมรับและเข้าใจ โดยความหมายในที่นี้ก็คือ สรรพสิ่ง การกระทำ การปฏิบัติในสังคมที่ระบบของความหมายนั้นถูกสร้างขึ้นมาจากการจัดลำดับ ระเบียบ ให้แก่สิ่งต่าง ๆ นั้นที่ทำให้แต่ละสังคมวัฒนธรรมมีการให้ความหมายสำคัญที่แตกต่างกันไป รวมถึงกฎเกณฑ์ ระบบ และ

ระเบียบที่มาสรางเป็นระบบความหมายนี้ จะมีความแตกต่างกันไปตามการยอมรับของแต่ละสังคมวัฒนธรรมนั้น ซึ่งวิธีการทางสัญญะวิทยา นี้ เป็นการศึกษาระบบความหมายในลักษณะทำนองเดียวกับกำรวิเคราะห์ระบบภาษาที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบของวัฒนธรรม โดยวัฒนธรรมในที่นี้ก็คือการบริโภคสินค้าและเหตุการณ์ หรือการกระทำทางสังคมเกี่ยวข้องกับ การบริโภคสินค้า โดยแนวคิดที่นำมาใช้ก็เพื่อเป็นการอธิบายหรือวิเคราะห์วัฒนธรรมการบริโภค และเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับการบริโภคสินค้า ที่เปรียบเสมือนกับเป็นตัวบทที่คล้ายกับตัวบทในระบบภาษา ที่สามารถทำความเข้าใจได้โดยดูจากการจัดระบบของสัญญะ และการให้รหัสของสัญญะที่มีการจัดระเบียบขึ้นอย่างเป็นระบบของสัญญะนั้น จากความหมายที่ถูกใส่เข้าไปในวัตถุ ดังเช่น อาหารที่เรากิน การบริโภคไม่ใช่เป็นเพียงเพื่อการได้รับประโยชน์จากอาหารในลักษณะที่เป็นธรรมชาติ ในลักษณะของการมีคุณค่าทางโภชนาการของอาหารเท่านั้น แต่การบริโภคอาหารเป็นเรื่องของวัฒนธรรมของการจัดระเบียบหรือจัดระบบของความหมายของสรรพสิ่งที่เกี่ยวข้องกับอาหาร ที่เห็นได้ชัดก็คือการจัดเป็นคู่ตรงข้ามกัน ดังเช่น อาหารที่กินได้ - กินไม่ได้ ของหวาน - ของคาว อาหารพิเศษ - อาหารธรรมดา ผลไม้ - ผัก ในการเป็นคู่ตรงข้ามนี้ เกิดขึ้นเมื่อการให้ความหมายของอาหารถูกนำไปเชื่อมโยงกับสิ่งอื่น ๆ ในสังคม กล่าวคือ ความหมายที่อยู่ในตัววัตถุหรือตัวอาหารเองไม่ได้บ่งบอกถึงความหมายของการดำรงตัวอยู่ในสังคมวัฒนธรรม แต่ความหมายของมันนั้นจะขึ้นอยู่กับกระบวนการของสัญญะที่วัตถุหรือสรรพสิ่งถูกนำไปเชื่อมโยงกับความหมายของสิ่งอื่น ๆ ภายใต้หน้าที่หรือภายใต้การกระทำการปฏิบัติทางสังคมในระบบสังคมวัฒนธรรมหนึ่งที่ต่างก็มี โครงสร้างทางสังคมของแต่ละสังคมวัฒนธรรมอยู่ ดังนั้น ในการจัดระเบียบอาหารจึงมีลักษณะเหมือนโครงสร้างในระบบภาษา และยิ่งกว่านั้นก็คือ ภายใต้การจัดระเบียบนี้สิ่งที่ตามมาก็คือ มีการจัดลำดับ การจัดระเบียบชุดของความหมายเกิดขึ้น กล่าวคือเกิดการจัดลำดับว่าอะไรควรมาก่อน อะไรควรมาหลัง ดังเช่น ของหวานต้องมาทีหลังอาหารหลักที่เป็นอาหารคาว ซึ่งกล่าวโดยสรุป การบริโภคอาหารในที่นี้จึงไม่ได้เป็นการบริโภค ลักษณะทางกายภาพของอาหาร แต่เป็นการบริโภคความหมายหรือสัญญะที่มีลักษณะเป็นนามธรรม และกระบวนการทางสัญญะที่มีความสำคัญต่อการนำมาศึกษาในที่นี้เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการให้ความหมาย ความสำคัญของวัตถุที่ทำให้ลักษณะของความเป็นนามธรรมในที่นี้หมายถึงความสัมพันธ์ทางสังคมได้กลายมาเป็นสิ่งที่มองเห็นและจับต้องได้ และทำให้มองเห็นถึงความสำคัญของการให้ความหมายที่เชื่อมโยงไปสู่การจัดระเบียบทางสังคมของแต่ละสังคมที่เกี่ยวข้องกับการให้ความหมายแต่ละระบบของสัญญะและระบบของการจัดระเบียบนั้น โดยในการศึกษาในสังคมวิทยา นักสังคมศาสตร์เชิงสัญญะพิจารณาชีวิตทางสังคม โครงสร้างของกลุ่ม ความเชื่อ การปฏิบัติและเนื้อหาของความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะเดียวกัน โดยเป็นการเทียบเคียงเป็นหน่วยของโครงสร้างภาษา (Manning and Cullum – Swan. 1994 : 466)

สำหรับการวิเคราะห์เชิงสัญญะนี้สัญญะจะถูกแบ่งออกเป็น 3 องค์ประกอบ องค์ประกอบแรก คือ ตัวสื่อความ (signifier) เป็นตัววัตถุ ภาษาพูด ภาษาเขียน หรือตัวสินค้าอุปโภคบริโภค (consumer goods) องค์ประกอบที่สองคือ ตัวถูกให้ความหมาย (signified) เป็นความหมายของสิ่งต่าง ๆ (the meaning of thing) และองค์ประกอบที่สามคือ ตัวอ้างอิงถึง (referent) ที่การให้ความหมายของวัตถุถูกอ้างอิงไปเชื่อมโยงกับระบบคุณค่าที่ถูกให้ความหมายเข้าไปในวัตถุ สิ่งของ และการเชื่อมโยงนี้ทำให้สิ่งของถูกนำมาใช้เป็นตัวแทนของสิ่งที่เป็นนามธรรมทั้งหลาย ได้แก่ การแสดงความรัก และภายใต้วัฒนธรรมนี้และด้วยความสำคัญของระบบสัญญะที่ทำให้เกิดเป็นชุดของระบบความหมายขึ้นทำให้ในการกระทำทางสังคมหนึ่ง ๆ นั้น จำเป็นต้องมีชุดของสินค้าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ดังเช่น ชุดของระบบอาหารที่มีการจัดลำดับอาหาร อาหารหวาน ผลไม้ น้ำชา กาแฟ เป็นการบ่งบอกถึงลำดับสุดท้ายของอาหารที่เป็น การแสดงถึงความสิ้นสุดในการรับประทานอาหารแต่ละมื้อ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. 2544 : 43-44) นอกจากการวิเคราะห์เชิงสัญญะจะทำให้เข้าใจถึงกระบวนการจัดชุดอาหารดังกล่าวแล้ว การนำสัญญะวิทยามาใช้ในการวิจัยนี้ ก็เพื่อต้องการทราบว่า ระบบของความหมายของสินค้าแต่ละชุดที่ถูกจัดระเบียบขึ้นมามีในแต่ละการกระทำทางสังคมหนึ่งในแต่ละสังคมนั้น มีกฎเกณฑ์ในการจัดอย่างไร มีการวางระบบระเบียบของแต่ละสรรพสิ่งนั้นอย่างไรที่ทำให้สินค้าหรือสรรพสิ่งได้กลายมาเป็นสิ่งสำคัญที่ขาดไม่ได้ในแต่ละการกระทำทางสังคมหนึ่ง ๆ ขึ้น ดังนั้น ความสำคัญของการนำสัญญะวิทยามาใช้ในการวิจัยนี้ ก็เพื่อเป็นการพยายามวิเคราะห์ถึงระบบของสิ่งต่าง ๆ ที่ถูกสร้างและมีการจัดกลุ่ม จัดประเภทขึ้น ดังเช่น ระบบของแฟชั่นที่เป็นการจัดกลุ่มประเภทของเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกาย ระบบของอาหารและการจัดประเภทของอาหาร ดังเช่น อาหารจีน อาหารอินเดีย หรือแม้แต่อาหารจีนประเภทเดียวกันก็มีความแตกต่างกันถ้าอาหารนั้นถูกให้ความหมายและมีการจัดระบบที่แตกต่างกันไป และถูกนำมาใช้ในแต่ละการกระทำทางสังคมและเทศกาลกาลเทศะที่แตกต่างกัน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้กลายเป็นการจัดระบบของสิ่งต่าง ๆ หรือของสินค้าที่นำไปสู่การจัดระเบียบทางสังคมและจัดกลุ่มทางสังคมเกิดขึ้น กล่าวคือ การนำวิธีการทางสัญญะวิทยามาใช้ในการวิจัยเพื่อเป็นการศึกษาถึงกระบวนการที่สิ่งต่าง ๆ ถูกให้ความหมายและมีการจัดระเบียบสิ่งต่าง ๆ นั้นตามการให้ความหมายในสิ่งของวัตถุนั้นภายใต้วัฒนธรรมที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะที่ถูกสร้างขึ้น และประเด็นหลักที่สำคัญที่ได้งานวิจัยนี้ให้ความสำคัญคือ เป็นการศึกษาถึงกระบวนการให้ความหมายของสรรพสิ่งและการจัดระเบียบของสรรพสิ่งให้เป็นหมวดหมู่ที่แตกต่างไปตามระบบสังคมวัฒนธรรม และสนใจถึงกระบวนการผลิตวัฒนธรรมและการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมบริโภคที่ถูกสร้างเพื่อรองรับภายใต้ความหมายของวัตถุนั้น จนกลายเป็นวัฒนธรรมการบริโภคที่รองรับสินค้าที่ถูกนำมาใช้ในสังคมที่จะได้กล่าวถึงต่อไป

จากที่กล่าวมาแนวคิดและวิธีการทางสัญวิทยา ทำให้เรามองเห็นถึงระบบของการให้ความหมายของสิ่งต่าง ๆ ที่ถูกจัดระเบียบขึ้นมาภายในสังคม แต่สิ่งที่จำเป็นต้องพิจารณาต่อไปก็คือ ระบบความหมายที่จัดชุดขึ้นภายใต้กฎเกณฑ์หนึ่ง ๆ ในการกระทำทางสังคมหนึ่งนั้น สามารถดำรงอยู่ในแต่ละสังคมวัฒนธรรมได้อย่างไร ประเด็นที่สำคัญในการทำความเข้าใจก็คือ สรรพสิ่งต่าง ๆ ที่ถูกสร้างขึ้นหรือผลิตขึ้นในสังคม ไม่ว่าจะเป็นอะไรก็ตามทันทีที่ถูกสร้างขึ้น สรรพสิ่งต่าง ๆ นั้นก็ถูกให้ความหมายหรือมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ใส่ลงไปในตัววัตถุทันที ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นตัววัตถุเอง ความหมายที่ถูกใส่เข้าไปในวัตถุ หน้าที่ของวัตถุและแม้กระทั่งการนำวัตถุมาใช้ ต่างก็เป็นสิ่งที่สังคมสร้างขึ้น และสิ่งต่าง ๆ ที่สังคมสร้างขึ้นที่อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ชุดหนึ่งกล่าวถึงนี้ ทำให้การบริโศกสามารถดำรงอยู่ได้ในสังคม ด้วยการให้ความหมายและหน้าที่ต่อความหมายของสินค้านั้นต่างเกิดขึ้นอย่างเป็นกระบวนการและการเกิดขึ้นนั้นไปเชื่อมโยงสัมพันธ์กับระบบทางสังคมในลักษณะที่มีการสร้างหน้าที่ใหม่ ให้เกิดขึ้นจากความหมาย และหน้าที่ที่ถูกสร้างขึ้นในตัวสินค้านั้นที่กระบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นโดยระบบหน้าที่และความหมายถูกใส่เพิ่มเติมเข้าไปในตัววัตถุ นั่นคือ การเพิ่มการบริโศกสินค้าเข้าไปในส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมสังคมหนึ่ง โดยผนวกตัวเองเข้าไปในหน้าที่เดิมและความหมายเดิมของสินค้าวัตถุนั้นยังคงดำรงอยู่ และมีลักษณะของการใช้งานอยู่ในตัววัตถุนั้น ดังเช่นระบบแฟชั่นเครื่องแต่งกายที่โดยความหมายและโดยหน้าที่แล้วไม่ได้หมายถึงแต่เพียงเป็นเครื่องห่อหุ้มเครื่องปกปิดร่างกาย หรือเป็นเครื่องปกป้องความหนาวเท่านั้นแต่ความหมายสัญญาที่ถูกใส่ไปในตัวเสื้อผ้า ได้แก่ เสื้อผ้าหรือชุดที่ใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ ชุดสำหรับวัยรุ่น ชุดสำหรับใส่ในวันทำงาน วันหยุด ความหมายภายใต้กฎเกณฑ์ชุดหนึ่งต่าง ๆ เหล่านี้ นอกจากจะถูกทำให้เกิดขึ้นในสังคมแล้ว ยังผลทำให้สังคม หรือคนในสังคมมีการกระทำทางสังคมต่าง ๆ ที่ถูกจัดระเบียบเข้ามาในระบบของสัญญาที่ถูกสร้างขึ้น ดังเช่น การแต่งตัวในวันหยุด วันนั้นจะต้องขับรถอีกคันหนึ่ง ต้องไปเดินศูนย์การค้าซื้อของ ดังนั้น เวลาที่คนไปซื้อสิ่งของเครื่องใช้ ประเด็นที่ควรต้องพิจารณาก็คือ สินค้านั้นถูกนำไปใช้เพื่อบ่งบอกอะไรมากกว่าซื้อไปเพื่อใช้อะไร กล่าวคือ เป็นการซื้อสินค้ามีระบบสัญญา เช่น เสื้อไอฟิสไคส์ และจากความหมายต่าง ๆ ที่ถูกใส่เข้าไปในวัตถุนั้น ทำให้การบริโศกสินค้าที่เกิดขึ้นเป็นการบริโศกที่สัญญามากกว่าการบริโศกที่คุณประโยชน์ใช้สอย กล่าวคือเป็นการแทนที่กันระหว่างการบริโศกเชิงสัญญาและการบริโศกสินค้า

จากที่กล่าวไปข้างแล้วว่า การวิเคราะห์เชิงสัญญานั้นมี 3 องค์ประกอบคือ ตัวสื่อความ (signifier) ซึ่งได้แก่ ตัวสินค้าอุปโภคบริโภค ตัวถูกให้ความหมาย (signified) ที่เป็นการให้ความหมายของสิ่งต่าง ๆ และตัวอ้างอิงถึง (referent) ที่องค์ประกอบที่สามเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญที่เปรียบเสมือนกับเป็นเงาของสัญญา ในที่นี้หมายถึงการเป็นตัวแทนของความหมายที่ปรากฏในตัววัตถุที่ถูกให้ความหมายดังเช่น แหวนแต่งงานเป็นตัวแทนที่แสดงถึงความรักของ

ชายที่มีต่อหญิง นมที่มีแคลเซียมสูงเป็นการแสดงถึงความรักของลูกที่มีต่อแม่ รถขับเคลื่อน 4 ล้อ เป็นการบ่งบอกถึงความเป็นคนรักธรรมชาติ ชอบท่องเที่ยว ผจญภัย ที่ทำให้วัตถุลินค้ำ ที่ถูกให้ความหมายความสำคัญขึ้นมาในสังคม ในลักษณะของการเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตในสังคมสมัยใหม่ นั่นคือวัตถุลินค้ำได้กลายเป็นตัวแทนของลักษณะทางสังคม ดังเช่น ความสัมพันธ์ความผูกพันทางสังคมที่เกิดขึ้นภายใต้การใช้สินค้ามีลักษณะเป็นนามธรรม และสินค้าทำให้สิ่งที่ป็นนามธรรมนั้นสามารถมองเห็นได้ในรูปธรรม ดังเช่น ในเรื่องของ การแสดงความรักระหว่างบุคคล ในรูปแบบและกาลเทศะต่าง ๆ ที่ความรักนั้นมีลักษณะของความเป็นนามธรรม แต่การให้ความหมายที่มีต่อวัตถุทำให้ความรักระหว่างชายหญิงสามารถจับวัดได้ คือ แหวนแต่งงานเป็นตัวแทนของการแสดงความรักออกมาอย่างเป็นรูปธรรมที่มองเห็นได้ดังที่ได้กล่าวได้ข้างต้น

ประกอบกับการสร้างพิธีกรรมก็คือ พิธีการแต่งงานขึ้นมารองรับ ความหมายของวัตถุก็ถูกดอกยั่วว่า วัตถุที่นำมาใช้การแต่งงานนี้ต้องเป็นวัตถุที่ถูกให้ความหมายที่สอดคล้องพิธีกรรมนั้นก็คือ แหวนแต่งงานเท่านั้น และลักษณะนามธรรมทางสังคม ซึ่งก็คือความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิง ก็ถูกแสดงออกมาในพิธีแต่งงาน และสิ่งที่ยิ่งไปกว่านั้นก็คือยิ่งวัตถุมีค่ามากขึ้นเท่าไร ความมีคุณค่าทางสังคมมีมากขึ้นเท่าไร ก็เป็นสิ่งบ่งบอกถึงความรักความผูกพัน ความสัมพันธ์ของสิ่งที่ป็นนามธรรมคือ ความรักก็มีมากขึ้นเท่านั้น และยิ่งไปกว่านั้นก็คือแหวนแต่งงานจึงกลายเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในระบบความสัมพันธ์ทางสังคมนั้น นอกจากนี้สิ่งที่ตามมาก็คือโดยการสร้างระบบความหมายของวัตถุและสังคม วัตถุสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำหรือพิธีกรรมในแต่ละสังคมหนึ่ง ๆ ที่ถูกสร้างขึ้นมารองรับนั้น ยังถูกจัดระบบการให้ความหมายและนำมาใช้อย่างสืบเนื่องต่อกันเป็นชุด ๆ ดังเห็นได้จาก ในสังคมปัจจุบันมีการจัดงานแต่งงานหนึ่ง ๆ สิ่งของเครื่องใช้ในงานแต่งงานต่างก็ถูกจัดมาชุด ๆ เพื่อมาใช้ในแต่ละงานพิธีกรรมนั้น เช่น ชุดเจ้าสาว ชุดเจ้าบ่าว ชุดอาหารจีน ชุดของพิธีการต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนถูกทำให้เกิดขึ้นในระบบสังคมสมัยใหม่ปัจจุบันที่เน้นการบริโภคโดยผ่านวัตถุ หรือโดยมีวัตถุ สินค้า และบริการเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการเกิดขึ้นระบบความสัมพันธ์ทางสังคมนั้น ดังนั้น ในแง่มุมนี้วัตถุไม่ได้เป็นเพียงสิ่งที่สังคมใส่ความหมาย มีการจัดหรือสร้างหน้าที่ใหม่ให้กับความหมายของวัตถุนั้น แต่การให้ความหมายของวัตถุยังเป็นการบ่งบอกถึงความสัมพันธ์ทางสังคมนั้น และระบบของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่ถูกสร้างขึ้นนั้นด้วย ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มีได้เกิดขึ้นเพียงครั้งเดียวแล้วสูญสลายไปจากระบบความสัมพันธ์ทางสังคมนั้น แต่ระบบของความหมายสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้รวมถึงระบบของความสัมพันธ์ที่ถูกสร้างขึ้นภายใต้การใช้วัตถุเป็นสื่อ ยังถูกผลิตซ้ำจนกลายเป็นวัฒนธรรมและโครงสร้างความสัมพันธ์ขึ้นมาในสังคม ทั้งในวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะหรือกลายเป็นวัฒนธรรมที่คนในสังคมส่วนใหญ่ต้องปฏิบัติตามและยึดถือ โดยสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนี้ก็เนื่องจากกระบวนการสร้างสัญลักษณ์ได้ทำให้นินค้ำกลายเป็นตัวแทนของตามนามธรรมของการสร้างระบบความสัมพันธ์ทางสังคมนั้นเกิดขึ้น

เห็นได้ว่า กระบวนการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภคในสังคมไม่ว่าจะเป็นสังคมเมืองหรือสังคมชนบทก็ตาม วัฒนธรรมการบริโภคในสังคมสมัยใหม่ปัจจุบันได้กลายมาเป็นแกนหลักของระบบความสัมพันธ์ทางสังคมและโครงสร้างทางสังคมที่ถูกสร้างขึ้นโดยผ่านวัตถุสินค้า ในลักษณะที่สังคมได้ให้ความหมายต่อวัตถุสินค้าและในขณะเดียวกันสังคมก็สร้างบทบาทหน้าที่ใหม่ให้กับตัววัตถุสินค้า รวมถึงมีการสร้างระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับวัตถุขึ้นมารองรับและมีการผลิตซ้ำความสัมพันธ์นั้น และกลายเป็นกระบวนการสร้างวัฒนธรรมการบริโภคขึ้นมา และกระบวนการสร้างความหมายหรือสัญลักษณ์นี้สามารถอธิบาย โดยใช้แนวคิดของสัญญาวิทยาเพื่อเป็นการอธิบายและวิเคราะห์ถึงกระบวนการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภคดังกล่าว และอธิบายถึงการที่วัฒนธรรมการบริโภคสามารถดำรงอยู่ได้ในสังคม โดยมีวัตถุสินค้าเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำรงชีวิตภายใต้กระบวนการสร้างสัญลักษณ์แก่อนินทรีย์ที่เป็นสิ่งสำคัญในการสืบทอดการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภคดังกล่าว นอกจากการศึกษาถึงกระบวนการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภคด้วยกระบวนการสร้างสัญลักษณ์ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ภายใต้วัฒนธรรมการบริโภคที่เกิดขึ้น สินค้าหรือการบริโภคเชิงสัญญะยังเป็นส่วนสำคัญต่อระบบโครงสร้างสังคมวัฒนธรรมในฐานะของการเป็นตัวบ่งบอกสถานภาพทางสังคมที่เชื่อมโยงไปสู่การจัดกลุ่ม การจำแนก และการจัดช่วงชั้นของคนในสังคม และสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนี้ยังโยงไปสู่การเกิดขึ้นของการจัดระเบียบทางสังคมภายใต้ระบบการให้ความหมายของสินค้าที่เกิดขึ้นจากการที่คนส่วนใหญ่ในการสังคมร่วมกันสร้างความหมายขึ้นมาที่จักได้กล่าวถึงต่อไป

การบริโภคเชิงสัญญะ : การเป็นตัวสื่อการบ่งบอกสถานภาพทางสังคม

การศึกษาวรรณกรรมการบริโภควิจยนี้เป็นการพิจารณาถึงการเกิดขึ้นการดำรงอยู่และการสืบทอดวัฒนธรรมการบริโภค ผ่านกระบวนการสร้างความหมายความสำคัญให้กับวัตถุที่ทำให้การบริโภคในปัจจุบันเป็นการบริโภคเชิงสัญญะมากกว่าการบริโภคที่คุณประโยชน์ใช้สอยของสินค้า โดยการทำให้การบริโภคเชิงสัญญะที่สินค้าถูกสร้างหน้าที่หรือกำหนดหน้าที่โดยสังคมในการเป็นตัวแทนที่สามารถแสดงลักษณะของความเป็นนามธรรมออกเห็นได้อย่างเด่นชัดในเชิงรูปธรรม และระบบความหมายของวัตถุที่ถูกนำไปใช้ในการเสนอภาพของความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นภายใต้การใช้วัตถุนั้น ตลอดจนการมีพิธีกรรม และการกระทำทางสังคมขึ้นมารองรับและยังผลให้เกิดการจัดประเภทและการจัดชุดของระบบการให้ความหมายของวัตถุขึ้นมาภายใต้กฎเกณฑ์ทางสังคมหนึ่ง ๆ และทำให้เกิดระบบของความสัมพันธ์ทางสังคมพร้อมทั้งมีการสร้างวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการบริโภคสินค้าที่มีลักษณะเฉพาะหนึ่ง ๆ ขึ้นมา ซึ่งการทำความเข้าใจถึงกระบวนการสร้างสัญลักษณ์และการใช้สัญญาวิทยาไปใช้อธิบายในที่นี้เป็นถึงกระบวนการเกิดขึ้น การดำรงอยู่ หรือการสืบทอดวัฒนธรรมโดยผ่านการให้ความหมายของสินค้า

ดังกล่าวไปเบื้องต้นนั้น เป็นเพียงแค่จุดเริ่มต้นของการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจถึงวัฒนธรรม การบริโภค ในลักษณะของการให้ความหมายของสิ่งต่าง ๆ แต่การศึกษานี้ยังมองการให้ความหมายของสิ่งต่าง ๆ ที่กลายมาเป็นส่วนสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์และการจัดระเบียบทางสังคม และการให้ความหมายของสิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวถึงในงานวิจัยนี้ไม่ได้เป็นเพียงสิ่งที่สังคมสร้างขึ้นอย่างไรกฎเกณฑ์เท่านั้น แต่เป็นสิ่งที่สังคมสร้างภายใต้การยอมรับของคนที่ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมเดียวกันเป็นส่วนใหญ่สร้างขึ้น และการสร้างกฎเกณฑ์นั้นได้หยั่งลึกลงไป ในสังคมและไปมีความสัมพันธ์และสะท้อนหรือเป็นตัวแทนในการแบ่งแยกสังคมและชุมชนด้วย โดยในการที่สินค้าถูกให้ความหมายในเชิงสัญลักษณ์ที่เป็นการบ่งบอกถึงสัญลักษณ์ในการแสดง สถานภาพทางสังคม และการจัดช่วงชั้นทางสังคมที่เกิดขึ้นจากทำให้วิถีการปฏิบัติของคน ในสังคมนั้นมีความแตกต่างไปตามสถานภาพทางสังคมของแต่ละกลุ่มคนในสังคมนั้น

จากที่กล่าวมาบ้างแล้วว่าการบริโภคที่เป็นเรื่องของวัฒนธรรมและการผลิตซ้ำทาง วัฒนธรรมของความสัมพันธ์ทางสังคม ที่สินค้าถูกนำมาใช้เป็นแกนกลางในกระบวนการสร้างความ หมายที่สามารถแสดงออกมาให้เห็นอย่างเด่นชัดเป็นรูปธรรม ผ่านการกระทำทางสังคมในชีวิต ประจำวัน ซึ่งในแง่มุมนี้สรรพสิ่งต่าง ๆ ถูกนำมาใช้ในลักษณะที่เป็นกลไกที่สำคัญของทั้งการ ยอมคล้อยตามหรือการปฏิบัติตามกันทางสังคมที่ทำให้เกิดการจำแนกความแตกต่าง การจัด ประเภท การจัดช่วงชั้นทางสังคม โดยสถานภาพต่าง ๆ เหล่านี้จุดเริ่มต้นนั้นเกิดขึ้นจากระบบ ความสัมพันธ์ทางสังคมที่ถูกสร้างผ่านวัตถุว่า สินค้าแต่ละอย่างที่ถูกรับรู้และถูกแลกเปลี่ยน ต่างก็เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความผูกพันและการพึ่งพาทางสังคม ดังเช่น การศึกษาเรื่อง ของขวัญของเมาท์สที่สลาสเตอร์นำมาอ้างนั้น (Mauss' work : The Gift cited in Slater. 1997 : 149) ได้ศึกษาถึงการจัดระเบียบทางสังคมของการให้ของขวัญว่า การให้ของขวัญหรือการ แลกเปลี่ยนของขวัญถูกสร้างขึ้นมาเพื่อรองรับเครือข่ายของการหมุนเวียนสินค้าการแลกเปลี่ยน ผลประโยชน์ที่มีความสลับซับซ้อน โดยผ่านพิธีกรรมการบริโภคในเชิงการแข่งขันกันเพื่อแสดง ถึงความมีหน้าใจ โดยสินค้าที่ถูกนำมาบริโภคหรือถูกแลกเปลี่ยนได้กลายมาเป็นส่วนสำคัญของการ สร้างความผูกพันทางสังคม และสร้างพันธะสังคม โดยการหมุนเวียนของสินค้านี้เกิดขึ้น บนเส้นทางของความสัมพันธ์ทางสังคมและไปกระตุ้นให้เกิดผลิตซ้ำความสัมพันธ์และของขวัญก็ ถูกนำมาใช้เป็นตัวแทน และเป็นตัวสื่อความของความสัมพันธ์นั้นที่ทันทีที่เห็นสินค้านั้น คน ในสังคมก็สามารถเข้าใจได้ทันทีว่า ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเป็นความสัมพันธ์แบบใด เห็นได้ ว่า การแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นสินค้านำมาใช้ถูกเป็นแกนหรือตัวสื่อที่ไปสร้าง จิตวิญญาณ ความผูกพันที่เป็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่ตัวสินค้าถูกทำให้เชื่อว่าสินค้านั้นเป็นสิ่งมาทดแทน ความรู้สึกที่มีต่อกันได้อย่างแท้จริงหรือเป็นสิ่งผูกมัดจิตวิญญาณความผูกพันนั้น ดังนั้น ระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นทั้งในความผูกพันในลักษณะของการสร้างพันธะทางสังคม การ

พึงพา หรือความผูกพันทางสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นถูกกระทำผ่านการแลกเปลี่ยนโดยมีสินค้าเป็นแกนกลาง

นอกจากนี้จากระบบความสัมพันธ์ในเชิงการแลกเปลี่ยนและการสร้างระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนี้ สินค้ายังทำหน้าที่เป็นเหมือนตัวสื่อความ (communicators) ที่ทำให้ตัวสินค้ากลายเป็นตัวบ่งบอกที่แสดงถึงระบบความสัมพันธ์ทางสังคมและแสดงถึงการจัดกลุ่มทางสังคมที่เกิดขึ้นภายใต้การจัดชุดของระบบความหมายภายใต้กฎเกณฑ์หนึ่ง ๆ ที่กฎเกณฑ์และชุดของระบบความหมายของสินค้าถูกสร้างขึ้นภายในสังคมและเป็นสิ่งสังคมยอมรับกฎเกณฑ์นั้นที่ในแต่ละกลุ่มคนในสังคมเลือกใช้สินค้าที่ถูกจัดชุดในแต่ละระบบความหมายที่ไม่เหมือนกัน ที่ยังผลให้เกิดการจำแนกแจกแจงทางสังคม การจัดประเภท และการจัดลำดับทางสังคม เกิดขึ้นจากการที่สังคมถูกแบ่งออกเป็นประเภท เป็นลำดับชั้น โดยมีการใช้สินค้าหรือการเลือกสินค้าเป็นสิ่งบ่งบอกที่สำคัญ โดยที่การเข้าถึงสินค้าของคนในสังคมนั้นจะขึ้นอยู่กับหรือถูกกำหนดกฎเกณฑ์จากการมีศักยภาพในการซื้อสินค้าตามที่ฐานะทางสังคม ความมีเงินของแต่ละกลุ่มคนในสังคมจะเอื้ออำนวย ต่อการซื้อ การเลือกสินค้าแต่ละประเภท แต่ละชุดของสินค้า โดยในสังคมสมัยใหม่ปัจจุบันการใช้สินค้า และการครอบครองสินค้าที่ปรากฏออกมานั้นเป็นการบ่งบอกถึงสถานภาพทางสังคมของผู้เป็นเจ้าของหรือเรียกในภาษาสมัยใหม่ว่าเป็นผู้บริโภค ว่าเป็นคนที่มีรสนิยมในการบริโภคหรือเป็นคนที่มีรูปแบบการดำเนินชีวิตแบบหนึ่ง ๆ ที่แตกต่างไปจากกลุ่มคนอื่น ผู้มีฐานะทางสังคมสูงหรือต่ำ สามารถแสดงออกมาตามลักษณะของสิ่งของเครื่องใช้หรือแม้กระทั่งการกระทำทางสังคม วิธีปฏิบัติของคนในแต่ละกลุ่มนั้น และไม่เพียงแต่เท่านั้นภายใต้การจัดกลุ่ม จัดประเภทในสังคมโดยมีสินค้าเป็นตัวบ่งบอกที่สำคัญ ที่ทำให้เกิดการสร้างระบบความสัมพันธ์ทางสังคมขึ้นภายใต้การจัดประเภทกลุ่มคนนั้น ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ผ่านการแลกเปลี่ยน การสร้างความผูกพันทางสังคม และการมีพันธะทางสังคมต่อกันที่ทำให้เกิดเครือข่ายทางสังคมขึ้นภายใต้การจัดกลุ่มที่มีสถานภาพทางสังคมเดียวกัน มีวิถีการดำเนินชีวิตเดียวกัน มีรสนิยมในการบริโภคเดียวกัน หรือการถูกจัดว่าเป็นกลุ่มคนชั้นสูง ชั้นต่ำของสังคม ซึ่งสิ่งที่กล่าวมานี้เกิดขึ้นภายใต้การมีสินค้าเป็นสิ่งบ่งบอกที่สำคัญของโครงสร้างทางสถานภาพของคนในสังคม และโครงสร้างทางสถานภาพนั้นไม่ได้เกิดขึ้นลอย ๆ แต่เป็นสิ่งที่สังคมสร้างขึ้นภายใต้การยอมรับของคนส่วนใหญ่ในสังคม และสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เกิดขึ้นภายใต้กำหนดกฎเกณฑ์ชุดหนึ่งที่คนในสังคมร่วมกันสร้างขึ้นและกำหนดขึ้น และเราสามารถมองเห็นได้จากวิถีการปฏิบัติและการกระทำทางสังคมโดยผ่านกิจกรรม พิธีกรรมและการดำรงชีวิตประจำวันของคนในสังคมแต่ละกลุ่มคนนั้น

สิ่งที่กล่าวไปข้างต้นเป็นการแสดงถึงความสำคัญของวัตถุหรือสินค้าที่สังคมให้ความหมายและสร้างหน้าที่ และมีการเชื่อมโยงไปสู่การสร้างระบบความสัมพันธ์ ที่เกิดขึ้น

ภายใต้การจัดประเภทกลุ่มทางสังคมภายใต้กฎเกณฑ์ของการสร้างระบบความหมายและความสัมพันธ์ที่ถูกสร้างขึ้น โดยสังคมเองต่างก็มีการกระทำสังคมหรือมีที่แตกต่างกันไปตามการเลือกใช้สินค้า และวิถีการปฏิบัติที่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของชุดของระบบความหมายของสินค้านั้น เป็นการมองในลักษณะนี้เป็นสิ่งที่เป็นความเชื่อมโยงระหว่างความหมายของสินค้ากับโครงสร้างทางสังคมที่ถูกสร้างขึ้น โดยความหมายของสินค้าในที่นี้เกิดขึ้นจากการที่สินค้าถูกนำมาใช้เป็นตัวบ่งบอกหรือแสดงสถานภาพทางสังคม สัญลักษณ์ที่บ่งบอกสถานภาพ เครื่องหมายที่แสดงถึงการเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคมหนึ่ง ๆ หรือการแสดงถึงความปรารถนาที่จะเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคมที่มีสถานภาพสูง โดยการบ่งบอกถึงสถานภาพ การจัดช่วงชั้นทางสังคม หรือการจัดลำดับชั้นทางสังคมในที่นี้ เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นโดยมีสินค้าหรือการบริโภคเป็นแกนกลางในกระบวนการนี้ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาในสังคมสมัยที่เป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับวัตถุนิยม ที่ทำให้การบ่งบอกถึงสถานภาพทางสังคมมีความแตกต่างไปจากเดิม ที่สถานภาพทางสังคมถูกแบ่งโดยชาติกำเนิด สถานภาพทางสังคม ชนชั้น ในสังคมปัจจุบัน การที่สินค้าสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องบ่งบอกสถานภาพได้นั้นเป็นการกระทำผ่านสิ่งที่เรียกว่า รสนิยมในการบริโภค (taste) และรูปแบบการดำเนินชีวิต (lifestyle) ดังที่ได้กล่าวไปข้างแล้ว ซึ่งในสังคมบริโภคในปัจจุบันวิถีการบริโภคได้กลายเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อทุกมิติของชีวิต รวมถึงเป็นการบ่งบอกถึงการแบ่งแยกหรือการจำแนกแจกแจงการจัดลำดับชั้นของคนในชุมชนสังคม โดยการมีรสนิยมในการบริโภคในที่นี้หมายถึงแบบแผนทางวัฒนธรรมของการเลือก และการสร้างความพอใจในการบริโภคเป็นสิ่งที่ถูกนำมาใช้เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงระบบของการจัดช่วงชั้นเพื่อที่จะนำไปสู่การสร้างหรือการกำหนดตำแหน่งขึ้นภายในการจัดระเบียบทางสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ในการกล่าวถึงการบริโภคในฐานะที่เป็นวัฒนธรรมก็คือ เป็นการกล่าวว่าสิ่งที่เราบริโภคสามารถแสดงถึงการมีรสนิยมหรือมีรูปแบบในการบริโภคและเป็นการแสดงถึงระดับชนชั้นของคนในสังคม และรสนิยมในการบริโภคที่กล่าวถึงนี้ไม่ใช่เป็นเรื่องของบุคคล แต่เป็นเรื่องที่ถูกกำหนดโครงสร้างขึ้นโดยสังคม กล่าวคือ เราสามารถจำแนกโครงสร้างของรสนิยมของบุคคลออกเป็นกลุ่มที่มีสถานภาพทางสังคมสูง ปานกลาง และต่ำ ได้โดยดูจากการมีรสนิยมในการบริโภคของเขาที่ต่างกันนี้เองเป็นการบ่งบอกถึงการมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันด้วย นอกเหนือจากการจัดประเภทที่กล่าวถึงไม่ได้เป็นเพียงการบอกถึงความแตกต่างเท่านั้น แต่เป็นเรื่องของการจัดลำดับชั้นด้วย โดยการจัดประเภทหรือการจัดลำดับที่เกิดขึ้นในที่นี้เป็นการจัดโดยมีฐานอยู่ที่การใช้วัตถุอย่างมีรสนิยมในการบริโภคที่มองผ่านการเลือกใช้ หรือความพอใจในการใช้สินค้า ที่เป็นการบ่งบอกการมีรสนิยมในการบริโภค ดังเช่น ผ้าไหมที่มีการตัดเย็บอย่างดีเป็นการบ่งบอกถึงการมีรสนิยมของผู้สวมใส่และการมีรสนิยมนี้เองเป็นการเรียกร้องบอกว่าผู้สวมใส่หรือกลุ่มสวมใส่ผ้าไหมเป็นกลุ่มที่มีสถานภาพทางสังคมสูงและมีแนวโน้มที่จะถูกตีความว่าเป็นกลุ่มผู้ดีในสังคมไทย ดังนั้น การมีรสนิยมในการบริโภคที่ไม่เป็นเพียงแต่จะเป็นจำแนกคนออกเป็นคนประเภทต่าง ๆ แล้วยังเป็นการบ่งบอกถึงการมีสถานภาพสูงต่ำของคนในสังคม

ด้วย การมีรสนิยมในการบริโภคสินค้าที่ต่างกันนี้เองเป็นการบ่งบอกถึงการมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันด้วย กล่าวคือ การมีรสนิยมในการบริโภคและรูปแบบการดำเนินชีวิตก็คือ การมีการจัดระเบียบทางสังคมด้านบรรทัดฐานและการจัดระเบียบความแตกต่างทางสังคมนั่นเอง ✓

การบริโภคสินค้า : แกนหลักของการจัดระเบียบทางสังคมและการเกิดขึ้นและดำรงอยู่ของวัฒนธรรมการบริโภคในชุมชนหมู่บ้าน

จากที่กล่าวมาข้างต้นเห็นได้ว่า ในสังคมสมัยใหม่ปัจจุบันที่อาจเรียกได้ว่าเป็นยุคแห่งการค้าที่เต็มไปด้วยสินค้า และพัฒนาการของสังคมได้ก้าวมาสู่ยุคหลังอุตสาหกรรมที่ในการอธิบายสิ่งที่เป็นรูปธรรมก็คือ สินค้า วัตถุ ราคา ที่เป็นสิ่งแทนหรือเป็นตัวแทนของสิ่งที่เป็นนามธรรมด้วยกระบวนการสร้างสัญลักษณ์ที่ทำให้สินค้าเป็นวัตถุที่มองเห็นได้ชัดเจนมากที่สุดของวัฒนธรรม โดยในแต่ละวัฒนธรรมจะมีรูปแบบเฉพาะไปตามการสร้างรูปธรรมของสินค้า กล่าวคือ จะผลิตสินค้าอะไร ผลิตสินค้าออกมาในรูปแบบไหน สำหรับใคร เป็นเรื่องของวัฒนธรรมของแต่ละสังคม และสินค้าเป็นสื่อที่ผ่านการแสดงออกทางวัฒนธรรมของมนุษย์ได้เพราะสินค้าและผู้ใช้หรือคนต่างก็มีความสัมพันธ์ต่อกัน และในการเลือกใช้และเลือกซื้อสินค้านั้นก็ขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ทางวัฒนธรรมกล่าวคือ คนในชนชั้นใดจะบริโภคสินค้าแบบใดนั้นเป็นกฎเกณฑ์ที่เป็นไปตามสถานภาพ บทบาทและการจัดช่วงชั้นทางสังคม นั่นก็คือ การมีรสนิยมในการบริโภคและการมีรูปแบบการดำรงชีวิต นอกจากนี้ในอีกแนวทางหนึ่งแบบแผนของการบริโภคสินค้าดังที่กล่าวมาก็กลายเป็นการควบคุมทางสังคม ที่เป็นกลไกให้คนหรือผู้บริโภคต้องกิน ต้องใช้ ต้องซื้อ เพื่อดำรงไว้ซึ่งสถานภาพ บทบาท วิถีชีวิต และรูปแบบการดำเนินชีวิตของตน ของกลุ่มตัวเองไว้ ซึ่งสิ่งนี้เกิดจากการที่สังคมต่าง ๆ ก็ให้ความหมายหรือกำหนดความหมายของสิ่งต่าง ๆ หรือสินค้ากล่าวคือ เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างคน กลุ่มคน สินค้าหรือชุดของสินค้า ที่มีความสัมพันธ์ในแง่ของประโยชน์ใช้สอยที่เป็นการตอบสนองเชิงกายภาพและเป็นความสัมพันธ์ในเชิงสัญลักษณ์ที่เป็นตัวอ้างอิงถึงความหมายเชิงคุณค่าทางสังคมของสินค้า ที่การบริโภคหรือความสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์นี้นำไปสู่การที่คนในสังคมรับรู้ตำแหน่งแห่งที่ของคนในโครงสร้างทางสังคมจากลำดับชั้นของสินค้าที่กิน ที่ใช้นั่นเอง

และจากที่กล่าวไปแล้ว ความหมายในเชิงสัญลักษณ์นั้นถูกสร้างขึ้นมามากมายที่เปรียบเสมือนเป็นเงาของสินค้าที่ทำให้สินค้ามีความหมายมากไปกว่าประโยชน์ใช้สอยในตัวเอง กล่าวคือ วัตถุหรือสินค้าในสังคมแห่งการบริโภคในยุคปัจจุบันจะมีคุณค่าตามระบบหรือโครงสร้างที่ถูกจัดตั้งขึ้น (ศิริรักษ์ ศิวารมย์, 2537 : 24 ; อ้างอิงจาก Baudrillard, 1981 กาญจนนา แก้วเทพ, 2541 : 131-145) และในขณะเดียวกันวัตถุหรือสินค้าก็มีส่วนในการสร้างการจัดระเบียบทางสังคมและอัตรารักษาความมีระเบียบทางสังคมนั้นไว้ (Slater, 1997) และ

กระบวนการจัดระเบียบทางสังคมนั้น ยังผลให้เกิดเป็นวัฒนธรรมการบริโภคขึ้น โดยจากการพิจารณาจากแนวคิดทางวัฒนธรรม 4 ประการ ดังกล่าวข้างต้นว่าเป็นเรื่องของคนที่คนในสังคมมีค่านิยมทางสังคมที่เป็นสร้างข้อตกลงร่วมกันของคนในสังคม การที่คนในสังคมสร้างความเชื่อทางสังคมร่วมกันที่เป็นสิ่งที่คนในสังคมยึดถือปฏิบัติ การที่คนในสังคมมีมาตรฐานการกระทำอย่างเดียวกันที่เป็นการสร้างข้อตกลงร่วมกัน และการที่คนในสังคมมีการสร้างเทคโนโลยีทางสังคมร่วมกันที่เป็นเรื่องของกลไกความรู้ในการดำเนินชีวิตหรือการกระทำที่ทำขึ้นแบบแผนการดำเนินชีวิตของคนในสังคมดำเนินไปได้ โดยแนวคิดของรูปแบบของวัฒนธรรมทั้ง 4 ประการนี้เป็นสิ่งที่คนในสังคมได้สร้างวัฒนธรรมหรือมองเห็นวัฒนธรรมบริโภคโดยผ่านการให้ความหมายแนวคิดร่วมกันที่มีต่อสินค้าที่แพร่กระจายในสังคมร่วมกันโดยมีสินค้าเป็นสื่อในการสร้างที่สำคัญ นอกจากนี้การเกิดวัฒนธรรมยังพิจารณาและจากจัดระเบียบทางสังคมที่มองการจัดระเบียบบรรทัดฐานและสถานภาพและบทบาททางสังคมมีส่วนร่วมกันสร้างโดยผ่านสิ่งที่เรียกว่าการมีรสนิยมและรูปแบบการดำเนินชีวิตดังที่ได้กล่าวไปแล้ว

ดังนั้น จากที่กล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า จากการพิจารณาแนวคิดทางวัฒนธรรมและการจัดระเบียบทางสังคมนั้น การที่คนในสังคมมีรสนิยมในการบริโภคที่เป็นสิ่งที่สังคมใช้ในการจำแนกแจกแจงการมีสถานภาพของคนในสังคมแล้ว รูปแบบการดำเนินชีวิต (lifestyle) ก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ถูกนำมาใช้ในการบ่งบอกถึงสถานภาพทางสังคม และเป็นสิ่งบ่งบอกถึงมาตรฐานหรือบรรทัดฐานการดำเนินชีวิตของคนในสังคม โดยเฉพาะสินค้าได้กลายมาเป็นส่วนสำคัญของแบบแผนการดำเนินชีวิตของชุมชน ที่ยังผลให้เกิดการจำแนกคนในชุมชนออกเป็นคนที่มีความสูงและต่ำ เช่นเดียวกันกับการมีรสนิยมในการบริโภคโดยที่แบบแผนการดำเนินชีวิตในที่นี้เป็นเรื่องของกระทำ การปฏิบัติ และการเลือกซื้อและเลือกใช้สินค้าที่เป็นการบ่งบอกถึงการมีลักษณะนิสัยในการแต่งกาย โดยการรับประทาน การเลือกทำกิจกรรมอย่างไร ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดจากการจัดระเบียบสิ่งของต่าง ๆ เข้ามาในหน่วยเดียวกันที่เรียกว่า รูปแบบการดำเนินชีวิต และกิจกรรมหรือการกระทำแบบมีแบบแผนนี้ได้มีการกระทำซ้ำจนกลายเป็นแบบแผนทางวัฒนธรรม (cultural pattern) ที่เป็นสิ่งบ่งบอกว่า มีรูปแบบการดำเนินชีวิตแบบใดจะเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคมไหน ที่กระทำผ่านการให้ความหมายและการใช้สินค้าในสังคมบริโภคปัจจุบันได้กลายมาเป็นสิ่งสำคัญที่บ่งบอกหรือแสดงถึงสถานภาพทางสังคมที่เป็นจำแนกชุมชนสังคมที่ได้กระทำผ่านสิ่งที่เรียกว่า การมีรสนิยมในการบริโภคและรูปแบบการดำเนินชีวิตว่ามีการเลือกใช้สินค้าอะไร มีกิจกรรมหรือกระทำทางสังคมโดยผ่านการใช้สินค้าอะไร ที่นำไปสู่การเป็นสมาชิกกลุ่มของสังคม และในขณะเดียวกันจากการที่ถูกจัดกลุ่มทางสังคมว่าอยู่ในกลุ่มใดก็มีอิทธิพลต่อการเลือกใช้สินค้า เลือกบริโภคสินค้าที่เป็นการแสดงถึงการมีรสนิยมที่ดีในการบริโภคมีรสนิยมและมีรูปแบบการดำเนินชีวิตแบบใดที่สอดคล้องกับชนชั้นของตนเองที่สังกัดอยู่ โดยกระบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นดังกล่าว มีลักษณะเป็นพลวัตร มีการ

เกิดขึ้นอย่างเป็นกระบวนการที่สืบเนื่องยาวนาน กล่าวคือ เมื่อมีการใช้สินค้าเกิดขึ้นสินค้าถูกนำไปใช้เป็นตัวสื่อเป็นเครื่องบ่งบอก สถานภาพ การจัดกลุ่ม การจัดช่วงชั้น และสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ นำไปสู่การเป็นตัวจัดระเบียบทางสังคมเกิดขึ้น ที่ในขณะเดียวกับภายใต้ระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นก็นำไปสู่การเลือกใช้สินค้าที่สอดคล้องกับระบบความสัมพันธ์และการบ่งบอกสถานภาพที่เกิดขึ้นใหม่นั้นด้วย ซึ่งกระบวนการและความเป็นพลวัตที่เกิดขึ้นเหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีสินค้าเป็นแกนกลางของกระบวนการที่เกิดขึ้นดังกล่าว

การจัดระเบียบทางสังคมนั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างเป็นกระบวนการโดยเริ่มต้นจากการเกิดความสัมพันธ์ทางสังคมขึ้นจากการกระทำทางสังคมของคนในสังคมที่มีการติดต่อกัน โดยความผูกพันทางสังคมการมีพันธะทางสังคม การมีผลประโยชน์ร่วมกัน การมีเป้าหมายทางสังคมร่วมกัน หรือการติดต่อสัมพันธ์ด้วยการบังคับในการใช้อำนาจต่อกัน ซึ่งระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนหรือกลุ่มคนในสังคม และเป็นความสัมพันธ์ที่เป็นไปตามสถานภาพและบทบาทของแต่ละกลุ่มคนที่มีการติดต่อกัน แต่ในสังคมปัจจุบันระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น เป็นระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นโดยมีสินค้าเป็นสิ่งบ่งบอกหรือเป็นแกนหลักที่สำคัญรวมถึงมีสินค้าเป็นตัวสร้างระบบความสัมพันธ์ทางสังคมด้วยการจัดระเบียบสังคมขึ้นมาใหม่ พร้อมทั้งระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่แตกต่างไปตามการจัดกลุ่มและจัดประเภทกลุ่มคนในสังคมนั้น

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภคในชุมชน” นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการแสดงให้เห็นถึงกระบวนการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภคในชุมชนภายใต้การสร้างระบบความหมายหรือการสร้างสัญลักษณ์ที่ใส่ความหมายเข้าไปในสินค้า และสินค้านั้นเองก็ถูกจัดชุดของสินค้าขึ้นมาภายใต้กิจกรรมทางสังคมหนึ่ง และสินค้านั้นได้กลายเป็นสิ่งสำคัญต่อการบ่งบอกถึงสถานภาพทางสังคมของบุคคล และกลายเป็นสิ่งที่สำคัญหรือเป็นศูนย์กลางของการจัดระเบียบทางสังคมขึ้นมาใหม่ และมีการผลิตซ้ำระเบียบทางสังคมจนกลายเป็นวัฒนธรรมการบริโภคในชุมชนหมู่บ้าน โดยการเกิดวัฒนธรรมขึ้นนั้นคนในสังคมชุมชนหมู่บ้านต่างก็มีส่วนในการสร้างรูปแบบทางวัฒนธรรมร่วมกัน กล่าวคือ คนในสังคมมีส่วนร่วมกันสร้างค่านิยมทางสังคม ความเชื่อทางสังคม มาตรฐานการกระทำ และสร้างเทคโนโลยีทางสังคมร่วมกัน ด้วยการสร้างผ่านความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสินค้า ที่ทำให้สินค้าได้กลายมาเป็นแกนกลางของการเกิดการจัดระเบียบสร้างบรรทัดฐาน และจัดระเบียบความแตกต่างทางสังคม ซึ่งในการศึกษาถึงกระบวนการเกิดขึ้นและการสืบต่อของวัฒนธรรมการบริโภคนี้ งานวิจัยนี้ได้ศึกษาโดยมีกรอบแนวคิดในการวิจัยว่า วัฒนธรรมการบริโภคที่เกิดขึ้นในชุมชนหมู่บ้านเกิดขึ้น

จากกระบวนการสร้างสัญญาเป็นกระบวนการสร้างความหมายให้กับสินค้า ในลักษณะของการสร้างระบบความหมายให้กับตัวสินค้าที่ถูกเลือกใช้ในกิจกรรม ในพิธีกรรมทางสังคมหนึ่ง ๆ โดยการวิเคราะห์ระบบหรือชุดของสัญญานี้เกิดขึ้นภายใต้การให้ความหมายของสินค้าต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในแต่ละพิธีกรรมหรือกิจกรรมทางสังคมนั้น และไม่เพียงแต่แค่นั้นสินค้าที่ถูกจัดชุดตามระบบความหมายที่ถูกสร้างขึ้นจะถูกนำมา และมีการให้ความสำคัญต่อการจัดระบบชุดของสินค้าที่ทำให้ในแต่ละพิธีกรรมและกิจกรรมสำคัญนั้นจำเป็นต้องมีสินค้าชุดนั้นที่เป็นสิ่งที่ขาดหายไปไม่ได้ในการประกอบกิจกรรมดังกล่าว และการขาดหายของสินค้าแต่ละชิ้นที่ถูกจัดชุดนั้นจะมีผลทำให้พิธีกรรมหรือกิจกรรมนั้นขาดความสมบูรณ์ นอกจากนี้สินค้ายังถูกให้ความสำคัญต่อการจำแนก การจัดประเภท และการแบ่งช่วงชั้นทางสังคม โดยมีสินค้าเป็นสิ่งบ่งบอกที่สำคัญโดยผ่านการมีรสนิยมในการบริโภคสินค้า และการมีรูปแบบการดำเนินชีวิตภายใต้การเลือกและการใช้สินค้าหนึ่ง โดยให้ความสำคัญของสินค้าในสังคมสมัยใหม่ปัจจุบันว่า ตัวสินค้าถูกสร้างให้มีหน้าที่ใหม่ที่นอกเหนือจากหน้าที่ที่อยู่ในตัวสินค้าเอง โดยหน้าที่ของสินค้านี้เชื่อมโยงถึงการเป็นกุญแจสำคัญว่า ต่อการแสดงสถานภาพทางสังคมปัจจุบันอันได้แก่ การจำแนก การจัดประเภท และการแบ่งช่วงชั้นทางสังคมเกิดขึ้น และนอกจากนี้ความแตกต่างเชิงสถานภาพยังเกิดจากการที่คนในสังคมมีรูปแบบการดำเนินชีวิต ที่เป็นไปตามการเลือกใช้สินค้าและการดำเนินชีวิตประจำวันภายใต้การใช้สินค้าอะไรนั้นเป็นหลัก และนอกจากนี้สินค้ายังเป็นแกนหลักของการจัดระเบียบสังคมใหม่ เพื่อเป็นการรองรับถึงระบบความสัมพันธ์ลักษณะทางสังคมภายใต้การใช้สินค้าชุดหนึ่ง และการจัดระเบียบทางสังคมนั้นถูกผลิตซ้ำจนกลายเป็นวัฒนธรรมการบริโภคและการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมการบริโภคในชุมชนหมู่บ้าน โดยในการวิจัยนี้วิเคราะห์การเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภคโดยมีกรอบแนวคิดของการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมดังที่กล่าวไปแล้วเป็นแนวคิดหลักในการศึกษา

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภคในชุมชน” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาถึงการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภคในชุมชน โดยประเด็นหลักที่ต้องการศึกษาคือ “สินค้า” ซึ่งในที่นี้มีความหมายรวมถึงการบริการและการบริหารจัดการในสังคมแห่งการพัฒนา ในปัจจุบันได้กลายมาเป็นแกนกลางของการสร้างระบบความสัมพันธ์ในชุมชนหมู่บ้าน ภายใต้การสร้างระบบความหมายและระบบการให้ความสำคัญของคนในชุมชนที่มีต่อสินค้าและบริการ จนทำให้สินค้าได้กลายมาเป็นสิ่งสำคัญที่ขาดไม่ได้ต่อการสร้างระบบความสัมพันธ์ อีกทั้งการให้ความสำคัญและความสำคัญของสินค้าดังกล่าวได้กลายมาเป็นสิ่งสำคัญต่อการจัดระเบียบทางสังคม ที่เป็นการกำหนดกฎเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติต่าง ๆ ที่คนในสังคมยึดถือเป็นหลักในการดำเนินชีวิต และการติดต่อสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ซึ่งสังคมจะมีการจัดระเบียบใน 2 ด้านคือ ด้านแรก เป็นการจัดระเบียบบรรทัดฐานที่เป็นเรื่องของคนที่คนในชุมชนยอมรับระเบียบ กฎเกณฑ์ แบบแผน พฤติกรรมหรือค่านิยมที่สังคมวางไว้ เพื่อกำหนดแนวทางสำหรับคนในสังคมยึดถือปฏิบัติในการกระทำต่อกันและยึดถือปฏิบัติในสถานการณ์ต่างๆ

ด้านที่สองคือ การจัดระเบียบความแตกต่าง ที่เป็นเรื่องของความแตกต่างระหว่างสมาชิกของสังคมที่มาติดต่อสัมพันธ์กัน การพิจารณาการจัดระเบียบความแตกต่างนี้ศึกษาได้โดย 2 แนวคิดคือ ความแตกต่างในด้านสถานภาพและบทบาท และความแตกต่างในด้านการจัดช่วงชั้นทางสังคม โดยแนวคิดแรกคือ แนวคิดเกี่ยวกับสถานภาพ หมายถึง สิทธิและหน้าที่ทั้งหมดที่บุคคลมีอยู่เมื่อต้องเกี่ยวข้องกับผู้อื่นและสังคมส่วนรวม สิทธิ หมายถึง สิ่งที่บุคคลคาดหวังว่าตนเองควรได้รับเมื่อมีการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่นหรืออาจกล่าวว่าเป็นสิ่งที่บุคคลเรียกร้องเอาจากสังคมได้ เช่น การได้รับการยกย่อง ได้รับเกียรติ ได้รับการบริการที่ดี ส่วนสถานภาพจะเป็นสิ่งที่กำหนดว่า บุคคลนั้นมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างไร รวมทั้งต้องมีความรับผิดชอบอย่างไรต่อผู้อื่นและสังคม กล่าวอีกนัยหนึ่งหน้าที่เป็นสิ่งที่บุคคลต้องทำเป็นความรับผิดชอบต่อ เป็นสิ่งที่สังคมเรียกร้องจากบุคคล ดังนั้น ความสัมพันธ์ของคนในสังคมจึงเป็นไปตามสถานภาพ คือบุคคลต้องรู้จักสถานภาพกันก่อน จึงจะมีความสัมพันธ์กันได้ ส่วนบทบาทหมายถึงพฤติกรรมที่คนถูกคาดหวัง จากตำแหน่งที่คนมีอยู่ในสังคม ซึ่งโดยทั่วไปบุคคลจะปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของแต่ละบุคคลตามสถานภาพที่มีอยู่ ส่วนแนวคิดที่สองคือ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดช่วงชั้นทางสังคม หมายถึง การแบ่งคนในสังคมออกเป็นช่วงชั้นสูงต่ำต่างกันออกไป โดยการแบ่งคนนั้นอาจพิจารณาได้จากสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏให้เห็น หรือ

อาจประเมินตามความรู้สึกของคนในสังคมซึ่งการจัดระเบียบทางสังคมที่กล่าวมานี้ เป็นประเด็นหลักที่งานวิจัยนี้ใช้เป็นฐานคิดที่สำคัญในการศึกษาการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภค ที่สินค้าได้กลายมาเป็นแกนกลางของการสร้างระบบความสัมพันธ์ การจัดระเบียบทางสังคม การกำหนดบรรทัดฐานและสินค้าถูกใช้เป็นเกณฑ์ในการจัดระเบียบความแตกต่างของคนในสังคมชุมชนหมู่บ้าน

สนาม (Field)

แนวทางในการศึกษาถึงกระบวนการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภคดังกล่าวข้างต้นในการวิจัยนี้ศึกษาผ่านปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในชุมชนหมู่บ้านที่มีลักษณะเป็นพลวัตร มีวิวัฒนาการทางสังคมและมีกระบวนการเปลี่ยนแปลงระบบความสัมพันธ์ในชุมชน จากระบบความสัมพันธ์ที่เกิดจากการกระทำต่อกันทางสังคมจากคนในชุมชนหมู่บ้าน ไปเป็นระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นโดยมีสินค้าเป็นแกนกลางของระบบความสัมพันธ์นั้น นอกจากนี้สินดียังถูกให้ความหมายและความสำคัญในการกำหนดแนวทางการปฏิบัติและกำหนดความแตกต่างทางสังคมของคนในชุมชนหมู่บ้าน ซึ่งกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้เป็นสิ่งที่เกิดอย่างค่อยเป็นค่อยไปต่อเนื่องและมีระยะเวลายาวนาน และเพื่อให้เห็นถึงความชัดเจนของประเด็นที่ศึกษาการเลือกพื้นที่ในการศึกษาจึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นและสำคัญ ดังนั้น การเลือกพื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงพยายามเลือกชุมชนหมู่บ้านมีประวัติศาสตร์ยาวนานเพียงพอที่จะทำให้เห็นถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาพื้นที่ที่มีลักษณะดังกล่าว ด้วยการสำรวจลักษณะทางกายภาพที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระบวนการพัฒนาที่นำความเจริญและความทันสมัยไปสู่ชุมชนหมู่บ้าน พร้อมทั้งได้มีการสอบถามเบื้องต้นจากผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำชุมชนเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชนหมู่บ้านในด้านต่าง ๆ โดยดูจากประเด็นเรื่องของการไปมาหาสู่กัน การร่วมกิจกรรม การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของคนในชุมชนหมู่บ้าน ซึ่งจากการพิจารณาถึงลักษณะของการเปลี่ยนแปลงระบบความสัมพันธ์ดังกล่าวผู้วิจัยพิจารณาแล้วเห็นว่า “ชุมชนหมู่บ้านหนองมะแปบแสนตอ” (ชื่อสมมติ) เป็นชุมชนหมู่บ้าน หมู่ที่ 12 ตำบลพรหมณี อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก เป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่า 100 ปี ชุมชนหมู่บ้านนี้เกิดขึ้นมาก่อนปี พ.ศ.2446 ลักษณะทางกายภาพดั้งเดิมเป็นชุมชนในจังหวัดนครนายกที่ไม่มีถนน ไฟฟ้า มีครัวเรือนอาศัยอยู่ประมาณ 3 – 4 ครัวเรือน การตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยจะอยู่ในที่นาของแต่ละครัวเรือน จึงทำให้ลักษณะการตั้งถิ่นฐานอยู่ห่างกันและอยู่กันเป็นกลุ่ม ๆ ตามระบบเครือญาติ ลักษณะความสัมพันธ์และระบบความสัมพันธ์มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและมีการพึ่งพาอาศัยกันในด้านการทำมาหากิน การแลกเปลี่ยนสิ่งของกันและมีการทำกิจกรรม พิธีกรรม มีสังคมประเพณีวัฒนธรรมร่วมกัน และมีศูนย์รวมของการทำกิจกรรมร่วมกันที่วัดหนองมะแปบแสนตอ

(ชื่อสมมติ) ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่ประจำหมู่บ้าน และต่อมาชุมชนหมู่บ้านนี้มีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพเริ่มต้นจากการสร้างถนนดิน ซึ่งเป็นถนนที่ชาวบ้านร่วมกันสร้าง การมีไฟฟ้าเข้าไปในหมู่บ้านและมีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญก็คือ การที่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ได้ย้ายจากที่ตั้งเดิมคือจากกรุงเทพมหานคร ไปตั้งในบริเวณเขาชะโงกที่ทำให้ชุมชนหมู่บ้านนี้ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ใกล้กับเขาชะโงก และเป็นเส้นทางของการเดินทางไปสู่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่แก่ชุมชนหมู่บ้านนี้ โดยเริ่มตั้งแต่การรับจ้างคนเพื่อไปเป็นคณงานก่อสร้างในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ซึ่งต้องใช้คณงานก่อสร้างเป็นจำนวนนับหมื่นคน ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านชีวิตความเป็นอยู่ และเกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีการทำมาหากินจากอาชีพทำนาไปเป็นอาชีพรับจ้าง และการก่อให้เกิดความเจริญทางกายภาพอย่างชัดเจนอีกประการหนึ่งก็คือ การมีถนนลาดยางอย่างดี ที่ทำให้เกิดเป็นช่องทางของการแพร่กระจายวัฒนธรรมการบริโภคจากชุมชนเมืองเข้าไปสู่ในชุมชนหมู่บ้าน รวมถึงการมีผู้คนซึ่งเป็นคนนอกหมู่บ้านได้ย้ายถิ่นฐานเข้าไปในชุมชนหมู่บ้านเป็นจำนวนมาก สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านกายภาพและทางด้านประชากรยังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบความสัมพันธ์ และการจัดระเบียบทางสังคมของคนในชุมชนหมู่บ้าน ในลักษณะที่สินค้าได้กลายเป็นสิ่งสำคัญต่อการสร้างความหมาย ความสำคัญ ระบบความสัมพันธ์ และการจัดระเบียบทางสังคมของคนในชุมชนหมู่บ้าน ที่นำไปสู่การเกิดขึ้นและดำรงอยู่ของวัฒนธรรมการบริโภคของคนในชุมชน จากลักษณะของบ้านหนองมะแพบแสนดอด้งกล่าว ผู้วิจัยจึงเลือก “บ้านหนองมะแพบแสนดอ” เป็นพื้นที่ในการศึกษา

บ้านหนองมะแพบแสนดอเป็นชุมชนหมู่บ้านที่มีที่ตั้งอยู่ใกล้กับบริเวณเขาชะโงก เป็นเส้นทางผ่านหลักจากถนนหินกอง – นครนายกเข้าสู่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า โดยอยู่ห่างจากอำเภอเมืองนครนายกประมาณ 7 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 80 กิโลเมตร และถึงแม้ว่าบ้านหนองมะแพบแสนดอจะอยู่ใกล้กับกรุงเทพมหานคร ที่มีความเจริญแผ่กระจายเข้าไปถึง มีเส้นทางการคมนาคมที่สะดวกก็ตาม แต่คนในหมู่บ้านนี้ยังคงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและเป็นพี่เป็นน้องกัน มีการพึ่งพาอาศัยกันในหลายด้าน และมีการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ โดยเฉพาะกิจกรรมที่เกี่ยวกับการทำบุญที่วัดเก่าแก่ประจำหมู่บ้าน คือวัดหนองมะแพบแสนดอด้งที่ได้กล่าวไว้แล้ว โดยชาวบ้านโดยเฉพาะคนรุ่นอายุ 40 ปีขึ้นไป มักไปทำบุญเลี้ยงพระกันในวันพระใหญ่ คือวันขึ้น 15 ค่ำที่เป็นวันที่พระไม่ออกปิตุชาต ชาวบ้านต้องมาทำบุญที่วัด สำหรับอาชีพการทำมาหากินของคนในบ้านหนองมะแพบแสนดอนี้คือ อาชีพรับจ้าง โดยเฉพาะรับจ้างก่อสร้าง ส่วนอาชีพรองลงมาคือ ทำนา และมีเพียงบางส่วนที่มีอาชีพค้าขาย แต่ถึงแม้ว่าชาวบ้านจะมีอาชีพรับจ้างเป็นส่วนใหญ่ก็ตาม ชาวบ้านก็ยังคงมีการปลูกข้าวไว้กินเอง ปลูกพืชผักผลไม้บางส่วนไว้บริโภคเอง โดยพื้นที่ส่วนมากเป็นพื้นที่ของวัด 3 วัด คือวัดหนองมะแพบแสนดอ วัดศรีเมือง และวัดเขา

น้อยบางส่วน ดังนั้นการครอบครองที่ดินของชาวบ้านจึงเป็นการเช่าที่วัดอยู่ โดยเฉพาะวัดหนองมะแพบแสนดอ และเนื่องจากที่ตั้งของบ้านหนองมะแพบแสนดออยู่ต่อมาจากเขาชะงอก และมีหนองน้ำใหญ่อยู่เพียงหนองน้ำเดียว และมีหนองน้ำเล็ก ๆ อยู่ประปราย ทำให้การทำนาในหมู่บ้านนี้ทำได้ปีละครั้ง ดังนั้นอาชีพหลักของชาวบ้านก็คือการรับจ้างทั่ว ๆ ไป สำหรับในเรื่องชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านในปัจจุบันนั้น ชาวบ้านหนองมะแพบแสนดอก็หนีไม่พ้นจากการมีวิถีชีวิตแบบคนเมือง กล่าวคือการมีสิ่งของเครื่องใช้ เครื่องอำนวยความสะดวกในการดำรงชีพ เช่น เตาแก๊ส หม้อหุงข้าวไฟฟ้า ตู้เย็น รถจักรยานยนต์ รถยนต์ เครื่องซักผ้า และอื่น ๆ รวมถึงมีการซื้อขายอาหารสำเร็จรูปจากร้านค้าภายในหมู่บ้าน และตลาดนัดในบริเวณหมู่บ้านที่มีเป็นประจำ 3 วันทุกสัปดาห์

การเข้าสู่สนาม

การเข้าสู่สนามในการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเก็บข้อมูล เนื่องจากการเก็บข้อมูลการวิจัยในลักษณะนี้ จำเป็นต้องใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากชาวบ้านผู้ให้ข้อมูล เพื่อสอบถามถึงวิถีชีวิตและระบบความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้าน ที่ต้องใช้การซักถามเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 1 ชั่วโมง ดังนั้น การสร้างความคุ้นเคยกับชาวบ้านจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้ชาวบ้านผู้ให้ข้อมูลเกิดความรู้สึกเป็นกันเอง มีความเต็มใจในการตอบคำถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์เจาะลึก โดยแนวคำถามนี้ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์การวิจัย คำถามการวิจัย และกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยวิธีการในการสร้างแนวคำถามนี้ ผู้วิจัยได้ลงไปสำรวจพื้นที่เบื้องต้น พูดคุยกับชาวบ้านเกี่ยวกับวิถีชีวิต ระบบความสัมพันธ์ การเปลี่ยนแปลงแนวทางการประกอบกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชนว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปในรูปแบบใดบ้าง พร้อมทั้งผู้วิจัยได้พยายามแสวงหาวิธีการเข้าถึงชาวบ้าน เพื่อหาวิธีการและรูปแบบที่เหมาะสมในการตั้งประเด็นคำถามกับชาวบ้าน แล้วหลังจากนั้นผู้วิจัยได้สร้างแนวคำถามตามกรอบแนวคิดโดยอาศัยบริบทของความเป็นชุมชนหมู่บ้านหนองมะแพบแสนดอตามที่ได้ทำการสำรวจมาครั้งแรก หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ทดลองใช้ โดยการตั้งประเด็นคำถามกับชาวบ้านภายในหมู่บ้าน แต่ไม่ใช่ผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อเป็นการตรวจสอบว่าแนวคำถามที่สร้างขึ้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการวิจัยหรือไม่ พร้อมทั้งตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการทดลองว่าครอบคลุมประเด็นคำถามการวิจัยหรือไม่ และหลังจากที่ได้ทดลองใช้แล้ว ผู้วิจัยนำผลการทดลองดังกล่าวมาปรับปรุงแนวคำถามและวิธีการและรูปแบบในการเก็บข้อมูลให้มีความเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้การเก็บข้อมูลเป็นไปอย่างราบรื่นและสามารถเก็บข้อมูลได้อย่างครบถ้วน

สำหรับการเก็บข้อมูลในการวิจัยนี้ใช้วิธีการทั้งการสัมภาษณ์เจาะลึก โดยใช้แนวคำถามที่สร้างขึ้นตามประเด็นการวิจัยที่ได้กล่าวไปแล้ว และใช้การสังเกตการณ์จากเหตุการณ์และปรากฏการณ์ทางสังคม พร้อมทั้งการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของชาวบ้าน และในขณะที่เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม ผู้วิจัยได้สอบถามถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพและทางสังคม ที่เป็นการย้อนอดีตจากความทรงจำของชาวบ้านผู้ให้ข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นการแสดงถึงกระบวนการสร้างความหมายและชุดของความหมายให้กับสินค้า และทำให้สินค้าได้แปรเปลี่ยนมาเป็นแกนกลางของการสร้างระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และเมื่อสังคมมีการผลิตซ้ำระบบความสัมพันธ์และมีการยอมรับ และการปฏิบัติตามกันเป็นระยะเวลายาวนาน ก็มีผลทำให้เกิดการก่อรูปของวัฒนธรรมการบริโภคขึ้นในชุมชน โดยแนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ในการวิจัยนี้ มีทั้งหมด 3 ประเด็นหลักคือ 1. ความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพและโครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้าน การสัมภาษณ์ในประเด็นนี้เป็นการสืบย้อนอดีตในเรื่องการของการก่อตั้งหมู่บ้าน ความเป็นมาของการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน การเปลี่ยนแปลงทางด้านสภาพทางภูมิศาสตร์ และจุดของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนในหมู่บ้านอย่างไร ในด้านการไปมาหาสู่กัน การมีข้าวของเครื่องใช้ สิ่งอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตนั้นมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นถึงกระบวนการที่สินค้าได้กลายมาเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชนหมู่บ้าน 2. การเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพและโครงสร้างพื้นฐานในแต่ละด้าน แต่ละช่วงนั้นมีผลต่อการให้ความหมาย ความสำคัญของสิ่งของเครื่องใช้ และมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนหมู่บ้านในด้านใดบ้าง และอย่างไร และผลของการเปลี่ยนแปลงในด้านการใช้สินค้าและระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนั้น ส่งผลต่อการบ่งบอกประมวลสถานภาพในด้านการจำแนกความแตกต่างและการจัดระเบียบบรรทัดฐาน และการจัดระเบียบความแตกต่างอย่างไร การสัมภาษณ์ในประเด็นนี้เป็นการพิจารณาถึงกระบวนการที่ระบบความสัมพันธ์แบบดั้งเดิม ในลักษณะของการกระทำต่อกันของคนในชุมชน ค่อย ๆ แปรเปลี่ยนไป โดยมีสินค้า วัตถุ สิ่งของและเงินตราที่สังคมให้ความหมายและความสำคัญ จนสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ได้กลายมาเป็นแกนกลางของระบบความสัมพันธ์ และกลายเป็นสื่อที่สำคัญ (communicators) ของการสร้างวัฒนธรรมการบริโภคให้เกิดขึ้นในชุมชนหมู่บ้านและ 3. กระบวนการสร้างสัญลักษณ์ให้กับสินค้า ในที่นี้ผู้วิจัยศึกษาในลักษณะของการสร้างชุดของความหมายให้กับสินค้า ที่สภาพสังคมในปัจจุบัน สินค้าถูกสร้างหน้าที่หรือถูกกำหนดหน้าที่โดยสังคม ในการเป็นสัญลักษณ์หรือสิ่งบ่งบอกในการแสดงถึงสถานภาพทางสังคม ระบบความสัมพันธ์และแสดงถึงการจัดกลุ่มทางสังคมที่เกิดขึ้นภายใต้การจัดชุดของระบบความหมายภายใต้กฎเกณฑ์หนึ่ง ๆ โดยที่กฎเกณฑ์และชุดของระบบความหมายของสินค้าถูกสร้างขึ้นภายในสังคม และเป็นสิ่งที่สังคมยอมรับกฎเกณฑ์ โดยในประเด็นนี้เป็นการศึกษาผ่านการเปลี่ยนแปลงการกระทำกิจกรรมทางสังคม การทำพิธีกรรมร่วมกันของคนในชุมชนหมู่บ้านว่า มีสิ่งใดบ้างที่ถูกจัดชุดขึ้นมาและการเลือกใช้

และไม่เลือกใช้ชุดของบางสิ่งบางอย่างแล้ว สิ่งเหล่านี้กลายเป็นสิ่งที่บ่งบอกสถานภาพ และเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการจัดระเบียบทางสังคมทั้งในแง่ของการจัดระเบียบบรรทัดฐานและการจัดระเบียบความแตกต่างอย่างไร

สำหรับการเข้าถึงข้อมูลในพื้นที่ ผู้วิจัยได้ประสานงานโดยตรงกับผู้ใหญ่บ้าน พร้อมทั้งได้สอบถามข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านในด้านประวัติความเป็นมา ชีวิตความเป็นอยู่ ความเจริญและการพัฒนาของหมู่บ้านรวมถึงความร่วมมือในการให้ข้อมูลของชาวบ้าน พร้อมกันนี้ ผู้วิจัยได้สอบถามถึงกิจกรรมทางสังคมที่เข้าร่วมกันของชาวบ้าน เช่น การทำบุญทุกวันพระขึ้น 15 ค่ำ เพื่อให้ผู้วิจัยจักได้ไปเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสร้างความคุ้นเคยและสร้างความไว้วางใจของชาวบ้านที่มีต่อผู้วิจัย และในระยะเวลาเดียวกันผู้วิจัยได้ประสานงานกับผู้ใหญ่ในการแนะนำให้ผู้วิจัยได้ไปพูดคุยเข้าสัมภาษณ์กับชาวบ้านที่กึ่งเป็นผู้นำชุมชน (เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเดิม) และเป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้าน เพื่อเป็นการสร้างความคุ้นเคยและมีความเป็นกันเอง และที่สำคัญที่สุดในการเข้าถึงข้อมูลในพื้นที่ในการวิจัยนี้ก็คือ การสร้างความไว้วางใจต่อควรเข้าไปในหมู่บ้าน ด้วยการเข้าไปแสดงความเคารพและพูดคุยกับเจ้าอาวาส วัดหนองมะแพบแสนดอ ที่เป็นพระที่ชาวบ้านมีความศรัทธาและให้ความเคารพนับถือ โดยประเด็นที่ผู้วิจัยซักถามก็คือ ประวัติของท่าน ของวัดและหมู่บ้าน โดยสิ่งต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยปฏิบัติตนก่อนเข้าถึงข้อมูลจริงในพื้นที่ ผู้วิจัยใช้ช่วงเวลาตั้งแต่ 4 ธันวาคม 2544 – 3 มกราคม 2545 และนอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของหมู่บ้าน ดังเช่น การถวายพระพุทธรูปให้วัด งานทำบุญใส่บาตรอาหารแห้งในวันปีใหม่ ซึ่งการลงพื้นที่ก่อนการเก็บข้อมูลจริงนี้ ทำให้ผู้วิจัยมีความคุ้นเคยและสามารถเข้าถึงชาวบ้านได้เป็นอย่างดี สามารถชี้แจงและทำความเข้าใจกับชาวบ้านเกี่ยวกับการสัมภาษณ์ระดับลึก ซึ่งจะสัมภาษณ์โดยนิสิตพัฒนศึกษา ศาสตร์ เพื่อให้ชาวบ้านรู้สึกคุ้นเคยและยินดีให้ข้อมูล และทำให้ผู้วิจัยสามารถเก็บข้อมูลในพื้นที่ได้เป็นอย่างดีที่ถึงแม้ว่าผู้วิจัยจะไม่ได้เป็นผู้สัมภาษณ์เองก็ตาม

การเก็บข้อมูลในสนาม

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลในสนาม ด้วยการไปสำรวจลักษณะทางกายภาพของสนามที่ศึกษา เพื่อนำมาเป็นฐานในการสร้างประเด็นคำถามที่มีความสอดคล้องกัน ทั้งในเชิงทฤษฎีและบริบทของชุมชนหมู่บ้าน และในขณะเดียวกัน ผู้วิจัยได้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยกับผู้นำชาวบ้านเพื่อสร้างความไว้วางใจต่อชาวบ้านในการให้ข้อมูลกับผู้วิจัย ซึ่งจากการสอบถามลักษณะพื้นฐานและการเปลี่ยนแปลงแล้ว พบว่าบ้านหนองมะแพบแสนดอมีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ 3 ช่วง คือ ช่วงแรกเป็นการก่อตั้งหมู่บ้านจนถึงมีการสร้างถนนดินที่ชาวบ้านช่วยกันสร้างเอง สภาพทางโครงสร้าง

พื้นฐานยังไม่มีไฟฟ้า การเดินทาง การสัญจร การไปมาหาสู่กันต้องอาศัยเดินตามหัวคันนา ชาวบ้านส่วนใหญ่ทำนาและสร้างบ้านเรือนอยู่ในบริเวณที่นาของตนเอง มีการอยู่เป็นกลุ่มและมีบ้านเรือนอยู่ไม่มากนัก ดังนั้น บ้านแต่ละบ้านจึงอยู่ห่างไกลกัน มีระบบเครือญาติในหมู่บ้านอยู่เพียง 3 เครือญาติ ช่วงที่สอง เป็นช่วงที่เริ่มสร้างถนน แต่ถนนในช่วงนี้เป็นถนนที่ชาวบ้านร่วมมือกับวัดและโรงเรียนสร้างกันเอง และช่วงนี้เป็นช่วงที่เริ่มมีไฟฟ้า สิ่งอำนวยความสะดวกของเครื่องใช้เข้ามาในหมู่บ้าน พร้อมทั้งมีชาวต่างถิ่นเริ่มเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านบ้างแล้ว และช่วงที่สาม เป็นช่วงที่หมู่บ้านมีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญคือ การที่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าได้เริ่มเข้ามาสำรวจพื้นที่ และเริ่มก่อสร้างโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าแล้ว ช่วงนี้เป็นช่วงที่ชาวบ้านหนองมะแพบแสนดอมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ การงาน อาชีพมากที่สุด โดยชาวบ้านเริ่มเปลี่ยนอาชีพจากการทำนาไปเป็นการรับจ้าง และชาวบ้านก็เริ่มรับวัฒนธรรมการบริโภคเข้ามาอย่างเต็มที่ และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในช่วงนี้ มีการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมและรวดเร็ว ดังเช่น การมีถนนลาดยาง การไฟฟ้า การมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ใช้ในชีวิตประจำวันกันมากขึ้น จากการที่บ้านหนองมะแพบแสนดอมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพ โครงสร้างพื้นฐานและลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมเป็น 3 ช่วงของการเปลี่ยนแปลงนี้ ผู้วิจัยจึงได้วางแผนการเก็บข้อมูลเป็น 2 ระยะ คือ ระยะแรก เป็นการเข้าสนามหลังจากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีจนเกิดกรอบแนวคิดที่นำไปสู่การสร้างแนวคำถามในระดับหนึ่งแล้ว ผู้วิจัยได้ลงไปในสนามพร้อมทั้งเก็บข้อมูล โดยใช้การสัมภาษณ์เจาะลึก ผู้ให้ข้อมูลหลักที่สามารถเล่าถึงการเปลี่ยนแปลงบ้านหนองมะแพบแสนดอ ในช่วงของการเปลี่ยนแปลงที่ 1 และ 2 ที่เป็นช่วงแรกของการเริ่มต้นมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐานและลักษณะทางกายภาพ ภูมิศาสตร์ โดยในช่วงนี้ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก 12 รายซึ่งมีประสบการณ์การเปลี่ยนแปลงหมู่บ้านช่วงที่ 1 และ 2 และเป็นผู้อยู่นานไม่น้อยกว่า 60 ปี พระ ผู้ใหญ่บ้านและครู โดยเป้าหมายของการเก็บข้อมูลในช่วงนี้ ต้องการทราบสภาพทางสังคมและวัฒนธรรมดั้งเดิม ความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ขั้นตอนของการเปลี่ยนแปลงและความคิด รวมถึงระบบความสัมพันธ์ ข้าวของเครื่องใช้ สภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านหนองมะแพบแสนดอว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร ซึ่งในการดำเนินการนี้ผู้วิจัยดำเนินการระหว่างวันที่ 4 มกราคม 2545 - 7 มกราคม 2545 และสัมภาษณ์ระดับลึกโดยได้รับความอนุเคราะห์จากนิสิตระดับปริญญาเอกพัฒนศึกษาศาสตร์รุ่น 13 จำนวน 3 ท่าน และหลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำเทปการสัมภาษณ์มาดำเนินการถอดเทป ทำเป็นบทสัมภาษณ์ ตรวจสอบข้อมูลที่ได้ว่าตรงประเด็นการวิจัยหรือไม่ และปรับแนวคำถามให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของสถานที่ศึกษา ซึ่งในที่นี้คือ “บ้านหนองมะแพบแสนดอ” พร้อมทั้งวางแผนการดำเนินการเก็บข้อมูลในระยะที่สอง

สำหรับการเก็บข้อมูลในระยะที่สอง เป็นการเก็บข้อมูลในประเด็นหลักเกี่ยวกับกระบวนการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภคที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจนในช่วงของการเปลี่ยนแปลงในช่วงที่สาม ดังนั้นผู้ให้ข้อมูลหลักในช่วงนี้จึงได้จากการสอบถามและประสานงานกับผู้ใหญ่บ้าน และผู้ให้ข้อมูลหลักในระยะแรกถึงผู้ที่เคยจัดงานพิธีกรรม งานทำบุญ งานศพ งานบวช งานแต่งงาน และเป็นผู้ที่ร่วมกิจกรรมทางสังคมของหมู่บ้าน และเป็นผู้ที่มีความแตกต่างกันในด้านสถานภาพทางสังคมสูงต่ำ เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการเข้ามาของวัฒนธรรมการบริโภค และกระบวนการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภคที่งานวิจัยนี้ สนใจวัฒนธรรมในแง่ของระบบความสัมพันธ์ การจัดระเบียบทางสังคม ทั้งทางด้านการจัดระเบียบบรรทัดฐานและการจัดระเบียบความแตกต่างรวมถึงกระบวนการสร้างชุดของความหมายให้กับสินค้า และเป็นผู้ที่สามารถเล่าถึงปรากฏการณ์การทำกิจกรรมทางสังคม การกระทำทางสังคม และการทำพิธีกรรมต่าง ๆ จำนวน 15 ราย และสัมภาษณ์เจาะลึกโดยได้รับความอนุเคราะห์จากนิสิตระดับปริญญาเอกพัฒนศึกษาศาสตร์ รุ่น 12 จำนวน 4 ท่าน และนิสิตระดับปริญญาเอกพัฒนศึกษาศาสตร์ รุ่น 13 จำนวน 3 ท่าน รวมเป็น 7 ท่าน เก็บข้อมูล 1 วัน คือ วันที่ 22 มกราคม 2545 โดยก่อนการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยและผู้ให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล ได้ทำความเข้าใจร่วมกันถึงวัตถุประสงค์การวิจัย ปัญหาการวิจัย และแนวคิดในการวิจัย และการทำความเข้าใจตรงกันถึงแนวคำถามที่ใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ ทั้งนี้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก จะคำนึงถึงความสะดวกผู้ให้ข้อมูลเป็นหลัก การเก็บข้อมูลนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เทปบันทึกเสียงในการบันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยได้รับความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลหลักทุกครั้ง

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

การวิจัยนี้ สนใจศึกษากระบวนการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภค โดยการศึกษาผ่านปรากฏการณ์ทางสังคม ที่มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนหมู่บ้าน และเพื่อให้เห็นถึงกระบวนการที่สินค้าค่อย ๆ แปรเปลี่ยนเข้ามาเป็นแกนกลางของระบบความสัมพันธ์ ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักตามหลักการสุ่มเชิงทฤษฎี (theoretical sampling) และเป็นผู้ที่สามารถเล่าถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนหมู่บ้านแต่ละช่วงของการเปลี่ยนแปลงได้ โดยผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยนี้มีจำนวนทั้งหมด 25 ราย โดยเก็บข้อมูลในช่วงที่ 1 จำนวน 12 ราย และช่วงที่ 2 จำนวน 13 ราย ดังปรากฏในตาราง 1 และตารางที่ 2

ตาราง 1 ข้อมูลผู้ให้ข้อมูลหลักช่วงที่ 1

ผู้ให้ข้อมูลหลัก	อายุ (ปี)	คุณลักษณะของผู้ให้ข้อมูล
1. หลวงปู่ (พระราช วรมุนีนายก)	90	เป็นผู้ให้ข้อมูลที่อยู่ในบ้านหนองมะแปบแสนดอนานที่สุด เป็นหลานของพ่อโม ทาเขียว ที่เป็นผู้มาบุกเบิกการก่อตั้งหมู่บ้าน เมื่ออายุครบเกณฑ์ทหาร แต่ไม่ได้รับการเกณฑ์ และอายุครบ บวช หลวงปู่เลยบวชโดยบวชที่วัดวังกระโจม เนื่องจากสมัยนั้น บ้านหนองมะแปบแสนดอนไม่มีศาสนาสถาน และเมื่อบวชแล้วก็ กลับมาจำพรรษาที่สำนักสงฆ์ที่ชาวบ้านหนองมะแปบแสนดอนร่วม กันสร้าง และต่อมาหลวงปู่ได้พัฒนาศนาสถานเป็นวัดหนอง มะแปบแสนดอน รวมถึงการได้พัฒนาโรงเรียนและหมู่บ้าน และได ้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดหนองมะแปบแสนดอน โดยหลวงปู่ เป็นผู้ที่เริ่มต้นพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของบ้านหนองมะแปบแสนดอน ตั้งแต่การขออนุญาตขอไฟฟ้า ในการสัมภาระณเจะลึกหลวงปู่ ต้องดำเนินการหลายครั้ง เนื่องจากหลวงปู่มีอายุมากแล้ว
2. ผู้ใหญ่โต	44	เป็นผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน เป็นผู้ประสานงานการเก็บข้อมูล และให้ข้อมูลลักษณะพื้นฐานของหมู่บ้าน ตั้งแต่การเข้ามาของ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าเมื่อปี พ.ศ. 2529 และเป็นผู้ ให้ข้อมูลพื้นฐานผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยนี้
3. ลุงแอต	69	เป็นผู้ให้ข้อมูลที่อยู่ในหมู่บ้านมานาน เป็นรุ่นที่สองของชาว หมู่บ้านหนองมะแปบแสนดอน เดิมเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและ เป็นผู้ดูแลด้านการเงินของวัดหนองมะแปบแสนดอน
4. อาจารย์ มาโนช	49	เป็นผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียน เป็นครูที่มีความสัมพันธ์กับชาว บ้านเป็นอย่างดี ร่วมกิจกรรมทางสังคมและมีส่วนร่วมในการ พัฒนาหมู่บ้านในทุกด้านและอยู่ในหมู่บ้านมานาน
5. ลุงสุข	67	เป็นผู้ที่เกิดในหมู่บ้าน มีอาชีพเดิมเป็นภารโรงโรงเรียนวัดหนอง มะแปบแสนดอน เป็นผู้พัฒนาโรงเรียนและหมู่บ้าน เข้าร่วมกจิ กรรมทางสังคมของหมู่บ้านอยู่เสมอ

ตาราง 1 (ต่อ)

ผู้ให้ข้อมูลหลัก	อายุ (ปี)	คุณลักษณะของผู้ให้ข้อมูล
6. ป้าเจสียว	73	เป็นคนมาจากบ้านอื่นมาแต่งงานกับผู้ใหญ่ไสว ซึ่งเป็นคนบ้านหนองมะแพบแสนดอ เป็นคนแรกที่เริ่มทำการค้าขายด้วยการหอบก๋วยเตี๋ยวไปขายตามท้องนา และเริ่มขี่จักรยานไปซื้อของที่ตลาดมาขาย ปัจจุบันเป็นแม่ครัวอยู่ที่วัดหนองมะแพบแสนดอ เป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของบ้านหนองมะแพบแสนดอตั้งแต่เริ่มทำถนนดิน
7. ลุงนิล	76	เป็นผู้ที่เกิดในหมู่บ้าน ในวัยหนุ่มได้ไปเป็นครูสอนวิชาชีพในกรุงเทพฯ ฯ และปัจจุบันได้กลับมาอยู่ในหมู่บ้าน ลุงนิลจะสามารถเล่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่อยู่ในวัยเด็กได้ และสามารถเล่าถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านได้
8. ป้าไล้	69	เป็นภรรยาลุงแอด เป็นผู้รู้เรื่องเกี่ยวกับการทำพิธีกรรมทำงานบุญต่าง ๆ และเป็นผู้ที่ให้ข้อมูลทางด้านการเปลี่ยนแปลงการทำพิธีกรรมเกี่ยวกับงานศพได้เป็นอย่างดี
9. ป้าบุญเลิศ	79	เป็นผู้ที่ย้ายถิ่นเข้ามาในหมู่บ้านกับพ่อแม่ ตอนที่หมู่บ้านนี้ยังไม่มีการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานมากนัก ดังเช่น ยังไม่มีไฟฟ้า ไม่มีถนน อยู่ในหมู่บ้านมานาน สามารถเล่าถึงการเปลี่ยนแปลงลักษณะต่าง ๆ ของหมู่บ้านได้
10. ลุงบุญ	69	เป็นผู้ที่เกิดในหมู่บ้านนี้ แล้วไปทำมาค้าขาย เป็นผู้รับเหมาในกรุงเทพฯ ฯ และเมื่อสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ก็ได้ย้ายถิ่นฐานมาอยู่บ้านเดิม เป็นผู้ที่สามารถเล่าถึงการเปลี่ยนแปลง ความคิดที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง การให้ความหมายของสิ่งต่าง ๆ ในการสร้างระบบความสัมพันธ์ และการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของพิธีกรรมของชุมชนหมู่บ้านได้
11. ป้าสมัย	61	เป็นผู้ที่เกิดในหมู่บ้าน มีครอบครัวและแต่งงานกับคนบ้านเดียวกัน มีลูกเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ในขณะสัมภาษณ์บ้านนี้กำลังจัดงานศพ ที่มีการทำพิธีแบบผสมผสานกันระหว่างประเพณีดั้งเดิม ที่มีการทำปราสาทผึ้งกับแบบสมัยใหม่ ข้อมูลที่ได้จะมีจุดเด่นที่การเปรียบเทียบในเรื่องของพิธีกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงไป

ตาราง 1 (ต่อ)

ผู้ให้ข้อมูลหลัก	อายุ (ปี)	คุณลักษณะของผู้ให้ข้อมูล
12. พระชาวลิต	34	เป็นผู้ที่เกิดในหมู่บ้าน และพออายุครบขวบก็บวชเรียนจนถึงปัจจุบัน เป็นผู้ให้ข้อมูลที่เล่าถึงการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านทางด้านกายภาพและทางสังคม และเล่าถึงจุดของการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้าน

ตาราง 2 ข้อมูลผู้ให้ข้อมูลหลักช่วงที่ 2

ผู้ให้ข้อมูลหลัก	อายุ (ปี)	คุณลักษณะของผู้ให้ข้อมูล
1. คุณบุญทัน	65	เป็นผู้ที่เคยอยู่ในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า แล้วย้ายออกมาอยู่ในหมู่บ้าน ผู้ให้ข้อมูลนี้จะเล่าถึงสภาพเป็นอยู่เดิมก่อนที่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าสร้าง ระหว่างก่อสร้างและสร้างเสร็จแล้ว โดยข้อมูลที่ได้จะเป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงสภาพทางกายภาพของสภาพโดยทั่วไปของหมู่บ้านบริเวณรอบ ๆ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า
2. คุณสมหวัง	54	เป็นผู้ที่เกิดในหมู่บ้านหนองมะแพบแสนดอ เดิบโตที่นี่ และเป็นภรรยาของเจ้าของเครื่องปั้นไฟให้เข้า เห็นการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ก่อนหมู่บ้านมีการพัฒนา สามารถเล่าปรากฏการณ์ทางสังคมและการร่วมกิจกรรมทางสังคม จุดเริ่มต้นของการเข้ามาของเครื่องปั้นไฟ และการมีมหรสพในงานพิธีกรรมต่าง ๆ
3. คุณสมจันทร์	54	เป็นผู้ที่เกิดที่หมู่บ้าน มองเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการจัดงาน ดังเช่น งานบวช เคยจัดงานบวชมาแล้ว ดังนั้นข้อมูลที่ได้จึงเป็นเรื่องของความคิดเกี่ยวกับการจัดงานที่สามารถเปรียบเทียบสมัยก่อนกับสมัยปัจจุบันได้ เป็นผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดี

ตาราง 2 (ต่อ)

ผู้ให้ข้อมูลหลัก	อายุ (ปี)	คุณลักษณะของผู้ให้ข้อมูล
4. ลุงจิตต์ สีลาเขต	56	เป็นเจ้าของเครื่องปั่นไฟให้เช่า เป็นผู้ที่ย้ายมาจากที่อื่น และสาเหตุที่ย้ายเข้ามาก็คือ มามีครอบครัวแต่งงานในหมู่บ้านนี้ แต่เนื่องจากมาอยู่ตั้งแต่ยังไม่มีถนน ไฟฟ้า จึงสามารถมองเห็นพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านนี้เป็นอย่างดี ข้อมูลที่ได้จะเป็นเรื่องของคนดูแลในด้านการบริการเครื่องปั่นไฟ ที่คนในหมู่บ้านมาเช่าไปใช้ในการจัดงาน
5. ป้าเจียง	75	เป็นผู้ที่เกิดในหมู่บ้าน อดีตเคยเป็นครูสอนในโรงเรียนระดับป. มูล ข้อมูลที่ได้เป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของพิธีกรรม ดังเช่น งานบุญ งานแต่งงาน และเป็นผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างยากจน ได้รับเงินกองทุนสงเคราะห์คนชราทุกเดือน
6. ป้าฉวี	50	เป็นผู้ที่เกิดที่หมู่บ้านนี้ โดยแม่ของป้าฉวีเป็นผู้ที่เกิดที่อื่น แต่ย้ายเข้ามาในหมู่บ้านนี้เพราะต้องการมาทำมาหากินที่นี่ เนื่องจากค่าเช่าที่นาถูก และมาแต่งงานที่นี่ โดยแต่งงานกับคนที่หมู่บ้านเดิมเดียวกัน ข้อมูลที่ได้เป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ การจัดพิธีกรรม
7. คุณบุญยัง	38	เป็นผู้ที่เกิดที่นี่และแต่งงานที่นี่ เป็นคนรุ่นที่บ้านหนองมะแพบ แสนดอมีการพัฒนาบ้างแล้ว มองเห็นการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่เริ่มมีการพัฒนาถนนลาดยาง มีอาชีพทำนาและรับจ้าง ตอนแต่งงานมีการประกอบพิธีแต่งงาน เป็นผู้ที่ทำนาโดยใช้ปุ๋ยชีวภาพ มีคนมาดูงานเรื่องปุ๋ยมาก ข้อมูลที่ได้เป็นเรื่องความแตกต่างของการจัดงานแต่งงานในสมัยปัจจุบันกับสมัยก่อน โดยการเปรียบเทียบกับสมัยที่คุณบุญยังแต่งงาน
8. ป้ามูล	54	เป็นผู้ที่เกิดในหมู่บ้าน และแต่งงานกับคนในหมู่บ้าน เคยจัดงานบวช งานศพ และงานแต่งงาน เป็นเจ้าของร้านค้าเล็ก ๆ ในหมู่บ้าน เป็นผู้ดูแลประปาหมู่บ้าน ข้อมูลที่ได้เป็นเรื่องของการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านทั้งทางด้านกายภาพและสังคม รวมถึงการร่วมกิจกรรมทางสังคม

ตาราง 2 (ต่อ)

ผู้ให้ข้อมูลหลัก	อายุ (ปี)	คุณลักษณะของผู้ให้ข้อมูล
9. ลุงหนู	72	เป็นผู้ที่เกิดที่นี่ เคยเป็นมรรคทายกของวัดประจำหมู่บ้าน เป็นผู้ที่ทราบเรื่องการจัดงานศพเป็นอย่างดี ปัจจุบันรับจ้างทำปราสาทผึ้ง ที่เป็นสิ่งของที่ใช้ในการประกอบพิธีในงานศพ เป็นคนแรกที่ประกอบการค้าขายของชำในหมู่บ้าน มีรถจักรยานยนต์ใช้ในบ้านเป็นคนแรก รวมถึงเป็นผู้ที่ใช้เครื่องปั่นไฟเองในสมัยก่อนเพื่อดูโทรทัศน์เครื่องแรกในหมู่บ้าน ปัจจุบันอายุมากแล้ว ไม่ได้ประกอบอาชีพอะไรนอกเหนือไปจากรับจ้างทำปราสาทผึ้ง ข้อมูลที่ได้ที่สำคัญก็คือ การเข้ามาของสิ่งของเครื่องใช้ และการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการทำพิธีงานศพ
10. อาจารย์ชุมพล	59	เป็นครูที่สอนอยู่ในโรงเรียนวัดหนองมะแพบแสนดอ มาอยู่ในหมู่บ้านนี้เป็นเวลาประมาณ 12 ปี โดยมาอยู่ในช่วงที่มีถนนลูกรัง มีรถโดยสารประจำทาง การสัญจรไปมาใช้รถจักรยานเป็นหลัก ปัจจุบันนอกจากจะเป็นครูแล้ว ยังทำขนมและกับข้าวไปขายในตลาดนัด ข้อมูลที่ได้เป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ และการเข้ามาของสิ่งของเครื่องใช้ โดยเฉพาะสิ่งของเครื่องใช้ที่ผู้ปกครองนำมาให้เด็กนักเรียน ดังเช่น รถจักรยานยนต์ เครื่องประดับ เป็นผู้มีฐานะปานกลาง
11. อาจารย์เจสียว	66	เป็นผู้ที่มาจากถิ่นอื่น โดยเป็นครูในโรงเรียนวัดหนองมะแพบแสนดอ และเป็นภรรยาอดีตผู้อำนวยการโรงเรียนวัดหนองมะแพบแสนดอ (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) อยู่ในหมู่บ้านมานาน นอกจากนี้ยังประกอบอาชีพหลายอย่าง ดังเช่น ร้านทำผม ร้านตัดเสื้อ ทำสวน เป็นผู้มีฐานะดี มีสถานภาพทางสังคมสูง
12. ลุงแดง เปน้อย	74	เป็นผู้ที่เกิดในหมู่บ้าน และมองเห็นการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านมาตั้งแต่ดั้งเดิม และบ้านไม่ได้อยู่ในถนนเส้นหลัก จึงได้รับประโยชน์จากการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานช้ากว่าคนอื่น เพราะถนนเส้นที่อยู่หน้าบ้านเพิ่งมาสร้างตอนหลัง มีอาชีพหลักคือ เลี้ยงวัวเพื่อขาย

ตาราง 2 (ต่อ)

ผู้ให้ข้อมูลหลัก	อายุ (ปี)	คุณลักษณะของผู้ให้ข้อมูล
13. ลุงโชติ	83	เป็นผู้ที่เกิดที่หมู่บ้าน และมองเห็นการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านมาตั้งแต่ดั้งเดิม เคยค้าขายกับพวกญี่ปุ่นที่มาทำสงคราม เป็นคนซอมตะเกียงที่สมัยก่อนนำมาใช้ในตอนจัดงานพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นคนทำปะทัด ตะไล ตอนมีงานบุญและเป็นผู้ที่จัดวงรำกลองยาวในการประกอบพิธีกรรม งานบวช งานแต่งงานต่าง ๆ ปัจจุบันไม่ได้ประกอบอาชีพอะไร และเป็นผู้มีฐานะค่อนข้างยากจน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภคในชุมชน ที่เป็นการศึกษาผ่านปรากฏการณ์ เหตุการณ์ และบริบททางสังคม โดยเป็นการศึกษาในลักษณะที่เป็นกระบวนการทางสังคม ที่ต้องใช้ข้อมูลระดับลึก ที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก และเพื่อให้การอธิบายปรากฏการณ์ และกระบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจนและมีระบบ ดังนั้นงานวิจัยนี้ จึงใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์นิยม (phenomenology) ที่เป็นวิธีการศึกษาที่มองว่า ความจริงทางสังคมหรือปรากฏการณ์ทางสังคมเป็นสิ่งที่มีความเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา การเกิดขึ้นของการเปลี่ยนแปลงนั้นมีสภาพที่แตกต่างและหลากหลายไปตามการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์และสภาพแวดล้อมเฉพาะของสังคมในช่วงเวลาหนึ่ง ดังนั้นสมาชิกของสังคมนั้นจึงเป็นผู้ที่รู้ข้อเท็จจริงในสังคมของตนได้ดีที่สุด เพราะเป็นผู้สร้างหรือกำหนดความหมาย การรับรู้ และการแสดงออกตามเงื่อนไข หรือบริบทของสังคมของตนเอง โดยการศึกษาตามแนวทางนี้เป็นการให้ความสำคัญกับการสะท้อนทัศนะของผู้ที่ถูกรศึกษา ด้วยการเรียนรู้กฎเกณฑ์ และความหมายของพฤติกรรมของคนในสังคมที่ศึกษา โดยการอาศัยการเข้าถึงข้อมูลในลักษณะที่ผู้ศึกษาต้องทำให้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนให้มากที่สุด เช่น การร่วมสังเกตการณ์และการสัมภาษณ์เจาะลึก และหลังจากนั้นการวิเคราะห์นั้นต้องนำข้อเท็จจริงหรือข้อมูลทางสังคมที่ได้มาประมวลผลหาตรรกะเพื่อวิเคราะห์และหากฎเกณฑ์ที่อยู่เบื้องหลังของการแสดงพฤติกรรมของคนในชุมชนหมู่บ้านนั้น (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2544 : 44) ซึ่งการศึกษาลักษณะเช่นนี้ เป็นความพยายามศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมตามลักษณะที่เป็นธรรมชาติที่สะท้อนประสบการณ์ชีวิตและการเกิดระเบียบทางสังคมของคนในชุมชนสังคม โดยเน้นการศึกษาที่กระบวนการในการสร้างความหมายของคนในชุมชนหมู่บ้านที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ หรือสภาพ

สิ่งรอบ ๆ ตัวผู้ถูกศึกษา (Holstein , and Gubrium. 1994 : 262 – 264) สำหรับวิธีการศึกษาแบบปรากฏการณ์นิยมนี้ มีจุดมุ่งหมายในการศึกษาถึงการกระทำของคนในสังคมว่า มีการผลิตและสร้างความหมายให้กับการกระทำของตนเองโดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระทำในชีวิตประจำวันนั้นอย่างไร และในขณะเดียวกันวิธีการศึกษานี้ยังเป็นการศึกษาถึงวิธีการที่คนในสังคมมีการแลกเปลี่ยนหรือมีการสื่อความหมายผ่านการกระทำทางสังคมที่มีต่อกันนั้น ไม่ว่าจะเป็นการให้ความหมายทั้งในด้านการกระทำและการให้ความหมายต่อวัตถุ ที่คนในสังคมร่วมกันสร้างแลกเปลี่ยน สื่อความ รวมถึงการที่คนในสังคมมีการแสดงพฤติกรรมหรือมีการกระทำต่อกันอันเนื่องมาจากการให้ความหมายนั้น (Ritzer 1992 :371 – 392)

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น จากวิธีการแบบปรากฏการณ์นิยมผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลโดยให้ผู้ให้สัมภาษณ์หลักเล่าถึงการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ซึ่งเป็นเรื่องของปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในอดีต ที่เป็นแบบแผนการบริโภคในยุคสมัยก่อนการพัฒนา โดยให้ผู้ให้สัมภาษณ์หลักพยายามนึกย้อนอดีตเพื่อลำดับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วง ซึ่งการเล่าถึงปรากฏการณ์นี้ เป็นเรื่องของบริบททางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นในขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การทำความเข้าใจและสร้างมโนทัศน์ (concept) จากข้อมูล จัดแยกเป็นรหัสหมวดหมู่ (code mapping) และเชื่อมโยงแต่ละมโนทัศน์และหมวดหมู่เข้าด้วยกันตามแบบแผนการบริโภคในแต่ละอย่าง และโดยในส่วนที่เป็นเรื่องของทำความเข้าใจและเชื่อมมโนทัศน์ ผู้วิจัยดำเนินการโดยเชื่อมโยงมโนทัศน์เข้ากับบริบททางสังคมและปรากฏการณ์ทางสังคมของบ้านหนองมะแพบแสนตอ ที่ผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตการณ์และร่วมพูดคุยกับผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยได้ดำเนินการเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนแรก เป็นการประสานงานการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการ 1 คน ไม่เป็นทางการ และชาวบ้านจำนวน 12 คน เกี่ยวกับลักษณะพื้นฐานของหมู่บ้าน และปรากฏการณ์ทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านที่เกิดขึ้น และสอบถามถึงการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้าน และนำเทปบันทึกการสัมภาษณ์มาถอดแบบคำต่อคำ (transcript) หลังจากนั้นผู้วิจัยได้วิเคราะห์และทำความเข้าใจเพื่อดูการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านที่เกิดขึ้น และในการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนนี้ผู้วิจัยยังใช้ผลการวิเคราะห์ในการกำหนดผู้ให้ข้อมูลรายต่อไป ซึ่งผู้วิจัยกระทำโดยพิจารณาจากตัวปรากฏการณ์ทางสังคม ซึ่งพบว่าผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยนี้ต้องประกอบด้วยผู้ให้ข้อมูล 3 กลุ่มหลัก กลุ่มแรก เป็นคนรุ่นแรกที่เป็นลูกหลานของผู้ที่มานับถือบวชตั้งหมู่บ้าน เป็นกลุ่มที่มีอายุประมาณ 60 ปีขึ้นไป ที่สามารถเล่าถึงปรากฏการณ์ทางสังคม การเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ โครงสร้างพื้นฐาน และระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนของหมู่บ้านได้ ซึ่งเป็นข้อมูลในระยะเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงในช่วงแรก กลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มที่เป็นรุ่นที่สองและผู้ย้ายถิ่นเข้ามา ในช่วงนี้มีการเปลี่ยนแปลงช่วงที่สองนี้เริ่มต้นมีการสร้างถนน

ลูกตัวเอง มีไฟฟ้าเข้ามา มีการแผ่ขยายวัฒนธรรมการบริโภคเข้ามาบ้างแล้ว โดยผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้มีอายุประมาณ 40 – 50 ปี โดยกลุ่มนี้จะเป็นผู้ที่อยู่ในช่วงของการเริ่มมีการเปลี่ยนผ่านจากสังคมดั้งเดิมเข้าสู่สังคมทันสมัย และ กลุ่มที่สาม เป็นกลุ่มที่เป็นรุ่นที่สามเป็นต้นมาและเป็นผู้ย้ายถิ่นเข้ามาหลังจากที่หมู่บ้านได้มีการพัฒนาอย่างเต็มที่ ก็คือเป็นช่วงที่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ได้เริ่มเข้ามาสำรวจพื้นที่และก่อสร้างโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าแล้ว นอกจากนี้ยังเป็นช่วงที่ชาวบ้านมีการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ อาชีพ การงาน และระบบสังคมและวัฒนธรรมมากที่สุด **ขั้นตอนที่สอง** เป็นการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 กลุ่มโดยเลือกสัมภาษณ์ในกลุ่มแรกก่อน เพื่อเป็นการเชื่อมโยงไปยังกลุ่มอื่น โดยการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ใช้การตีความจากบทสัมภาษณ์โดยเชื่อมโยงกับปรากฏการณ์ทางสังคมที่บ่งบอกถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพและระบบสังคมตามวัฒนธรรม จากระบบความสัมพันธ์แบบดั้งเดิมมาเป็นระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นโดยมีสินค้าเป็นแกนกลางผ่านการศึกษาหมายของคนในสังคมที่ให้ความหมายวัตถุสิ่งของ หรือในที่นี้เรียกว่าสินค้าได้กลายมาเป็นแกนกลางในการสื่อความหมายของคนในสังคมยุคบริโภคนิยม

บทที่ 4

วัฒนธรรมการบริโภคของสังคมยุคก่อนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาการบริโภคในฐานะที่เป็นวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการบริโภคตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ที่เป็นการศึกษาโดยให้ความสำคัญต่อกระบวนการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นพลวัตร ค่อยเป็นค่อยไปและใช้เวลายาวนาน และการที่จะเห็นถึงกระบวนการเกิดขึ้นดังกล่าว จำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อการย้อนภาพในอดีตของผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับแบบแผนการบริโภค ในยุคสมัยก่อนการพัฒนาที่ลักษณะทางกายภาพนั้นมีลักษณะเป็นป่าเขา เป็นธรรมชาติอย่างแท้จริงที่ไม่มีโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า และไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวก แบบแผนการบริโภคของคนในยุคสมัยนั้นมีลักษณะที่ต้องพึ่งพิงธรรมชาติ และมีระบบความสัมพันธ์ที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน และเป็นไปเพื่อการอยู่รอดและเพียงพอต่อการดำรงชีวิตประจำวัน และเพื่อให้เห็นกระบวนการเกิดขึ้นอย่างเป็นพลวัตร การวิจัยนี้จึงให้ความสำคัญต่อการทำความเข้าใจถึงความเป็นมาและลักษณะทางกายภาพดั้งเดิมของหมู่บ้าน ที่เป็นสิ่งสำคัญที่กำหนดแบบแผนการบริโภคและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนหมู่บ้าน “หนองมะแพบแสนดอ” และการนำเสนอถึงแบบแผนการบริโภคของชาวบ้าน “หนองมะแพบแสนดอ” นั้น ผู้วิจัยจักนำเสนอภาพของวัฒนธรรมการบริโภคของสังคมยุคก่อนการพัฒนาใน 2 เรื่องหลัก ๆ คือ เรื่องแรก การบริโภคเพื่อการดำรงชีวิตประจำวัน ซึ่งได้แก่ ชีวิตความเป็นอยู่ ข้าวของเครื่องใช้ การทำมาหากิน การไปมาหาสู่กัน และเรื่องที่สอง การบริโภคที่เกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรม ซึ่งได้แก่ การบวชนาค การแต่งงาน งานบุญ และงานศพ

แบบแผนการบริโภคในสังคมยุคก่อนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย

สังคมยุคก่อนการพัฒนา ในที่นี้หมายถึงสังคมแบบดั้งเดิมก่อนมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยที่ลักษณะทางกายภาพนั้นมีสภาพเป็นป่า ไม่มีโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า ดังนั้น การบริโภคของคนในยุคนี้ จึงเป็นไปเพื่อตอบสนองต่อการดำรงชีวิตประจำวัน และเนื่องจากในสมัยก่อนนั้น การแสวงหาถิ่นที่อยู่อาศัยและการรวมกลุ่มกันเป็นเรื่องที่มีความจำเป็น เพราะเพียงครอบครัวเดียวหรือคนเดียวไม่สามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างปลอดภัย และจากการที่กล่าวแล้วว่าวัฒนธรรมการบริโภคเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างเป็นพลวัตร ค่อยเป็นค่อยไปและใช้เวลานาน และการที่จะเข้าใจถึงกระบวนการเกิดขึ้นอย่างชัดเจนนั้น จำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อการศึกษาถึงความเป็นมาของหมู่บ้านและการเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพที่มามีผลต่อการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการบริโภคของคนในสังคม ดังนั้นในส่วนนี้ผู้วิจัยจึงนำเสนอถึงการเกิดขึ้น

ของหมู่บ้าน สภาพดั้งเดิมของหมู่บ้าน “หนองมะแพบแสนดอ” ที่ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นสิ่งที่มากำหนดแบบแผนการบริโภคของคนในชุมชนหมู่บ้านยุคนั้น

ความเป็นมาและลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้าน

1

สภาพดั้งเดิมของ “บ้านหนองมะแพบแสนดอ” นั้นไม่มีผู้คนอาศัยอยู่ จุดเริ่มต้นของหมู่บ้านนั้นเกิดจากการรวมกลุ่มของคนที่ต้องการแสวงหาที่ทำกินและที่อยู่อาศัย เมื่อประมาณ 100 กว่าปีมาแล้ว โดยมีสภาพดั้งเดิมเป็นหนองน้ำใหญ่ มีต้นมะแพบอยู่เป็นจำนวนมาก แต่เดิมเป็นบริเวณที่อยู่ห่างไกลจากผู้คน มีบริเวณพื้นที่ใกล้ป่าเขาชะโงก ไม่ค่อยมีผู้คนมาอาศัยอยู่ จากคำบอกเล่าของชาวบ้านดั้งเดิมบริเวณนี้เรียกว่า “ทุ่งหมาหิว” การเรียกเช่นนี้เป็นการบ่งบอกว่า ในพื้นที่ดังกล่าวไม่มีบ้านคนอาศัยอยู่เลย แม้กระทั่งหมาที่เดินหลงทางมา ก็ต้องประสบกับความหิวเพราะไม่มีข้าวปลาอาหารให้กิน ผู้ที่มากบุกเบิกในบริเวณพื้นที่นี้เป็นผู้ที่มาอยู่เป็นรุ่นแรก คือกลุ่มที่มาอาศัยอยู่ก่อนปี พ.ศ. 2455 มี 3 คน คือ พ่อโม ทาเขียว พ่อประสิทธิ์ ดอดำและพ่อแพง ดอดำ โดยในยุคแรกที่มาตั้งถิ่นฐานนั้น ชีวิตความเป็นอยู่มีความยากลำบาก โดยเป้าหมายของการมาตั้งถิ่นฐานที่นี้ ก็เนื่องจากมีความต้องการพื้นที่ทำมาหากิน หลวงปู่ซึ่งปัจจุบันเป็นเจ้าของาวาสวัดหนองมะแพบแสนดอ เกิดเมื่อปี พ.ศ. 2455 มีอายุ 90 พรรษา เป็นหลานของพ่อโม ทาเขียว เป็นผู้ที่เป็นรุ่นที่สองของชาวบ้านหนองมะแพบแสนดอ เล่าให้ฟังว่า

...ผู้ก่อตั้งหมู่บ้านมี 3 คน คนหนึ่งชื่อประสิทธิ์ ดอดำ เป็นคนเก่าที่สุดเลยคนนี้ แต่ไม่ทราบว่ายอายุเท่าไร แล้วเกิดมาจากที่ไหนไม่ทราบ แต่อาตมาเคยไปสัฟยอกแก เมื่อก่อนไ้ที่นอนเขาทำมาจากไม้ไผ่ แล้วเอามาเหลา เหลาเพื่อให้ลมมันผ่านเข้าออกเย็นลม แล้วแกนอน ๆ อาตมาก็เอาไม้ไปแห่ คนนี้แหละ เป็นคนเก่าที่สุดในบ้านนี้ ถ้าอยู่บ้านนี้เกือบ 200 ปีแล้วมั้ง... แต่เดิมแม่ของอาตมาชื่อ เม จากบ้านเดิมมา เพราะความไม่สมบูรณ์ มีความทุกข์ยากลำบาก มีความยากความจน ที่ดินก็ไม่มีเป็นของตัวเอง ต้องเช่าเขาจึงต้องมาหาที่ทำกินแถบนี้ ตอนนั้นอาตมาเป็นเด็กอายุ 10 กว่าขวบ ไม่ได้เรียนหนังสือชั้นประถม มัธยมก็ไม่ได้เรียน พอทหารไม่ถูก ก็ทำนากับแม่...ส่วนที่เป็นหมู่บ้านมานี้ ก็เริ่มต้นจากคน 3 คนคือ ขุนประสิทธิ์ พ่อเผ่าโม พ่อเผ่าแพง 3 คนที่เป็นริเริ่มมา...

จากสภาพดั้งเดิมของบ้านหนองมะแพบแสนดอมีลักษณะเป็นป่า เป็นเขา และมีการตั้งบ้านเรือนอยู่ห่างกันแยกกันเป็นกลุ่ม ๆ คนที่เข้ามาอยู่เป็นรุ่นแรกและรุ่นที่สองประมาณปี พ.ศ. 2455 – 2500 เป็นรุ่นที่มากบุกเบิกการตั้งถิ่นฐาน มีความรู้สึก ว่า ชีวิตความเป็นอยู่ในสมัยนั้น มีความยากลำบาก ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกเหมือนสมัยปัจจุบัน อย่างเช่น อาหารการกิน ที่อยู่อาศัย และข้าวของเครื่องใช้ ต่างก็เป็นสิ่งที่ชาวบ้านต้องหากันเอง ปลุกเอง แสวงหาเอง และทำขึ้นมาใช้เอง เพราะสมัยนั้นยังไม่มีการซื้อขายกัน ดังนั้น เห็นได้ว่าสภาพ

ทางกายภาพเป็นสิ่งสำคัญที่กำหนดแบบแผนการบริโภคทั้งในด้านการบริโภคในชีวิตประจำวันและการบริโภคเพื่อการประกอบพิธีกรรม

การบริโภคในชีวิตประจำวัน

“บ้านหนองมะแพบแสนดอ” แต่เดิมมีลักษณะที่ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวก การบริโภคต่าง ๆ ต่างก็เป็นสิ่งที่หามา ทำขึ้น ช่วยกันทำ ฟังพากัน เพื่อให้คนในสังคมและครอบครัวอยู่รอดโดย การบริโภคในด้านอาหารการกิน นั้น ป้าหนูซึ่งเป็นคนที่เกิดที่อำเภอทัพพี จังหวัดปราจีนบุรี มาบุกเบิกที่บ้านหนองมะแพบแสนดอเมื่ออายุได้ 20 ปี ปัจจุบันอายุ 84 ปี ที่ย้ายมาก็เนื่องจากต้องการแสวงหาที่ทำกิน และค่าเช่าที่นาในบ้านหนองมะแพบแสนดอในสมัยก่อนมีราคาถูก เล่าให้ฟังว่า

...เมื่อก่อน เป็นป่าเป็นดง เราต้องมาบุกเบิกเอง เดินตามคันนา บุกป่าบุกโคลนไป...สมัยก่อนต้องใช้จอบขุด ได้ทีละเล็กทีละน้อย ขยายออกไปมาก ๆ กลายเป็นที่นา...สมัยก่อนลำบากมาก เหมือนอยู่ตามลำพัง ไม่ค่อยได้ติดต่อกับคนอื่น ทุกอย่างต้องทำกันเองหมด ปลุกข้าวกันเอง หาผักกินก็ต้องขึ้นเขา ผักปลาก็หาเอง การติดต่อกับคนข้างนอก มันติดต่อก็ไม่ค่อยได้ เป็นเรื่องยากลำบาก...ทำนาเสร็จแล้ว ก็ผ่าฟืนหาปลากินไป แบบว่าพอทำพออยู่พอกินนะ...

ลุงจิตรต์ สีลาเขต เดิมบ้านอยู่ตำบลกะทะ แต่มาได้ภรรยาเป็นคนบ้านหนองมะแพบแสนดอเล่าถึงความยากลำบากในตอนที่มาสมัยแรก ๆ ว่า

...ตอนนั้นที่มาอยู่ที่นี้ มีสภาพเป็นป่า เป็นที่นา มาก่อ มาสร้าง มามีจอบมีเสียมมากันมาขุดที่นากันไป ที่มีก็มีบ่อปลาบ้าง ส่วนมากก็ทำนาข้าว แต่ก่อนนี้ น้ำไม่ค่อยมี ต้องขุดพื้นที่มันจะมีน้ำ น้ำดีด้วยนะ น้ำกิน น้ำใช้ ขุดไปนิดก็ถึงต่อน้ำแล้ว สภาพที่แถวนี้น้ำดี...การปลูกผัก ส่วนมากปลูกไว้กิน ปลูกประมาณ 2-3 เดือนเก็บมาไว้กิน ไม่ค่อยได้ขายกันบ้านใครบ้านมัน ปลูกผักปลุกข้าว...ปลูกผักบุ้ง ผักการ มีต้นมะม่วงบ้าง มะพร้าวบ้าง มีต้นหมาก ต้นกล้วย เขาก็ปลูกไว้ทุกบ้าน เขาก็จะทำกันไว้ ที่นาเขาก็มี แต่มีบ่อปลาไว้เอาปลามาเลี้ยงบ้าง บางทีปลาลงมาดกเอง ปลาในบ่อที่ลงไว้ได้วัด ได้ต้ม ได้แกง ได้ปิ้งกิน...ส่วนมากทำกิน ส่วนน้อยมีการซื้อ...

จากคำบอกเล่าของชาวบ้านหนองมะแพบแสนดอรุ่นแรกและรุ่นที่สอง นอกเหนือจากผู้ให้ข้อมูล 2 ท่านดังที่กล่าวแล้ว ชาวบ้านเล่าถึงอาหารการกินว่าถึงแม้ว่าในสมัยก่อน ชาวบ้านจะรู้สึกที่มีความยากลำบากก็ตาม แต่เป็นความยากลำบากที่อยู่ท่ามกลางความอุดม

สมบูรณ์ของธรรมชาติ นางไล้ จารย์ลี เดิมเป็นคนตำบลปรักชี ปัจจุบันอายุ 69 ปี เล่าถึงความอุดมสมบูรณ์บ้านหนองมะแพบแสนดอในสมัยก่อนที่ตามพ่อแม่มาทำมาหากินที่นี่ว่า

...การกินอยู่ เมื่อก่อนมันง่าย มีอะไรก็กิน ก็หากินกันตามคันนา ผักหญ้าก็ปลูกเอง เมื่อก่อนพวกบวบ ผักชี ก็ปลูกกันเอง...ทำแปลงผักกินเอง ไม่ต้องดินรน ไม่ต้องไปซื้อ ปลาก็มีกิน ถ้าไปหา ก็หาปลาได้ เอาตะแกงไปด้อน ไปอะไรก็ได้มาตะพรวงใหญ่ ๆ ก็เอามาแกงส้ม แกงป่า มีปลาต้ม มีการทำปลาร้า ผักหญ้าไม่ต้องไปซื้อ ก็ปลูกกันเอง ผักอะไรก็กินได้...

เห็นได้ว่า ชาวบ้านหนองมะแพบแสนดอถึงแม้ว่าในสังคมยุคก่อนการพัฒนาจะดูเหมือนมีสภาพความแร้นแค้น หากินลำบาก ชอบใช้แรงงาน แต่ชาวบ้านก็มีชีวิตความเป็นอยู่ ด้านอาหารการกินท่ามกลางความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ สำหรับ การบริโภคด้านที่อยู่อาศัย จากคำบอกเล่าของลุงนิล ซึ่งเป็นคนที่เกิดในบ้านหนองมะแพบแสนดอ ปัจจุบันมีอายุ 67 ปี เคยไปทำงานเป็นครูสอนอาชีพในกรุงเทพฯ แต่ปัจจุบันได้กลับมาอยู่ที่หมู่บ้านเหมือนเดิม ได้เล่าถึงการปลูกบ้านในสมัยก่อนว่า “...การปลูกบ้านในสมัยก่อนใช้ไม้ที่ไปตัดมาจากในเขา มาทำเป็นต้นเสา โดยในสมัยก่อนเขาไม่มีการหวงห้ามการตัดไม้ ไปตัดเอามาได้ ตัดเสร็จแล้วก็ใช้เกวียนลากมา ใช้เทียมล้อเกวียนสมัยก่อน แล้วหลังคาก็เป็นหลังที่มุงหญ้า ทำกันขึ้นมาเอง ช่วยกันทำ ประมาณ 2 – 3 วันก็เสร็จ...” ในการช่วยกันทำบ้านนั้น มักช่วยกันทำในช่วงการทำนาเสร็จ พอดำเสร็จ พอหมดฝนชาวบ้านก็จะช่วยกันเกี่ยวหญ้าคาเผกกัน เก็บเอาไว้มุงหลังคาในแต่ละปีจะมีคนมุงหลังคาบ้าน แต่ก่อนเป็นบ้านแฝกและถ้าบ้านใครเป็นหลังคาสังกะสี นับว่าบ้านนั้นรวยเป็นพระราชา เนื่องจากสังกะสีทำเองไม่ได้ ต้องซื้อมา สำหรับการบ่งบอกอาณาเขตความเป็นครอบครัวและก่เป็นเครือญาติกันนั้น ใช้การปลูกต้นไม้ล้อมรอบบ้านที่เป็นการแสดงถึงความเป็นครอบครัว ซึ่งจากที่มีจุดเริ่มต้นของผู้บุกเบิก 3 คน ดังนั้น ชาวบ้านหนองมะแพบแสนดอในรุ่นแรก ๆ จะเล่าถึงลักษณะบ้านเรือนและการตั้งถิ่นฐานในทำนองเดียวกันว่า “บ้านหนองมะแพบแสนดอ” ในสมัยก่อนยุคของการพัฒนา คือก่อนปี พ.ศ. 2500 มีจำนวนคนอยู่อาศัยไม่มากนัก มีประมาณ 50 – 60 หลังคาเรือน การปลูกบ้านเรือนก็ปลูกอยู่ห่างกันเป็นกลุ่ม ๆ 3 กลุ่ม มีไม้ไผ่ล้อมเพื่อเป็นการบ่งบอกอาณาเขต ความเป็นพวก เป็นกลุ่ม เป็นเครือญาติเดียวกัน และการที่ต้องตั้งบ้านเรือนอยู่ห่างกัน เนื่องจากชาวบ้านหนองมะแพบแสนดอมีการตั้งบ้านเรือนอยู่ในที่นาของตัวเอง นาอยู่ที่ไหน ก็ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่นั่น ตามคำบอกเล่าของลุงสุข ซึ่งเป็นคนในหมู่บ้านรุ่นที่สอง มีอายุ 67 ปี เล่าว่า “...อย่างสมัยก่อน บ้านของผมน้อยกลางทุ่งเลย อยู่หลังเดียว เด่น ๆ เลย กลางทุ่งโน่น...จับกลุ่มกันอยู่ในครอบครัวเดียวกันอยู่รวม ๆ กัน มาอยู่ในนา เข้าที่นาเจ้าของเดียวกัน...” ลุงนิล ได้เล่าถึงสภาพบ้านหนองมะแพบแสนดอเดิมว่า “...ชาวบ้านทำนาอยู่ที่ไหนที่มัน เป็นครอบครัว ปลูกบ้านเป็นหลังตามทุ่งนา ใครอยู่ไหนใคร อยู่ที่ไหนก็ปลูกบ้านที่นั่น ปลูกบ้านในที่นา...บ้านแต่ละบ้านก็จะอยู่ห่าง ๆ กัน...” ซึ่งจากสภาพและลักษณะของที่อยู่อาศัยที่เป็นการสร้างบ้านและลักษณะการตั้งถิ่นฐานดังกล่าว

ชาวบ้านหนองมะแพบแสนตอในยุคแรกจึงมีชีวิตการดำรงอยู่ วิธีการบริโภคและระบบความสัมพันธ์ในลักษณะที่พึ่งพาธรรมชาติและพึ่งพากันเองในครัวเรือนและในหมู่บ้านเป็นหลัก

นอกจากนี้ การบริโภคด้านข้าวของเครื่องใช้ สังคมดั้งเดิมของบ้านหนองมะแพบแสนตอในยุคสมัยก่อน พ.ศ. 2500 การบริโภคในด้านข้าวของเครื่องใช้ สิ่งอำนวยความสะดวกทั้งหลายนั้นเป็นสิ่งที่ชาวบ้านสามารถทำขึ้นมาใช้เอง หาเองตามธรรมชาติและเป็นสิ่งที่ไม่ไกลจากบริเวณถิ่นที่อยู่อาศัย ในชีวิตความเป็นอยู่ในช่วงเวลากลางวันที่เริ่มต้นตั้งแต่การตื่นนอนในตอนเช้า ในสมัยก่อนชาวบ้านอยู่กันตามธรรมชาติ สิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ดังเช่น สบู่ ยาสีฟัน ผงซักฟอก เต้าแก๊ส หม้อหุงข้าวไฟฟ้า เตาไรต์ไฟฟ้า วิทยุ ในสมัยนั้นยังไม่มี คำถามก็คือ ที่ผ่านมาเขาอยู่กันอย่างไร จากการสอบถามชาวบ้านหนองมะแพบแสนตอ เริ่มต้นตั้งแต่ลุงนิล ป้าเจียง อาจารย์มาโนช ป้าไล่ ป้าเฉลียว เล่าว่า “...พวกสบู่ ยาสีฟัน...อะไรเหี้ย สมัยก่อนไม่มี การอาบน้ำ ก็อาบน้ำกันเฉย ๆ ไม่มีสบู่ถูตัว การแปรงฟันก็แปรงกันเฉย ๆ หรือถ้ามี ก็จะเป็นพวกผงวิเศษนิยม ของหนึ่ง บาทหนึ่ง ใช้ได้นาน ในสมัยนั้น บาทหนึ่งก็นับว่าแพงแล้ว ผงซักฟอกในการซักผ้าก็ไม่มี สมัยก่อนใช้สบู่กรด ที่เป็นก้อนสีฟ้าขาว บางทีก็ใช้สบู่ขี้เหล็ก อาบน้ำ สระผม ล้างจาน ใช้ขันใส่น้ำก่อนเดียวหมด สมัยก่อนไม่มีอย่างอื่น... เตาไรต์ในสมัยก่อนก็เป็นเตาไรต์ถ่าน ต้องติดถ่านแล้วคีบเอาใส่เตาไรต์เหล็ก แล้วเอาไปไรต์...”

สำหรับการหุงหาอาหารนั้น ในสมัยก่อนนั้นมีการใช้ “ฟืน” ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นอย่างหนึ่งในการหุงหาอาหาร ชาวบ้านเล่าให้ฟังว่า เมื่อหมดหนัสน้ำ คือเดือน 3 เดือน 4 เกี้ยวข้าวเสร็จ เกี้ยวเผกเสร็จ กรองเผกเสร็จ ข้าวบ้านก็จะนัดกันไปตัดฟืนในป่า รวมกันเป็นกลุ่มประมาณ 10 คน ชาวบ้านมีการสะสมฟืนไว้ใช้ โดยตัดเสร็จแล้วผ่าเป็นท่อน ๆ มาเก็บไว้ใช้ ก่อนที่ฝนจะตก โดยชาวบ้านนำฟืนมากองไว้ใต้ถุนบ้าน เอามาผ่าเป็นชิ้นเล็ก ๆ เพื่อเอาไว้ใช้ตลอดปี การไปหาฟืนในป่าต้องไปกันหลาย ๆ คน ขึ้นเกวียนไป เนื่องจากการไปป่าในเขาชะโงกเป็นเรื่องอันตราย ต้องไปกันเป็นกลุ่ม ๆ จากคำบอกเล่าของลุงจิตต์ สีลาเขตว่า “...บางทีทำนาเสร็จ เขาจะไปป่ากัน จะนัดกัน วันหนึ่งไปหาหวาย หาเกลือมากินกัน ไปครั้งหนึ่งประมาณ 10 คน ไปเป็นกลุ่ม ๆ เขาไปกันแต่ต้องมีเกวียน เขาจะไปหาฟืนกันบนเขา ตัดท่อนแล้วเอาเกวียนมาลาก เขาช่วยกันเอาแรงกัน จะไปเป็นหมู่ ถ้าไปคนเดียวอันตราย เพราะว่าเขากลับตัดเยอะ เจอเสือ เจองู เจออะไร จะได้ช่วยกัน ก่อนจะไปเพื่อนบ้านจะปรึกษากันก่อน คอยก่อนว่าเออ วันนีเราจะไปไหนกัน ใครมีขาคอะไรไหม ไปหาปลา หาของป่า ของใช้มัน ที่ในป่ามาใช้กัน...” สำหรับในเรื่องของเตา สมัยก่อนใช้เตาถ่านซึ่งต้องมีการก่อไฟ การก่อไฟในสมัยนั้นนับว่ามีความยากลำบาก ทำให้การทำอาหารต้องทำทุกอย่างพร้อมกันและเสร็จไปในคราวเดียวกัน ลุงสมบุญเล่าถึงเรื่องนี้ว่า “...การก่อไฟจะต้องใช้ขี้ได้ ยิ่งสมัยก่อนนี้ยังไม่มีไม้ขีดไฟ ไม้ขีดไฟเป็นสิ่งที่หายาก จะไปซื้อไม้ขีดไฟต้องมีคุปอง ต้องเอาคุปองไปแลกซื้อ ดังนั้น เวลาจุดไฟต้องใช้ตะไคร่แทงเลื่อยต่อยกับหิน ทำให้นุ่น ใส่กระบอกรั่ว พอมันติดปุ๊บ ก็เป่า พอมันติดก็เอาไปล่อกับ

ของแห้ง ๆ ใช้ของแห้ง ๆ ก่อไฟ คนจะดูตบหรี ก็ต้องต่อนี้ก่อนเข้า ค่อยดูตบหรี...” และเนื่องจากการต้องใช้เตาถ่านทำให้การหุงหาอาหาร ต้องทำในคราวเดียวเสร็จ ก็จักรพรรดิประจำวันก็คือเมื่อตั้งเตาหุงข้าวแล้ว ในขณะเดียวกันก็ต้องเตรียมทำปลา ผักและเก็บไปบ้าง ต้มผักบ้าง ต้มปลาร้าบ้าง ชาวบ้านเรียกว่า “ทำไว้ คอยไฟ” พอไฟติดแล้วทุกอย่างต้องรีบทำ ดังเช่น หุงข้าวเสร็จ แล้วต้มผักต่อไปเลย พอสะเด็ดน้ำข้าวแล้ว ก็เอาข้าวขึ้นตวง แล้วทำอย่างอื่นต่อ การที่ต้องทำเช่นนั้น เนื่องจากไฟมันจะเสียเวลา ถ้าคอยไฟนานแล้ว ไฟมันมอด ที่นี้จะคอยนาน ถ้ามันเป็นขี้เถา ชาวบ้านบอกว่า จะบอกว่าจะติดได้ ควันโขมงเลย... ป้าเจียงเล่าว่า “...มันจะทำให้เสียดา กินข้าวที่ ต้องสู้กับเตา สู้กับการเสียดา...” จากที่กล่าวมาพบว่า ชีวิตความเป็นอยู่ชาวบ้านในสังคมยุคก่อนการพัฒนา พึ่งพากับธรรมชาติ และเป็นสิ่งที่ชาวบ้านที่ชาวบ้านบอกว่าเป็นความยากลำบาก ในบางครั้งการดำรงชีวิตอยู่ก็ต้องพึ่งพาอาศัยคนในหมู่บ้านเดียวกัน ร่วมมือกันไปหาของมาไว้กินไว้ใช้ในครัวเรือน

สำหรับ “ชีวิตความเป็นอยู่ในยามค้าคิน” จากการที่สังคมสมัยก่อนไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านไฟฟ้า ชาวบ้านหนองมะแปบแสนตอพูดถึงชีวิตความเป็นอยู่ว่า สมัยก่อนพอมีตมมาก็เข้านอน แต่เมื่อหน้าเกี่ยวข้าว ผู้หญิงจะมีหน้าที่นวดข้าวในตอนกลางคืนจึงเกิดความจำเป็นของการต้องมีแสงสว่าง ตะเกียงเจ้าพายุก็ถูกนำมาใช้ในการให้แสงสว่าง แต่ตะเกียงเจ้าพายุที่ใช้น้ำมันก๊าดนี้ไม่ได้มีใช้กันทุกบ้าน จะมีก็แต่เฉพาะคนมีฐานะทางเศรษฐกิจดีคือคนที่มืทีน่าเป็นของตนเอง ไม่ต้องเสียค่าเช่านาเท่านั้นจึงจะมีโอกาสมีตะเกียงไว้ที่บ้าน และถ้าบ้านไหนไม่มีตะเกียงและมืงานมีการกัน ชาวบ้านก็จะใช้วิธีการขอยืมกัน “...เวลาที่มีการนวดข้าวในเวลากลางคืน มืงานบุญ งานอะไรก็ต้องใช้ตะเกียง แล้วคนจะยืมกันมาใช้ บ้านหนึ่งอาจใช้ 4 - 5 อัน...” ในสมัยก่อนตะเกียงเจ้าพายุที่มีชื่อเสียงจะเป็นยี่ห้อว่า “รัตนมาลา” ซึ่งถือว่าเป็นตะเกียงที่มีราคาแพง เป็นของดั้งเดิมที่ใช้ได้ทนทานมากที่สุดและส่วนใหญ่เจ้าของตะเกียงก็จะเป็นของคนมีเงิน และเป็นของวัด ซึ่งนอกจากชาวบ้านจะยืมตะเกียงใช้กันเองแล้วยังสามารถยืมจากวัดได้โดยไม่มีการหวงห้ามกันแต่อย่างใด และนอกจากที่จะมีการนวดข้าวกันในเวลากลางคืนแล้ว ในบางครั้งชาวบ้านหนองมะแปบแสนตอก็จะมีคนพักผ่อนหย่อนใจกันบ้างตามโอกาสในเวลากลางคืน โดยส่วนมากจะชวนกันเดินเป็นกลุ่ม ๆ ไปเที่ยวตามงานวัด ในปีหนึ่งวัดจะมีงานครั้งหนึ่ง อยากดูลิเก ดุหนัง ก็เดินกันไป งานสงกรานต์ งานเข้าพรรษาหนุ่มสาวก็จะพาเดินกันไปเป็นกลุ่ม ๆ บางครั้งมืดไหนกันนอนนั้น โดยส่วนใหญ่จะนอนค้างกันที่วัด ดังนั้นการบริโภคด้านข้าวของเครื่องใช้ของชาวบ้านในหมู่บ้านนี้ ต่างก็เป็นสิ่งที่สามารถหาได้ภายในหมู่บ้าน และชาวบ้านเองก็มีความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกัน และมีความเป็นอยู่อย่างพอเพียงต่อการดำรงชีวิต และถึงแม้ว่าในยุคนี้จะมีการจำแนกคนมีฐานะทางเศรษฐกิจสูงและต่ำออกจากกัน แต่ชีวิตความเป็นอยู่และระบบความสัมพันธ์นั้นมีความเสมอภาคกันไม่ต่างกันมากจนทำให้คนในหมู่บ้านเกิดความรู้สึกว่ามีความเหลื่อมล้ำต่ำสูง

นอกจากนี้ ด้านการสัญจรไปมา จากการที่บ้านหนองมะแพบแสนดอมีสภาพเป็นท้องทุ่งนา การสัญจรไปมาคือเป็นเดินด้วยเท้าเปล่า ไม่ว่าจะเดินไปตลาด หรือเดินไปมาหาสู่กัน โดยทั้งหมู่บ้านจะมีการเดินเส้นเดียวตามคันนา ในสมัยก่อนประมาณปี พ.ศ. 2480 เริ่มมีจักรยานเข้ามาแล้ว โดยลุงหนูปัจจุบันอายุ 72 ปี มีจักรยานที่ใช้ในการบรรทุกของเป็นคนแรก และป้าเฉลียวเป็นคนที่ติดตามมา โดยวัตถุประสงค์ของการใช้จักรยานในสมัยก่อนนั้นก็คือ เอาจักรยานไปซื้อของมาขายจากในตลาด และสาเหตุที่จักรยานไม่ค่อยนิยมใช้ในสมัยก่อนมีทาง ก็คือการขี่จักรยานในสมัยก่อน ต้องขี่ไปตามคันนา ซึ่งมีลักษณะเป็นดิน ถ้าฝนตก น้ำท่วม ก็ต้องจูงจักรยานและยกจักรยานข้ามร่องน้ำ ทำให้เป็นการเพิ่มภาระในการขี่จักรยานมากขึ้นไปอีก และในบางครั้ง ล้อของจักรยานยังมีดินเข้าไปติดอยู่ในล้อ ทำให้ชาวบ้านต้องมาเคาะดินออกจากล้อจักรยานนั้นอีก ซึ่งก็ยังเป็นการเพิ่มภาระและความยากลำบากในการสัญจรไปมามากขึ้นไปกว่าเดิมอีก และในการเดินทางสัญจรไปมาที่ชาวบ้านต้องมีสัมภาระติดตัวไปด้วย ชาวบ้านก็ยังคงใช้การเดินเท้าเปล่า แล้วใช้การหาบของใส่ปามากกว่าจะใช้ถนนทุกวัน ใช้จักรยานหรือใช้เกวียน ดังนั้น ในสังคมยุคก่อนการพัฒนา การใช้ร่างกายของคนจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากกว่า นอกจากนี้การซื้อจักรยานในสมัยก่อนเป็นเรื่องที่คนไม่ตระหนักจึงจะซื้อ เนื่องจากจักรยานมีราคาแพงมาก เพราะเป็นสิ่งหายาก ชาวบ้านมีราคาถูก ชายชาวเป็นร้อยถึงสองร้อยถึงถึงจะซื้อจักรยานได้ หรือบางที่ขายข้าว 200 ถัง ยังซื้อจักรยานไม่ได้ก็มี ดังนั้น เมื่อเทียบกันแล้วราคาจักรยานแล้ว จักรยานคันหนึ่งกินข้าวเป็นร้อยสองร้อยถึง สำหรับการขี่เกวียนในสมัยก่อนนั้นไม่ค่อยสะดวกมากนัก เนื่องจากเส้นทางคมนาคมนั้น เป็นทางเล็ก การขี่เกวียนในสมัยก่อนจะใช้ก็ต่อเมื่อต้องไปพร้อมกันหลายคนเป็นกลุ่มเป็นพวก เช่น การไปหาของ หาฟืน ตัดไม้ในป่า การเอาข้าวไปขายในตลาด และต้องมีการนัดวันกันไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยก่อนนั้นไม่ได้มีเกวียนไว้ใช้กันทุกบ้าน เวลาจะไปไหนก็อาศัยไปด้วยกัน เป็นระบบการพึ่งพาอาศัยกันสำหรับความนิยม ในเรื่องการใช้จักรยาน เริ่มมีมากขึ้นตอนที่เริ่มมีการสร้างถนนลูกรัง และมีเส้นทางคมนาคมจากหมู่บ้านไปสู่ตลาด โดยความนิยมใช้จักรยานในการสัญจรไปมาของชาวบ้านหนองมะแพบแสนดอเริ่มมีมากขึ้น ตามสภาพเส้นทางคมนาคมที่เริ่มเกิดขึ้นจากถนนดินที่เป็นถนนใช้แรงคนคือ ชาวบ้านหนองมะแพบแสนดอช่วยกันขุด โดยจักรยานที่ไม่ได้เป็นจักรยานเพื่อการบรรทุกของ แต่ใช้เพื่อการสัญจรไปมาคันแรกในหมู่บ้านนี้เป็นของน้องชายลุงสุขชื่อใส พ่อของลุงสุขเป็นคนซื้อให้ เป็นจักรยานที่เรียกว่า ฮาเลย์ เป็นจักรยานชั้นดี มีราคาแพง และในสมัยนั้นมีอีกยี่ห้อหนึ่ง ชื่อว่า เฮอร์คิวลิส มี 2 ยี่ห้อที่แข่งกัน แล้วต่อมาจะเป็นในรุ่นหลัง ๆ เช่น จักรยานจางร้านต่อรถต่อขึ้นมา มีลักษณะเป็นคานคู่สามารถบรรทุกของได้ 100 - 200 โล ชาวบ้านจะขี่จักรยานไปตัดตอ คือตัดใบตองที่ไปตัดมาจากเขาและเอาไปขายที่ตลาด และเนื่องจากเส้นทางคมนาคมมีความสะดวกมากขึ้นและจักรยานมีราคาถูกลง ดังนั้น ในบ้าน

หนองมะแพบแสนตอในยุคต่อมา คนในชุมชนจึงเริ่มนิยมใช้จักรยานเป็นพาหนะในการสัญจรไปมาแทนการเดินทางด้วยเท้าเปล่า และเป็นสิ่งของที่มีใช้กับคนทุกบ้าน

จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่า แบบแผนการบริโภคในชีวิตประจำวัน การบริโภคเพื่อการดำรงชีวิตของคนในสังคมยุคก่อนการพัฒนา ดังเช่น ในสังคมชุมชนหมู่บ้านหนองมะแพบแสนตอนั้น พบว่ามีแบบแผนการบริโภคที่พึ่งพาธรรมชาติเป็นหลัก การติดต่อสัมพันธ์กันของชาวบ้านเป็นไปเพื่อการดำรงชีพ การรวมกลุ่มกันไปหาของป่า มีการพึ่งพาอาศัยกัน รวมแรงกัน สิ่งของเครื่องใช้ก็เป็นสิ่งที่หาได้ในหมู่บ้าน เป็นที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเป็นไปเพื่อการดำรงชีวิตมากกว่าเรื่องอื่น ๆ

การบริโภคเพื่อการประกอบพิธีกรรม

แบบแผนของการบริโภคเพื่อการประกอบพิธีกรรมในสังคมยุคก่อนการพัฒนา ก็มีลักษณะในทำนองเดียวกันกับการบริโภคเพื่อการดำรงชีวิตประจำวัน ในลักษณะที่เป็นการบริโภคที่พึ่งพิงธรรมชาติ และการพึ่งพาอาศัยกันของคนในชุมชนหมู่บ้านเป็นหลัก มีการใช้แรงงานใช้แรงช่วยกันในการประกอบพิธีกรรม การทำกิจกรรมร่วมกันในงานพิธีต่าง ๆ จากการสัมภาษณ์เจาะลึกในเรื่องของการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ชาวบ้านใช้คำว่า “การจัดงาน” นั้น ชาวบ้าน “หนองมะแพบแสนตอ” มีการจัดงานหลัก ๆ อยู่ 4 งาน ได้แก่ การทำบุญและงานบุญงานบวช งานแต่งงาน และงานศพ

การบริโภคเพื่อการทำบุญและงานบุญ ชาวบ้าน “บ้านหนองมะแพบแสนตอ” มีการทำบุญในวันเทศกาลต่าง ๆ ดังเช่น สารทจีน สารทไทย สารทลาว วันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา วันสำคัญทางศาสนา ต่าง ๆ และวันพระใหญ่ คือวันพระขึ้น 15 ค่ำ ซึ่งชาวบ้านจะไปร่วมกันทำบุญที่วัดประจำหมู่บ้านคือ วัดหนองมะแพบแสนตอ โดยชาวบ้านเล่าว่า ในวันโกนซึ่งเป็นวันก่อนถึงวันพระหนึ่งวัน ทางวัดจะมีการตีกลองตอนตี 5 เพื่อเป็นการเตือนว่า วันพรุ่งนี้จะเป็นวันพระ ให้ชาวบ้านมาทำบุญที่วัด เนื่องจากในวันพระใหญ่นี้ พระในวัดนี้จะไม่ออกบิณฑบาต ชาวบ้านต้องมาเลี้ยงพระเองที่วัด โดยข้าวของเครื่องใช้ที่ชาวบ้าน อาหารที่ชาวบ้านนำมาทำบุญ ก็คือข้าวปลาอาหารที่ชาวบ้านหุงหามา โดยจะใส่กับข้าว ของหวาน ของคาวมาในปิ่นโต แล้วมาร่วมกันทำบุญ และเมื่อทำบุญกันเสร็จ ตามธรรมเนียมปฏิบัติแล้ว ชาวบ้านก็จะอยู่ต่อที่วัด ถือน้ำที่วัด 1 ถิน รุ่งเช้าจึงจะกลับบ้าน ที่ชาวบ้านเรียกว่า “จำศีล” ศีลที่ชาวบ้านถือกันทุกวันพระก็คือ อุโบสถศีล งานบุญที่ทำทุกวันพระใหญ่ ชาวบ้านจะมีการ

ทำเป็นประจำ มีการไปร่วมกันทำบุญกันที่วัด สำหรับงานบุญอื่น ๆ เช่น งานสารทไทย สารทลาว สงกรานต์ วันเข้าพรรษา รูปแบบการทำบุญจะแตกต่างกันไปตามแต่ละเทศกาล อย่างสารทไทยก็ต้องมีขนมสารทไทย โดยสารทไทยจะมีประมาณราวเดือนสิบ แต่อย่างไรก็ตาม ส่วนของอาหารข้าวปลา ก็เป็นสิ่งที่หาได้ในหมู่บ้าน โดยไม่ต้องมีการซื้อหามา ต่างคนต่างช่วยกันมาทำบุญ โดยงานบุญตามเทศกาลนั้น ศูนย์รวมของการทำกิจกรรมจะอยู่ที่วัด

นอกจากนี้ในงานสงกรานต์ ชาวบ้านก็จะร่วมกันทำบุญที่วัดและสิ่งที่ชาวบ้านร่วมกันทำของมาทำบุญนั้น ได้แก่ ข้าวสาร ทราย โดยลุงสุขเล่าว่า “...ในวันสงกรานต์ในสมัยนั้น จะมีการหอบข้าวสารเข้าวัด แห่ทรายเข้าวัด แล้วมีการก่อกองทราย...แล้วในเทศกาลสงกรานต์ ตอนลุงยังหนุ่ม หนุ่มสาวจะมีการเที่ยวกันทุกบ้าน มีการเล่นพวกเข้าเจ้าเข้าทรง เป็นแบบอีสาน...” นอกจากนี้ชาวบ้านยังช่วยกันเตรียมน้ำเพื่อสรงน้ำพระ ซึ่งเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของประเพณีวันสงกรานต์ ป้าไล่เล่าว่า

...พຼ່ງນີ້ຈະເປັນວັນສຸກຣາດ ເປັນວັນສຣງນ້ຳພຣະ ກໍ່ຈະຮູ້ກັນຢູ່ແລ້ວວ່າປະເພນີເປັນອຸ່ງນີ້ ດອນເຍີນມາພວກຸ່ມ ຯ ສາວ ຯ ເຮົາຈະມາຊ່ວຍກັນຫາບ້ຳ ຫາບ້ຳໃສ່ກະແປ່ງ ຫາບ້ຳແລ້ວເອົາໄປໃສ່ຕຸ່ມມາເຣິງໄວ້ ເປັນແຜ່ງເຂີຍ ດອນເຍີນນະ ເລ່ນອະໄກກັນ ມີການຮ່ວມຮຸ່ນດາ ແລ້ວຕື່ນມາສຣງນ້ຳພຣະ ເມື່ອກ່ອນນີ້ ໄມ່ມີນ້ຳ ມັນຕ້ອງຫາໂຄລ ຯ ທີ່ຕຣງວັດໄມ່ມີນ້ຳ...ແລ້ວກ່ອປຣາສາທຣາຍ ກໍ່ຕ້ອງໄປຫາທຣາຍກັນ ຕາມຣ່ອງນ້ຳ ຫາມາແລ້ວມາກ່ອງໄວ້ ດອນເຍີນມາເຣກກໍ່ມາທຳຣງປັກ ແລ້ວກໍ່ມາຊລອກກັນ ດອນກລາງດີນ ກໍ່ມາເລ່ນຮ່ວມກັນ...ໂດຍວັດຈະເຕຣຶຍມຕຸ່ມໄວ້ເປັນແຄວໄວ້ອາບນ້ຳ ດອນເຍີນກໍ່ມີການເສິຍຸ່ງຊລອກກັນ ມີເລ່ນສາດນ້ຳກັນ...

การที่ลุงสุขกล่าวว่า มีประเพณีการปฏิบัติที่เป็นแบบอย่างภาคอีสาน ก็เนื่องจากชาวบ้านหนองมะแพบแสนตอจะมีพื้นเพเดิมเป็นคนลาว ชาวบ้านหมู่บ้านนี้จะเรียกตัวเองว่าเป็น “คนลาว” คนในหมู่บ้านนี้ส่วนหนึ่งเป็นคนที่มีพื้นเพมาจากการอพยพมาจากเวียงจันทน์ ดังนั้นในเรื่องของวัฒนธรรมประเพณี จะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันกับวัฒนธรรมประเพณีในภาคอีสานมาก และการเรียกตนเองว่าเป็น “คนลาว” ในบ้านนี้ ไม่นับว่าเป็นการเรียกแบบดูหมิ่นเหยียดหยาม และนอกจากนี้ในสมัยก่อนงานสงกรานต์มีจัดขึ้นที่วัด ชาวบ้านยังมีการละเล่นพื้นบ้าน ดังเช่น การวิ่งเปรี้ยว ซึ่งในสมัยนั้น ถือว่าเป็นการละเล่นที่ต้องมีทุกปี สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่สร้างความสนุกสนาน รื่นเริงให้กับชาวบ้านในเทศกาลสงกรานต์อีกอย่างหนึ่งก็คือ การร่ำวง ซึ่งในสมัยนั้นจะมีการร่ำวงมาตรฐาน (เป็นร่ำวงที่ครูที่มาจากในเมืองนำเข้ามาสอนนักเรียน และในขณะเดียวกันก็สอนชาวบ้านที่อยากเรียนด้วย) ร่ำวงสมัยเก่า ในการร่ำวงมาตรฐานที่ชาวบ้านรำกันเป็นเนื่องจากมีครูในโรงเรียนมาสอนให้ ซึ่งชาวบ้านเห็นว่าดี เลยมีการร่ำวงในงานมาตรฐานในสงกรานต์ด้วย ที่กล่าวมาเห็นได้ว่า การทำกิจกรรมร่วมกัน งานประเพณีปฏิบัติ ชาวบ้านก็จะร่วมแรงร่วมใจกันทำกิจกรรมหนึ่งให้บรรลุเป้าหมายในการทำ

กิจกรรมนั้น และสิ่งที่ชาวบ้านปฏิบัตินี้ เห็นได้ว่าเป็นสิ่งที่ชาวบ้านยึดถือปฏิบัติกันมาเป็นเวลาช้านาน จนกลายเป็นแบบแผนของวิถีชีวิตของการปฏิบัติของชาวบ้านหนองมะแพบแสนต่อ

แต่สำหรับงานบุญที่มีการทำขึ้นในแต่ละบ้าน ได้แก่ การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ การทำบังสกุลให้กับคนตาย ถ้าบ้านไหนมีงาน เจ้าของงานบ้านนั้นก็จะไปบอกกล่าวให้คนมาช่วยงาน มาร่วมกันทำบุญกันทุกคน โดยในการช่วยกันทำงานบุญนั้น เจ้าของงานจะเป็นผู้ที่เตรียมข้าวของในงานแล้ว ส่วนคนที่มาช่วยงานก็จะช่วยกันทำของเลี้ยงพระเพล ดังเช่น ในงานทำบุญบ้าน เจ้าของงานก็ต้องเตรียมของถวายพระ จัดเตรียมของพิธีสงฆ์ โดยชาวบ้านที่มาร่วมงานก็จะมีการเตรียมทำอาหารของตนเองเอาใส่ปิ่นโตมาร่วมกันทำบุญ ร่วมกันฟังพระสวดมนต์ แล้วนอกเหนือจากนั้น ชาวบ้านก็จะมีเงินมาช่วยทำบุญซึ่งเป็นจำนวนไม่มาก สมัยก่อนการทำบุญเป็นจำนวน 5 – 10 บาท ก็นับว่าเป็นจำนวนที่มากพอแล้ว หลังจากฟังพระสวดมนต์แล้ว ก็จะมีการทำข้าวปลาอาหารไว้เลี้ยงคนตอนเย็น โดยงานตอนเย็นนี้จะมีงานรื่นเริงกัน ถ้าคนไหนชอบสนุก ร้องรำทำเพลงก็ทำไป แต่คนไม่ชอบก็นั่งคุยกันไป สำหรับในเรื่องการทำบุญเพื่อบังสกุลให้คนตาย รูปแบบการทำบุญจะมีลักษณะคล้ายกัน แต่การจัดงานจะมีความแตกต่างกันบ้าง คนที่มีฐานะทางการเงินต่างกันมักมีการจัดงานที่แตกต่างกัน ในด้านของการละเล่น ถ้าคนมีฐานะต่ำก็จะมีการทำบุญ ช่วยกันทำอาหาร มีการเลี้ยงข้าวปลาอาหาร มีการละเล่นรื่นเริง ร้องรำทำเพลงกันเอง แต่ถ้าคนมีฐานะดี ก็จะมีการละเล่นทุกอย่างเพิ่มมากขึ้น ดังเช่น มีดนตรี มีหนัง คนที่มาร่วมงานก็จะมีมากขึ้น โดยนางไล่ จารย์ลี บอกว่า ถ้าจัดงานในลักษณะเช่นนั้น จะมีคนมางานกันทั้งวัน แต่ไม่ว่างานบุญที่จัดขึ้นนี้ จะมีเป็นการจัดงานในลักษณะใดก็ตาม สิ่งสำคัญที่ขาดไม่ได้ก็คือ เหล้าสาโท ซึ่งเป็นเหล้าที่ชาวบ้านทำขึ้นเอง ต้องมีการทำเป็นเดือน ถ้ารู้ว่าจะต้องมีงานเลี้ยงงานบุญขึ้น เจ้าของงานรวมถึงเพื่อนบ้านบางคนก็จะเริ่มต้มเหล้าเอาไว้กัน ตอนมีงานชาวบ้านก็จะเอาเหล้าที่หมักไว้มากินในงานด้วย

การบริโภคเพื่อการจัดงานบวช สมัยก่อนการจัดงานบวชของชาวบ้านหนองมะแพบแสนต่อ มีลักษณะที่แตกต่างไปจากงานบวชในปัจจุบันเป็นอย่างมาก โดยในสมัยก่อนการจัดงานบวชต้องมีการเตรียมงานเป็นเดือน โดยเริ่มต้นตั้งแต่การบอกกล่าวกัน ที่ชาวบ้านเรียกว่า “เล่าสู่กัน” ในแต่ละครั้งเจ้าของงานจักต้องใช้เวลาเล่าสู่กันนานเป็นเดือน ป้าเจลิยวและลุงนิลช่วยกันเล่าว่า

...ตอนสมัยบวชเนี่ย จะต้องไปบอกกัน เค้าเรียกว่าไปเล่าคนก่อนดื้อ เค้าไปเล่ากันตามบ้าน เล่ากันเป็นเดือน กว่าจะบวชเนี่ย...ไปเล่าทุกวัน...ถือไม้ธัมม์หนึ่ง ใส่อบ ออกทุกวัน...แล้วเวลาไปต้องไปตอนหาเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว เดือน 4 มีนา เมษา ก็จะเริ่มบวชกันละ...จะบวชกันก่อนเข้าพรรษา ประมาณกรกฎา ยังไม่ถึงฤดูทำนา...อย่างบ้านนี้จะบวชลูกเนี่ย ต้องเดินกันไปบอก

จะบวชกันก่อน ในบ้านมี 2 – 3 คนก็ช่วยกันเดิน ถือไม้คนละอัน จอบคนละใบ ไปแล้ว
ไปเล่า...แยกกันออกไปเป็นสาย ๆ ...

ซึ่งการไปมาหาสู่กันเพื่อบอกเรื่องราวกันนี้ เป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างความ
สัมพันธ์ในกิจกรรมก็คืองานบวช และในสมัยก่อนที่ต้องอาศัยเวลานานเป็นเดือน เนื่องจากการ
ไปเล่าสู่กันนั้น ไม่ใช่ไปถึงบอกเรื่องแล้วกลับเลย ต้องมีการพูดคุยกัน เอาของที่มีอยู่กับบ้าน
เช่น มะพร้าว เผือก มัน หอม กระเทียม ไปฝากกัน ในแต่ละวันอาจบอกกล่าวกันได้เพียง
บ้านเดียว หรือสองบ้าน ถ้าเป็นญาติสนิท ก็ต้องมีการพูดคุยกัน บางวันการบอกสู่กันจะทำได้
เพียงบ้านเดียว เพราะต้องมีการนอนค้างคืน คอยกันข้ามคืน วันต่อไปก็เริ่มต้นเดินบอกบ้านต่อ
ไป และนอกจากการเตรียมงานในเรื่องของการบอกกล่าวกันแล้ว เจ้าของงานยังต้องมีการ
เตรียมในเรื่องข้าวปลาอาหาร ทั้งเลี้ยงคน เลี้ยงพระ รวมถึงการหมักเหล้า ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่มีความ
จำเป็นสำหรับงานเลี้ยง โดยการเตรียมข้าวปลาอาหารนั้น ต้องเริ่มต้นจากการเลี้ยงหมู
เลี้ยงไก่ และเป็ด รวมถึงการหาปลาด้วย การปลุกผักต่าง ๆ สิ่งของที่จำเป็นต่อการทำอาหาร
ในการจัดงาน คนที่เป็นเจ้าของงานจะต้องเตรียมของในลักษณะเช่นนี้ เนื่องจากในสมัยก่อนไม่
มีการซื้อขายกัน ถ้าจะซื้อของทำกัน ก็ต้องไปซื้อมาจากตลาด ซึ่งมันมีความห่างไกล แล้วเส้น
ทางการคมนาคมในสมัยนั้นก็มีความยากลำบาก ดังนั้น การเตรียมเลี้ยงคนที่มาในงาน จึงเป็น
สิ่งที่เจ้าของงานต้องตระเตรียมมาไว้เป็นอย่างดี เนื่องจากการเลี้ยงอาหารดี มีการเตรียมของ
ไว้เป็นอย่างดี คอยต้อนรับคนที่มาในงาน เป็นการบ่งบอกถึงความมีหน้ามีตา ความเป็นคนใจ
กว้าง ความเป็นคนเอาใจใส่ของเจ้าของงาน สำหรับข้าวของเครื่องใช้ที่จำเป็นในการจัดงานนั้น
เจ้าของงานจะต้องเตรียมหามา โดยการยืมจากวัด ดังนั้น วัด นอกจากจะเป็นที่รวมได้ใจใน
ด้านของการทำบุญของชาวบ้านแล้ว วัดยังถือเป็นเสมือน “ศูนย์รวม” ของชาวบ้าน โดยไม่ว่า
คนในหมู่บ้านบ้านใดก็ตาม เมื่อมีคนทำบุญ งานเลี้ยง ชาวบ้านจะต้องมายืมของใช้ที่วัดแล้วส่ง
คืนตามบัญชีที่ยืมพระมา รวมถึงเสื้อผ้าที่ปูหนังบนเรือนด้วย ส่วนเครื่องใช้ในงานบวชที่จำเป็น
และต้องซื้อมาก็คือ เครื่องบวช เครื่องไทยทาน สังฆทาน สิ่งเหล่านี้เจ้าของงานต้องไปเตรียม
หา โดยการซื้อมาจากในตลาดมาเตรียมไว้

เมื่อถึงวันที่กำหนดไว้ในการจัดงาน โดยทั่วไปงานบวชจะมีอยู่ 3 วัน 2 คืน
พระชาวลิตกล่าวถึงสาเหตุที่ต้องมีงานบวช 3 วัน ว่า “...สมัยก่อนการบวชนาคจะจัดงาน 3 วัน
มีวันเป็นวันนาควันหนึ่ง วันบวชวันหนึ่ง วันฉลองอีกวันหนึ่ง สาเหตุที่จัดงาน 3 วัน เพราะว่า การ
คมนาคมมันไม่สะดวกสบาย การเดินทางมาวัด มากกว่าจะบวช กว่าเสร็จ คือกว่าจะมาถึงวัดมัน
ก็เพล มันก็บ่ายแล้ว พอบวชแล้ว ก็ฉลองไปอีกวันหนึ่ง...” วันแรกคือวันนาคหรือวันสุกดิบ ซึ่ง
เป็นวันก่อนวันบวชจริง ในวันนี้ นาค เครือญาติสายตรงกับเจ้าของงานจะมากันก่อน เพื่อมา
ทำกับข้าว เตรียมงาน เตรียมของ โดยจากคำบอกเล่าของป้ามูลว่า

...งานบวชเริ่มต้นจาก เมื่อทั้งหมู่บ้านทำนาเสร็จกันแล้ว แล้วลูกชายบ้านนี้อายุครบบวชจะบวชแล้ว...จะเริ่มแล้ว เตรียมงานบวช พอเกี่ยวข้าวเสร็จ หวดข้าว เอาควายหวดข้าวประมาณเดือน 3 เริ่มที่จะขายข้าวขายปลา เสร็จแล้วก็เริ่มปรึกษาพระ แล้วเอาลูกเข้าวัด...เตรียมหาฟืน เตรียมซ่อมข้าวไ้ สีข้าวไ้ ซ่อมข้าวสารเอาไ้เลี้ยงคน จัดสถานที่บ้านช่อง มีปลุกผัก มันก็ปลุกเป็นบางส่วนบางอย่าง แล้วถ้าเวลาไม่ด่วนก็ปลุก ถ้าไม่ปลุกก็เดินไปส่งบ้านใกล้เคียง ๆ อย่างนี้ เห็นว่าบ้านนี้เค้าปลุกฟักแฟง แฟงนี้ถึงวันที่เท่านั้นเท่านั้นเก็บได้มัยเออ ถ้าได้ก็เก็บไ้ให้ขึ้น 20 โล 30 โล แล้วแต่...ส่งเอาไ้ แล้วถึงเวลางาน เราก้ไปหาบมา ผัก สับปะรด บ้านไหนมีผัก เราก้เตรียมได้อะไร เราก้พอเตรียมได้ แล้วก็เข้าวัดครึ่งเดือนทางวัดจะกำหนดวัน ที่นี้ก็ออกเดินสิ บอกพี่น้อง เพื่อนบ้าน ถ้าอยู่ไกลก็บอก เออ ถ้าไปเจออะไร ก็ซื้อมาเตรียมไ้ สมัยก่อนการบวชต้องเตรียมแบบนี้...

นอกจากเจ้าของงานจะเตรียมแล้ว ญาติกันจะมาร่วมงานก็ต้องเตรียมของมาเช่นเดียวกัน โดยมากจะเป็นของที่มีอยู่ในบ้านของตนเอง เช่น มะพร้าว กล้วย หอม กระเทียม ข้าวสาร น้ำตาล เป็นสิ่งของที่ชาวบ้านนำมาช่วยงานกัน แล้วโดยส่วนใหญ่การช่วยงานก็จะมีการแบ่งหน้าที่กันเองว่า ใครเป็นแม่ครัว ใครจัดสถานที่ ใครไปยืมของวัด โดยชาวบ้านจะรู้จักกันอยู่เองว่า หน้าที่นี้ของใคร ดังนั้น งานเลี้ยงก็ต้องเริ่มจากวันสุกดิบ ที่เครือญาติมาร่วมกันช่วยงาน แล้วเจ้าของงานต้องมีการเตรียมของเลี้ยง โดยป้ามูลเล่าต่ออีกว่า "...งานบวชสมัยก่อน เค้าไม่ได้ทำวันเดียวยังงี้ เขาทำกัน 3 วัน 2 คืนคือ เค้าต้องมีวันทำของเย็นคือสวดมนต์ เย็นแล้วทำขวัญนาค แล้วเช้าก็เลี้ยงพระเสร็จ 3 โมงเช้า เอานาคไปวัด บ่ายถึงบวช เลี้ยงเพลที่วัดอีกเวลาหนึ่ง เออ แล้วก็กลับมาสวดมนต์เย็น ถึงวัดฉลองเช้าก็ใส่บาตร..." โดยในเครือญาติกันจะช่วยกันเตรียมงาน ทำของกัน แยกอื่นก็จะเริ่มมาากัน เช้าวันที่สองช่วยกันโกนหัวนาค โดยชาวบ้านก็จะบอกกันว่า ขอแรงหน่อย สาว ๆ มาช่วยกัน ร่วมกันทำ ร่วมกันกิน ชาวบ้านใช้คำว่า "กินสู้กัน" และการบวชในสมัยก่อนไม่เฉพาะแค่ที่เรื่องของงานเลี้ยงเท่านั้นที่ต้องเตรียมงานเป็นเดือน ทั้งนาคผู้บวชเอง ก็ต้องไปอยู่ที่วัดเป็นเดือน โดยพ่อแม่ นาคจะพานาคมาฝากไ้ที่วัด ต้องไปดูหนังสือที่วัด ช่วยพระทำงานที่วัด เช้าออกบิณฑบาตพร้อมกับพระพี่เลี้ยง โดยในสมัยก่อนบวชพระจะบวชกันนาน เป็นปี สองปี ไม่เหมือนสมัยนี้ บวชอาทิตย์เดียวก็สึกแล้ว เห็นได้ว่าการจัดงานบวช เริ่มต้นขึ้นจากการบอกกล่าวเล่าสู่กัน การเตรียมข้าวของ การร่วมแรงกันทำงาน การจัดเตรียมสถานที่ ที่ส่วนใหญ่ก็จะมี การเลี้ยงกันบนบ้าน ไม่มีการตั้งโต๊ะนอกบ้านกัน สำหรับเรื่องเงินทองในสมัยนั้นไม่ถือว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ มีการช่วยกันเพียงเล็กน้อย คือประมาณ 5 - 10 บาท ก็ถือว่ามากแล้ว ดังนั้น สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ต่างก็เป็นสิ่งที่หามาได้จากท้องถิ่นของตนเอง ถ้าเจ้าของงานไม่มีขึ้นมาเอง ก็จะไปยืมของวัดมาใช้ แล้วในด้านของการจัดงาน ชาวบ้านโดยเฉพาะเครือญาติก็จะมาช่วยเหลือกัน มีการเตรียมของร่วมกันทำงาน สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนี้เป็นบงบอกถึงระบบความ

สัมพันธ์ของชาวบ้านหนองมะแพบแสนต่อที่มีลักษณะแบบพึ่งพาอาศัยกัน เกื้อกูลกัน ไม่มีการคำนึงถึงสิ่งตอบแทนต่อกัน

การบริโภคเพื่อการจัดงานแต่งงาน เมื่อหนุ่มสาวสมัยก่อนเริ่มมีการชอบพอกัน โดยมากจะเป็นช่วงที่มีการเกณฑ์ทหารและบวชแล้ว จึงจะเริ่มมีการแต่งงานกัน ในงานแต่งงานกับงานบวชจัดต้องมีการเตรียมงานเป็นเดือนเหมือนกัน แต่จะแตกต่างกันในเรื่องของรูปแบบของการจัดงาน สิ่งเหมือนกันก็คือ การบอกกล่าวกัน ต้องบอกกันเป็นเดือนเช่นเดียวกัน เดินไปบอกแต่ละบ้านตามบ้านญาติ เพื่อนบ้าน แต่การบอกกล่าวเป็นกันของงานแต่งงานจะมีความสำคัญมากกว่างานบวช ตรงที่การบอกงานแต่งงานเป็นการแสดงว่า จะมีการแต่งงานเกิดขึ้นจริง ไม่มีการหลอกกัน ลุงจิดต์พูดถึงการบอกกล่าวงานบวชกับงานแต่งงานว่า “...งานแต่งงานเนี่ยต้องบอกถึงบ้าน เขาถึงจะมากัน เจ้าภาพต้องไปบอกเอง...เพราะว่าเขาไม่รู้ว่าจะทำงานแต่งงานจริงหรือเปล่า...กลัวว่าจะเป็นข่าวลือ ถ้าไปบอกถึงบ้าน แปลว่าเชื่อถือได้ เป็นอันว่าบอกกันแล้ว...” สำหรับในเรื่องของแต่งงานจะเริ่มต้นจากการทำขวัญสู่ขวัญบ่าว ขวัญสาว โดยทางเจ้าบ่าวจะมีขันหมากมา ในขันหมากจะประกอบไปด้วยบายศรี หัวหมากคู่หนึ่ง การยกขบวนขันหมากมาบ้านเจ้าสาวต้องใช้สาวพรหมจรรย์เป็นผู้หามมา การจัดขบวนขันหมากนั้น ต้องมีการจัดเป็นคู่ ทั้งหมดจะมี 21 คู่ ดังเช่น เหล้า ไก่ มะพร้าวอ่อน ขนมต้ม ขนมเปียะ...ทุกอย่างจะถูกจัดเป็นคู่ครบ 21 คู่ และการทำอาหารเลี้ยงในงานแต่งงาน ก็ต้องจัดอาหารต่าง ๆ ให้มีลักษณะเป็นคู่ ๆ อาหารคาว 21 อย่าง อาหารหวาน 21 อย่างเช่นเดียวกัน โดยชาวบ้านได้เล่าถึงการแต่งงานในสมัยก่อนว่า

...สมัยป่าแต่งงาน เค้าก็มีทำขวัญสู่ขวัญบ่าวสาว โดยทางเจ้าบ่าวเค้าก็มีขันหมากมา จะใช้พานโตทำบายศรีแล้วก็มีหัวหมากคู่หนึ่ง หัวหมากก็คือข้างในกลวงและมีหมาก แต่สมัยก่อนเค้าเรียงใส่พานโตใหญ่ ๆ อย่างจี๋ไ่มัย แล้วเค้าก็ห่อหามา ให้สาวพรหมจรรย์หามมาแล้วก็มีบายศรีสู่ขวัญเป็นการส่งสอนการครองเรือน พ่อแม่ก็ส่งสอน เหมือนกับการบวชขนาดนั้นนะ จะเปลี่ยนแปลงมาแค่การครองเรือนและของหมั้น สมัยก่อนเป็นแหวนก็ได้ เป็นทองก็ได้...สำหรับขันหมาก มีการจัดเป็นคู่ บางคนก็จัดใหญ่ บางคนก็จัดธรรมดา ขันหมากก็มี หมากมีพลู นี่คือเค้าเรียกหมากเอกอยู่แล้ว เห็นมั๊ย นี่หมากนี่พลูใส่จาน บางคนก็ทำอย่างน้อย ๆ ชุดเล็ก ชุดใหญ่แล้วแต่ ที่หามาแล้วก็มีขนมชนิดหน้อยที่ถือตามมาให้มันได้ 21 คู่เหมือนกัน แล้วมีพิธีทางมันจะไม่เหมือนกัน ตอนที่จัดขันหมากแบบไทยนะ จะมีเหล้า มีไก่ 1 คู่ มะพร้าวอ่อน 1 คู่ มีขนมต้ม 1 คู่ แล้วขนมเปียอีก 1 คู่ จะเป็น 3 - 4 คู่ แล้วที่นี้ก็หาคู่ผัวตัวเมียที่ปอด ๆ ไม่หลายผัวหลายเมียอุ้มไป 4 คู่ ทางโน้นต้องจัดรับไว้ทางเจ้าสาวนะ จัดรับอีก 4 คู่ พอดีของไทยแบบนี้ ประคู่หรืออะไรก็ได้พอ แล้วแต่บ้านที่จะจัด มันเป็นไอ้อย่างนี้ แต่ต้องจัดตั้ง 21 คู่ อาหาร 21 อย่าง ขนมต้องเป็นขนมหวาน ต้องลงคู่ใจ หมากร้อยเอ็ดอะไร...

นอกจากนี้ ในเรื่องของการแต่งงาน ยังมีพิธีที่เกี่ยวข้องกับพิธีสงฆ์และงานเลี้ยง โดยอาจารย์มานโซได้กล่าวถึงงานเลี้ยงในงานแต่งงานสมัยก่อนว่า

...งานเลี้ยงแต่งงานสมัยก่อน ก็มีพระมา นิมนต์พระก่อน ตอนเย็นพระไปสวด เจ้าบ่าว เจ้าสาวไปฟังพระ ญาติทางเจ้าบ่าวไปด้วย จะไปก็คนก็แล้วแต่ไปฟังพระก่อน ตอนเช้าก็ไป ทำพิธีใส่บาตรพระสงฆ์ แล้วก็กลับมาบ้านก่อน เพราะมันอยู่ใกล้กันนี่ พอได้เวลาก็ยก ขันหมากไป หลังน้ำ ทิน้ำก็เสร็จ สมัยก่อนหลายอย่างนะ กว่าจะเสร็จพิธี หมายความว่า ตอนเย็นเอาพระไปเทศน์ก่อน ให้หนุ่มสาว เจ้าสาวเค้าจะอยู่ที่บ้านเค้า แต่เจ้าหนุ่มจะต้อง กลับบ้าน แล้วเช้าถึงไปทำพิธีพระอีก ใส่บาตรร่วมกับเจ้าสาว พอใส่บาตรเสร็จถึงจะมีพิธี พุทธมนต์ เขาเรียกว่ารดน้ำสังข์ ที่นี้เป็นอันเสร็จพิธี หรือบางทีกลางวันก็ให้พระไปสวด แล้วก็เลี้ยงกันเอง...

สำหรับการหลังน้ำในสมัยก่อน พระชาวลิตเล่าว่า “...สมัยก่อนรุ่นพ่อรุ่นแม่ แต่งงาน ตอนรดน้ำเข้าซัดกันจริง ๆ เสื้อผ้าเจ้าบ่าวเจ้าสาวเปียกหมด คือเอาน้ำราด เขาเรียก หลังน้ำซัดกัน...” และการจัดเตรียมงานเลี้ยงของชาวบ้าน มีลักษณะคล้ายกับการทำงานบวช นั่นคือ มีการถือแรงกัน โดยจากคำบอกเล่าของป้ามูลว่า “...การจัดงานแต่งงานเนี่ย ก็จะมีการถือแรงกันไว้ แล้วไปบอกมา สมมติว่าบ้านป้านะ วันที่ 1 นะป้าจะจัดงานลูกสาวจะมาบอกด้วย แล้ว วันที่ 1 ให้ไปช่วยด้วยนะ เช้า ๆ หน่อยไปช่วยกันดูทำอาหาร...”

การบริโภคเพื่อการจัดงานศพ “บ้านหนองมะแพบแสนดอ” ในยุคก่อนการพัฒนา วัดจะเป็นศูนย์กลางของหลายสิ่งหลายอย่างรวมถึง บริเวณเขตวัดก็就会被ใช้เป็นสถานที่ตั้งศพ และเผาศพ ขอให้ได้อธิว่่าเป็นบริเวณเขตวัด สถานที่นั้นก็สามารถใช้เป็นี่เผาศพได้ การบอกกล่าวในเรื่องงานศพ ชาวบ้านเล่าว่า เมื่อรู้ว่ามีคนตาย คนเขาจะบอกต่อกัน ส่งข่าวกันไปเอง ว่า บ้านนี้ตายนะ เผาที่วัดนี้ โดยเจ้าภาพก็จะขอสถานที่วัดเพื่่อตั้งศพ และในสมัยก่อน ถ้าเป็นศพคนธรรมดา ก็จะตั้งบนท่อนไม้ แต่ถ้าเป็นศพคนมีสตางค์ ก็จะมีการแหงหยวก การแหงหยวกก็คือ ทำเสา 4 ต้นด้วยต้นกล้วย แล้วเอากาบมันออกมาแต่งเป็นลาย เป็นดอก แล้วก็มาประดับ ทำเป็นแบบปราสาท จะทำกัน 2 ชั้น 3 ชั้น กว้างกันไป จำนวนชั้นที่ทำขึ้น อยู่กับคนมีฐานะทางการเงิน มีกำลังศรัทธา ถ้ามีเงินเยอะ ก็ทำหลายชั้น สำหรับการเตรียมของไปช่วยงานศพ แต่ก่อนสมัยที่ไม่มีไฟฟ้า จะต้องใช้ตะเกียงโม่ ซึ่งเป็นสิ่งของที่ชาวบ้าน มาช่วยกันในงาน ลุงโซติเล่าว่า “...สมัยแต่ก่อนนี้ การไปงานศพ การเผาศพ นี่ต้องมีพิน...ยาว แค่ซึกหนึ่ง แล้วก็มืรูปเทียน เพื่อเอาไปเผาศพ เขาเรียกว่าเผาดรง ใช้พินเผาไปที่ศพ มีการตั้งเมรุ ลอยขึ้นมา...” และจากคำบอกของอาจารย์มานโซว่า

...ในสมัยที่ถอยหลังไป ในสมัยที่ยังไม่มีรูป ชาวบ้านจะใช้ได้จุดแล้วหย่เข้าไปในฐานที่ก่อ

โดยใช้ธัญ มีเตาที่สร้างขึ้น สามารถมองเห็นโรงศพได้ ถ้าเผาต้องใช้ไม้หนาหน่อย เพราะในบางครั้ง เเผาโรงหมดแล้ว ศพยังไม่ไหม้ และโรงเผาศพในสมัยนั้นต้องเป็นไม้มะค่าทำโรง โดยใช้กบไส เข้าเหลื่อมเข้ามุมให้เรียบ ไม้ที่ใช้ต้องเป็นไม้ที่สามารถไหม้ศพได้ ถ้าใช้ไม้อัดธรรมดา ชาวบ้านบอกว่าเผาไม่ถึง 5 นาที ศพก็กลิ้งลงมาแล้ว ดังนั้น สมัยก่อนที่ผมบอกไว้ ต้องนั่งเฝ้ากันก่อน นั่งดูจนกว่าจะเผาหมดหรือยัง ใช้ไหมยะ สมัยก่อนต้องคอยนั่งเฝ้าดู ต้องคอยเรียงโรงเอาไว้ แต่ก่อนอุจาด ศพจะแฉ่นต้องวางตะแคง เผลอ ๆ ว่าเสร็จ ลูกขึ้นมาเลย เพราะว่าโดนทางนี้ก่อน เส้นเอ็นมันยึด มันก็กระดกขึ้นมา เหมือนกับเราเผาปลา เดียวนี้สบาย ไม่ต้องอุจาด ทารุณกรรมกัน...

การเลี้ยงดูผู้มาร่วมงานในสมัยก่อน ยังมีความแตกต่างไปจากสมัยนี้ กล่าวคือในสมัยก่อนยังมีความจำเป็นที่ต้องมีคนอยู่เป็นเพื่อนศพ เนื่องจากสถานที่ในการจัดงานศพเป็นสถานที่โล่ง ๆ ต้องมีคนนั่งเฝ้าศพกันในสถานที่จัดงานศพ โดยพระเขาวลิตพูดถึงการอยู่เป็นเพื่อนศพว่า

...ในสมัยก่อนก็จะมีพวกมโหรี ปี่พาทย์ สมัยโบราณนะที่เขาหามา ก็เพราะว่าศพสมัยก่อน สวดศพเค้าสวดทั้งคืน คือพระอาจะสวดถึงเที่ยงคืน พระก็จะกลับ ที่นี้ก็เหลือสวดฆราวาส คือคนที่เขาวชานาน ชัก 2 พรรษา 3 พรรษา เขาคิดไปเนี่ย พวกคำสวดคำอะไรเนี่ย เขาสวดได้ เขาก็สวดกัน เขาเรียกสวดหัวดำ คือทางนี้ก็สวดไป ทางนั้นจะกินเหล้าก็กินไป โดยเหตุผลหลักคืออยู่เป็นเพื่อนศพกันได้สว่าง แต่ทำนองสวดฆราวาสเนี่ย แถวกาญจนบุรี ยังมีสวดอยู่ มีสวดเป็นทำนองเหมือนเพลงฉ่อย เพลงแหล่ แต่แถว ๆ ภาคกลางเราหมดไปแล้ว สวดฆราวาสเดี๋ยวนี้ไม่มีแล้ว มันมาใช้เป็นเล่นไฮโล เล่นอย่างอื่นไปหมดแล้ว ไอ้ที่เปลี่ยนแล้วไม่ตึเลยก็คือ การพนันมา แต่มันจะมีอยู่เป็น 2 ลักษณะ ลักษณะหนึ่งเป็นเพื่อนจริง ๆ เล่นไพ่ตอง นี่คือของโบราณ ที่คนแค่เค้าชอบเล่นไม่ต้องเล่นทีละ 1 บาท คือเล่นอยู่เป็นเพื่อนศพ มโหรีก็เหมือนกัน พูดถึงมโหรีก็ ก็จะอยู่ดีเป็นเพื่อนศพแหละ พูดง่าย ๆ ถ้าเอามโหรีมา 1 วง อย่างน้อยก็ต้อง 16 คน บางทีพวกนี้ก็อยู่คุยกันไป บางทีมันกลับบ้านไม่ได้ มันต้องอยู่เฝ้าเครื่องของมัน ก็เล่นกัน แล้วแต่มีหมากรุก หมากอะไร ก็เล่นกันไป เค้าจะมีช่วงประโคนปีพาทย์ตอนตี 4 หรือ ตี 5 ผมก็ไม่รู้นะ รอบหนึ่งเรื่อยไปชัก 4 เพลง 5 เพลง แล้วก็หยุด พอเช้าตะวันขึ้นแล้ว เขาก็ตีรับพระ พอพระฉันเช้าเสร็จ ก็จะตีบรรเลงพระ แล้วก็จบ แล้วตอนเย็นก็ตีอีกทีหนึ่ง จนถึงพระสวดจบ...

ลุงแอตซึ่งแต่เดิมเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ปัจจุบันอายุ 69 ปี พูดถึงงานศพในสมัยก่อนว่า “...สมัยก่อน 3 เดือน ยังไม่ตายซักศพหนึ่ง เพราะว่าคนมันน้อย ตายก็เอาไว้บ้าน บ้านใครบ้านมัน โรงพยาบาลก็ไม่มี ป่วยก็ตายอยู่ที่บ้าน เอาไว้ที่บ้าน โดยมากก็ตายที่บ้าน ไม่ได้ตายโรงพยาบาล เดี่ยวนี้รถชนตรงไหน ก็เข้าโรงพยาบาล เข้าโรงพยาบาลแล้วก็เข้าวัดเสร็จ แต่ก่อนคนตายน้อยใช้ไหมยะ แล้วนิมนต์พระไปสวดที่บ้าน จะไว้ 5 คืน 7 คืน ก็แล้วแต่ แล้วก็มีการเลี้ยง กินเหล้ากันนะ ญาติพี่น้อง แต่เหล้าพูดง่าย ๆ ก็ยังเป็นเหล้าเถื่อนอยู่ แต่ก่อนไม่มีข้าวต้ม

ทำกับข้าวเลี้ยงกัน ใครมีปลาร้าก็หิ้วปลาร้ามา มีปลาก็เอาปลามา มีมะพร้าวก็เอามะพร้าวมา แต่ก่อนแขกก็ไม่เหมือนเดี๋ยวนี้ แต่ก่อนเราก็เลี้ยงกันได้ ก็คือพูดง่าย ๆ เหมือนกับลงแขก ช่วยทำกันกัน...สมัยก่อนช่วยของกัน ไม่มีการช่วยเงินทองกัน มีแต่ข้าวของมาช่วยกัน...” และในสมัยก่อนลุงหนูเล่าว่า “...ในงานศพ ไม่มีการเล่นดนตรี หรือขับร้องกัน ถ้าจะมีก็คือ ดนตรีที่เป็นการแสดงถึงการเศร้าโศกเสียใจ เวลาทำบุญจึงจะมีการเปิดเพลงเล่นกัน อะไรกันก็ว่าไป บางแห่งเค้าก็รีนเร็กกันตั้งแต่วันตาย ไม่มีการเศร้าโศกกันอย่างนี้ใช้ไม่ได้ คือการเสียชีวิตของแต่ละคน คือพ่อบ้านเสียชีวิต หรือแม่บ้านเสียชีวิตไปต้องโศกเศร้าไปตามหลัก...” เห็นได้ว่าการทำศพในสมัยนั้น สิ่งของเครื่องใช้ สถานที่จัดงาน หรือแม้กระทั่งการตกแต่งงานศพในสมัยก่อนนั้น แบบแผนการบริโภคของชาวบ้านก็ยังคงเป็นแบบที่เป็นการพึงพิงสิ่งของที่มีอยู่ตามธรรมชาติ มีการพึ่งพาอาศัยกันเองในเครือญาติ และคนในหมู่บ้านทั้งในด้านสิ่งของเครื่องใช้ แรงงาน การช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นหลักสำคัญ มีวัดเป็นศูนย์กลางของหลายสิ่งหลายอย่างรวมถึงพิธีการต่าง ๆ ที่ชาวบ้านมีประเพณีปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

จากการสัมภาษณ์จะลึกเกี่ยวกับแบบแผนการบริโภคทั้งการบริโภคเพื่อการดำรงชีวิต และการบริโภคในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ พบว่า แบบแผนการบริโภค ในสังคมยุคก่อนการพัฒนา โดยในงานวิจัยนี้ศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน “หนองมะแปบแสนตอ” ที่เป็นหมู่บ้านที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานมากพอที่จะย้อนอดีต เพื่อให้เห็นถึงแบบแผนการบริโภคได้ ซึ่งจากข้อมูลที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลหลัก พบแบบแผนการบริโภคในทำนองเดียวกันว่า การบริโภคเพื่อการดำรงชีวิตประจำวันนั้น ชาวบ้านพึงพิงธรรมชาติเป็นหลัก มีการปลูกข้าว ปลูกผัก หาของป่า รวมถึงมีระบบการพึ่งพาอาศัยกันที่เป็นไปเพื่อการมีชีวิตรอด ในสถานะที่ชาวบ้านเรียกว่าเป็นความยากลำบาก แต่ก็เต็มไปด้วยความอุดมสมบูรณ์ ส่วนการบริโภคเพื่อการประกอบพิธีกรรมนั้น แบบแผนการบริโภคก็มีลักษณะในทำนองเดียวกัน กล่าวคือ ชาวบ้านมีการช่วยเหลือพึ่งพากัน ในการทำกิจกรรมทางสังคม ประกอบพิธีกรรม มีเป้าหมายในการทำกิจกรรมร่วมกันเดียวกัน มีการสืบทอดวัฒนธรรมในแบบแผนเดียวกัน ดังเห็นได้จากแนวปฏิบัติของชาวบ้านที่มีต่อกัน ดังเช่น ทันที่ที่ทราบข่าวว่ามีคนตายหรือบ้านไหนตาย ทุกคนในหมู่บ้านให้ข้อมูลในทำนองเดียวกันว่า เมื่อรู้ว่าคนตาย ของใช้ที่มีความจำเป็นต้องใช้ก็คือ ฟืน เพื่อนำไปใช้ในการเผาศพ หรือทันที่ที่รู้ว่ามียางนาบวชหรืองานแต่งงานเกิดขึ้น เจ้าของงานและเครือญาติต้องมีการเตรียมของ อาหารการกินไว้พร้อม พอถึงวันงานทุกคนก็จะมีแบ่งหน้าที่กันไป ตามความชำนาญ หรือตามที่เป็นที่รู้จักกัน สืบทอดกัน ดังนั้น เห็นได้ว่าระบบความสัมพันธ์และการกระทำต่อกันในสังคมยุคก่อนการพัฒนาดังที่ปรากฏในวิถีการดำรงชีวิตของชาวบ้านหนองมะแปบแสนตอ เป็นระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน สิ่งของเครื่องใช้ก็เป็นสิ่งที่สามารถหาได้เองภายในหมู่บ้าน การถ่ายทอดแบบแผนการดำรงชีวิต ไม่จำเป็นการถ่ายทอดผ่านระบบเครือญาติ การเกี่ยวข้อสัมพันธ์กันนั้น เป็นไปในลักษณะระบบ

ของการไม่ต้องแลกเปลี่ยนกันด้วยเงินตรา และระบบของการเอื้ออาทรกัน มากกว่าจะเป็นระบบของการแลกเปลี่ยนที่มีฐานกำไร เป็นกลไกในการแลกเปลี่ยน

บทที่ 5

วัฒนธรรมการบริโภคของสังคมยุคการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย

การศึกษาถึงกระบวนการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภคในชุมชน ในการวิจัยนี้เป็นการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการบริโภค ที่เกิดขึ้นในยุคสมัยที่สังคมมีการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยที่เน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเป็นหลัก และโครงสร้างพื้นฐานนี้เองได้กลายเป็นช่องทางที่สำคัญต่อการเปิดทางให้สินค้า (ในที่นี้หมายรวมถึงการบริการและการบริหารจัดการ) ได้แพร่เข้าไปสู่ชุมชนหมู่บ้านและยังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการดำเนินชีวิตประจำวันและแบบแผนการบริโภคเพื่อการประกอบพิธีกรรม และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนหมู่บ้าน โดยการบริโภคสินค้าในตัวของมันเองได้บูรณาการเข้าไปในแบบแผนการดำเนินชีวิตประจำวันและกลายมาเป็นหนึ่งเดียวกับการสร้างระบบความสัมพันธ์ชุดใหม่ให้เกิดขึ้นระบบสังคมชุมชน พร้อมทั้งได้มีการผลิตซ้ำจนสังคมเกิดเป็นการจัดระเบียบทางสังคมขึ้นและในท้ายที่สุด เมื่อสังคมมีการส่งผ่านความหมายในเรื่องของการบริโภคสินค้าด้วยการผลิตซ้ำในจำนวนความถี่และแพร่กระจายมากทำให้การส่งผ่านความหมายนั้นก็กลายเป็นการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภคในชุมชน โดยการศึกษาในประเด็นการวิจัยนี้ ผู้วิจัยต้องการแสดงให้เห็นถึงกระบวนการของการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภค ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเจาะลึกลงไปที่แก่นของวัฒนธรรมก็คือ การศึกษาถึงการจัดระเบียบทางสังคม หรือการศึกษาระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีการบริโภคสินค้าเป็นแกนกลาง กล่าวคือเป็นการศึกษาโครงสร้างความสัมพันธ์แบบบริโภคนิยมที่มีสินค้าเป็นแกนกลางของการสร้างระบบความสัมพันธ์นั้น

จากการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึกชาวบ้านหนองมะแปบแสนตอ พบว่า “บ้านหนองมะแปบแสนตอ” เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านกายภาพและทางด้านสังคม ที่เป็นการเปลี่ยนแปลงโดยมีฐานมาจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ดังเช่น ถนน ไฟฟ้า โดยการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงแรก เป็นช่วงที่บ้านหนองมะแปบแสนตอไม่มีโครงสร้างพื้นฐานใด ๆ เลย เป็นช่วงที่ชาวบ้านมีชีวิตความเป็นอยู่ที่พึ่งพาตนเองและอาศัยการพึ่งพิงจากธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ มีแบบแผนการบริโภคที่เป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานเป็นหลัก มีความเป็นอยู่และระบบความสัมพันธ์ในลักษณะที่ การผลิต การบริโภค การแลกเปลี่ยน และการกระจายส่วนใหญ่บริบทสังคมเดียวกัน คือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในชุมชนหมู่บ้าน และ ช่วงที่สอง เป็นช่วงที่บ้านหนองมะแปบแสนตอเริ่มมีการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน โดยเริ่มต้นจากการสร้างถนนดิน มีไฟฟ้าเข้ามาในระยะต้น ๆ จนถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐานครั้งยิ่งใหญ่ ที่ในช่วงที่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ได้ย้ายเข้ามาใน

เขาชะโงกประมาณปี พ.ศ. 2529 การเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการดำเนินชีวิตและแบบแผนการบริโภค โดยเริ่มต้นจากการที่ชาวบ้านเริ่มลดการพึ่งพาตนเอง ลดการพึ่งพาธรรมชาติ สิ่งของเครื่องใช้บางอย่างเป็นสิ่งที่จะต้องซื้อหามา มีการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการบริโภคที่มีรูปแบบเป็นการบริโภคแบบสมัยใหม่มากขึ้น จนกระทั่งถึงมีการเปลี่ยนแปลงการงานอาชีพที่ทำให้มีรายได้มากขึ้น มีคนย้ายถิ่นเข้ามาภายในหมู่บ้าน มีร้านค้าต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย สิ่งของเครื่องใช้มีความทันสมัย มีวิถีชีวิตแบบคนสมัยใหม่ รวมถึงมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการประกอบพิธีกรรมเกิดขึ้น ซึ่งในการนำเสนอถึงแบบแผนการดำเนินชีวิตที่มีการเปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วง ผู้วิจัยได้แยกการนำเสนอออกเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงแรก วัฒนธรรมการบริโภคของสังคมในยุคก่อนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย ที่ได้นำเสนอไปแล้วในบทที่ 4 และช่วงที่สอง วัฒนธรรมการบริโภคของสังคมในยุคการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย ที่ได้นำเสนอไว้ในบทนี้ เป็นการรวมการเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 2 และ 3 ตามที่ได้นำเสนอไว้ในบทที่ 3 เข้าด้วยกัน ทั้งนี้เนื่องจากเพื่อให้เห็นภาพที่เชื่อมโยงกันระหว่างระยะแรกของการเปลี่ยนแปลงจนถึงการก่อรูปของวัฒนธรรมการบริโภค ซึ่งการนำเสนอผลการวิจัยทั้ง 2 บท ผู้วิจัยได้จำแนกแบบแผนการบริโภคเป็น 2 เรื่องหลัก คือ เรื่องแรก การบริโภคเพื่อการดำรงชีวิตประจำวัน ซึ่งได้แก่ การเปลี่ยนแปลงในด้านชีวิตความเป็นอยู่ ข้าวของเครื่องใช้ การทำมาหากิน การไปมาหาสู่ การซื้อขายและการแลกเปลี่ยน และเรื่องที่สอง การบริโภคที่เกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรม ซึ่งได้แก่ การเปลี่ยนแปลงแนวทางการประกอบพิธีกรรม ที่เกิดขึ้นเนื่องจากการสร้างความหมายของชุมชนที่มีต่อวัตถุสิ่งของ การบริการ การบริหารจัดการที่เกี่ยวข้องกับการประกอบพิธีกรรมในแต่ละอย่าง ดังเช่น งานเลี้ยง งานบวช งานแต่งงาน และงานศพ ที่ชาวบ้านหนองมะแปบแสนต่อมีการให้ความหมายต่อสิ่งของต่าง ๆ และสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในทำนองเดียวกัน และมีการคาดหวังแนวปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน จนกลายเป็นกฎเกณฑ์ มาตรฐาน ค่านิยม และเกิดเป็นบรรทัดฐานที่กลายเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนของคนในชุมชนหมู่บ้าน และการบริโภคเองได้กลายมาเป็นสิ่งจำแนกความแตกต่างของคนในชุมชนหมู่บ้าน และเนื่องจากประเด็นคำถามการวิจัยนี้ให้ความสำคัญกับการศึกษาการก่อรูปของวัฒนธรรมการบริโภคมากกว่าการให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงการบริโภค ดังนั้น ในการนำเสนอในส่วนนี้จึงให้ความสำคัญกับการบริโภคเพื่อการประกอบพิธีกรรม เพื่อนำเสนอให้เห็นถึงพัฒนาการของการก่อรูปของวัฒนธรรมการบริโภคที่ชัดเจน คือการดูที่การบริโภคเพื่อการประกอบพิธีกรรมเป็นหลัก

แบบแผนการบริโภคในสังคมยุคการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐานเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงแบบแผนการบริโภค ที่เป็นบ่อเกิดของการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภคในชุมชน และการที่เข้าใจถึงกระบวนการเกิดขึ้นอย่างชัดเจนนั้น จำเป็นต้องให้ความสนใจถึงยุคเริ่มต้นของการเกิดขึ้นของโครงสร้างพื้นฐานที่เกิดขึ้นอย่างเป็นพลวัตร ค่อยเป็นค่อยไป และใช้เวลานาน ดังเช่น “บ้านหนองมะแพบแสนตอ” ที่เป็นหมู่บ้านที่ผู้วิจัยให้ความสำคัญในการศึกษาในการวิจัยนี้ เป็นหมู่บ้านที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน มีความเป็นพลวัตรของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐานอย่างค่อยเป็นค่อยไป และชาวบ้านในหมู่บ้านนี้เป็นชาวบ้านที่มีพื้นฐานดั้งเดิมที่มองเห็นความเปลี่ยนแปลงและเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น รวมถึงการเป็นผู้ที่ตกอยู่ภายใต้กระแสของการเปลี่ยนแปลงแนวทางการบริโภคแบบทันสมัยที่เกิดขึ้น ด้วยการกลายเป็นผู้ที่มีการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการบริโภคของตัวเองเข้าสู่แบบแผนการบริโภคแบบบริโภคนิยมที่มีสินค้าเป็นศูนย์กลางของแนวทางการปฏิบัตินั้น

จุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐาน

การศึกษาการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภคในการวิจัยนี้ เป็นการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการบริโภคของชุมชนหมู่บ้านหนองมะแพบแสนตอ โดยสิ่งจำเป็นที่งานวิจัยต้องให้ความสำคัญในการวิเคราะห์ไปที่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐานในฐานะที่เป็นตัวกระตุ้นหรือเป็นสิ่งสำคัญที่เอื้ออำนวยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีการบริโภคของคนในชุมชนหมู่บ้าน “บ้านหนองมะแพบแสนตอ” มีการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างพื้นฐานโดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบการคมนาคม ถนนหนทาง ที่เป็นการเริ่มต้นของความทันสมัย กล่าวคือเป็นการเริ่มต้นจากการเปลี่ยนแปลงสภาพทางกายภาพของบ้านหนองมะแพบแสนตอ ที่แต่เดิมภูมิประเทศมีลักษณะเป็นป่าเป็นเขา ชาวบ้านมีลักษณะการตั้งบ้านเรือนอยู่ในที่นาของตนเอง ทำให้บ้านเรือนที่อยู่อาศัยอยู่ห่างกัน และแยกกันเป็นกลุ่ม ๆ และจากการที่หลวงปู่ที่เป็นคนรุ่นที่สองที่มากบุกเบิก การตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้าน ได้บวชเรียน และได้สร้างศาสนสถานคือสำนักสงฆ์ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2446 เพื่อเป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุ สามเณร ซึ่งในตอนต้นมีพระภิกษุมารำพรรษาจำนวน 5 รูป ขึ้นภายในหมู่บ้าน และต่อมากลุ่มคนที่เริ่มก่อตั้งหมู่บ้านได้พัฒนาสำนักสงฆ์ขึ้นเป็นวัดพร้อมทั้งได้นิมนต์หลวงปู่ซึ่งเดิมบวชที่วัดวังกระโจมให้มาจำพรรษาเป็นเจ้าอาวาส และใช้ชื่อตามหมู่บ้านว่า “วัดหนองมะแพบแสนตอ” ในปี พ.ศ. 2450 การเกิดขึ้นของวัด ทำให้ชาวบ้านหนองมะแพบแสนตอมีจุดศูนย์รวมอยู่ที่วัด และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลวงปู่ได้ตั้งโรงเรียนขึ้นในบริเวณวัด ในสมัยนั้นใช้ชื่อว่า โรงเรียน ป. มูล โดย

หลวงปู่ทำการสอนเอง โดยในขณะนั้นสถานที่เรียนคือใต้ถุนกุฏิหลวงปู่เอง ชาวบ้านในบ้านหนองมะแพบแสนตอได้นำลูกหลานของตนเองมาเข้ารับการศึกษากับหลวงปู่ และในขณะนั้นการรับนักเรียนเข้าเรียนไม่มีการจำกัดอายุ ลูกหลานใครมีอายุเท่าไรก็สามารถเข้ามาเรียนได้หมด ดังนั้น ลูกหลานของชาวบ้านหนองมะแพบแสนตอ ถึงแม้ว่าจะมีอายุต่างกัน แต่ทุกคนเป็นเพื่อนร่วมรุ่นชั้นเดียวกันหมด บางคนก็ศึกษาต่อและบวชเรียนจนอยู่ในเพศบรรพชิตมาจนถึงทุกวันนี้ จากการที่มีศาสนสถานและสถานศึกษาอย่างเป็นที่มั่นและถาวรในบริเวณเดียวกัน คือ วัดหนองมะแพบแสนตอ ทำให้วัดหนองมะแพบแสนตอกลายเป็นศูนย์รวมหลาย ๆ อย่างของชาวบ้าน และต่อมาหลวงปู่ได้เห็นความสำคัญจากศาสนาและการศึกษาหลวงปู่จึงได้ไปติดต่อกับทางอำเภอ เพื่อขอตั้งวัดและโรงเรียนอย่างเป็นทางการขึ้น ดังนั้นวัดจึงเกิดอย่างเป็นทางการขึ้นในปี พ.ศ. 2480 และโรงเรียนวัดหนองมะแพบแสนตอจึงได้เกิดขึ้นอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2481 โดยมีสถานที่อยู่ในบริเวณวัด และใช้ชื่อเดียวกันเรื่อยมา และถึงแม้ว่าในยุคต่อมา ในปัจจุบันวัดได้เปลี่ยนชื่ออย่างเป็นทางการขึ้น โรงเรียนก็ยังคงเปลี่ยนชื่อเป็นชื่อเดียวกับวัดเช่นกัน นับตั้งแต่นั้นมา หลวงปู่และวัดหนองมะแพบแสนตอจึงเป็นสิ่งที่ชาวบ้านให้ความเคารพบูชา และวัดก็กลายเป็นศูนย์รวมของชาวบ้านในทุก ๆ ด้าน

สำหรับกระบวนการเปลี่ยนแปลงนั้น เริ่มมาจากวิถีชีวิตของคนรุ่นที่สองของหมู่บ้านนั้นคือ หลวงปู่ที่มีความเห็นว่า “บ้านหนองมะแพบแสนตอ” ยังไม่มีความเจริญ ถนนหนทางก็ยังไม่มีการเดินทางไปมาหาสู่กัน มีความยากลำบาก หลวงปู่จึงได้รวมกลุ่มชาวบ้าน โดยมีผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้นเป็นผู้ใหญ่แสวงไปขอถนนมาจากทางอำเภอ แต่สมัยก่อนงบประมาณการสร้างถนนในหมู่บ้านเล็ก ๆ มีข้อจำกัดมาก ทำให้ทางกรมสามารถจัดสรรงบประมาณมาให้เพียงบางส่วน ทางวัดคือหลวงปู่กับผู้ใหญ่บ้าน จึงได้ขอแรงจากชาวบ้านมาทำถนน ซึ่งถนนที่สร้างขึ้นในสมัยแรกนั้น เป็นถนนจากการใช้แรงงานชาวบ้าน “...สมัยก่อนทำถนนไม่ได้ใช้รถไถ ใช้แต่จอบ ขุดจอบ ใส่บุงก็ ยกกันไป...” ดังนั้น ถนนจึงมีลักษณะเป็นถนนดิน เนื่องจากการขุดดินจากร่องน้ำมาทำเป็นถนน และจากการที่ชาวบ้านมีการตั้งบ้านเรือนอยู่ห่าง ๆ กัน ทำให้ถนนที่สร้างขึ้นเป็นครั้งแรกมีลักษณะเป็นท่อน ๆ เพราะชาวบ้านจะลงแรงสร้างถนนเฉพาะที่หน้าบ้านของตนเอง และชาวบ้านเองก็จะได้รับประโยชน์อีกประการหนึ่งก็คือ จะได้รับค่าจ้างจากทางวัดหรือทางการ ในการขุดถนนหลาละ 50 สตางค์ ดังนั้นถนนดินที่เกิดจากแรงงานชาวบ้านจึงได้เริ่มเกิดขึ้น และใช้เวลาในการสร้างถนนนานหลายปี ชาวบ้านบอกว่า “ค่อยทำ ค่อยไป” โดยถนนดินนี้ก็จะเสร็จกินเวลาหลายปี และชาวบ้านประมาณการว่า เริ่มสร้างปี พ.ศ. 2514 – 2515 และแล้วเสร็จประมาณปี พ.ศ. 2517 – 2519 ดังนั้นการสร้างถนนในยุคก่อนที่ใช้แรงงานคนจึงใช้เวลาสร้างนานหลายปี และหลังจากนั้นไม่นาน หลวงปู่ได้เห็นว่า บ้านอื่นมีไฟฟ้าใช้กันบ้าง แต่บ้านหนองมะแพบแสนตอยังไม่มี หลวงปู่ที่เป็นผู้นำที่สร้างความเจริญให้กับหมู่บ้าน ได้ไปติดต่อกับทางการเพื่อขอไฟฟ้าเข้ามาในหมู่บ้าน

“...คนบ้านอื่นเขาเริ่มมีไฟฟ้าใช้บ้างแล้ว และหมู่บ้านเราก็มียถนนแล้ว ก็หน้าที่จะไปขอไฟฟ้ามาจากทางอำเภอ เพื่อให้หมู่บ้านเรามีความเจริญมากขึ้น...” หลวงปู่จึงได้เป็นผู้ริเริ่มไปขอไฟฟ้ามาจากอำเภอ ตอนนั้นไฟฟ้าเข้ามาถึงแต่วัด ดังนั้น ไฟฟ้าจึงเข้ามาในหมู่บ้านประมาณ ปี พ.ศ. 2518 – 2519 เป็นช่วงเดียวกับที่ถนนเสร็จแล้ว ถ้าบ้านไหนต้องการไฟฟ้า จะต้องเสียเงินค่าเสาไฟฟ้าเอง “...ไฟฟ้าก็เพิ่งมา มาที่หลังถนน ก็หลวงปู่เป็นคนขอไฟมา ตอนที่ฉันเพิ่งมาอยู่ ยังต้องเสียเงินให้หลวงปู่ 500 บาท ถึงจะต่อเป็นอย่างนั้นนะ สาเหตุคือต้องเสียเงินก่อนไฟถึงจะมา หลวงปู่เป็นตัวตั้งตัวตี...” และด้วยเหตุที่ว่า เงินในสมัยก่อนหายาก ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงไม่มีเงินมากพอที่จะดึงสายไฟฟ้าเข้าบ้านตัวเอง ดังนั้น ขวัญใจชาวบ้านในยามค้าคินในตอนนั้นก็ยังคงเป็นตะเกียงยี่ห้อ “รัตนมาลา” อยู่ แต่อย่างไรก็ตามการที่มีไฟฟ้าเข้ามาถึงวัดหนองมะแพบแสนตอ ก็ทำให้วัดหนองมะแพบแสนตอกลายเป็นวัดที่ค่อนข้างทันสมัยกว่าวัดอื่นในยุคหนึ่ง แต่สำหรับหมู่บ้านเอง การมีไฟฟ้าเข้ามาในช่วงที่ยังเป็นถนนดิน ไฟฟ้าก็ยังไม่ทั่วถึง กล่าวโดยสรุปการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างพื้นฐานในช่วงการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยนั้น เริ่มตั้งแต่ก่อตั้งวัดและโรงเรียนอย่างเป็นทางการในช่วงปี พ.ศ. 2480 และ ปี พ.ศ. 2481 เริ่มมีถนนดินที่สร้างโดยใช้แรงงานคนประมาณปี พ.ศ. 2514 – 2515 และเริ่มมีไฟฟ้าประมาณปี พ.ศ. 2517 – 2519 นั้น บ้านหนองมะแพบแสนตอมีจุดเริ่มต้นของการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย แต่โครงสร้างของหมู่บ้านทั้งทางด้านกายภาพและทางสังคมก็ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก

“บ้านหนองมะแพบแสนตอ” มีช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐานมากที่สุดคือ ช่วงที่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าเข้ามาสร้างในปี พ.ศ. 2529 โดยเริ่มต้นจากการลงสำรวจพื้นที่ของฝ่ายช่างของ ช. การช่าง ในปี พ.ศ. 2524 ที่ทำการสำรวจเส้นทางสร้างถนน และได้ทำการสร้างถนนที่ผ่านหน้าหมู่บ้าน ถนนที่แต่เดิมเป็นถนนดิน ถนนลูกรังก็เริ่มมีการสร้างใหม่เป็นถนนลาดยางอย่างดี โดยเริ่มต้นตั้งแต่ทางแยกถนนเส้นใหญ่ คือ เส้นหนองแค – นครนายกตัดเข้าผ่านหมู่บ้านและไปสิ้นสุดที่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญที่ตามมาติด ๆ อีกประการหนึ่ง ก็คือ ไฟฟ้า ก็เริ่มมีการวางเสาไฟจากเสาหลักเข้าสู่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า โดยการดึงเสาไฟฟ้าจะไล่เรียงเรื่อยไปตามถนนที่ลาดยาง ดังนั้น จากการที่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ได้เข้าไปสร้างในเขาชะโงก เส้นทางคมนาคมจากเส้นทางหลักเข้าสู่เขาชะโงก เป็นเส้นทางที่ต้องผ่านหมู่บ้านหนองมะแพบแสนตอเข้าไป มีผลทำให้บ้านหนองมะแพบแสนตอได้รับผลประโยชน์ตามไปด้วย กล่าวคือทำให้บ้านหนองมะแพบแสนตอมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐานครั้งยิ่งใหญ่ นับตั้งแต่ถนนและไฟฟ้า ที่ทำให้ชาวบ้านหนองมะแพบแสนตอได้รับความสะดวกสบาย มีเส้นทางคมนาคมที่ดี ติดต่อกับโลกภายนอกมากขึ้น และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐานนี้สร้างผลกระทบในหลาย ๆ ด้านคือ ในช่วงของการสร้างโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้านั้น มีความต้องการแรงงานรับจ้างเป็นจำนวนมาก มีผลทำให้ชาวบ้านที่

แต่เดิมประกอบอาชีพทำนา ได้เปลี่ยนไปเป็นประกอบอาชีพรับจ้างมากขึ้น เนื่องจากทำให้มีรายได้เป็นกอบเป็นกำ กล่าวคือ ถ้ามีอาชีพทำนา รายได้ที่ได้จากการทำนา จะได้ปีละครั้ง แต่ถ้าประกอบอาชีพรับจ้าง ชาวบ้านจะมีรายได้ไม่น้อยกว่า 150 บาทต่อวัน ครอบครัวหนึ่งที่มีพ่อแม่ สามีภรรยา จะมีรายได้ไม่น้อยกว่า 300 บาทต่อวัน ดังนั้น ภายในการจ่ายเงิน 1 งวด ประมาณ 15 วัน หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า 1 วด ครอบครัวหนึ่งจะมีรายได้ต้องวดหรือต่อวด ประมาณ 1,000 กว่าบาท ชาวบ้านหนองมะแปบแสนตอในช่วงนั้น จึงลดการทำนาลงและเปลี่ยนไปเป็นอาชีพรับจ้างกันเป็นจำนวนมาก โดยเป้าหมายในการทำนา ก็คือ ทำเพื่อพอกิน แต่ไม่ใช่เป็นการทำนาเพื่อหารายได้ และจากการที่มีรายได้ทุกวันทำให้ชาวบ้านหนองมะแปบแสนตอเริ่มมีการใช้จ่ายกันมากขึ้น ประกอบกับจากการที่มีการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน และบ้านหนองมะแปบแสนตอมีความเจริญมากขึ้น ทำให้มีผู้ย้ายถิ่นเข้ามาทำมาค้าขายในบ้านหนองมะแปบแสนตอมากขึ้น เกิดมีร้านค้าเป็นจำนวนมากขึ้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มีผลทำให้ชาวบ้านหนองมะแปบแสนตอมีการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการดำเนินชีวิตประจำวันที่แตกต่างกันไปจากเดิม กล่าวคือ ชีวิตความเป็นอยู่เริ่มพึ่งพาอาศัยเงินและวัตถุสิ่งของในการดำเนินชีวิตมากขึ้น และมีการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการบริโภคทั้งในด้านการดำเนินชีวิตประจำวัน การดำรงอยู่ และแบบแผนการบริโภคเพื่อการประกอบพิธีกรรมมากขึ้น

การบริโภคในชีวิตประจำวัน

“บ้านหนองมะแปบแสนตอ” เป็นชุมชนหมู่บ้านหนึ่งที่ไม่สามารถหลุดพ้นไปจากกระแสของการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยได้ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐานที่ถูกสร้างขึ้นเป็นสิ่งบ่งบอกถึงความเจริญความทันสมัย เป็นปัจจัยสำคัญและเป็นช่องทางที่เปิดกว้างให้สินค้าต่าง ๆ ไหลเข้าไปสู่ชุมชนหมู่บ้าน สินค้าเหล่านี้โดยส่วนมาก ก็คือ ข้าวของเครื่องใช้ที่เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตประจำวัน ดังเช่น เครื่องใช้ไฟฟ้า ยานพาหนะ สื่อโทรทัศน์ วิทยุ รวมถึงการบริการต่าง ๆ ที่ทำให้คนในชุมชนหมู่บ้านต้องมีการปรับเปลี่ยนแบบแผนการดำเนินชีวิตและการบริโภคในชีวิตประจำวันไปในทิศทางของการต้องพึ่งพาอาศัยการซื้อขายแลกเปลี่ยนด้วยการใช้เงินสื่อมากขึ้น ดังเห็นได้จากในช่วงเริ่มต้นที่บ้านหนองมะแปบแสนตอมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐาน คือ มีถนนดิน และไฟฟ้ายังเข้าไปไม่ถึง การบริโภคในด้านที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน ในช่วงนั้นยังคงมีลักษณะคล้ายกับการบริโภคในสังคมยุคก่อนการพัฒนา กล่าวคือ สิ่งของเครื่องใช้ยังคงเป็นสิ่งที่หาได้ตามธรรมชาติ ชาวบ้านสามารถทำเองได้ และยังคงเป็นการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกันในด้านแรงงานกันอยู่ การสร้างบ้านในสมัยนั้นชาวบ้านจะหาวัสดุทำบ้านจากไม้ในป่าและจากหญ้าแฝกมาผูกหลังคา โดยชาวบ้านมักเวียนกันไปช่วยกันทำสร้างบ้าน ซ่อมแซมบ้าน โดยเฉพาะหลังคามุงแฝกที่ต้องมีการบำรุง

รักษา โดยการเปลี่ยนหลังคาทุกปี ชาวบ้านในหมู่บ้านเดียวกันก็มีความจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกันในด้านแรงงาน การหาไม้จากป่า โดยชาวบ้านเล่าว่า "...พอค่านาเสร็จ เกี้ยวข้าวเสร็จ ชัก 2-3 เดือน หมดฝน ก็จะรวมกลุ่มกันเข้าป่าหาไม้ เกี้ยวหญ้าแฝก แล้วเอาไปสัลดาก แดดให้แห้ง กอง ๆ เอาไว้ เก็บไว้ทำมุงหลังคา ในปีหนึ่งจะมุงหลังคาบ้านครั้งหนึ่ง บ้านหนึ่งใช้เวลา 2-3 วัน ต่างคนต่างออกแรงช่วยกันสร้าง...แต่ก่อนเป็นบ้านแฝกกัน..." แต่เนื่องจากการเริ่มมีการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน ที่ช่องทางของสินค้าไหลมาภายในหมู่บ้าน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการบริโภคด้านที่อยู่อาศัยไปบ้าง แต่ยังไม่ได้รับความนิยม เนื่องจากเงินในสมัยนั้นหายาก ชาวบ้านจึงมองว่าสิ่งที่บริโภค ถ้าเป็นสิ่งที่ต้องซื้อหามา ไม่สามารถทำขึ้นเองได้ คนที่มีเงินคือคนรวยเท่านั้น ที่จะมีสิทธิมีหลังคาบ้านที่เป็นสังกะสีหรือเป็นกระเบื้องได้ "...สมัยก่อนถ้าบ้านไหนมุงสังกะสี กระเบื้อง บ้านนั้นราชาแล้ว สมัยก่อนกระเบื้องสี่เหลี่ยมแต่ก่อนทำอยู่ในเมือง เศรษฐีเขาทำงานอยู่ เจ้าบ้านไหนมุงกระเบื้อง บ้านนั้นเค้าว่ารวยแล้ว..."

สำหรับ การบริโภคในด้านอาหารการกิน นั้น ชาวบ้านหนองมะแปบแสนต่อในช่วงนี้ ยังคงมีแบบแผนการบริโภคพึ่งพาอาศัยธรรมชาติอยู่ มีการแลกเปลี่ยนกันเรื่องอาหารการกิน การซื้อขายแลกเปลี่ยนในเชิงการค้าในสมัยนั้น ก็มีแค่กล้วยเดี่ยวที่ป่าเหลียวหาบไปขายตามคันนาเพียงเจ้าเดียว "...สมัยก่อนลำบากจะตาย ป่าเหลียวลำบากกว่าเพื่อน เลี้ยงลูกหาบของขายไปตามคันนา ตกน้ำตกท่า อยู่บ้านมันขายไม่ดีใช้ไหม เอากล้วยเดี่ยวใส่หม้อ ปรงไปเสร็จหอม กระเทียม พริก ปลาทุ หาบตามคันนาเหลียว ออกไปเรื่อย เลี้ยงลูกมา ยากจน เวลาหาบไปเขาจะเรียกซื้อกันทุกบ้านขายดี คนเขาก็เรียก กินกล้วยเดี่ยวป่าเหลียวกัน กล้วยละ 50 สตางค์...เวลาไม่มีข้าวกินเอาผักดองไป แผล็บเดียวไปแลกข้าวกิน..." ส่วนสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตประจำวัน ดังเช่น สบู่กรด หอม กระเทียม ปลาเค็ม น้ำแข็ง ในสมัยนั้นมีการซื้อขายกันบ้างแล้ว แต่อย่างไรก็ตามสิ่งที่นำมาซื้อขายแลกเปลี่ยนกันนั้นล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานต่อการดำรงชีพ ดังนั้น การแลกเปลี่ยนในช่วงนั้นจึงเป็นไปเพื่อความพอเพียงในการดำรงชีพเท่านั้น นอกจากนี้ ข้าวของเครื่องใช้ ยังคงเป็นสิ่งของที่มีอยู่ตามธรรมชาติ แต่จะเริ่มมีงานสังกะสี หม้ออลูมิเนียม เข้ามาบ้างแล้วแต่ไม่มาก เนื่องจากของพวกนี้ยังเป็นของที่หายาก ต้องไปซื้อมาจากในตลาด "...สมัยก่อน ซื้อเครื่องอยู่เครื่องกินต้องไปที่ตลาดในจังหวัด เมื่อก่อนนี้ ใช้น้ำมันก๊าด ก็ต้องไปซื้อมาไว้เป็นปี๊บมาจุดตะเกียง เมื่อก่อนไฟฟ้าไม่มี...แล้วก็พวก หอม กระเทียม พริก อะไรทุกอย่าง น้ำตาล มะพร้าว ของอยู่ของกิน อะไรที่ไว้นาน ๆ ได้ จะซื้อเตรียมไว้ ถ้าหมดแล้วก็ต้องไปซื้อในตลาด สมัยก่อนร้านค้าอะไรก็ยังไม่ไม่มีมีคนมาขายของ ก็มีแต่บ้านใครบ้านมัน คนละหลังครั้งหลังก็ว่าไป อยู่บ้านใครบ้านมัน ร้านค้าไม่มี จะกินจะหากันต้องไปที่ตลาดที่จังหวัด เดินลัดหัวคันนาไป ถ้าคนไหนเค้ามีอยู่ก็สบายไป ถ้าคนไหนไม่มีก็หาบข้าวไปขาย ขายแล้วเอาเงินไปซื้อของ..." และสิ่งของเหล่านี้ ส่วนหนึ่งชาวบ้านจะนำมาทำบุญที่วัดในเทศกาลต่าง ๆ วัดในช่วงนั้นจึงกลายเป็นศูนย์รวมของสิ่งของเครื่องใช้ เช่น เตา ชาม จาน ช้อน โตะ แก้วอี หม้อ เสื่อ ดังนั้นเมื่อชาวบ้านมีความจำเป็นต้องใช้

สิ่งของเหล่านี้เป็นจำนวนมาก เช่น ใช้ในการทำบุญต่าง ๆ งานเลี้ยง งานสังสรรค์ งานประชุม ชาวบ้านก็จะอาศัยยืมจากวัด แล้วเมื่อใช้เสร็จแล้ว ชาวบ้านก็จะล้างสะอาดแล้วนำมาส่งคืนที่วัดตามบัญชีที่ทางวัดได้จัดไว้

สำหรับ “ชีวิตความเป็นอยู่ในยามค้าคิน” นั้น ชาวบ้านเล่าให้ฟังว่า ตอนช่วงที่เป็นถนนที่สร้างเอง และไฟฟ้ามีมาแค่หน้าวัด ชาวบ้านก็ยังคงต้องใช้ได้ หรืออย่างดีก็คือตะเกียงที่นิยมใช้กันอยู่เพื่อให้แสงสว่าง ถ้าบ้านไหนมีเงินมากหน่อย รวยหน่อย ก็ต่อเสาไฟฟ้าเข้าบ้านของตัวเอง ซึ่งชาวบ้านบอกว่า ใครมีหลอดไฟฟ้าอยู่ในบ้าน นับว่าบ้านนั้นร่ำรวยแล้ว ส่วน การสัญจรไปมา นั้น ถึงแม้ว่าบ้านหนองมะแพบแสนตอจะมีถนนแล้วก็ตามแต่ถนนที่มีอยู่เป็นถนนดิน ฝนตกลงมาก็ยังคงต้องจูงจักรยานกันอยู่ เพราะดินจะเข้าไปติดอยู่ในล้อของจักรยาน และบางครั้งดินก็เข้าไปลึกมาก ทำให้นอกจากจะต้องจูงจักรยานแล้ว ยังต้องแคะดินออกจากล้อของจักรยานอีก จากความไม่สะดวกที่เกิดขึ้นชาวบ้านยังต้องมีการสัญจรไปมาด้วยการเดินเป็นหลัก แต่ต่อมาไม่นาน ชาวบ้านก็เริ่มที่จะมีความนิยมใช้จักรยานกันมากขึ้น เนื่องจากจักรยานเริ่มมีราคาถูกลงเมื่อเทียบกับสมัยแรก ๆ ที่มีจักรยาน โดยชาวบ้านจะไปจ้างร้านในตลาดทำจักรยานประดิษฐ์ขึ้นเองมาใช้ และจักรยานเริ่มได้รับความนิยมมากขึ้น เมื่อหมู่บ้านมีการปรับถนนให้ดีขึ้น การสัญจรไปมาของชาวบ้านก็เริ่มมีความสะดวกมากขึ้น จนในที่สุด ชาวบ้านหนองมะแพบแสนตอต่างก็มีจักรยานใช้ในการสัญจรไปมากันทุกบ้าน “...จักรยานมาเกว๋เอาตอนมีถนนแล้ว...จักรยานสมัยนั้นเป็นจักรยานฮาเลย์ ชั้นดี ราคาแพงที่สุด แล้วก็ยังมีอีกยี่ห้อหนึ่ง ชื่อ เฮอร์คิวลีส มี 2 ยี่ห้อแข่งกัน... และในสมัยก่อนการซื้อจักรยานไม่ได้ซื้อกันง่าย ๆ สมัยก่อนจักรยานไม่แพงก็เหมือนแพง เพราะเงินมันหายาก ข้าวราคาถูก จะซื้อรถซักคันต้องขายข้าว 100 - 200 ถัง ถึงจะซื้อได้...ตอนออกมาใหม่ ๆ มีราคาแพง...” ซึ่งจากการที่มีจักรยานใช้กันเกือบทุกบ้าน การติดต่อสัมพันธ์กัน การสัญจรไปมา ก็เริ่มมีความสะดวกมากขึ้น แบบแผนความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้านก็เริ่มมีความสัมพันธ์กันมากขึ้น ทั้งในด้านตัวบุคคลและระยะทาง โดยการนำเสนอดังกล่าวข้างต้นนี้ เป็นการนำเสนอเพื่อให้เห็นภาพที่ต่อเนื่องกันของสังคมในยุคต้นหรือยุคแรก ๆ ของการพัฒนาในด้านการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการบริโภคที่เป็นภาพที่เชื่อมโยงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างพื้นฐานนั้น ทำให้แบบแผนการบริโภคของชาวบ้านหนองมะแพบแสนตอมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

การเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างพื้นฐานของบ้านหนองมะแพบแสนตอที่มีการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ ตอนช่วงที่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าเข้ามา พร้อมทั้งมีถนน ไฟฟ้า และเริ่มมีการเข้ามาของข้าวของเครื่องใช้ สิ่งอำนวยความสะดวกที่มีการแลกเปลี่ยนผ่านระบบการค้า รวมถึงการที่มีผู้คนย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ในบ้านหนองมะแพบแสนตอมากขึ้น ทำให้เกิดเป็นทำเลการค้าขายที่ทำให้ “บ้านหนองมะแพบแสนตอ” เกิดมีขึ้นในหมู่บ้าน โดยร้านค้า

นี้ได้กลายเป็นแหล่งที่สร้างความสะดวกสบายที่ทำให้ชาวบ้าน “บ้านหนองมะแพบแสนดอ” ที่แต่เดิมยังไม่มีการพัฒนาในด้านโครงสร้างพื้นฐานมากนัก ชาวบ้านยังจำเป็นต้องพึ่งพิงแรงงานมนุษย์และสิ่งของเครื่องใช้ แม้กระทั่งจักรยานซึ่งเป็นสิ่งที่มีมาก่อนการสร้างถนน ชาวบ้านเองก็ยังไม่นิยมใช้จักรยานเพราะถนนหนทาง เส้นทางคมนาคมยังไม่สะดวก ไม่เอื้อต่อการสัญจรไปมาโดยใช้รถ แต่ต่อมาเมื่อมีถนนแล้วความนิยมในการใช้จักรยานก็เริ่มมีมากขึ้น จากการสัมภาษณ์ของชาวบ้านหนองมะแพบแสนดอต่างให้ข้อมูลตรงกันว่า ชาวบ้านหนองมะแพบแสนดอใช้จักรยานกันทุกบ้านตอนที่ถนนแล้ว แล้วต่อมากจะมีรถเครื่องที่กลายเป็นที่นิยมต่อมา ซึ่งการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้น ต่างก็ส่งผลทำให้แบบแผนการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไป โดยแต่เดิมการสัญจรไปมาหาสู่กัน ใช้การเดินทางไปพูดคุยใช้เวลานาน แต่ปัจจุบันการสัญจรไปมาได้เปลี่ยนไปเป็นการใช้รถและใช้เวลาในการพูดคุยกันน้อยลง และในปัจจุบันการสัญจรไปมาพบปะกันจะไม่เกิดขึ้น ถ้าไม่มีรถเป็นยานพาหนะ ซึ่งชาวบ้านบอกว่า “...สมัยนี้เดินไม่เป็นกันแล้ว ไปไหนมาไหนใกล้กันทีเดียวก็ต้องใช้รถ ไม่มีรถไปไม่ได้...” ซึ่งแสดงว่ารถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ได้กลายเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องใช้ในการไปมาหาสู่กัน จากความสะดวกสบายที่เกิดขึ้นจากการมีสิ่งของเครื่องใช้ สิ่งอำนวยความสะดวกมากขึ้น ทำให้ชาวบ้านมีการใช้จ่ายที่ต้องใช้เงินมากขึ้น เนื่องจากสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่ชาวบ้านไม่สามารถผลิตขึ้นใช้เองได้ ทำให้ชาวบ้านต้องมีวิถีชีวิต โดยมีเงินเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตมากขึ้น โดยเริ่มตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงในด้านที่อยู่อาศัย นั้น ชาวบ้านเริ่มมีการสร้างบ้านโดยใช้กระเบื้องสังกะสี กระเบื้องหลังคาบ้านซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวบ้านทำขึ้นเองไม่ได้ต้องซื้อหามาด้วยเงิน ได้เริ่มเข้ามาแทนที่หลังคามุงแฝก และ ด้านอาหารการกิน เป็นด้านที่มีการเปลี่ยนแปลงวิถีการบริโภคจากการต้องปลูกเอง ทำเอง กินเอง มาเป็นการซื้อหามากิน แม้กระทั่งน้ำดื่ม ก็เป็นสิ่งที่ชาวบ้านต้องซื้อมา “...น้ำดื่ม สมัยก่อนมีแต่น้ำเปล่าเฉย ๆ น้ำขวดก็ไม่มีซื้อเหมือนสมัยนี้ มีขวดขาว ๆ ที่เป็นขวดแม่โขงเอามาล้าง แล้วก็เอามาไปกรอกน้ำจากตุ่ม น้ำที่กรอกก็เป็นน้ำฝนนี่แหละ สมัยก่อนไม่มีน้ำที่ซื้อมาเป็นขวดแบบนี้ เดียวนี้ถ้าจะไรก็ต้องซื้อ...” นอกจากนี้ ยังเกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านการบริโภคอาหารในชีวิตประจำวัน โดยสมัยก่อนยังไม่มีการค้าขายกับข้าวขึ้น บ้านแต่ละบ้านต้องหุงหาอาหารกันเอง แต่ในปัจจุบันชาวบ้านมองว่าการทำกินเองกลับกลายเป็นการไม่มีความสะดวก มีความสิ้นเปลืองมากกว่าการไปซื้อกับข้าวกันตามร้านค้า โดยลงแอดเล่ถึงชีวิตความเป็นอยู่เปลี่ยนแปลงไปว่า

...สมัยนี้ค่าใช้จ่ายมันพุ่งเพียว มันไม่เหมือนสมัยที่แล้ว ๆ มา... อย่างเด็กจะไปโรงเรียน อย่างน้อย ๆ ก็คนละ 10 บาท 3 คนก็ 30 บาท เข้าไปแล้ว แล้วค่ากับข้าวเท่าไร สมัยก่อนทำกินเอง อะไรก็กินเอง ไม่ต้องไปซื้อ สมัยนี้ต้องเอาไปซื้อ ตื่นเช้าก็ถีบจักรยานออกไปซื้อแล้ว ออกไปหากับข้าว...เดี๋ยวนี้มันอาศัยสะดวก สมัยนี้มีอะไรเยอะแยะ สมัยก่อนก่อนจะหามะม่วงกินยังไม่มี เพราะไม่มีปลูก ไม่มีขาย ไม่รู้จะไปซื้อที่ไหน...ข้าวของ

เครื่องใช้สมัยก่อนไม่ต้องมีอะไร เวลาทำกับข้าว ก็มีเตาฟืนเตาถ่าน เดี๋ยวนี้เตาแก๊สมัน สะดวกสบายกว่ากัน สะดวกสบายทุกอย่าง จะหุงจะหาก็เปิดแก๊ส แปปเดียวก็ได้กิน ไม่ต้องมานั่งก่อฟืน ก่อไฟ เหมือนกับเมื่อก่อนนี้ สมมติทอดไข่ 2 ลูก กว่าถ่านจะติด บ้านโน้นเขาเสร็จแล้ว โหจะควันอีก ควันเต็มบ้าน แล้วถ่านตอนนั้นก็กับสมัยก่อนไม่เหมือนกัน มันแพงกว่า ถ่านได้ประโยชน์ต่างกัน ถ่านทำกับข้าวอย่างเดียวไม่หมด มันสะดวกกว่ากัน เร็วกว่ากัน ประหยัดเวลา ตอนที่ใช้แก๊สกันทุกบ้าน มันสะดวกกว่ากัน...รถราก็เหมือนกัน สมัยก่อนมีรถโดยสาร เดี๋ยวนี้ก็มีแต่คนไม่ค่อยขับกัน มีรถมอเตอร์ไซด์ รถกระบะส่วนตัว รถเก๋งส่วนตัว โดยที่ใครขี่มันเหมือนกรุงเทพ คนละคัน คันละคน ของใส่บาตรก็เหมือนกัน อย่างวันพระ ใครทำบุญก็ต้องมี 40 - 50 บาท ถึงจะมีปิ่นโตเข้าวัด สมัยก่อนทำกับเอง อาหารทำเอง ขนมทำเอง สมัยนี้ซื้อหมด พระฉันแต่อาหารถุง สมมติทำเอง สมัยนี้ซื้อหมูมา 10 บาท ต้องมีเครื่องเคียงอีก มีมะพร้าวอีก ผักอีก รวมแล้วเกิน 20 บาท ซื้อเป็นถุงดีกว่า...

เห็นได้ว่า จากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นการสร้างความสะดวกสบายและการสร้างรายได้ให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชนทำให้ชาวบ้าน “หนองมะแพบแสนดอ” มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันนั้นอิงอยู่กับการแลกเปลี่ยนในระบบการค้าที่ได้เริ่มเกิดขึ้น รวมถึงการแพร่เข้ามาของข้าวของเครื่องใช้ที่เข้ามาในชุมชนหมู่บ้านมากขึ้นตามความเจริญของการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งถนน “...มีของเข้ามาเยอะ เมื่อเร็ว ๆ นี้เองถนนลูกรังมาแล้ว มีรถแล้วเหี้ยนะ มีรถยนต์วิ่งแล้วเหี้ยน ถึงมีของมาขาย...มีสับ มียาสีฟัน มีแป็บ ผงซักฟอก แชมพูสระผม สมัยก่อนอะไรนี่ไม่มีหรอก...” ดังนั้น เห็นได้ว่าการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานมีส่วนสำคัญต่อการทำให้คนในชุมชนต้องตกอยู่ในอำนาจของบริโภคนิยมที่เน้นความสะดวกสบายมากขึ้น แต่ความสะดวกสบายนั้นต้องแลกมาด้วยการพยายามหาเงินมาใช้จ่ายมากขึ้น และคนในชุมชนมองว่าการบริโภคที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องของการฟุ่มเฟือย แต่ถึงกระนั้นก็ตามก็เป็นสิ่งที่คนต้องการอยากมีอยากได้ จนสิ่งต่าง ๆ ได้กลายมาเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตประจำวันของคนในชุมชนหมู่บ้าน สิ่งของต่าง ๆ เหล่านี้กลายมาเป็นตัวกำหนดมาตรฐานการดำรงชีวิต รวมถึงกลายมาเป็นค่านิยมที่ต้องมีกันทุกบ้าน

...เมื่อก่อนนี้ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่เพื่อเหมือนกับเดี๋ยวนี้ มีอะไรก็ใช้กันไปอย่างนั้น แต่เดี๋ยวนี้ก็อย่างว่าแหละ เห็นเค้ามีอะไรก็อยากมี เหมือนอย่างเค้า อยากได้อะไร มีไม่มีก็จะซื้อจะอะไรกัน...ที่เป็นแบบนี้ เป็นตั้งแต่หมู่บ้านเจริญ ตั้งแต่มีไฟฟ้า มีน้ำประปา มีโทรศัพท์ มีอะไรเหี้ยนแหละเข้ามา เริ่มอยากได้อ้ออันนี้ อันโน้น ยังไม่มีก็จะเอาไปเรื่อย..อยากได้ให้มิตรครบทุกอย่าง...ทำให้การทำมาหากิน คนต้องดิ้นรนกันไป ทำนาเสร็จแล้ว ยังต้องไปรับจ้างกันอีก...ไกลแค่ไหนก็ไปกัน...

การเปลี่ยนแปลงแบบแผนการบริโภคในชีวิตประจำวันของชาวบ้าน “หนองมะแพบแสนตอ” ที่แต่เดิมวิถีการดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาตนเอง พึ่งพาการอาศัยซึ่งกันและกัน ในด้านร่างกายคนและพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลัก การผลิตที่เกิดขึ้นเป็นการผลิตเพื่อการบริโภค กลไกการแลกเปลี่ยนก็เป็นไปเพื่อการดำรงชีพ การผลิตและการบริโภคต่างก็อยู่ในบริบทแวดล้อมเดียวกันภายในหมู่บ้าน แต่เมื่อมีการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างพื้นฐานที่ทำให้ชาวบ้านมีความสะดวกสบายในการดำรงชีวิตมากขึ้น แต่สิ่งที่ตามมา ก็คือ การลดการพึ่งพาตนเอง และลดการพึ่งพาธรรมชาติ สิ่งของเครื่องใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน ต้องเป็นสิ่งที่ซื้อหามาด้วยเงินตรา และจากการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภคในชุมชน ทำให้ชาวบ้านหนองมะแพบแสนตอหนีไม่พ้นกระแสของการบริโภคที่เกิดขึ้น ต้องมีการหาเงินเพื่อมาใช้จ่ายกันมากขึ้น พึ่งพาสิ่งของเครื่องใช้ที่ไม่สามารถผลิตขึ้นเองได้ และเป็นของที่ต้องซื้อหามาใช้ในหมู่บ้านมากขึ้น เช่น แก๊ส รถจักรยานยนต์ โทรทัศน์ ตู้เย็น ฯลฯ หรือแม้กระทั่งด้านอาหารการกิน ซึ่งแต่เดิมสามารถผลิตขึ้นทำเองเพื่อกิน ปัจจุบันความสะดวกสบายทำให้ชาวบ้านซื้อกับข้าวจากร้านค้ามากขึ้น หรือที่ร้ายที่สุด ก็คือ น้ำดื่ม บางบ้านถึงกับต้องซื้อน้ำบรรจุขวดมาเพื่อการบริโภคในแต่ละวัน เห็นได้ว่าวัฒนธรรมการบริโภคที่เกิดขึ้นนี้ ถูกกระตุ้นด้วยการพัฒนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานและการพัฒนาด้านสาธารณูปโภคมีผลทำให้การบริโภคที่เกิดขึ้นจากการแลกเปลี่ยนหรือระบบความสัมพันธ์แบบการค้า ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิตประจำวันของคนในชุมชนหมู่บ้านที่การใช้วัตถุสิ่งของต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนี้ ไม่ได้เป็นที่สนองตอบต่อความจำเป็นในการดำรงชีวิตประจำวัน แต่ในปัจจุบันเป็นไปเพื่อชีวิตที่ฟุ่มเฟือย “...สมัยนี้เครื่องใช้ทุกอย่างมันเหลือเพื่อแต่ละบ้าน... เป็นเงินผ่อนโดยมาก เครื่องใช้ไฟฟ้าจะมีครบทุกอย่างแหละ ไม่ว่าคนจน คนรวย มันถึงเต็มบ้าน...พอมีไฟฟ้าเข้ามาเหยีย เครื่องใช้ไฟฟ้ามันก็เริ่มเข้ามา...”

การบริโภคเพื่อการประกอบพิธีกรรม

การเปลี่ยนแปลงแบบแผนการบริโภคเพื่อการประกอบพิธีกรรมของชาวบ้านหนองมะแพบแสนตอในยุคการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย เกิดขึ้นในลักษณะทำนองเดียวกันกับแบบแผนการบริโภคในชีวิตประจำวัน กล่าวคือการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างพื้นฐานในแต่ละช่วงมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการบริโภคเพื่อการประกอบพิธีกรรม นับตั้งแต่มีความสะดวกสบายในการดำรงชีวิตประจำวันมากขึ้น ทั้งในด้านการมีข้าวของเครื่องใช้ที่เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกมากขึ้น และมีร้านค้าที่เข้ามาจำหน่ายสินค้าในหมู่บ้านมากขึ้น ประกอบกับการเกิดความต้องการแรงงานในการก่อสร้างโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้ามีมากขึ้น ตามที่ได้กล่าวแล้ว ทำให้ชาวบ้านหนองมะแพบแสนตอมีการเปลี่ยนแปลงอาชีพจากการทำนาไปเป็นแรงงานรับจ้าง การมีรายได้ประจำในแต่ละงวดเงิน เป็นการเพิ่มศักยภาพในการซื้อ

ให้แก่ชาวบ้านหนองมะแพบแสนดอ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นนอกจากจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการบริโภคในชีวิตประจำวันแล้ว ยังมีผลต่อการบริโภคในการประกอบพิธีกรรม ในลักษณะที่เป็นลดการพึ่งพาธรรมชาติและมีระบบการค้าเข้ามาเกี่ยวข้องมากขึ้น และจากการที่ชาวบ้านได้ให้ข้อมูลถึงการประกอบพิธีกรรมของชาวบ้านว่า ชาวบ้านมีการจัดงานหลัก ๆ อยู่ 4 งาน ได้แก่ การทำบุญและงานบุญ งานบวช งานแต่งงาน และงานศพ โดยแต่ละงานมีพลวัตรที่เป็นการแสดงถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการจัดงานในแต่ละงาน ตั้งแต่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐานจนถึงสมัยปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐานครั้งยิ่งใหญ่ที่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าย้ายเข้ามาอยู่

การบริโภคเพื่อการทำบุญและงานบุญ ในยุคที่ “บ้านหนองมะแพบแสนดอ” เริ่มต้นมีการสร้างถนนดินโดยใช้แรงงานคนและเริ่มมีไฟฟ้าใช้แต่ยังไม่ทั่วถึง กล่าวคือ มีใช้เฉพาะที่วัดกับบางบ้านเท่านั้น ชาวบ้านหนองมะแพบแสนดอยังคงมีธรรมเนียมปฏิบัติในประเพณีการทำบุญเช่นเดียวกับในยุคสมัยก่อนการพัฒนา แต่มีรูปแบบที่เปลี่ยนไปในลักษณะที่มีการใช้สิ่งอำนวยความสะดวกมากขึ้น ดังเช่น วิหุกและเครื่องกระจายเสียงได้ถูกนำมาใช้ในการติดต่อสื่อสารระหว่างวัดกับชาวบ้าน กล่าวคือ ในสมัยก่อนการพัฒนา กลองเป็นสิ่งที่วัดใช้ในการเตือนชาวบ้านในวันโกนที่เป็นวันก่อนถึงวันพระว่า วันรุ่งขึ้นจะเป็นวันพระ แต่เมื่อมีวิหุกและเครื่องกระจายเสียงแล้ว รูปแบบการเตือนก็ได้เปลี่ยนไปเป็นการส่งเสียงตามสายผ่านเครื่องกระจายเสียงที่ทางวัดคือ หลวงปู่ได้ทำขึ้นเอง ด้วยการประดิษฐ์และการไปขอเสาวิทยุมาจากจังหวัดปราจีนบุรี ดังนั้นวิหุกและเครื่องกระจายเสียงจึงกลายเป็นสิ่งที่ถูกนำมาใช้ในการสื่อสารความกันระหว่างวัดกับชาวบ้าน และเป็นเครื่องมือที่ทางวัดประกาศเกี่ยวกับการทำบุญ เพื่อให้ชาวบ้านทราบว่าในการทำบุญในเทศกาลต่างๆ ที่วัดในแต่ละคราวทางวัดยังมีความจำเป็นต้องใช้อะไร ทางวัดต้องการขอแรงจากชาวบ้านในการทำกิจกรรมอะไรบ้าง ซึ่งเมื่อชาวบ้านพอได้ยินข่าวจากทางวัด ชาวบ้านก็จะมีการเตรียมข้าวของรวมถึงการจัดแจงแบ่งงาน แบ่งหน้าที่กัน เพื่อช่วยเหลือทางวัดและเข้าร่วมกิจกรรมกับทางวัดกันอย่างพร้อมเพรียง และแบบแผนการบริโภคของการทำบุญในยุคสมัยเริ่มต้นของการพัฒนานี้ ชาวบ้านเริ่มมีการทำบุญโดยการบริจาคสิ่งของที่เป็นวัตถุเข้าวัดมากขึ้น ดังเช่น ถ้วย ชาม หม้อ กะละมังต่าง ๆ โต๊ะ เก้าอี้ ฯลฯ โดยสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ วัดจะมีการทำระบบบัญชีไว้บันทึกและมีค้ายกเป็นผู้รับผิดชอบดูแล สำหรับสิ่งของที่ชาวบ้านหนองมะแพบแสนดอนำมาทำบุญที่วัดในยุคนี้ เป็นสิ่งของที่ชาวบ้านสามารถทำขึ้นเองได้ “...การทำบุญสมัยก่อน มีข้าวหม้อแกงหม้อ หาบมา ใส่บิณฑบาต โดยมากเป็นแกง ผักต้ม น้ำพริก ที่ชาวบ้านทำขึ้นเอง...” ดังนั้นเห็นว่า แบบแผนการบริโภคเพื่อการทำบุญและงานบุญของชาวบ้านในยุคที่เป็นถนนดินนั้นมีลักษณะคล้ายกับแบบแผนการบริโภคในสังคมยุคก่อนการพัฒนา กล่าวคือ ยังมีลักษณะเป็นการพึ่งพาแรงงานคน สิ่งของเพื่อการบริโภคก็ยังคงเป็นของที่สามารผลิตขึ้นเองภายในหมู่บ้านและจากการที่ใน

สมัยนั้น “บ้านหนองมะแพบแสนดอ” มีวิทยุเพียงเครื่องเดียว จึงทำให้วัดได้กลายเป็นศูนย์รวมของชาวบ้าน ในการมารวมตัวกันฟังข่าวสารจากทางราชการและข่าวสารอื่น ๆ กันที่วัด และในขณะเดียวกันวัดก็กลายเป็นศูนย์กลางของการติดต่อสื่อสารกันระหว่างคนในหมู่บ้านเองและการติดต่อระหว่างหมู่บ้านกับทางราชการ

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐานที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดมีผลกระทบต่อแบบแผนการดำรงชีวิตและการบริโภคในการประกอบพิธีกรรมในเรื่องของการทำบุญมากขึ้น ในลักษณะที่ “เงิน” ได้กลายมาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากขึ้น โดยเงินได้เข้ามาแทนที่แรงงานในการทำบุญ และการช่วยทำกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด โดยสิ่งที่เกิดขึ้น ก็คือ ในการทำบุญด้วยการมาร่วมกิจกรรมของวัดนั้น ชาวบ้านมองว่า การทำบุญด้วยการช่วยแรงงาน ทำให้ชาวบ้านเองขาดรายได้ประจำไปวันละประมาณ 100 กว่าบาท ดังนั้น แทนที่ชาวบ้านจะมาช่วยกันทำกิจกรรมที่ทางวัดต้องการ ชาวบ้านก็เปลี่ยนมาเป็นการช่วยเหลือทำบุญด้วยเงิน ซึ่งอาจจะช่วย 50 – 100 บาทก็แล้วแต่ สิ่งสำคัญที่เกิดขึ้นก็คือ เงินคือสิ่งที่ชาวบ้านได้นำมาใช้เป็นการทดแทนและเงินได้เข้ามาแทนที่แรงงานและการนำสิ่งของที่สามารรถปลูกเอง ทำเองได้ของชาวบ้าน

...เห็นไหมการค้าเริ่มเกิด วัฒนธรรมมันก็เริ่มเปลี่ยน ถามว่าทำไมเปลี่ยน อย่างเช่น สมัยก่อนสร้างถนนปูน เป็นถนนปูนหมดหน้าตักตรงเนี่ยล้อมรอบ คนจะมาเป็นร้อยเลย มาช่วยกันเฉย ๆ ไม่ต้องจ่ายค่าแรง ชาวบ้านจะมาช่วยกันโดยการออกแรง ส่วนเราก็ไปหาเงินทุนจากที่อื่น เช่น ทอดผ้าป่า แต่แรงงานเราไม่ต้องอะไรเลย ไอ้คนนี้มีจอบ คนนี้มีเสียม คนนั้นมีเครื่องมือก็เอามา มาถึงเราก็แบ่งลื้อดเลย พร้อมกับจัดการ 10 คน เป็นเมตรแบ่งกัน เทวันเดียวก็เสร็จแล้วครับ เตรียมวัสดุอุปกรณ์ไว้ พอดักบาตรปีใหม่ หรือว่าเข้าพรรษา ออกพรรษา มันก็มีประชาชนเยอะ แล้วเขาก็จัดทอดผ้าป่าสามัคคี ทุกคนก็ถือมาจากบ้าน ไอ้ชุดนั้นเราก็มาร่วมกัน ดอกไม้เสียบก็หาเอา แล้วก็เอาสดางค์ใส่คนละ 5 บาท 10 บาท แล้วแห่เอาวัด มันก็ร่วม แต่ถามว่าวัฒนธรรมทำไมเปลี่ยนไปเมื่อค่าครองชีพระยะเวลาที่ไม่ว่างแล้ว เพราะไปอยู่ในโน้นกันหมดแล้ว คนเริ่มขาดเพราะเขาจะมาช่วยเราไม่ได้แล้ว คนเริ่มมีสตางค์แล้ว ถูกไหมฮะ ถ้าผมหยุดงานมาวันหนึ่งเนี่ย 150 ผมเสียเวลาผมบริจาคให้ท่าน 50 บาท ถูกไหมฮะ แต่ตัวเขาไม่ได้มาช่วยเรา แต่เขาช่วยสตางค์ แต่ในขณะที่ตัวเขามาช่วยเรา เราก็ไม่ต้องจ้างเท่าไร 150 บาท ชาวบ้านก็จะช่วยเงินมากกว่า เพราะคำนวณแล้ว มันไม่คุ้ม...

จากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐานที่ทำให้ชาวบ้านมีการเปลี่ยนแปลงการทำมาหากินไปเป็นแรงงานรับจ้างและการต้องการหารายได้ ส่งผลทำให้ชาวบ้านหนองมะแพบแสนดอให้ความสำคัญต่อการไปทำบุญที่วัดน้อยลง คนที่ไปทำบุญที่วัดส่วนใหญ่จะเป็น

กลุ่มที่เป็นผู้สูงอายุ ผู้หญิงที่ไม่สามารถไปเป็นแรงงานรับจ้างได้ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันชาวบ้านบอกว่าเป็นช่วงที่หมดคนเข้าวัด “...ชาวบ้านเริ่มเปลี่ยนมาเป็นอาชีพรับจ้างทุกคนในบ้านไปทำงานรับจ้างกันหมด เหลืออยู่ไม่กี่คนในครอบครัว ทำให้แต่ละบ้านขาดคนทำบุญเข้าวัดช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงไปมาก ๆ นั้นแหละ...” เห็นได้ว่ารูปแบบของการทำบุญและงานบุญของชาวบ้านเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงจากการใช้แรงงานและสิ่งของมาเป็นการทำบุญด้วยเงินแทน

“บ้านหนองมะแพบแสนตอ” ในยุคที่เริ่มมีถนนดิน มีไฟฟ้าแต่ยังไม่ทั่วถึง การบริโภคเพื่อการจัดงานบวช เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไป โดยเริ่มจากการที่ต้องมีการเตรียมการเป็นเดือน นับตั้งแต่การบอกกล่าวกันในแต่ละบ้าน ในยุคสมัยนี้ชาวบ้านเริ่มมีการใช้การ์ดควบคู่ไปกับการบอกกล่าว แต่เนื่องจากการสัญจรไปมายังไม่ค่อยมีความสะดวกมากนัก การติดต่อกับโลกภายนอกหรือการเดินทางไปตลาดยังคงมีความยากลำบากอยู่ ดังนั้นการต้องไปพิมพ์การ์ดจากในตลาด ยังเป็นสิ่งที่ยังไม่ได้รับการยอมรับมากนัก และชาวบ้านยังมองว่าการพิมพ์การ์ดในตลาด ยังคงเป็นเรื่องฟุ่มเฟือยที่ทำให้การจัดงานยังต้องเสียเงินไปกับการพิมพ์การ์ดอีก ดังนั้นในยุคสมัยนี้การพิมพ์การ์ดเชิญเพื่อแจ้งในงานบวชยังไม่ได้ถูกนำมาเป็นเกณฑ์หรือเป็นบรรทัดฐานในการปฏิบัติ หรือแนวทางการกระทำของชาวบ้านหนองมะแพบแสนตอ ในยุคนั้นมากนัก และส่วนใหญ่แล้วการบอกกล่าวในเรื่องงานบวชยังคงนิยมใช้การเล่าสู่กันมากกว่า และการจัดงานบวชในสมัยนั้น ยังคงมีรูปแบบในลักษณะของการพึ่งพาอาศัยกันในเรื่องของการช่วยกันด้านแรงงานและการทำสิ่งของมาช่วยกัน ในการจัดงานนั้นชาวบ้านบอกว่า ใช้เวลาในการจัดงาน 3 วัน โดย วันแรก เป็นวันก่อนวันบวชที่ชาวบ้านเรียกว่าวันสุกดิบหรือวันโหมทนาค ในวันนี้ชาวบ้านที่เป็นเครือญาติกับเจ้าของงานจะมาช่วยกันทำอาหารเลี้ยงคน เลี้ยงพระ เตรียมของใช้งานบวช เตรียมสถานที่ ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้ว ของที่ใช่จะขอยืมมาจากวัดหนองมะแพบแสนตอ ในวันนี้ถ้าบ้านไหนพอที่จะมีฐานะหน่อยก็จะมีกาจังคนที่เรียกว่า “หมอขวัญ” มาทำขวัญนาค สำหรับการว่าจ้างนั้น ยังมีราคาแพงมากเท่าไร จะทำให้เจ้าของงานหรือชาวบ้านที่มาร่วมงานเห็นว่า พิธีการทำขวัญนาคจะมีความสมบูรณ์มากขึ้นเท่านั้น “...ถ้าใช้หมอขวัญดีหน่อย..ดูดีหน่อย ออกเสียง ออกไม้...กว่าจะอ่อนกว่าจะออก หมดสตางค์ไปเท่าไร กว่าเจ็บท้องอีก...” สำหรับการโกนผมนาคนั้นจะเริ่มโดยการให้ผู้สูงอายุ ปู่ย่าตายาย พ่อแม่ และญาติผู้ใหญ่เป็นคนโกนผมนาค โดยเริ่มขลิบจากปลายผมแล้วให้คนที่เคยโกน โกนให้เรียบแล้วก็มีการทาสีมัน ประแป้งให้นาค พร้อมทั้งมีการใส่เข็มขัดนาค สร้อยคอ เครื่องประดับให้นาค นอกจากนี้ในกรณีของบ้านที่มีเงินมากหน่อย สิ่งที่ทำเพิ่มขึ้นมากก็คือ การสวดมนต์เย็น ซึ่งก็ต้องนิมนต์พระมาสวด ในช่วงนี้ชาวบ้านที่เป็นเครือญาติก็จะช่วยกันทำอาหารและรับประทานอาหารร่วมกันในลักษณะที่เรียกว่าเป็น “การเลี้ยงดูก็จะปู่สือกินกันบนบ้าน” โดยในช่วงนี้กลุ่มคนที่มาช่วยงานกัน

จะมีการแบ่งงานกันทำ โดยเริ่มตั้งแต่แม่ครัว ลูกมือแม่ครัว คนดูแลเรื่องอาหารการกินกับข้าว ของหวาน เครื่องดื่มรวมถึงการบริการและการยืมของต่าง ๆ จากวัด สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายใต้ระบบความสัมพันธ์ที่เครือญาติและเพื่อนบ้านมาสัมพันธ์กันในการประกอบพิธีกรรมในเย็นวันนั้น ซึ่งในรูปแบบของการเลี้ยงในงานจะมีลักษณะ “ช่วยกันทำช่วยกันกิน” “...คนที่มาช่วยงานก็จะจัดกับข้าวเป็นสำรับ แล้วยกออกตั้งเป็นวง ๆ พอกับข้าวไหนเริ่มพร่อง ญาติของเจ้าของงานที่ทำหน้าที่อยู่ ก็มีหน้าที่จะตักมาเสมอไม่ให้ขาด สำหรับเครื่องดื่มในงานเลี้ยงนั้น ยังคงเป็นเหล้าที่ทำขึ้นเอง และน้ำดื่มก็เป็นน้ำที่กรอกใส่ขวดแก้วจากตุ่มที่เก็บกักน้ำฝนไว้ ในบางงานอาจมีน้ำแข็งไว้บริการ แต่จะเป็นน้ำแข็งที่เป็นก้อน ๆ เพื่อให้มีความเย็นขึ้นเท่านั้น สำหรับงานในวันนี้เป็นงานที่จัดตอนกลางคืน ดังนั้นชาวบ้านก็ต้องอาศัยตะเกียงที่ขอยืมมาจากวัดหรือชาวบ้านด้วยกันเอง โดยสิ่งของต่าง ๆ เจ้าของงานจะเป็นคนเตรียมของ ข้าวปลาอาหาร โดยส่วนหนึ่งเป็นของที่ชาวบ้านนำมาช่วยเหลือกัน...”

สำหรับ วันที่สอง เป็นวันที่นานาคนไปบวชที่วัด โดยรูปแบบของงานในวันนี้จะเริ่มต้นตั้งแต่ การแห่คนไปวัด การทำบุญเลี้ยงพระเพล ลักษณะของการช่วยกันทำงานหรือการแบ่งงานกันทำก็ยังคงเป็นลักษณะเช่นเดิม คือเป็นการแบ่งงานกันทำในวงเครือญาติและคนในหมู่บ้าน ไม่ได้เป็นระบบของการว่าจ้างที่มีคนนอกหมู่บ้านเข้ามาเกี่ยวข้อง และสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นต้องซื้อหามาจะเป็นเครื่องบวช ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องใช้ในงานพิธีสงฆ์ ชาวบ้านเล่าว่า “...บางนาจะจะมีการแห่กลองยาวที่ชาวบ้านร่วมกันร้องรำทำเพลง โดยมากจะเป็นพวกวัยรุ่นและมีคนแก่บ้าง แต่ที่มาเป็นการมาร่วมสนุกกัน ยังไม่เป็นการว่าจ้าง...” และเมื่อแห่มาถึงวัดแล้ว ก็เริ่มทำพิธีบวช สิ่งของเครื่องใช้ส่วนใหญ่ก็เป็นเครื่องบวชที่ใช้ในงานพิธีสงฆ์ พวกใคร เครื่องไทยทานของพระคู่สวด และเงินทำบุญ ซึ่งมีจำนวนไม่มากนักเช่นเดียวกับสังคมยุคสมัยก่อนการพัฒนา “...ช่วยเงินกันไม่มาก 5 บาท 10 บาท ก็นับว่ามากแล้ว...” จากนั้นเลี้ยงพระเพล พร้อมทั้งเลี้ยงคนที่มาในงานด้วย ด้านอาหารการกินที่ทำเลี้ยงนั้น ก็คือ ข้าวแกงและมีขนมจีน โดยขนมจีนจะเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ ในงานบุญ งานแต่งงาน ซึ่งการทำขนมจีนนั้น ชาวบ้านบอกว่า ก็ยังต้องมีการเตรียมทำเช่นเดียวกับในสมัยก่อนเพราะยังไม่มีการขาย

...อย่างขนมจีนเค้าไม่ได้มีสำเร็จอย่างนี้ ขนมจีนก็ต้องทำเอง ต้องเตรียมหมักแป้งข้าวเจ้าไว้ 3 คืน บ้านโน้นทำ 2 ถึง บ้านนี้ทำ 3 ถึง ข้าวสารจะรดน้ำ 3 วัน ที่นี้จะเอาตำน้ำแป้ง เค้าเรียกคนใกล้ ๆ บ้านเอานะ 4-5 คน 9-10 คน ก็ไปช่วยกัน ตำน้ำแป้ง เค้าจะตีน้ำแป้งนอนน้ำแป้งไว้ในโอ่ง แล้วพอมานะเค้าก็ตักใส่ถุง ทำกันทั้งคืนไม่ได้นอนละ ให้มันแห้งพอตี 2 ตี 3 อะไรอย่างนี้ก็ไปช่วยกันกินหนะ ต้องมาคั้นแป้ง คลึงแป้งไปต้ม แล้วก็เอาไปตำเพื่อจะบีบ สมัยก่อนมันทำอย่างนี้ อาศัยการบอกกัน เออ...วันนั้น วันนี้จะมิงานนะ มาช่วยกันทำ แต่สมัยนี้พอวันงานก็จะสั่งเอาขนมจีนเท่าไร 50 กิโล 100 กิโล แปปเดียวก็มาแล้ว ไม่ต้องไปแช่น้ำหมักแล้วก็ตำกันแล้ว สมัยก่อนนะ มันต้องไปช่วยกันหลาย ๆ วัน...

และเมื่อบวชพระเสร็จ เลี้ยงเพลเสร็จ ก็เป็นอันเสร็จพิธีกรรมในขั้นตอนของการบวช และใน วันที่สาม ชาวบ้านเรียกว่า “วันฉลองพระ” จะเป็นการร่วมสังสรรค์ เฉพาะเครือญาติบ้านงาน ในวันนี้จะนิมนต์พระบวชใหม่สวดมนต์เพลที่บ้านงานพร้อมกับพระสงฆ์ในวัด ซึ่งโดยมากมีจำนวน 9 รูป รูปแบบของการแบ่งงานกันก็มีลักษณะเหมือนกับการทำงานในวันที่หนึ่งและวันที่สอง คือมีลักษณะของการช่วยเหลือกันทางด้านแรงงานและสิ่งของ และเงินไม่ได้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญในระบบความสัมพันธ์แบบนี้ และมีการแบ่งงานกันทำภายในเครือญาติและคนในหมู่บ้าน และเมื่อพระฉันเพลเสร็จแล้วเจ้าของงานก็ส่งพระกลับวัด คนที่มาร่วมงานร่วมกันรับประทานอาหารพร้อมทั้งแบ่งปันอาหารที่ช่วยกันทำขึ้นแล้วแจกจ่ายแบ่งปันกันกลับบ้าน พร้อมทั้งล้างข้าวของเครื่องใช้ที่ยืมมาจากวัด ส่งคืนวัดตามบัญชีที่มีการบันทึกกันไว้

เห็นได้ว่าการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานของ “บ้านหนองมะแพบแสนตอ” โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถนน ไฟฟ้า มีผลทำให้ชาวบ้านมีสิ่งของเครื่องใช้ที่เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกมากขึ้น มีการติดต่อสื่อสารและการสัญจรไปมาความสะดวกสบายมากขึ้น ทำให้แนวทางการปฏิบัติในการประกอบพิธีกรรมงานบวชของบ้านหนองมะแพบแสนตอมีการเปลี่ยนแปลงไป โดยเริ่มต้นจากการเปลี่ยนแปลงด้านการบอกกล่าว ได้เปลี่ยนจากการใช้วิธีการเดินไปบอกกันที่ละบ้าน และใช้เวลานานเป็นเดือนมาเป็นการบอกกล่าวโดยใช้การ์ดเป็นสื่อ และจากการที่มีการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานที่ทำให้การติดต่อสื่อสารมีความทันสมัยมากขึ้น ทำให้การใช้รถและใช้โทรศัพท์ได้กลายมาเป็นสิ่งทดแทนการไปมาหาสู่กันด้วยการเดินบอกกล่าวกัน โดยการใช้การ์ดได้เริ่มแพร่เข้ามาใน “บ้านหนองมะแพบแสนตอ” ในช่วงที่มีการสร้างถนนเสร็จแล้ว สามารถไปมาหาสู่กันและความสะดวกในการเดินทางไปตลาดในระยะเวลาอันสั้นและรวดเร็วมากขึ้น ทำให้การไปพิมพ์การ์ดในตลาดไม่ใช่เป็นเรื่องที่ยากลำบาก และการเข้ามาของการ์ดในช่วงแรก ๆ นั้น ชาวบ้านหนองมะแพบแสนตอไม่ได้ยอมรับแนวปฏิบัติในเรื่องของการใช้การ์ดในทันที แต่การยอมรับจะเกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป และการยอมรับนั้นเกิดขึ้น จากการที่ชุมชนเริ่มมีการปรับตัว โดยเริ่มต้นจากการปฏิบัติตามกันเลียนแบบกัน จนในท้ายที่สุดการ์ดจึงกลายเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในการจัดงานบวช

...การ์ดเริ่มมาจากประมาณปี พ.ศ. 2520 – 2521 เนี่ย เพราะถนนเริ่มเสร็จแล้ว มีความสะดวกแล้ว...ในช่วงปี 2519 ยังมีการพิมพ์บัตรกันน้อย การเดินทางไปตลาดยังไม่สะดวก แต่ถนนดีแล้ว คนเริ่มสะดวกมากขึ้น มันก็เริ่มแห่ ค่านิยมก็เริ่มแห่ตามกัน... เพราะคนในหมู่บ้านเริ่มออก พอมีคนหนทางบีบ ลูกเด๋าก็เริ่มออก บางคนเรียนโน้นไปเรียนนี้ เริ่มออก เด็กมันออกสู่โลกภายนอก มันชินแล้วใช้ไหมอะ พอตอนหลังมันก็เลยกลายเป็นค่านิยม...จนตอนนั้นมันกลายเป็นสิ่งที่ไม่มีไม่ได้...

นอกจากนี้ผลกระทบที่เกิดจากการมีการ์ด ก็คือ การเปลี่ยนแปลงในเรื่อง คนที่มาร่วมในงาน การเชิญผู้มาร่วมงานนั้น ก็มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยการเชิญผู้มาร่วมงานนั้น ไม่ใช่จำกัดเป็นวงเครือญาติและคนในหมู่บ้านเท่านั้น แต่การเชิญในที่นี้เป็น การเชิญผู้มีเกียรติที่เป็นการเชิญคนนอกหมู่บ้าน และเป็นคนที่มีความสามารถทางสังคมสูง เป็นคนมีเกียรติ เป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ รูปแบบของการพิมพ์การ์ด ความสวยงามของการ์ด ซึ่งการเปลี่ยนแปลงกลุ่มคนที่ถูกเชิญนี้มีผลต่อการพิมพ์การ์ดที่เจ้าของงานต้องมีการพิจารณา ถึงให้มีความเหมาะสม เนื่องจากการ์ดที่พิมพ์เป็นการบ่งบอกถึงการให้เกียรติแขกที่ถูกเชิญมาในงานและเป็นการสะท้อนถึงภาพลักษณ์ของเจ้าของงานอีกด้วย และการเปลี่ยนแปลงอีก ประการที่เกิดขึ้น ก็คือ การ์ดทำให้รูปแบบของการจัดงานบวชมีการเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะ ที่ชาวบ้านต้องเปลี่ยนแปลงแนวทางการปฏิบัติกรช่วยเหลือกันในด้านแรงงานและสิ่งของ เครื่องใช้ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน มาเป็นการใช้เงินเป็นสื่อที่มาทดแทนแรงงานและสิ่งของที่สามารถ ผลิตขึ้นเองในบ้านและหมู่บ้าน

เห็นได้ว่าหลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐานทำให้รูปแบบของ การจัดงานบวชมีการเปลี่ยนแปลง เริ่มตั้งแต่เรื่องการ์ด การเชิญคนมาร่วมงานและจำนวน ของคนมาร่วมงานแล้ว การทำการ์ดก็ต้องพิจารณาให้สมฐานะกับผู้ที่ถูกเชิญมาร่วมงาน ทั้งนี้ เนื่องจากในปัจจุบันการเชิญคนมาร่วมงานไม่ได้จำกัดเฉพาะเครือญาติและคนในหมู่บ้านเท่า นั้น แต่เป็นการเชิญคนในอำเภอ ในจังหวัด ในกรุงเทพฯ มาร่วมงาน ถ้าบ้านงานไหนเป็น คนที่มีชื่อเสียงในสังคม มีหน้ามีตาแล้ว ระดับของแขกที่เชิญก็ยังเป็นผู้ที่มาจากนอกหมู่บ้าน แทบทั้งสิ้น

สิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงในการจัดงานบวชตามมาก็คือ สถานที่ที่จัดงานบวช การจัดสถานที่นั้นต้องมีความสอดคล้อง เหมาะสมกับจำนวนผู้มาร่วมงานและระดับความสำคัญ ของผู้ที่มาร่วมงาน และสิ่งสำคัญที่ต้องพิจารณาในการเลือกสถานที่จัดงานบวชก็คือ สถานที่ที่ จัดงานต้องเป็นพื้นที่ที่เป็นบริเวณกว้างมากพอที่จะใช้เป็นที่พักผ่อนเป็นจำนวนที่มากพอกับ จำนวนของแขกที่เชิญมาในงาน และสภาพของพื้นที่ต้องมีความเหมาะสมพอที่จะใช้เป็นที่พักผ่อน โดยชาวบ้านเล่าว่า "...พอเริ่มมีงาน วันแรกก็เริ่มคิดสถานที่ที่จะทำยังไง บ้านสถานที่ที่มีที่ จอดรถใหม่ ถ้าไม่มีต้องหารถไถ รถเกเรต รถตักดินใหม่ บวชนาคเนี่ย ถ้าบอกคน 100 คน รถ เก่งเท่าไร รถยนต์เท่าไร แต่ก่อนนี้เดินมา ไม่ได้ขยายวงกว้าง มีแต่ญาติพี่น้อง แต่สมัยนี้มัน กว้างออกไป พอคนเริ่มรู้จักกันมากขึ้น ก็เริ่มแจกการ์ดกัน ใครต่อใคร ไกลแค่ไหนก็ไปแจก..." สำหรับการเลือกใช้สถานที่จัดงาน ถ้าบ้านงานไหนไม่มีความพร้อม เจ้าของงานอาจเลือก สถานที่ใหม่ โดยงานบวชก็ต้องไปจัดที่วัดหรือที่โรงเรียนที่มีสถานที่มากพอใช้เป็นที่พักผ่อนได้ นอกจากนี้ความสำคัญของสถานที่ที่จำเป็นต้องใช้บริเวณพื้นที่มากก็เนื่องจาก ในสมัยปัจจุบัน

การเลี้ยงอาหารโต๊ะจีนได้เข้ามาแทนที่การเลี้ยงดูปู่เสื่อกันบนบ้าน ถ้าเชิญคนเป็นจำนวนมาก จำเป็นต้องใช้สถานที่ในการตั้งโต๊ะจีน “...แต่สมัยนั้นผมถามว่าจัดโต๊ะจีน 50 โต๊ะเนี่ย อาจารย์จะตั้งตรงไหน...” ดังนั้น รูปแบบของการจัดงานในสมัยปัจจุบันนั้น มีความแตกต่างจากสมัยก่อนเป็นอย่างมาก เริ่มตั้งแต่การมีการตั้งเข้ามาแทนที่การเดินบอกกล่าว และการจัดเตรียมสถานที่เพื่อสำหรับจอดรถและตั้งโต๊ะจีน การ์ดและสถานที่จึงกลายมาเป็นสิ่งจำเป็นของการจัดงานบวชในสมัยปัจจุบัน

นอกจากสถานที่จอดรถแล้ว ในยุคที่ “บ้านหนองมะแพบแสนตอ” ตกอยู่ในกระแสนของการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย รูปแบบการจัดงานบวชยังมีการเปลี่ยนแปลงในด้าน การเลี้ยงดูปู่เสื่อ อาหารการกิน โดยโต๊ะจีนได้กลายมาเป็นสิ่งที่มาทดแทน การร่วมมือช่วยกันทำอาหารของเครือญาติและคนในชุมชนหมู่บ้าน โดยในจุดเริ่มต้นของการเข้ามาของโต๊ะจีน เริ่มต้นมาจากการบอกลของโรงเรียน แล้วต่อมาก็เป็นครอบครัวที่สามารถจัดโต๊ะจีนได้ โดยในตอนเริ่มต้นนั้นชาวบ้านมองว่าการเลี้ยงโดยเลือกใช้โต๊ะจีนนั้นต้องใช้เงินมาก เนื่องจากทันทีที่งานเสร็จสิ้นแล้วต้องจ่ายเงินคนทำโต๊ะจีนเลย โดยราคาของโต๊ะจีนนั้นอย่างถูก ๆ ชาวบ้านบอกว่า อย่างน้อย 700 – 800 บาท ถ้าทำ 100 โต๊ะ ต้องใช้เงินประมาณ 80,000 บาท และถึงแม้ว่าจะมีเงินมาช่วยทำบุญก็ตาม เงินที่ช่วยนั้นนอกจากจะไม่สามารถนำไปทำบุญแล้วยังต้องสมทบอีกเป็นจำนวนมากเพื่อจ่ายค่าโต๊ะจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงแรกที่โต๊ะจีนนั้นถูกนำมาเผยแพร่ในหมู่บ้านใหม่ ๆ ชาวบ้านหนองมะแพบแสนตอในช่วงนั้นยังคงมีแนวปฏิบัติตามวัฒนธรรมแบบเดิมอยู่ กล่าวคือ เป็นการช่วยเหลือกันในด้านแรงงานและการทำสิ่งของมาช่วยกันในการจัดงานและในช่วงนั้นมีการช่วยเงินกันตามธรรมเนียมเดิมคือ ประมาณ 10 บาท 20 บาท หรือ 30 บาท ดังนั้นคนจัดงานบวชโดยเลือกใช้การบริการโต๊ะจีนในสมัยต้น ๆ นั้น จะประสบกับสถานะที่ชาวบ้านเรียกว่า “ขาดทุน” เป็นหนี้กันเป็นจำนวนมาก

การเลี้ยงโต๊ะจีนช่วงแรกทำให้ชาวบ้านต้องมีการปรับตัวไปตามเงื่อนไขของเวลาที่แตกต่างไปจากสมัยก่อนที่ใครมาถึงบ้านงานเมื่อไหร่ก็ได้ พอมาถึงแล้วเจ้าของงานก็จะยกสำรับมาเลี้ยง แต่การเลี้ยงโดยโต๊ะจีนมีการกำหนดเงื่อนไขของเวลา ต้องมาพร้อมกันแล้วกินอาหารพร้อมกัน ถ้ามีคนมาทีหลังเมื่อโต๊ะจีนจัดเสร็จเรียบร้อยแล้ว อาหารที่รับประทานจะเหลือไม่พอคนสำหรับคนที่มาทีหลัง โดยเฉพาะคนที่มาหลัง 20.00 น. ซึ่งการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดงานบวชนี้ ชาวบ้านบอกว่ามาตอนแรกคนไม่ยอมรับเลย “...ตอนแรกความรู้สึกของคนที่มางานเนี่ย โดนโหลเลย โดนด่าเลย...” แต่เมื่อมีการปฏิบัติตามกันอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือชาวบ้านเริ่มมีการจัดงานเลี้ยงโดยนิยมใช้โต๊ะจีนกันมากขึ้น ประกอบกับความสะดวกสบายที่เจ้าของงานได้รับจากการจัดโต๊ะจีน รวมถึงการยอมรับแนวทางการปฏิบัติกันมากขึ้น ทำให้โต๊ะจีนได้กลายเป็นที่ยอมรับแนวทางการปฏิบัติของคนในชุมชนหมู่บ้านที่มีต่อโต๊ะจีน

มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวบ้านมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการช่วยเหลือพึ่งพากันจากการช่วยเหลือกันทางด้านแรงงาน และสิ่งของต่าง ๆ ที่สามารถหาได้จากในหมู่บ้านเองมาเป็นการช่วยเหลือกันในเรื่องของเงินที่จะมาช่วยเหลือกัน โดยที่ชาวบ้านได้มีการไถ่ถามกันถึงราคาของโต๊ะจีน ทำให้ชาวบ้านทราบว่าคนจัดงานมักจะขาดทุน เพราะเงินที่ช่วยนั้นน้อยไม่พอค่าอาหาร ชาวบ้านจึงมีธรรมเนียมการปฏิบัติ คือ ถ้าการ์ดวงเล็บว่า โต๊ะจีน หรือบางครั้งก็วงเล็บว่าที่ทำโต๊ะ ชาวบ้านจะได้ช่วยงานกันถูก โดยส่วนมากแล้ว การ์ดแต่ละใบจะได้เงินช่วยมาไม่น้อยกว่า 100 บาท ซึ่งเงินช่วย 100 บาทเป็นจำนวนเงินที่ต่ำที่สุดที่ชาวบ้านจะยอมรับได้ และในการช่วยของนั้นชาวบ้านหนองมะแปบแสนตอยังมีแนวปฏิบัติอีกประการหนึ่งก็คือ การมีระบบการตอบแทนกันด้วยการช่วยเงินเป็นจำนวนที่มากกว่าเงินที่ช่วยงานมา คือ ถ้าบ้านไหนมีการจัดงานบวช ชาวบ้านจะใส่ซองเป็นจำนวนเงิน 100 บาท เป็นจำนวนที่ต่ำสุด และถ้าอีกบ้านที่เคยไปช่วยงานด้วยจำนวนเงิน 100 บาท บ้านที่จัดงานก่อนต้องใส่ซองไปช่วยงานเป็นจำนวนเงินที่ไม่น้อยกว่า 100 บาท โดยอาจเพิ่มเป็น 120 บาท ซึ่งแนวทางปฏิบัตินี้ ชาวบ้านได้ยึดถือปฏิบัติจนถูกสร้างขึ้นเป็นบรรทัดฐานที่ชาวบ้านยึดถือปฏิบัติกัน “...มันเหมือนเป็นการลงทุน เขาให้ทุนเรามาก่อน ถึงตอนเขาจัดงาน เราก็ให้กำไรเขา...”

นอกจากเรื่องการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของการจัดเลี้ยงแล้ว การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอีกประการหนึ่ง ก็คือเหล่าที่กลายมาเป็นสิ่งจำเป็นอีกประการหนึ่ง โดยเหล่านี้นำมาเลี้ยงในโต๊ะจีนในปัจจุบัน ไม่ใช่เป็นเหล่าที่ชาวบ้านสามารถทำขึ้นเองได้ เป็นเหล่าที่ผลิตมาจากระบบอุตสาหกรรม โดยชาวบ้านเรียกว่า เหล้าแดง ส่วนเหล่าที่ชาวบ้านทำขึ้นเองเรียกว่า เหล้าขาว ซึ่งเหล้าแดงจะมีราคาถูกแพงตามยี่ห้อของเหล่าแต่ละชนิด โดยชาวบ้านบอกว่า

...ถ้าเจ้าของงานใจกว้าง เหล้าก็จะมีราคาแพง และในแต่ละโต๊ะจะต้องมีเหล้าอย่างน้อย 1 ขวด และถ้าไม่พอ เจ้าของงานต้องเพิ่มจนกว่าแขกของงานจะพอใจ และไม่เพียงแต่แค่นั้น น้ำแข็ง โซดา และน้ำขวด ก็เป็นสิ่งที่เจ้าของงานต้องหามาเพื่อบริการแขกในงาน ซึ่งในการจัดงานแต่ละงาน ค่าเหล้า ค่าน้ำดื่ม ค่าโซดา และค่าน้ำแข็งที่ไม่รวมค่าอาหารแต่ละงานต้องใช้เวลาไม่น้อยกว่า 20,000 บาท งานบวชโต๊ะจีน มันก็มีหลายอย่าง เช่น น้ำดื่ม อาหาร เหล้า...เหล้าต้องมีทุกโต๊ะ ขาดไม่ได้ พอหนึ่งโต๊ะ ถ้าไม่มีเหล้า คนมางานก็จะถามหาแล้ว...

ดังนั้น เห็นได้ว่าเหล้าก็กลายเป็นสิ่งหนึ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงและเป็นสิ่งจำเป็นที่ขาดไม่ได้ในการจัดงาน และเหล้ายังถูกนำมาใช้ในการให้ความหมายในด้านการแสดงสถานภาพของผู้จัดงานที่คนในสังคมให้ความหมายว่าเป็นคนใจกว้างและเป็นคนที่ได้รับการยอมรับจากสังคมที่เห็นได้ว่า “เหล้า” กลายเป็นเครื่องบ่งบอกถึงสถานภาพของคนในสังคม

การจัดงานบวช เครื่องปั่นไฟ ก็เป็นสิ่งหนึ่งที่กลายมาเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการจัดงานบวช โดยงานบวชเกือบทุกงานที่จัดใน “บ้านหนองมะแพบแสนดอ” ต้องมีเครื่องปั่นไฟเพื่อนำมาใช้ในการให้แสงสว่างกับงาน โดยการให้แสงสว่างนั้นจะเริ่มตั้งแต่เสาไฟหลอดไฟแสงสีต่าง ๆ ที่มีการติดตั้งตั้งแต่ถนนจนถึงบ้านงานหรือถึงวัด ถ้าเจ้าของงานบวชบ้านไหนค่อนข้างมีฐานะทางการเงิน เป็นคนที่มีหน้ามีตาในสังคม เป็นที่รู้จักของคนในหมู่บ้านและในสังคม โดยเฉพาะข้าราชการในเมือง ในกรุงเทพ ฯ มาก ๆ การตั้งเสาหลอดไฟก็จะเป็นความยาวมาก โดยอาจเริ่มตั้งแต่ถนนเส้นหลักเข้ามาในหมู่บ้านและเข้ามาในบ้านงาน และความจำเป็นของการต้องมีเครื่องปั่นไฟอีกประการหนึ่ง ก็คือ การใช้ไฟไปในการเล่นดนตรี เพราะการจัดงานบวชของชาวบ้านหนองมะแพบแสนดอต้องมีดนตรี โดยจุดเริ่มต้นของการมีดนตรีนั้น เริ่มจากการมีตู้เพลงมาหยอดตามร้านต่าง ๆ แล้วต่อมากการมีเสียงเพลงเข้ามาในงานบวช เริ่มมาจากการจัดงานบวชของคนรวย แล้วแพร่ขยายไปในงานการจัดงานบวชของคนกลุ่มต่าง ๆ ที่ชาวบ้านบอกว่าต้องมี เพราะการไม่มีดนตรีในงานบวชเป็นเรื่องของการน้อยหน้า “...คราวนี้มาในงานบวช ที่ต้องมีดนตรีนั้น เริ่มมาจากไอ้พวกลูกคนมีดั่งค์ ก็เริ่มเข้ามา ที่เขาออกไปนั้น ไปเจออะไรก็ตามแต่ เจอเชค เจอดนตรี ก็เริ่มเอาเข้ามา แต่บางคนก็กลัวน้อยหน้า ก็ไปต่อรองกับพ่อแม่ ถ้าไม่มีดนตรีไม่บวช...” และในการจ้างวงดนตรีมา ถ้าราคาน้อยหรือต่ำกว่า 10,000 บาท มันเป็นคนตรีที่เล่นไม่ดี “...ไหนจะดนตรีอีกดนตรีอีกอย่างน้อยก็เป็นหมิ่น ถ้าไม่ถึงหมื่นก็เล่นไม่ดี คนมางานก็จะด่าเอา...”

จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่า แบบแผนของการบริโภคการจัดงานบวชมีการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่การมีสิ่งอำนวยความสะดวกในการบริโภค สิ่งของที่จำเป็นที่ถูกสร้างขึ้น การัด สถานที่จัดงาน ที่จอดรถ โต๊ะจีน เหล้า เครื่องปั่นไฟ และดนตรี ซึ่งในการบริโภคในปัจจุบัน รูปแบบต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงมา อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างพื้นฐานในทิศทางที่สะดวกมากขึ้น มีการสัญจรไปมารวดเร็วขึ้น และมีการแพร่เข้ามาของสินค้าและสิ่งต่าง ๆ ที่เข้ามาในชุมชนหมู่บ้านมากขึ้น ทำให้สิ่งต่าง ๆ ที่แพร่เข้ามาในหมู่บ้านเข้าไปแทนสิ่งที่ดำรงอยู่ในระบบสังคมวัฒนธรรมพร้อมทั้งได้สร้างวัฒนธรรมหรือระบบความสัมพันธ์ขึ้นใหม่อีกชุดที่เป็นระบบความสัมพันธ์แบบใหม่ ดังเช่น การัดได้เข้ามาแทนที่การเดินบอกกล่าวกัน และในขณะเดียวกัน การัดก็สื่อความหมายถึงการเปลี่ยนแปลงการช่วยเหลือพึ่งพากันในด้านแรงงานและสิ่งของ ที่นำมาช่วยกันในงานที่แต่เดิมเป็นระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นกันในกลุ่มเครือญาติและชาวบ้านหนองมะแพบแสนดอ มาเป็นการช่วยเหลือกันในเรื่องเงิน และในขณะเดียวกัน การัดเองก็ไปสร้างระบบความสัมพันธ์ชุดใหม่ที่เกิดขึ้นภายใต้ระบบความสัมพันธ์ในเชิงการค้า ระหว่างเจ้าของงานกับร้านทำการัด เจ้าของงานกับแขกที่ถูกเชิญมาในงาน เจ้าของงานกับโต๊ะจีน เจ้าของงานกับคนให้เช่าเครื่องปั่นไฟ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ได้ถูกสร้างขึ้นและมีการผลิตซ้ำ จนกลายเป็นแนวทางในการปฏิบัติหรือกล่าวอีกนัย

หนึ่งก็คือกลายเป็นบรรทัดฐานที่คนเกือบทั้งหมู่บ้านยอมรับปฏิบัติจนกลายเป็นการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภคในเรื่องของการจัดงานบวช และเนื่องจากการจัดงานแต่ละงาน เห็นได้ว่าจำเป็นต้องใช้เงินเป็นจำนวนมากเป็นแสนบาท (ชาวบ้านบอกว่าคิดอย่างถูกที่สุดแล้ว) ทำให้การจัดงานบวชในแต่ละงานจะย่อระยะเวลาจาก 3 วัน เหลือเพียง 1 วัน หรืออย่างมากก็ 2 วัน คือวันแรกเป็นวันไมทนานาค มีการทำขวัญนาคในตอนกลางคืน และวันที่สองคือวันบวช โดยจะมีการโกนผมนาคในตอนเช้าแล้วบวชบ่ายหรือเช้านั้นเลย สำหรับคนในที่มาโกนผมนาคนั้น ก็มีการเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกัน คือ เป็นคนที่มีสถานภาพทางสังคมสูง คนในวงราชการ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนนอกหมู่บ้านและไม่ใช่คนที่ เป็นพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย หรือญาติผู้ใหญ่ของนาคที่จะบวช เห็นได้ว่า แม้แต่ในเรื่องของพิธีการสงฆ์ ก็มีการเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะที่มีคนนอกหมู่บ้านเข้ามาเกี่ยวข้องมากขึ้น และสิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ภายใต้ระบบความสัมพันธ์ชุดใหม่ที่เกิดขึ้น สิ่งที่เป็นสื่อที่สำคัญในระบบความสัมพันธ์นั้นก็คือ “เงิน” ที่ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของงานกับการจ้างทำในเรื่องต่าง ๆ เช่น การรด ติ๋ะจิ้น เครื่องปั้นไฟ ดนตรีก็ตาม หรือแม้กระทั่งคนในหมู่บ้านที่มาร่วมงานก็เช่นเดียวกัน เงินได้กลายมาเป็นสิ่งสำคัญของระบบความสัมพันธ์ และ “เงิน” ยังกลายเป็นสิ่งที่มาจำแนกคนในสังคมออกตามจำนวนเงินที่ใส่ซองมาช่วยงาน ซึ่ง “เงิน” ได้กลายมาเป็นเครื่องบ่งบอกสถานภาพของคนในสังคมผ่านวัฒนธรรมของการใส่ซองของคนในชุมชน

การบริโภคเพื่อการจัดงานแต่งงาน รูปแบบของงานแต่งงานในยุคสมัยที่เป็นถนนดิน บ้านหนองมะแปบแสนต่อจะมีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงในทำนองเดียวกับงานบวช กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในเรื่องของการแต่งงานนั้นเริ่มต้นมาก่อนสมัยที่มีแจกการ์ด โดยเริ่มต้นจากการเปลี่ยนแปลงเรื่องคู่หนุ่มสาวที่แต่งงาน โดยในยุคสมัยนี้ จุดเริ่มต้นนั้นเกิดขึ้นจากการที่หนุ่มสาวเริ่มชอบพอกัน ซึ่งโดยมากทั้งคู่จะเป็นคนที่อยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน หรือคนในละแวกเดียวกัน “...สมัยก่อนมักเป็นคนในหมู่บ้านเดียวกัน...รัศมีที่คนจะมาชอบพอกัน คงไม่ต่างด่าบลเท่าไร น้อยคน ส่วนมากแล้วก็คือ คนใกล้ ๆ หมู่บ้านกัน ไม่มีคนต่างจังหวัดมา เพราะในสมัยก่อนไม่มีโอกาสออกเหมือนในสมัยนี้ อย่างเนี่ยญาติพี่น้องกันที่แต่งงานก็พัน ๆ กันอยู่อย่างนี้ มันไปไหนไม่ได้ ตระกูลนี้เลยเป็นตระกูลใหญ่...” และหลังจากที่ฝ่ายชายและฝ่ายหญิงมีการไปชอบพอกันแล้ว ต่อมาพ่อแม่ฝ่ายชายก็มีการทาบถามสู่ขอ ซึ่งเป็น “การสู่ขอกันด้วยปาก” คือการไปเจรจาดกลงกันเรื่องสินสอดทองหมั้นกันก่อน ชาวบ้านเรียกวิธีการแบบนี้ว่า “การไปตกลงราคา” ในขั้นตอนนี้พ่อแม่ฝ่ายชายไม่ได้ไปด้วยตัวเอง แต่จะมีผู้แทนที่เรียกว่า “เถ้าแก่” ไปสู่ขอก่อนด้วยการนัด 2 ฝ่ายมาเจอกัน มาคุยกัน ส่วนพ่อแม่ฝ่ายชายจะต้องคอยรับไหว้อยู่ที่บ้าน ในการตกลงราคานั้น “ไม่แพงเหมือนสมัยนี้” ซึ่งการตกลงราคานั้นมักใช้ทองเป็นเงินเป็นสิ่งที่มากำหนด ดังเช่น ทอง 1 บาท เงิน 1,200 บาท หรือทั้งทอง 4 บาท เงิน 400 บาท ทั้งนี้แล้วแต่จะตกลงกัน “...โดยมากสมัยก่อน ยากดีมีเงินก็แต่ง เอาแต่สินสอดก็พอแล้ว อย่างลุงไปแต่ง

ลุงใช้เงินอย่างเดียวไปแต่ง แค่ 1,200 บาทหมาเสร็จหมด...” ซึ่งในสมัยนั้น ถ้าคนไหนค่าสินสอด แต่งที่ราคา 1,000 กว่าบาทเป็นราคาที่พอไปได้

สำหรับวันจัดงานพิธีแต่งงานของ “บ้านหนองมะแฟบแสนดอ” ส่วนใหญ่จะ กำหนดไว้ 2 วัน คือ วันแรก เป็นวันสุกดิบ เป็นก่อนถึงวันแต่งงานจริง วันนี้จะเป็นวันของเจ้าสาวที่เป็นเจ้าบ้าน โดยเจ้าสาวจะบอกแต่เครือญาติ คนนับถือ ในวันนี้ฝ่ายเจ้าสาวนิมนต์พระ สวดมนต์เย็นที่บ้าน ฝ่ายเจ้าบ่าวกับญาติจำนวนก็คนก็ได้จะไปฟังสวดที่บ้านเจ้าสาว แล้วในคืน นั้นฝ่ายเจ้าบ่าวก็กลับมานอนบ้าน ส่วนใน วันที่สอง เป็นวันพิธี ในวันนี้เป็นวันที่เจ้าบ่าวยก ขันหมากไปสู่ขอ โดยสิ่งของที่ใช้ในขันหมากก็เป็นของในหมู่บ้าน ดังเช่น กล้วย อ้อย ขนม ข้าวต้ม ที่นอนของคู่บ่าวสาว ในวันนี้จะมีพระมาสวดตอนเช้าแล้ว เสร็จแล้วก็มีหิ้งน้ำสังข์ ในการรดน้ำสังข์ในสมัยนั้นไม่มีการจัดขันดอกไม้มารองน้ำ “...สมัยแม่แต่งตอนนั้นไม่มีดอกไม้ มีแต่การรดน้ำสังข์ธรรมดา ไม่มีการจัดขันดอกไม้ การจัดขันดอกไม้เพิ่มมามีตอนหลัง...” หลังจากนั้นมีการเลี้ยงพระเพล เสร็จแล้วถึงจะมีพิธีพุทธมนต์ ก็เป็นอันเสร็จพิธี สำหรับในด้าน อาหารการกินในการจัดเลี้ยงนั้น ยังมีลักษณะเหมือนกับงานบวช กล่าวคือ เป็นการเลี้ยงกันใน หมู่เครือญาติและคนในหมู่บ้านที่มาร่วมงานกัน และมีการแบ่งงานกันทำในด้านการทำอาหาร การจัดเตรียมอาหารและการดูแลบริการ พร้อมทั้งมีระบบการแบ่งปันกัน เช่นเดียวกับการเลี้ยง ดูกันในงานบวช เห็นได้ว่าในยุคเริ่มต้นของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานนั้น แบบแผนการ บริโภคในการประกอบพิธีกรรมของการแต่งงานยังไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงไปมากนัก

เมื่อ “บ้านหนองมะแฟบแสนดอ” มีการเปลี่ยนแปลงในด้านการพัฒนาโครงสร้าง พื้นฐานที่มีความเจริญมาก ยังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างมากมายในลักษณะเช่น เดียวกับการเปลี่ยนแปลงการบริโภคในการประกอบพิธีกรรมงานบวช โดยเริ่มต้นจากการทำ “การ์ด” มาใช้ในการสื่อความในการบอกกล่าวกันในงานแต่งงาน มีการจัดงานเลี้ยงโดยใช้ “โต๊ะจีน” และในงานมีการแสดง “ดนตรี” รวมถึงมีการเตรียม “สถานที่” ทั้งสถานที่สำหรับการ จัดงาน และสถานที่สำหรับการจอดรถ และนอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ยังเป็นเรื่อง ของสิ่งของที่ถูกนำมาใช้ในการจัดงานเฉพาะงานแต่งที่มีเพิ่มขึ้นที่แตกต่างจากสมัยก่อน ดังเช่น ขันดอกไม้สำหรับรองรับน้ำสังข์ของคู่บ่าวสาว ของข้าวสวย ชุดเจ้าสาว และของเงิน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ชาวบ้านได้เล้าถึงความแตกต่างหรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นที่ชาวบ้านบอกว่า การ แต่งงานสมัยนี้เป็นเรื่องของความหรูหรา ฟุ่มเฟือยมากขึ้นกว่างานแต่งงานในสมัยก่อนมาก “...สมัยก่อนจะแต่งก็ไม่เป็นหมั้นเหมือนสมัยนี้ เป็นแสน เป็นล้าน ข้าวของที่ใช้ในงานแต่งก็ไม่ เหมือนกัน เมื่อก่อนไม่มีขันดอกไม้ที่มีดอกกุหลาบเยอะแบบนี้ ของข้าวสวยก็ไม่มี ดอกไม้ดอก ประดับอะไรอย่างนี้ก็ไม่มี...” “...ในสมัยที่ลุงแต่งแต่ก่อน เราไม่ได้มาแต่งแบบนี้ ใส่ชุดกระโปรง ลากัน บ้านเราแต่ก่อนไม่มี...” ซึ่งจากการที่มีข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่เป็นการเปลี่ยนแปลง

แบบแผนการบริโภคที่เกิดขึ้น ในการประกอบพิธีกรรมแต่งงานนี้ ชาวบ้านบอกว่าเป็นเรื่องที่ต้องใช้เงินเป็นแสนเป็นล้าน เพื่อมาใช้ในการจัดงานแต่งงาน

การบริโภคเพื่อการจัดงานศพ “บ้านหนองมะแพบแสนตอ” ในยุคเริ่มต้นการพัฒนาที่มีโครงสร้างพื้นฐานอันได้แก่ ถนน ไฟฟ้า และมีสายไฟฟ้าเข้ามาถึงวัดแล้ว และในช่วงนี้เป็นช่วงที่บ้านหนองมะแพบแสนตอมีศาสนสถานที่เป็นรูปเป็นร่างคือวัดหนองมะแพบแสนตอขึ้น ทำให้ชาวบ้านหนองมะแพบแสนตอมีสถานที่จัดงานศพเป็นที่เป็นทางมากขึ้น คือ เมรุวัดหนองมะแพบแสนตอ สำหรับรูปแบบของการจัดงานมีแบบแผนการบริโภคในการประกอบพิธีกรรมเป็นไปในลักษณะเดียวกันกับการบริโภคในการประกอบพิธีกรรมอื่น ๆ กล่าวคือ มีการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการบริโภคในลักษณะที่ลดการพึ่งพาตนเองและการพึ่งพาธรรมชาติ และการจัดงานเริ่มมีคนนอกหมู่บ้านเข้ามาเกี่ยวกับในสถานภาพต่าง ๆ กันมากขึ้น นับตั้งแต่การบอกกล่าวในเรื่อง งานศพ ที่แต่เดิมการบอกกล่าวในกรณีที่มีคนในหมู่บ้านเสียชีวิตขึ้น เจ้าของงานหรือญาติของผู้เสียชีวิตนั้น ไม่จำเป็นต้องเดินทางไปบอกที่ละบ้าน กล่าวคือ เมื่อมีการตายเกิดขึ้น ชาวบ้านก็จะบอกต่อ ๆ กันไป ชาวบ้านก็จะเตรียมตัวมาช่วยงานโดยการช่วยงานศพในยุคที่มีความแตกต่างไปจากสมัยก่อนการพัฒนา คือ สมัยก่อนชาวบ้านจะเริ่มช่วยกันตั้งแต่การก่ออิฐเป็นเตา หรือเอาไม้เรียงกัน แล้วเอาศพวางไว้ข้างบน แต่ต่อมาในสมัยยุคเริ่มต้นพัฒนานี้ วัดหนองมะแพบแสนตอได้สร้างเมรุสำหรับเผาศพไว้แล้ว ดังนั้นการช่วยเหลือด้านแรงงานในช่วงนี้จึงไม่มีความจำเป็นอีกต่อไป แต่การติดต่อวัดเพื่อขอตั้งศพเป็นขั้นตอนที่มีความจำเป็นที่เกิดขึ้นมา เนื่องจากต้องมีการกำหนดสถานที่พร้อมทั้งการกำหนดจำนวนวันในการสวดศพ “...สมัยนั้นงานศพต้องเริ่มจากการต้องมาติดต่อกับวัด จะเอาไว้ที่บ้านหรือที่วัดก็แล้วแต่ ดูเอาตามสะดวก...แล้วก็ต้องติดต่อไปว่าจะไว้กี่คืน 5 คืน หรือ 7 คืนก็แล้วแต่ แต่ถ้าเอาไว้บ้านก็ต้องนิมนต์พระไปสวดที่บ้าน...”

สำหรับการจัดงานศพในช่วงนี้ชาวบ้านยังคงมีการช่วยเหลือกันในด้านแรงงานและสิ่งของที่มาช่วยกันในงานศพอยู่ โดยในเรื่องของงานเลี้ยงตอนกลางคืน ยังมีลักษณะของการทำอาหารกินกันเอง เนื่องจากคนที่มาในงานนั้นเป็นเครือญาติและคนในหมู่บ้านเอง ดังนั้น การจัดงานเลี้ยงในงานศพจึงมีลักษณะเหมือนการลงแรงกันช่วยกันทำ ในลักษณะคล้ายกับการลงแขก เช่นเดียวกับในสมัยก่อนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย คือมีการขอแรงกัน เอาข้าวปลาอาหารที่หาได้ในบ้านของตัวเองมาช่วยกัน และสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ การทำบุญหรือการช่วยเหลือในเรื่องเงินยังไม่ได้เป็นสิ่งจำเป็นมากเท่ากับการช่วยเหลือกันด้านแรงงานและสิ่งของ นอกจากนี้ในช่วงนี้ยังมีแนวปฏิบัติกันในเรื่องของการอยู่เป็นเพื่อนศพอยู่ เห็นได้ว่าระบบความสัมพันธ์ในช่วงนี้ยังมีลักษณะของการพึ่งพาอาศัยร่วมมือร่วมใจกันทำงานอยู่ ระบบความสัมพันธ์ยังคงเป็นความสัมพันธ์แบบเดิมอยู่ สำหรับสิ่งของที่นำมาใช้ในงานศพนี้

ก็เป็นสิ่งของที่จำเป็นในการประกอบพิธีการสงฆ์ ดังเช่น เครื่องไทยทาน อัฐบริวาร ฐูป ส่วนพินที่นำมาใช้ในการช่วยงานศพนั้นก็หมดความจำเป็นลง และในช่วงนี้การจัดงานศพยัง ไม่มีการประดับหน้าศพด้วยดอกไม้และยังไม่มีการทำดอกไม้จันทน์มาใช้

ต่อมาเมื่อ “บ้านหนองมะแพบแสนดอ” มีการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานที่ทำให้ชาวบ้านหนองมะแพบแสนดอมีสิ่งอำนวยความสะดวกและมีสิ่งของเครื่องใช้มากขึ้น รูปแบบของการจัดงานศพก็มีการเปลี่ยนแปลงไป เริ่มต้นจากการมี “การรด” แจกในงานศพ โดยการแจกการรุดนี้จะมีเฉพาะคนที่มีสถานภาพทางสังคมสูง การช่วยเหลือกันในด้านแรงงานและสิ่งของในการทำอาหารเลี้ยงดูกันก็มีการเปลี่ยนแปลงไป โดยในปัจจุบันมีการเลี้ยงกันด้วยข้าวต้ม ที่เป็นการจ้างคนข้างนอกมาทำ และคนที่มาร่วมงานในงานก็ไม่ได้จำกัดอยู่ในวงเครือญาติและคนในหมู่บ้าน ส่วนมากจะมีคนนอกหมู่บ้านเข้ามาร่วมในงานด้วย

...งานศพ ก็เปลี่ยนแปลง ศพแต่ก่อนเหี้ยหมายถึงว่าเราตั้งวัด ศาลาอะอะ ก็จะมีพวกเรามา มันก็จะมีการละเล่นนิดหน่อย เขาเรียกว่าอยู่เป็นเพื่อนศพ แล้วก็มีการเลี้ยงข้าวต้ม แล้วก็เลิก แต่สมัยนี้เริ่มเปลี่ยนแปลงคือ ตั้งแต่ จปร. มาอยู่ จปร. มาอยู่บ๊ีบเหี้ย เริ่มเอาศพมาบ๊ีบ พวกฟังกี่ฟังพระ แล้วก็ไม่มีงานช่วยงานแล้ว ก็จ้างคนมาถูกไหมอะ จ้างคนมาทำครัว แล้วก็เลี้ยงอาหาร เลี้ยงเหล้า เสริ่ง ปิดแล้วก็กลับไม่มีคนเฝ้า ไม่ต้องเฝ้า แต่ก่อนนี้เขาเรียกว่าเป็นเพื่อนศพ ญาติพี่น้องจะนั่งคุยนั่งอะไรกัน เข้ามาพระไม่ต้องออกบิณฑบาต เลี้ยงข้าวต้มพระ พระท่านก็ให้ศีลให้พร ญาติพี่น้องก็นั่งกันเพื่อเตรียมงาน ตอนเย็นก็จะวนเวียนกันอยู่อย่างนั้นถึงวันเผา วันเผาก็ไม่ต้องเชิญใคร ก็ญาติพี่น้อง ชักบังสกุลเสร็จบ๊ีบก็ขึ้นทอด แต่เดี๋ยวนี้ไม่ได้ พรรคนี่ก็ต้องไปเอาคนนั้นมาเป็นประธานเผา ใครใหญ่กว่าใครก็เชิญมา เวลาเลี้ยงก็ต้องแตกต่างกัน แตกต่างอีกอะ เพราะอะไร เพราะไอ้คนที่มาเหี้ย พอเริ่มมาบ๊ีบคุณต้องเสริฟข้าวต้มให้เสริ่ง ถ้าไม่ได้ เดี่ยวท่านหัวอะ สวด 1 จบ ก่อนถูกหรือเปล่าอะ แล้วก็ทาน พอทานเสร็จ ตอนนั้นพระก็ต้องสวดให้จบ เจ้าภาพก็จบก็สวดไป ถ้ามี 5 จบก็ต้องสวด 5 จบ สมัยนี้โน้นแหละ ศพนี้ 2 เจ้าภาพ ศพนี้ 3 เจ้าภาพ แต่ก่อนนี้ไม่หะครับ การเป็นเจ้าภาพ ถ้าสมัยก่อนจริง ๆ พระ 4 รูป ผมเป็นเจ้าภาพ สวดแล้วก็ถวายประเคนปัจจัยต่อมา หรือชุดเดิมก็แล้วแต่ ถ้ามี 3 ก็สวด 3 ครั้ง สมัยนี้ 7,8 ไม่ได้แล้ว เปลี่ยนใหม่ ภาพนาย ก. นาย ข. นาย ค. นาย ง. อีกครั้งหนึ่ง พอเลิกบ๊ีบก็กลับบ้านใครบ้านมัน แต่สมัยก่อนไม่สวด 2 ครั้ง 3 ครั้ง แค่นั้นละ แล้วก็ทานข้าวร่วมกัน แล้วใครจะอยู่ 5 ทุ่มหรือ 6 ทุ่ม ก็ได้ แต่สมัยนี้ไม่เกิน 2 ทุ่ม เสริ่งแล้วไม่เกิน 3 ทุ่มเลิกกลับ วิธีการเริ่มเปลี่ยนแปลงแล้ว มันกระชับ แล้วสมัยก่อนมีการละเล่น ไฮโล น้ำเต้า ในงานศพ เดี่ยวนี้ไม่ต้องจัดเยอะ แต่เขาเล่นกันเพื่อความสนุกสนาน มันไม่ได้ตั้งบ่อนหากิน แต่มันกลายเป็นอาชีพ พอมีตั้งศพที่ไหนก็ไปที่นั่น มันก็เลยกลายเป็นว่าพอ จปร. เข้าก็เกิดการเลียนแบบกันที่ผมบอก...

เห็นได้ว่า แบบแผนการบริโภคเพื่อการประกอบพิธีกรรมในการทำบุญและงานบุญ งานบวช งานแต่งงาน และงานศพของ “บ้านหนองมะแพบแสนดอ” มีการเปลี่ยนแปลงไปในการทำงานเดียวกัน กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐานมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการบริโภคในการประกอบพิธีกรรม ดังเห็นได้ว่า การ์ด สถานที่จัดงาน สถานที่จอดรถ โต๊ะจีน ดนตรี เครื่องปั่นไฟ ของชำร่วย สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาให้กลายเป็นสิ่งจำเป็นต่อการประกอบพิธีกรรม และสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ได้กลายมาเป็นสิ่งที่ทำให้ชาวบ้านหนองมะแพบแสนดอต้องมีการเปลี่ยนแปลงแนวทางการปฏิบัติต่อกันในการประกอบพิธีกรรม ดังกล่าวในหลายด้าน ดังเช่น การเปลี่ยนแปลงแนวทางการปฏิบัติของชาวบ้านที่มีต่อกันและมีต่อสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น การเปลี่ยนแปลงด้านระบบความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันทางด้านแรงงานและสิ่งของ มาเป็นระบบความสัมพันธ์ในเชิงการแลกเปลี่ยนและใช้เงินเป็นสื่อในระบบความสัมพันธ์กันมากขึ้น รวมถึงในระบบความสัมพันธ์นี้ที่เกิดขึ้นนี้ ไม่ได้จำกัดผู้เกี่ยวข้องเฉพาะเครือญาติและคนภายในหมู่บ้านเท่านั้น แต่เป็นระบบความสัมพันธ์ที่มีคนนอกหมู่บ้านเข้ามาเกี่ยวข้องมากขึ้น ทั้งในด้านการเป็นผู้ผลิตและการได้รับเชิญมาเป็นผู้ร่วมงานมากขึ้น ระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเพียงครั้งเดียวแต่มีการสืบเนื่องยาวนาน จนคนในชุมชนหมู่บ้านสามารถเข้าใจถึงความหมายที่สื่อถึงกันในความสัมพันธ์นั้นได้

สิ่งจำเป็นและระบบความสัมพันธ์ที่ถูกสร้างขึ้นในวัฒนธรรมการบริโภค

การศึกษาการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภคที่เกิดขึ้นในชุมชนหมู่บ้านในการวิจัยนี้ เป็นการศึกษาถึงกระบวนการการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการบริโภคของชาวบ้าน “หนองมะแพบแสนดอ” ที่เป็นการศึกษาถึงผ่านปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น โดยมีจุดเน้นของการศึกษาอยู่ที่ การบริโภค เป็นศูนย์กลางของการศึกษา ซึ่งจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพผู้วิจัยได้เรียนรู้ว่าภายใต้แบบแผนการบริโภคที่เปลี่ยนไป มีสิ่งจำเป็นต่อการบริโภคเพื่อประกอบพิธีกรรมที่ถูกสร้างขึ้น ดังเช่น การ์ด โต๊ะจีน เครื่องปั่นไฟ ดนตรี เหล้า สถานที่จัดงาน สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนี้ต่างก็เป็นสินค้าและการบริการที่ถูกสร้างขึ้น ที่ทำให้คนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงแนวทางการปฏิบัติที่มีต่อกัน โดยเฉพาะเป็นการเปลี่ยนแปลงระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนหมู่บ้าน และในขณะเดียวกันก็สร้างความสัมพันธ์ชุดใหม่ขึ้นมาภายใต้แต่ละสิ่งที่เกิดขึ้นนั้น และภายใต้ระบบความสัมพันธ์ชุดใหม่ สังคมได้มีการผลิตและผลิตซ้ำ ในขณะเดียวกันก็มีการสื่อผ่านความหมายจนทำให้มีการแพร่กระจายรวมถึงมีความดีในการบริโภคจนทำให้สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้กลายเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในระบบสังคมประเพณีหรือภายใต้การบริโภคเพื่อการประกอบพิธีกรรมนั้น

การ์ด เป็นสิ่งจำเป็นที่ถูกสร้างขึ้นในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานบวช งานแต่งงาน และในงานศพบางงาน โดยจุดเริ่มต้นของการ์ดนั้นเริ่มเข้ามาในชุมชนหมู่บ้าน โดยผ่านการจัดงานบอลของโรงเรียน ที่มีความต้องการที่จะหาเงินเพื่อมาพัฒนาโรงเรียน และในอีกทางหนึ่งก็คือ ผ่านการเลียนแบบของคนในหมู่บ้านที่ไปรับเอาวัฒนธรรมของสังคมสมัยใหม่เข้ามา การ์ดโดยคุณประโยชน์ใช้สอยของมันนั่นก็คือ การเป็นสิ่งที่ถูกนำมาใช้ในการสื่อสารกันระหว่างเจ้าของงานกับผู้ที่มาร่วมงาน ถึงกำหนดวันที่จัดงาน ลักษณะของงาน สถานที่จัดงาน ใครเป็นผู้จัด และเชิญใคร โดยการ์ดนี้ถูกนำมาใช้ในการสื่อสารกันนี้ มีผลต่อการจัดระบบความสัมพันธ์แบบเดิมที่เป็นความสัมพันธ์ในเชิงการตอบแทนด้วยแรงงานที่เป็น การแลกเปลี่ยนของคนในชุมชนหมู่บ้าน ดังเช่น ในงานบวช การ์ดได้เข้ามาจัดระบบความสัมพันธ์แบบเดิมที่ดำรงอยู่ในหมู่บ้านที่เกิดจากการจัดงานบวชในแต่ละครั้งเจ้าของงานต้องเดินบอกกันเป็นเดือน ระบบการพึ่งพาอาศัยจากการเดินบอกกัน ก็คือ การพึ่งพากันในด้านแรงงานและสิ่งของที่จะนำไปช่วยกันในวันงาน การปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น ก็คือ ทันทีที่มีการบอกกล่าวกัน คนในชุมชนหมู่บ้านโดยเฉพาะเครือญาติก็เริ่มเตรียมของ ซึ่งเป็นของที่ผลิตขึ้นเองในหมู่บ้านและสามารถหาได้ในหมู่บ้าน และเมื่อถึงวันงานบวชที่ชาวบ้านหนองมะแพบแสนต่อมีการจัดงานบวชกัน 3 วัน ในวันแรกเป็นวันที่เครือญาติจะไปช่วยกันเตรียมงาน ทำอาหาร ระบบความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันทางด้านแรงงานก็เกิดขึ้นภายใต้การเตรียมงานและการทำอาหาร พร้อมทั้งการจำแนกแจกแจงกันทำหน้าที่ก็เกิดขึ้น โดยคนในชุมชนหมู่บ้านจะทราบกันเองว่า ใครมีความชำนาญความถนัดในด้านใดก็จะดูแลด้านนั้น ด้านการจำแนกแจกแจงหน้าที่ที่เกิดขึ้นนั้น เริ่มตั้งแต่การเตรียมสิ่งของการทำอาหาร เจ้าของงานจะเป็นผู้จัดเตรียมข้าวของ อาหารการกิน เครือญาติและผู้มาร่วมงานจะมีหน้าที่ในการทำครัว เป็นแม่ครัว ผู้ช่วยแม่ครัว คนยืมของจากวัด คนบริการ ฯลฯ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเรื่องของการจำแนกแจกแจงเชิงหน้าที่ที่เกิดขึ้นภายใต้การจัดงานบวชที่เริ่มขึ้นตั้งแต่วันแรกจนถึงวันสุดท้ายที่งานจะสิ้นสุดลงที่การล้างข้าวของที่ยืมมาจากวัดส่งคืนวัดเป็นที่เรียบร้อย เห็นได้ว่าแบบแผนการบริโภคในการประกอบพิธีกรรมงานบวชนั้นก็คือ การบริโภคสิ่งของเครื่องใช้ที่สามารถผลิตและหาได้ภายในหมู่บ้าน ชุดของระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นก็คือ ระบบความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันทั้งทางด้านแรงงานและสิ่งของและผู้ที่เกี่ยวข้องในงานและการจัดงานก็คือ เจ้าของงาน เครือญาติและคนที่มาร่วมงานซึ่งเป็นคนในชุมชนหมู่บ้านนั่นเอง

การ์ดถูกนำมาใช้ในหมู่บ้าน ยังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังเห็นได้ว่า นอกจากจะตัดความสัมพันธ์ที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนที่เกิดขึ้นจากการเดินบอกกล่าว ที่เป็นความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันระหว่างเจ้าของงานกับเครือญาติและคนมาร่วมงานที่เป็นการเตรียมของและใช้แรงงานมาช่วยกันแล้ว ภายใต้การ์ดความสัมพันธ์ใหม่ได้ถูกสร้างขึ้นที่มีหลายมิติ มีการขยายวงกว้างออกไป และมีผู้เกี่ยวข้องในระบบความสัมพันธ์มากขึ้น ดังเช่น ความ

สัมพันธ์ที่เกิดขึ้นใหม่ในเชิงการค้าที่เกิดขึ้นระหว่างเจ้าของงานกับร้านค้าการค้า ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของงานกับแขกที่เชิญมาในงาน ซึ่งเป็นทั้งคนในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้าน และขณะเดียวกันการปฏิสัมพันธ์ชุดเดิมระหว่างเจ้าของงานกับเครือญาติและคนมาร่วมงานที่เป็นคนในหมู่บ้าน ก็มีการเปลี่ยนแปลงไปโดยเป็นการลดความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันในด้านแรงงานและการนำสิ่งของมาช่วยกัน มาเป็นความสัมพันธ์ในเชิงการแลกเปลี่ยน ด้วยการสร้างแนวทางการปฏิบัติขึ้นมาใหม่ภายใต้ความหมายใหม่ที่ถูกสร้างขึ้นก็คือ การเอาเงินใส่ซองที่เป็นการบ่งบอกถึงการใช้เงินเป็นสื่อและเป็นศูนย์กลางของการปฏิบัติต่อกันมากขึ้น ทั้งการใช้เงินไปในการทำการค้าและการใช้เงินใส่ซอง

...จุดประสงค์หลักของการมีการ์ดเชิญในงานต่าง ๆ ก็คือ เพื่อให้ได้ปัจจัย... แม้กระทั่งในงานศพในสมัยก่อน เมื่อมีคนรู้ว่ามีคนตาย ญาติพี่น้องมีอะไรก็เอาไปช่วยกัน...แต่ในปัจจุบันไม่มีแล้ว ไม่มีอะไรติดมือ มีแต่ซองเป็นหลัก เป็นเงินกันอย่างเดียวเลย ไม่มีแล้ว ทั้งของหัวของอะไร...

ดังนั้น “การ์ด” โดยนัยยะความหมายของมันนั้น นอกจากจะบอกถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นในงานแล้ว ยังเป็นการสื่อถึงว่าต่อไปนี้เจ้าของงานไม่ต้องการความช่วยเหลือกันในด้านแรงงานหรือสิ่งของ แต่เจ้าของงานมีความจำเป็นต้องใช้เงินมาเป็นต้นทุนในการจัดงานที่การจัดงานบวชแต่ละครั้งต้องใช้เงินจำนวนมาก โดยชาวบ้านบอกว่าแต่ละงานต้องใช้เงินในการจัดงานไม่ต่ำกว่าแสนบาท และภายใต้การใช้การ์ดเองชาวบ้านก็ถูกเปลี่ยนวิธีคิดของการพึ่งพาอาศัยกันมาเป็นการสร้างวิธีคิดและแนวทางปฏิบัติในเชิงการลงทุนการแลกเปลี่ยนกันด้วยเงินทองมีความชัดเจนมากขึ้น “...เวลาแจกการ์ดโดยความหมายแล้วก็คือปัจจัยหรือเงิน...เราไปกินเลี้ยงเราก็ใส่ซองแบบว่าเขามาของเขาร้อยหนึ่ง เราก็ใส่ซองเขา 150 หรือ 200...คิดว่าเป็นการแลกกัน คือเขามาช่วยเรา เราก็ให้เขา เขาให้ทุนเรามาแล้ว ก็ให้กำไรเขาก็คือหนึ่ง ก็ไปช่วยเขา...เราใส่ร้อย ก็ดูยังงี้ ๆ อยู่...” เห็นได้ว่าภายใต้การ์ด วัฒนธรรมใหม่ได้ถูกสร้างขึ้นในการบริโภคเพื่อประกอบที่มีลักษณะพิธีกรรมของการลงทุนในเชิงการค้ามากขึ้น “...ส่วนใหญ่แล้วคนใส่ซองจะไม่ให้น้อยหน้ากันถ้าฉันจัดงานก่อน โยมใส่มาร้อยหนึ่ง แต่พอโยมจัดงานบ้าง ฉันก็ต้องใส่ 150 บาทหรือ 200 บาทจะไม่ให้น้อยกว่า...แต่ถ้าเดิมทีก็คือเท่าเดิม คือ 100 บาท สมัยนั้นมันจึงมีงานบวชในแบบใหม่ที่เรียกว่า บวชทองหนึ่ง เป็นการบวชเพื่อเรียกของคืน...”

ดังนั้น ภายใต้การมี “การ์ด” ใช้ในชุมชน ระบบความสัมพันธ์แบบใหม่ได้เริ่มเกิดขึ้นและมีหลายมิติ ดังเช่น ระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นใหม่ที่มี “เงิน” เป็นสื่อกลาง เป็นต้นสำหรับความจำเป็นของการมี “การ์ด” ที่มีการสื่อความหมายของการเอาเงินใส่ซองที่ทำให้การ์ดกลายเป็นสิ่งสำคัญและมีความจำเป็นต่อการจัดงานมากขึ้นก็คือ ตัวการ์ดเองที่ไปสร้างระบบความสัมพันธ์ชุดใหม่ขึ้นมา ล้วนแล้วแต่ระบบความสัมพันธ์ที่ต้องมีการใช้เงินเป็นสื่อใน

ระบบความสัมพันธ์นั้น ดังเช่น ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของงานกับร้านทำการ์ด ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของงานกับผู้ที่มาร่วมงาน เป็นต้น และยิ่งไปกว่านั้นระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในการจัดงานบวชโดยมีการ์ดที่ถูกสร้างให้มีความจำเป็นและมีความสำคัญมากขึ้นไปอีก โดยการได้นำมาใช้ในการสื่อความหมายในเชิงนามธรรมอีกด้วย กล่าวคือ การสร้างระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นใหม่ในการจัดงานบวช ภายใต้การใช้การ์ด ผู้ที่เกี่ยวข้องในงานพิธีกรรมนี้ไม่ได้จำกัดเฉพาะเครือญาติและคนในหมู่บ้านเท่านั้น แต่ผู้เกี่ยวข้องในงานบวชได้ขยายวงกว้างออกไปทั้งร้านที่ทำการ์ดและคนที่มาร่วมในงาน โดยปัจจุบันคนที่มาเป็นแขกในงานนั้นได้กลายเป็นผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมสูง และส่วนใหญ่จะเป็นคนนอกหมู่บ้าน ดังนั้น รูปแบบของการ์ดจึงกลายมาเป็นสิ่งจำเป็นที่บ่งบอกถึงควมมีเกียรติทั้งเจ้าของงานเอง และทั้งเป็นการให้เกียรติกับแขกที่ถูกเชิญมาในงาน ซึ่งยิ่งแขกที่ถูกเชิญเป็นผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมสูงมากเท่าไร ความหรูหรา สวยหรูของการ์ด ก็ยิ่งต้องมีราคาแพงสมฐานะของเจ้าของงานและแขกผู้มีเกียรติที่ถูกเชิญมาในงานมากเท่านั้น ดังนั้น ที่กล่าวมาเห็นได้ว่า “การ์ด” ได้กลายมาเป็นสิ่งสำคัญที่ถูกสร้างขึ้นภายใต้การเปลี่ยนแปลงแบบแผนการบริโภคที่เกิดขึ้น โดย “การ์ด” กลายเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างชุดของระบบความสัมพันธ์ขึ้นใหม่ ดังเช่น เป็นความสัมพันธ์ในเชิงการแลกเปลี่ยนกันในการการค้า โดยมี “เงิน” เป็นศูนย์กลางและ “เงิน” ได้กลายมาเป็นสิ่งสำคัญของระบบความสัมพันธ์ที่ถูกสร้างขึ้นใหม่นั้น ซึ่งในขณะที่ “เงิน” ถูกให้ความสำคัญมากขึ้น สิ่งของเครื่องใช้ หรือแม้แต่แรงงานของคนในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวบ้านสามารถผลิตขึ้นเองและหาได้ไม่ยากในชุมชนหมู่บ้าน ก็ถูกลดความสำคัญลงและในท้ายที่สุดก็ถูกกีดกันออกจากระบบความสัมพันธ์ที่ถูกสร้างขึ้นใหม่นั้น และภายใต้ชุดระบบความสัมพันธ์ใหม่ผู้ที่มาเกี่ยวข้องในงานก็ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแต่คนในหมู่บ้านเท่านั้น ผลที่เกิดขึ้นก็คือ การ์ดไม่ได้ถูกนำมาใช้เป็นการสื่อความหมายในเรื่องของเงินเท่านั้น แต่การ์ดยังถูกนำมาใช้เป็นตัวแทนของการบ่งบอกถึงสิ่งที่เป็นามธรรม กล่าวคือ รูปแบบการพิมพ์ของการ์ดยังเป็นการแสดงถึงความมีเกียรติ การให้เกียรติ และการแสดงความเคารพนับถือ ทั้งของเจ้าของงานและแขกที่ถูกเชิญมาในงานอีกด้วย

โต๊ะจีน เป็นสิ่งจำเป็นที่ถูกสร้างขึ้นและถูกนำมาใช้ในการเลี้ยงดูแขกที่มาในงานที่เป็นสิ่งสำคัญในการจัดงาน ไม่ว่าจะเป็นงานบวช งานแต่งงาน และงานเลี้ยงต่าง ๆ โดยจุดเริ่มต้นของการเข้ามาของโต๊ะจีนนั้น เริ่มเข้ามาในหมู่บ้านประมาณปี พ.ศ. 2522 – 2523 ในลักษณะของงานบอลและการที่คนในหมู่บ้านไปรับวัฒนธรรมมาจากคนในเมือง

...ถ้าผมจำไม่ผิดประมาณปี 2522-2523 ก็เริ่มแล้ว เริ่มที่เด็กทยอยออกไป...สังคมเริ่มเข้าแล้ว มีการจัดงานบอลก่อน งานกินเลี้ยงในเมือง ลูกบางคนของคนในหมู่บ้านออกไปมีส่วนร่วม เด็กมันไปเรียน ทำงานกลับมาบ้าน เป็นศิษย์เก่า...พวกไปงานบอล ชื้อบัตรคนละใบ สองใบ มันก็เริ่มละ มันก็เห็น เออ...มันเป็นโต๊ะจีน...

โต๊ะจีนที่เป็นสิ่งจำเป็นได้แพร่ขยายเข้ามาในหมู่บ้าน และมามีผลทำให้ระบบความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันของคนในหมู่บ้านสิ้นสุดลง ดังเช่น การปฏิสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของงานกับเครือญาติที่เริ่มต้นจากการเตรียมสิ่งของ ข้าวปลาอาหาร เพื่อจะไปช่วยกันเลี้ยงคนที่มาในงานเพื่อประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ดังเช่น งานบวช สิ่งของที่เตรียมนั้นก็เริ่มต้นจากข้าวสารที่นับว่าเป็นสิ่งจำเป็นมากที่สุด เพราะชาวบ้านหนองมะแปบแสนต่อมีธรรมเนียมปฏิบัติคือ “ไม่มีการเก็บข้าวสารค้างปี” แต่ละครัวเรือนจะมีการปลูกข้าวเพื่อการบริโภค โดยจะประมาณการผลิตในแต่ละครอบครัวให้พอดีและเพียงพอที่จะบริโภคแต่ละปี ดังนั้น เมื่อมีการจัดงานขึ้นในหมู่บ้าน แต่ละครัวเรือนก็จะมีการแบ่งปันข้าวสารจากบ้านตัวเองไปให้แก่บ้านงาน เพราะบ้านงานจะไม่มีข้าวมากพอที่จะเลี้ยงคนที่มาในงาน จากนั้นสิ่งต้องเตรียมตามมาก็คือ การเลี้ยงหมูเลี้ยงไก่ และปลูกผักต่าง ๆ สำหรับเพื่อนำไปช่วยบ้านงานในการจัดทำอาหารเลี้ยงคนที่มาในงาน ทั้งนี้เนื่องจากการผลิตในสมัยดั้งเดิมนั้นไม่ได้มีการผลิตเพื่อขาย การเตรียมสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จึงเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นและการเตรียมเพียงบ้านงานบ้านเดียวไม่สามารถที่จะผลิตให้เพียงพอกับความต้องการได้ การเตรียมสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ต้องมีการเตรียมการเฉพาะเพื่อที่จะนำมาใช้ในการจัดงาน และเมื่อถึงวันงานซึ่งมีการเลี้ยงกันประมาณ 3 วัน ดังที่ได้กล่าวแล้ว เจ้าของงานซึ่งมีหน้าที่ในการจัดเตรียมสิ่งของไว้พร้อมเพรียงแล้วพร้อมทั้งเครือญาติที่มีการเตรียมตัวที่จะช่วยงานก็มาร่วมกันทำอาหาร ซึ่งจะมีการกะประมาณให้เพียงพอกับคนที่มาในงาน ลักษณะอาหารก็จะเป็นข้าวหม้อแกงหม้อ หมดแล้วก็ทำเพิ่ม เพราะมีการเตรียมข้าวของไว้ทำเรียบร้อยแล้ว ระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นก็คือ ความสัมพันธ์แบบเดิม ดังเช่น การแบบพึ่งพาอาศัยกันในด้านแรงงาน ในขณะที่เดียวกันก็มีการจำแนกแจกแจงเชิงหน้าที่ตามความชำนาญเฉพาะด้าน ซึ่งเป็นการแบ่งงานที่เกิดขึ้นภายในคนที่อยู่ในหมู่บ้านเองตามที่ได้กล่าวไว้แล้วในเรื่องของการจัด ดังนั้น แบบแผนการบริโภคและระบบความสัมพันธ์ดั้งเดิมของชาวบ้าน “หนองมะแปบแสนต่อ” ก็คือ การมีแบบแผนการบริโภคที่ทั้งการผลิต การบริโภค การแลกเปลี่ยนและการกระจายต่างก็อยู่ในบริบทเดียวกัน ก็คือ ภายในหมู่บ้านและระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นก็คือ ระบบความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันในด้านแรงงานและสิ่งของ และเป็นระบบความสัมพันธ์ที่ไม่มี “เงิน” เข้ามาเกี่ยวข้องมากนัก แม้กระทั่งเงินที่จะมาช่วยกันทำบุญนั้นจะเป็นจำนวนเงินที่ไม่มาก คือประมาณ 5 – 10 บาท ดังที่ได้กล่าวไว้บ้างแล้วในสังคมยุคก่อนการพัฒนา

แต่เมื่อโต๊ะจีนได้แพร่หลายเข้ามาในหมู่บ้านแล้ว ระบบความสัมพันธ์แบบเดิมที่มีลักษณะเป็นเครือญาติ ช่วยเหลือกันก็ถูกทำลายลงไป ทั้งการช่วยเหลือพึ่งพากันทั้งทางด้านแรงงานและสิ่งของ การปฏิสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของงานกับเครือญาติและผู้ที่มาช่วยงานก็ไม่เกิดขึ้น เนื่องจากไม่มีความจำเป็นที่เจ้าของงานและเครือญาติต้องเตรียมของมาช่วยกันทำในการเลี้ยงคนที่มาในงาน ของที่นำมาใช้ในการทำอาหารแต่เดิมเป็นของที่สามารถผลิตได้เอง

หาได้เอง และช่วยกันหา การยืมของจากวัด สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ที่เป็นเรื่องของการช่วยกันของคนในหมู่บ้านก็หมดความจำเป็น เมื่อมีโตะจีนเข้ามาเป็นสำคัญต่อการจัดเลี้ยง ทั้งนี้เนื่องจากการจัดเลี้ยงได้เปลี่ยนไปเป็นระบบความสัมพันธ์แบบแลกเปลี่ยนกันระหว่างเจ้าของงานกับเจ้าของโตะจีน กล่าวคือ เป็นการว่าจ้างคนนอกหมู่บ้านมาจัดทำเป็นชุดของโตะจีนที่เริ่มต้นตั้งแต่ โตะ แก้วอี้ ผ้าปูโตะ จาน ชาม ช้อน อุปกรณ์ต่าง ๆ และชุดของอาหารที่ถูกกำหนดโดยราคาของโตะจีนที่จะมีความแตกต่าง กันไปตามแต่เจ้าของงานจะเลือก โดยถ้ายังมีราคาแพงเท่าไร อาหารหรืออุปกรณ์ก็จะใช้แต่ของดี รสชาติอาหารมีความอร่อย และของตกแต่งมีความสวยหรูสวยงามไปตามราคาของโตะจีนนั้น ดังนั้น เห็นได้ว่า “โตะจีน” เมื่อถูกนำมาใช้และกลายมาเป็นสิ่งจำเป็นในการจัดงานเลี้ยงแล้ว มีผลทำให้ระบบความสัมพันธ์แบบดั้งเดิมที่เป็นการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างเจ้าของงานกับเครือญาติ วัดและแขกที่มาช่วยในงาน ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ และในขณะเดียวกันก็เกิดความสัมพันธ์ชุดใหม่ขึ้น ดังเช่น ระบบความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของงานกับเจ้าของร้านที่ทำโตะ ระบบความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของงานกับแขกที่มาในงาน ระบบความสัมพันธ์ระหว่างแขกที่มาในงาน ซึ่งระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นทำให้สิ่งของที่ระบบการผลิตขึ้นในหมู่บ้านหมดความหมายและหมดความจำเป็นลงไปด้วย

ระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นใหม่ภายใต้การเลี้ยงดูแบบ “โตะจีน” เป็นระบบความสัมพันธ์ที่มี “เงิน” เป็นสื่อที่สำคัญ ไม่ว่าจะเป็นระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นใหม่ระหว่างเจ้าของงานกับเจ้าของโตะจีน ที่ “เงิน” กลายเป็นสิ่งที่ถูกนำมาใช้ในการแลกเปลี่ยนและเป็นเรื่องของการว่าจ้างในการนำโตะมาเลี้ยงในงาน และความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของงานกับผู้ที่มาร่วมในงาน มี “เงิน” ที่กลายเป็นสิ่งที่คนที่มาร่วมงานต้องนำมาให้กับเจ้าของงาน เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการจ่ายให้กับโตะจีน ดังนั้น “เงิน” จึงกลายเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นมากกว่าสิ่งของที่ชาวบ้านนำมาช่วยกัน ซึ่งจากระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนี้ เห็นได้ว่า “เงิน” ได้กลายมาเป็นสิ่งสำคัญต่อการเกิดการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการบริโภคที่เป็นการเปลี่ยนแปลงแบบพึ่งพาอาศัยกันมาเป็นระบบความสัมพันธ์แบบแลกเปลี่ยนกันในเชิงของการมีผลประโยชน์ตอบแทนระหว่างคนที่จัดงานก่อนกับคนที่จัดงานทีหลัง และการช่วยเหลือกันในเรื่องสิ่งของที่มาใช้ในการงานก็ถูกแปรเปลี่ยนมาเป็นการช่วยเหลือกัน โดยใช้ “เงิน” เป็นสื่อ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ค่าใช้จ่ายในการทำโตะจีนนั้น ชาวบ้านบอกว่าต้องใช้เงินเป็นหมื่น เป็นแสน โตะหนึ่งราคาประมาณ 700 - 1,000 บาท จะสามารถเลี้ยงคนได้ประมาณ 10 คน ซึ่งชาวบ้านบอกว่า เป็นค่าใช้จ่ายที่สูงแต่ก็ต้องทำเพราะเป็นสิ่งจำเป็นและสมัยนี้ ชาวบ้านบอกว่าไม่ทำโตะจีนก็ได้ไม่ได้ เพราะถือว่าเป็นประเพณีการปฏิบัติและเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นเพราะเป็นสิ่งที่มีการปฏิบัติกันทั้งหมู่บ้าน

...สมัยนี้ไม่มีโตะจีนก็ได้ มันเป็นเรื่องการปฏิบัติตามกันมา บ้านไหนเค้าทำแบบไหนแบบนี้ ไอ้คนที่เคยทำ เราไปงานของเค้าแล้ว เวลาเค้ามา เค้าไม่ได้กินของเรา เค้าก็มีการต่อว่านั่นแหละ แต่ละคนแต่งงานก็ต้องเลี้ยงโตะ มันตามประเพณี ตามสมัยเค้า...

เห็นได้ว่า “โตะจีน” ได้สร้างแบบแผนในการปฏิบัติตนของชาวบ้านที่มีต่อโตะจีนขึ้นมาใหม่ คือ โตะจีนได้มีการจัดกระทำและมีการเปลี่ยนแปลงเรื่องเงื่อนไขของเวลาที่จะมากินเลี้ยงกันในงาน กล่าวคือ ในขณะที่แบบแผนการบริโภคแบบเดิมที่เป็นลักษณะของ “การเลี้ยงดูปู่เสื้อ” นั้น ไม่มีการกำหนดเวลามางานแน่นอน โดยชาวบ้านจะมาถึงบ้านงานในเวลาใดก็ได้ ในช่วงบ่ายถึงเย็น และเมื่อมาถึงบ้านงานแล้ว เจ้าของงานหรือผู้ที่มีหน้าที่ก็จะยกสำรับกับข้าวมาเลี้ยงดูผู้ที่มาในงาน แต่เมื่อรูปแบบของการเลี้ยงดูเปลี่ยนเป็นโตะจีนแล้ว เงื่อนไขของเวลาเป็นสิ่งที่เข้ามาเกี่ยวข้อง เพราะโตะจีนจะมีการเสิร์ฟอาหารพร้อมกัน และจะเสิร์ฟอาหารทีละอย่าง ทีละจาน ในเวลาเดียวกัน โดยส่วนมากจะเริ่มต้นประมาณ 18.00 – 19.00 น. และสิ้นสุดการเสิร์ฟประมาณ 20.00 – 21.00 น. ดังนั้นคนที่มาหลังจากนั้น อาหารที่ถูกเสิร์ฟแล้วก็จะไม่มีเหลือให้คนที่มาทีหลัง ซึ่งในช่วงที่โตะจีนเข้ามาใหม่ ๆ ชาวบ้านบอกว่ารับไม่ได้ เพราะแต่เดิมนั้น มาเมื่อไหร่ก็ได้กินเมื่อนั้น แต่ถ้าเป็นโตะจีนแล้ว ถ้ามาหลัง 20.00 น. แล้วจะไม่มีอาหารให้กิน

...งานเลี้ยงในสมัยนี้ก็แตกต่างจากสมัยก่อน ตอนนี้อาหารไทยกินไม่ได้แล้ว เดี่ยวนี้อาหารไทยไม่ได้อีก ต้องลงว่าโตะจีน ไ้คนช่วยงาน ก็จะได้รู้ว่าต้องจ่ายเท่าไร สมัยก่อนนี้ ก็คือ ช่วยงาน ก็คือช่วยงาน สมัยก่อน 10 บาท 20 บาท เพราะเป็นอาหารไทย กินเสร็จไอ้คนโน้นมาก็ต้องได้ เดี่ยวนี้ต้องไปตรงเวลา โตะจีนมันต้องมีเวลาเข้ามาเกี่ยวข้อง ถ้าใครไปต่ำกว่า 2 ทุ่มเหนี่ย หมดคาม จะไปกินอะไร...

นอกจากนี้แล้วจากความสัมพันธ์ในเรื่องของเวลาทำให้ระบบความสัมพันธ์แบบเดิมที่ชาวบ้านหรือเครือญาติที่มีความสนิทชิดเชื้อกับเจ้าของงาน ใช้เวลาในช่วงของการจัดงานร่วมสังสรรค์ แลกเปลี่ยน พูดคุยกัน ลดลง มาเหลือเพียงแต่การมีปฏิบัติการะกิจหน้าที่หลักก็คือ การรับประทานอาหารร่วมกันเท่านั้น และจากการที่ถูกจำกัดด้วยเงื่อนไขของเวลาทำให้ผู้ที่มาในงานแทบจะไม่ได้พูดคุยกันเลย ทั้งนี้เนื่องจากการนั่งโตะแยกกันและแม้แต่เจ้าของงานเองต้องมีการกั้นในการต้อนรับแขกผู้มีเกียรติที่มาในงานอีกด้วย

...และถ้าเป็นการกินโตะจีน ความรู้สึกของเราก็คือ เรากิน ๆ ให้มด หมดแล้ว เราก็มารู้จะนั่งทำไม ญาติพี่น้องมาก็ต้องกลับ เพราะไม่มีอะไรกินแล้ว แต่ถ้าโตะชาวบ้าน ถ้าหมดแล้ว ก็ยกมือเรียก กวักมือเรียก แล้วขอไอ้โน้นเสิร์ฟกัน กินกันไป ใครอยากกลับก็กลับ ใครไม่อยากจะกลับ ก็นั่งแช่กันอย่างนั้นละ ขอบอย่างนั้น...ไม่ชอบแบบสมัยใหม่ คือ เหมือนกับไม่ใช่พี่น้องกันไปหากันแบบ ๆ ก็ต้องกลับแล้ว...สมัยก่อนสนุกกว่า กินกัน เมากัน ร้องรำทำเพลง แต่เดี๋ยวนี้เจอหน้าแบบเดียวกลับแล้ว กินกันแบบนั่งไปแล้ว บ้านใครบ้านมัน...

จากที่กล่าวมา “โตะจีน” เป็นสิ่งที่ชาวบ้าน “หนองมะแปบแสนดอ” เห็นว่าเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นในการจัดงานเลี้ยง ไม่ว่าจะเป็นงานบวช งานแต่งงาน หรืองานบุญต่าง ๆ โดยโตะจีนได้เข้ามาแทนที่พร้อมทั้งทำลายระบบความสัมพันธ์ดั้งเดิมของคนในหมู่บ้าน ที่เป็นระบบของการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างเจ้าของงานกับเครือญาติและคนในหมู่บ้าน มาเป็นระบบความสัมพันธ์แบบใหม่ที่เป็นแบบการแลกเปลี่ยนกันในเชิงการค้าระหว่างเจ้าของงานกับร้านทำโตะจีน และไม่เพียงแต่แค่นั้น การสร้างแนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับ “โตะจีน” ร่วมกับ “เงิน” ได้เข้ามาเป็นสิ่งสำคัญโดยเป็นสื่อกลางของระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นใหม่ ไม่ว่าจะเป็นระบบความสัมพันธ์แบบแลกเปลี่ยนในเชิงการค้า และระบบความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของงานกับแขกที่มาในงานในการช่วยเหลือกันในด้านค่าใช้จ่ายที่เจ้าของงานที่ต้องจ่ายไปให้กับโตะจีน การช่วยเหลือกันในเรื่องอาหารการกิน ข้าวของที่มีผลผลิตเองในหมู่บ้านก็หมดความจำเป็นลง การผลิต การบริโภค การแลกเปลี่ยนและการกระจายที่เกิดขึ้นจากการมี “โตะจีน” ไม่ได้อยู่ในบริบทเดียวกันคือชุมชนหมู่บ้าน แต่เป็นเรื่องของการเกี่ยวพันกับคนนอกหมู่บ้าน และยิ่งไปกว่านั้นอีกก็คือ “โตะจีน” ยังได้สร้างวัฒนธรรมที่เป็นเรื่องการสร้างแนวทางการปฏิบัติและการสร้างความหมายให้เกิดขึ้นทั้งในด้านเวลาที่ต้องมาพร้อมกันในเวลาเดียวกันตามที่กำหนดไว้ โดยทุกคนที่มาในงานจะรู้กันว่าจะประมาณหกโมงเย็นและมาไม่ควรเกินสองทุ่ม ซึ่งสิ่งที่เกิดขึ้นอันเป็นผลสืบเนื่องมาจาก “โตะจีน” ทำให้ชาวบ้านหนองมะแปบแสนดอมีการสื่อความหมายกัน มีแนวทางการปฏิบัติไปในทำนองเดียวกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้ถูกผลิตซ้ำ และมีความถี่มากขึ้นจนกลายเป็นแนวทางการปฏิบัติที่คนใน “บ้านหนองมะแปบแสนดอ” ถูกกำหนดให้มีการเปลี่ยนแปลงวิถีและแบบแผนการบริโภคในทำนองเดียวกันการมีวัฒนธรรมการกินเลี้ยงแบบ “โตะจีน”

เหล่า การจัดงานเลี้ยงไม่ว่าในอดีตหรือปัจจุบัน “เหล่า” เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ แต่ในสมัยก่อนเหล่าที่ชาวบ้านกินเป็นเหล่าที่สามารถผลิตขึ้นเองเรียกว่า “เหล่าขาว” การผลิตขึ้นเองนี้ เป็นการบ่งบอกถึงแบบแผนของการบริโภคที่การผลิตและการบริโภคอยู่ในบริบทเดียวกัน แต่เมื่อแบบแผนการบริโภคเปลี่ยนไป “เหล่า” ที่นำมาใช้เป็น “เหล่า” ที่ต้องซื้อหามา เรียกว่า “เหล่าแดง” ซึ่งเป็นเหล่าที่ผลิตมาจากโรงงานอุตสาหกรรมที่ชาวบ้านบอกว่า ในการจัดงานแต่ละครั้ง ต้องเสียค่าเหล่าไปเป็นจำนวนมากนับหมื่นบาท

...การจัดเลี้ยงไม่เหมือนเมื่อก่อน แต่ก่อนเหล่าทำกินเอง...เหล่าก็คือเหล่าสาโท ก็เลี้ยง ๆ กันไปตามกัน ดมกันเป็นเหล่ากลั่น เหล้าอะไรก็ลักทำกัน แต่ก่อนไม่รบกวนกันเหมือนเดี๋ยวนี้... ไม่ต้องไปซื้อ ค่าเหล่าเดี๋ยวนี้ทำอะไร ค่าเหล่าเป็นพันเป็นหมื่น...บางเจ้า 3 หมื่น 4 หมื่น อย่างน้อยแต่ละโตะเหี้ย ก็ไม่ใช่่น้อยแล้ว...

การที่ต้องใช้จ่ายในเรื่องเกี่ยวกับเหล่านี้เป็นจำนวนเงินที่มากนี้ เนื่องจาก “เหล่านี้” ได้กลายเป็นเรื่องบ่งบอกถึงความมีน้ำใจ ใจกว้าง และความไม่ตระหนี่ซีเหี้ยมของคนจัดงาน

...อย่างใช้โต๊ะจีนเหี้ย มันต้องเป็นเหล้าแดง ผมถามว่า พอดั่งโต๊ะเหี้ย จะเอาเหล้าขาวมาตั้งได้ไหม มันต้องเป็นเหล้าแดง อย่างแม่โขง หงษ์ทอง หรือสมัยนี้ก็ต้องเป็นเหล้านอก...มันถึงจะสมฐานะของคนจัด...

ดังนั้น เห็นได้ว่า เหล้าที่กลายเป็นสิ่งจำเป็นและกลายเป็นสิ่งบ่งบอกถึงความมีหน้ามีตาของเจ้าของงานที่ถูกสร้างให้เกิดขึ้นในการประกอบพิธีกรรมได้กลายมาเป็นสิ่งที่สร้างความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นดังที่ได้กล่าวไปแล้ว

เครื่องปั้นไฟ เครื่องเสียงและดนตรี สิ่งจำเป็นอีกประการหนึ่งที่ถูกสร้างขึ้นในการประกอบพิธีกรรมก็คือ “เครื่องปั้นไฟ” ที่ถูกนำมาใช้ในการให้แสงสว่างในตอนกลางคืนแทนตะเกียง “รัตนมาลา” โดยชาวบ้านบอกว่า เครื่องปั้นไฟนั้นนอกจากจะต้องใช้ไฟในการให้แสงสว่างกับสถานที่จัดงานแล้ว เครื่องปั้นไฟยังมีความจำเป็นต้องใช้กับเครื่องเสียงและเป็นการเชื่อมโยงกับการต้องมีดนตรีในงาน โดยเครื่องปั้นไฟนั้น คนที่นำมาให้บริการในครั้งแรกนั้นก็ คือ คนที่อยู่ในหมู่บ้านเอง โดยชาวบ้านบอกว่า

...สมัยนี้การจัดงานไม่ว่าจะเป็นงานอะไร มันต้องเครื่องปั้นไฟ คืนหนึ่งก็ 4,000 บาท เครื่องปั้นไฟถ้าไม่มี มันไม่ใช่งาน มันก็คือมันเจิบ มันไม่สว่าง ในงานแต่ละบ้าน มันต้องมีหลอดไฟ ดวงไฟ อะไรเต็มไปหมด และเครื่องปั้นไฟ มันต้องมีเครื่องเสียง เครื่องอะไร ถ้าเปิดไฟเลย ๆ มันก็ไม่ดัง มันไม่เข้าท่า มันไม่ใช่งาน และเครื่องปั้นไฟเหี้ยไปติดต่อกันแล้วเหี้ย มันก็เหมือนเบ็ดเสร็จ เพราะเขาจะมีบริการหลายอย่างให้เรา อย่างดนตรี โต๊ะจีนเหี้ยก็ เขาติดต่อกันได้...ถ้าไม่มีเครื่องปั้นไฟ มันก็ไม่ได้ เพราะไฟบ้านมันไม่พอ มันต้องใช้กับหลอดไฟ แล้วยังเครื่องขยายเสียงอีก และถ้าไม่มี มันก็ไม่ได้ เดี่ยวไฟไม่พอ ไฟดับแล้ว มันจะยุ่ง...

ดังนั้น เห็นได้ว่าภายใต้การใช้ “เครื่องปั้นไฟ” ความจำเป็นของการยืมตะเกียง “รัตนมาลา” จากชาวบ้านเองหรือจากวัดก็กลายเป็นสิ่งที่หมดความจำเป็น และเครื่องปั้นไฟก็ได้กลายมาเป็นความจำเป็นที่เป็นการบริโภคนิยมในการประกอบพิธีกรรม และยิ่งไปกว่านั้นก็คือ ยิ่งถ้าเจ้าของงานและแขกที่มาในงานเป็นผู้มีเกียรติ มีสถานภาพทางสังคมสูงมากเท่าไร จะเห็นได้ว่าจำนวนหลอดไฟที่ติดตามถนนจะมีความยาวและมีสีสันต่าง ๆ มากขึ้น ดังนั้นเครื่องปั้นไฟและหลอดไฟที่นอกจากจะใช้ในการให้แสงสว่างแล้ว ยังเป็นสิ่งบ่งบอกถึงสถานภาพและความมีหน้ามีตาของเจ้าของงานและเป็นการให้เกียรติแก่คนที่มาในงานอีกด้วย โดยเห็นได้ว่า

ภายใต้การใช้ “เครื่องปั่นไฟ” ระบบความสัมพันธ์ชุดใหม่ได้ถูกสร้างขึ้น และเป็นระบบความสัมพันธ์ที่มีหลายมิติ และมีการสร้างเครือข่ายของระบบความสัมพันธ์นั้น ไม่ว่าจะเป็นระบบความสัมพันธ์ในเชิงการค้าและระบบความสัมพันธ์อื่น ๆ ที่เกิดขึ้นภายใต้เครื่องปั่นไฟ โดยระบบความสัมพันธ์นี้ได้ถูกผลิตขึ้นในชุมชนแล้ว มีการส่งผ่านความหมายที่เครื่องปั่นไฟถูกนำมาใช้ในการแสดงสิ่งที่เป็นนามธรรม คือ ความมีหน้ามีตา ความเอาใจใส่ของเจ้าของงานกับแขกที่มาแล้ว ความหมายต่าง ๆ ได้ส่งผ่านจากงานหนึ่งไปยังอีกงานหนึ่ง และมีการส่งผ่านเป็นรุ่น ๆ จนในที่สุดก็เกิดเป็นแนวทางการปฏิบัติที่คนในหมู่บ้านยอมรับถึงความจำเป็นที่ต้องมีเครื่องปั่นไฟในงานที่กลายมาเป็นวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นภายใต้เครื่องปั่นไฟนั้น

จากการพูดคุยและบอกเล่าจากชาวบ้านทำให้ผู้วิจัยเห็นว่า สิ่งจำเป็นในการจัดงานอีกประการหนึ่งก็คือ เครื่องเสียงและดนตรี โดยชาวบ้านบอกว่า เครื่องเสียงและดนตรีเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ โดยการเข้ามาของเครื่องเสียงนั้นเริ่มมาจากการหยอดตู้เพลงและมีการเลียนแบบกัน ด้วยการไปรับเอาวัฒนธรรมของคนในเมือง เช่นเดียวกับการไปรับวัฒนธรรมเกี่ยวกับการ์ดและโต๊ะจีน โดยเฉพาะในงานบวช ในสมัยปัจจุบันชาวบ้านบอกว่า “...คนรุ่นลูก ถ้าไม่มีดนตรี มันไม่บวช...” เนื่องจากเห็นว่าหากไม่มีดนตรีในการจัดงานถือว่า “บ้านนั้น เชย”

...สมัยนี้กับสมัยก่อน การจัดงานมันต่างกันเยอะ... เพราะงานเลี้ยงในสมัยนี้ เริ่มมีวงดนตรี บ้านไหนไม่มีดนตรีเชยอีก เพราะเด็กวัยรุ่นมันเริ่มออกสู่สังคมภายนอก มันบวช มันก็ต้องมีข้อต่อรองกับพ่อแม่ ต้องมีสตริง บางคนพ่อแม่ไม่มีสตริง ก็ต้องหามา มันบอกมันน้อยหน้าเขา... มันกลายเป็นวัฒนธรรมไปแล้ว มันเลียนแบบกัน มันกลายเป็นวัฒนธรรมใหม่...

เห็นได้ว่าดนตรีโดยคุณประโยชน์ใช้สอยก็คือ การสร้างความสนุกสนานรื่นเริงให้เกิดขึ้นในงาน แต่ในขณะเดียวกัน ก็เป็นการบ่งบอกถึงความมีหน้ามีตาแก่เจ้าของผู้จัดงาน และไม่เพียงแต่แค่นั้น การจัดงานโดยมีดนตรีในงาน ยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ชุดใหม่ขึ้นมา ในลักษณะที่มีหลายมิติและขยายวงกว้างออกไปในลักษณะเดียวกับระบบความสัมพันธ์ใหม่ที่เกิดจากสิ่งจำเป็นอื่น ๆ ที่ถูกสร้างขึ้นมา

สถานที่จัดงาน เป็นสิ่งจำเป็นที่ถูกสร้างขึ้นและเป็นผลสืบเนื่องมาจากความจำเป็นที่ในการจัดงานต้องมี “โต๊ะจีน” และ “ดนตรี” ที่ต้องใช้พื้นที่ในบริเวณกว้างมากพอที่จะวางโต๊ะจีนและมีพื้นที่ในการใช้เป็นเวทีที่เป็นการตั้งวงดนตรี การเกิดขึ้นของ “สถานที่จัดงาน” นี้ มีผลทำให้ความสำคัญของ “บ้าน” ที่แต่เดิมเป็นการ “เลี้ยงดูปู่เสือบนบ้าน” หมดความสำคัญลง ทั้งนี้การเลี้ยงในปัจจุบันได้เปลี่ยนมาเป็น “การนั่งโต๊ะกินข้าวฟังดนตรี”

...จัดเลี้ยง แต่ก่อนจะไม่มีโต๊ะ คือ ถ้ามาทานเลี้ยงกันบนบ้าน ใครมาก่อนก็กลับก่อน หรือถ้าไม่กลับก็หิ้วแช่ คนใหม่มาก็หิ้วกันใหม่ ไม่เหมือนคนเดียวนี้ คือต้องใช้โต๊ะ คือไม่มีการขึ้นมานบนบ้านเลย...

เห็นได้ว่าการเปลี่ยนสถานที่จัดงานจากบนบ้านมาเป็นลานบ้าน หรือในบางงาน อาจเป็นลานโรงเรียน หรือลานวัดก็แล้วแต่ มีผลทำให้ระบบความสัมพันธ์แบบดั้งเดิมของชาวบ้านที่เป็นความรู้สึกเหมือนเครือญาติกัน ความสัมพันธ์ที่เกิดจากการพูดคุยกันระหว่างเจ้าของงานกับชาวบ้านหรือแขกที่มาในงานเลี้ยง และความสัมพันธ์อื่น ๆ ที่ดำรงอยู่ในหมู่บ้านนั้น ขาดหายไปและในขณะเดียวกัน “สถานที่จัดงาน” ก็ยังผลให้เกิดระบบความสัมพันธ์ชุดใหม่ขึ้นมาระหว่างเจ้าของงานกับแขกที่มาในงาน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในลักษณะของการให้เกียรติแก่แขกที่มาในงาน การเตรียมที่จอดรถไว้ให้ การจัดสถานที่ไว้ให้หนึ่ง คือ หน้าเวที ซึ่งเป็นสถานที่ที่เฉพาะคนที่มิเกียจติ มีสถานภาพทางสังคมสูงที่ถูกเชิญมาในงาน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นใหม่ที่มีระดับของความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันภายใต้ความจำเป็นของสถานที่จัดงานที่เกิดขึ้นนั้น ที่ไม่ใช่มีลักษณะเดียวกันกับระบบความสัมพันธ์ชุดเดิม

จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่า แบบแผนการบริโภคเพื่อการประกอบพิธีกรรมในสังคมยุคสมัยการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย ที่เห็นได้อย่างชัดเจนว่า สินค้าที่แพร่กระจายเข้าไปในหมู่บ้าน ได้ไปสร้างความจำเป็นใหม่ให้เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็น การ์ด โต๊ะจีน เครื่องปั้นไฟ เครื่องเสียง ดนตรี เหล้า และสถานที่จัดงาน โดยสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ เมื่อเกิดขึ้นแล้ว ทำให้หยุดหรือเปลี่ยนแปลงระบบความสัมพันธ์แบบเดิมที่เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์กัน การกระทำต่อกันทางสังคม ในลักษณะของการพึ่งพาอาศัยเอื้ออาทรกัน และความสัมพันธ์ระหว่างการผลิต การบริโภค การแลกเปลี่ยน และการกระจายอยู่ในบริบทแวดล้อมเดียวกัน คือ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านและเป็นระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นอย่างเท่าเทียมกันของคนในหมู่บ้านที่มีลักษณะของความเป็นอยู่อย่างเป็นเครือญาติกัน พร้อมกันนี้สิ่งต่าง ๆ ที่ถูกสร้างให้มีความจำเป็นนี้ ได้ไปสร้างความสัมพันธ์ขึ้นใหม่ระหว่างเจ้าของงานกับบุคคลต่าง ๆ ที่โดยมากมักเป็นคนนอกหมู่บ้าน ดังเช่น ร้านทำการ์ด โต๊ะจีน แขกที่มาในงาน ซึ่งความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเป็นความสัมพันธ์ชุดใหม่ที่มีหลายมิติ และขยายวงกว้างออกไปยังคนนอกหมู่บ้าน และมีระดับความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกัน รวมถึงสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่มีผลทำให้การผลิต การบริโภค การแลกเปลี่ยน และการกระจาย ไม่ได้เกิดขึ้นในบริบทแวดล้อมเดียวกัน เห็นได้ว่า สินค้าที่กล่าวถึงในที่นี้เป็นสิ่งที่เป็แกนกลางในการสร้างระบบความสัมพันธ์ที่ถูกผนวกเข้าไปในแบบแผนของความสัมพันธ์ที่มีการบริโภคสินค้าเป็นแกนกลาง และสังคมเองก็ร่วมกันสร้างแนวทางการปฏิบัติในการสื่อความหมายของการปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกันและเข้าใจในความหมายนั้นตรงกัน สามารถ

ปฏิบัติและคาดหวังสิ่งต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นตามมาได้ และในขณะเดียวกัน สิ่งเหล่านี้ที่เกิดขึ้นทำให้เกิดความแตกต่างกันที่เป็นเรื่องของ การแบ่งช่วงชั้นทางสังคมที่เกิดจากระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นใหม่ ดังเช่น ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างเจ้าของงานกับแขกที่มาในงาน เป็นต้น

การสร้างชุดของความหมายของสินค้าและการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภค

จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่า การบริโภคเพื่อการประกอบพิธีกรรมของชาวบ้าน “หนองมะแพบ แสนตอ” สินค้าต่าง ๆ ดังเช่น โต๊ะจีน การ์ด ฯลฯ ต่างก็เป็นสิ่งที่จำเป็นที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรม โดยที่สินค้าเหล่านั้นสังคมต่างมีการให้ความหมายที่แตกต่างกันไป ทั้งความหมายในเชิงคุณประโยชน์ใช้สอยและความหมายในเชิงการกำหนดคุณค่าทางสังคม ทำให้สินค้าต่าง ๆ เหล่านี้กลายเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในการจัดงานหรือในการประกอบพิธีกรรมเฉพาะแต่ละอย่างนั้น โดยเฉพาะสินค้านั้นได้กลายมาเป็นตัวแทนของการบ่งบอกถึงสิ่งที่เป็นามธรรม อันได้แก่ การให้เกียรติ ความมีหน้ามีตา ความหรูหรา ความเป็นคนมีฐานะดี มีสถานภาพทางสังคม ดังเช่น การ์ดที่นอกจากจะมีความหมายในเชิงคุณประโยชน์ใช้สอยที่เป็นการแสดงถึงการบอกกล่าวในเรื่องของงานว่า เป็นงานอะไร ใครเป็นผู้จัด จัดที่ไหน รูปแบบเป็นอย่างไรแล้ว ตัวการ์ดเองยังเป็นตัวแทนของการบ่งบอกหรือสร้างแนวปฏิบัติที่เกี่ยวกับการตอบแทนกันด้วยการใส่ซอง การให้เกียรติกันระหว่างเจ้าของงานกับแขก และในขณะเดียวกัน การ์ดเองก็เป็นสิ่งที่เป็สื่อการสร้างระบบความสัมพันธ์และแนวทางปฏิบัติชุดใหม่ให้เกิดขึ้น รวมถึงสังคมเองการส่งผ่านความหมายในเชิงของการสร้างแนวทางการปฏิบัติต่อกันที่มีต่อการแจกการ์ดนั้นว่า ผู้มาร่วมงานควรเตรียมตัวมาอย่างไร ใส่ซองเท่าไร นั่งตรงไหน มาเวลาเท่าไร ซึ่งการส่งผ่านความหมายของการ์ดที่เกิดขึ้นใหม่นั้น เป็นสิ่งที่สังคมสามารถคาดการณ์ถึงแนวทางการปฏิบัติที่มีต่อกันในสังคมได้ ซึ่งแนวทางการปฏิบัติต่อกันนี้ได้กลายมาเป็นบรรทัดฐานของการปฏิบัติต่อกันของสังคมภายใต้การบริโภคคือการใช้ “การ์ด” นั้น และในขณะเดียวกัน ตัว “การ์ด” เองยังถูกสร้างความหมายในเชิงของการสร้างความแตกต่างในเรื่องของการจำแนกแจกแจงทางชนชั้นของสังคมด้วย ดังเช่น รูปแบบของ “การ์ด” ถ้าเจ้าของงานมีสถานภาพทางสังคมสูง ก็จะมีการจัดพิมพ์ “การ์ด” ที่มีความแตกต่างไปจากชาวบ้านที่มีการพิมพ์การ์ดแบบธรรมดา หรือถ้าแขกที่ถูกเชิญมาในงานมีสถานภาพทางสังคมสูง รูปแบบของการ์ดก็จะมีลักษณะอีกแบบหนึ่ง และเมื่อระบบความหมายของการปฏิบัติต่อกันของคนในสังคมนั้นถูกส่งผ่านระหว่างกันของคนในสังคมที่มีความถี่มากขึ้น และขยายวงกว้างมากขึ้น ระบบความสัมพันธ์นั้นก็ก่อรูปขึ้นมาเป็นโครงสร้างของระบบความสัมพันธ์ และเมื่อโครงสร้างนั้นมีการผลิตซ้ำและสังคมมีการสร้างค่านิยม ความเชื่อ มาตรฐานการกระทำและการสร้างเทคโนโลยีทางสังคมร่วมกัน สิ่งเหล่านี้ก็ก่อ

รูปขึ้นเป็นวัฒนธรรมการบริโภคที่มีความหมายถึง ระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากการบริโภคสินค้าเป็นแกนกลางในที่นี้ก็คือ “การ์ด” นั่นเอง

นอกจากนี้ การมี “การ์ด” เพียงอย่างเดียวนั้น ไม่สามารถทำให้การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ในลักษณะของสังคมสมัยใหม่ ดังเช่น งานบวชเกิดขึ้นได้ การสร้างความหมายของสังคมที่มีต่อ “โต๊ะจีน” กระบวนการที่เกิดขึ้นนั้นเป็นไปในทำนองเดียวกับการ์ด กล่าวคือ “โต๊ะจีน” ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นและสังคมมีการให้ความหมายต่อโต๊ะจีนมากไปกว่าคุณประโยชน์ใช้สอยของโต๊ะจีน ก็คือ โต๊ะจีนในที่นี้ไม่ได้มีความหมายเพียงแค่โต๊ะกลม ๆ มีจาน ชาม ช้อน อาหารที่ถูกจัดเป็นชุดมาวางไว้เพื่อคนมาในงานได้บริโภคเท่านั้น แต่โต๊ะจีนยังบ่งบอกถึงแนวทางการปฏิบัติที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ของคนในชุมชนหมู่บ้านที่มีต่อโต๊ะจีน ดังเช่นแขกที่มาในงานต้องช่วยงานเท่าไร มาเวลาไหน แต่งตัวอย่างไร นั่งตรงไหน มีวิธีการกินอย่างไร ฯลฯ การปฏิบัติต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่คนในบ้านหนองมะแปบแสนต่อได้มีการสื่อความหมายและสร้างแนวทางการปฏิบัติของคนทั้งหมู่บ้านว่า เมื่อมาถึงงานแล้วต้องมีการปฏิบัติตนอย่างไรต่อการมีวัฒนธรรมการจัดเลี้ยงแบบ “โต๊ะจีน” และนอกจากอาหารและการบริการของ “โต๊ะจีน” จะมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของงานกับแขกที่มาในงาน แล้วโต๊ะจีนยังเป็นสิ่งที่มาบ่งบอกสถานภาพทางสังคมของผู้จัดงานในลักษณะของความมีหน้ามีตา ความเป็นคนใจกว้าง ดังนั้น เห็นได้ว่าความหมายของโต๊ะจีนที่ถูกสร้างขึ้นนั้นถูกนำมาใช้เป็นตัวแทนที่บ่งบอกถึงคุณค่าทางสังคมที่คนในบ้านหนองมะแปบแสนต่อร่วมกันสร้าง กล่าวคือผลิตความหมายนั้นออกมา และในขณะเดียวกันก็มีการผลิตซ้ำในการส่งผ่านหรือสื่อความหมายไปทั้งหมู่บ้านและส่งผ่านไปยังคนรุ่นต่อมา จนกลายเป็นสิ่งที่เรียกว่า เป็นการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการจัดเลี้ยงแบบใหม่ขึ้นมาแทนการจัดเลี้ยงแบบเดิมที่เคยดำรงอยู่ในหมู่บ้าน

และจากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การจัดงานพิธีกรรมของชาวบ้าน “หนองมะแปบแสนต่อ” ดังเช่น งานบวช นั้น การบริโภคสินค้าแต่ละอย่างถูกให้ความหมายในเชิงคุณประโยชน์ใช้สอยที่แตกต่างกัน และมีการให้ความหมายในเชิงคุณค่าที่แตกต่างกัน ได้ถูกจัดกระทำให้อยู่ด้วยกัน เกี่ยวพันเชื่อมโยงกัน เหนียวแน่น จนทำให้การจัดงานพิธีกรรมจำเป็นต้องมีสิ่งเหล่านี้ทั้งหมด กลายเป็นสิ่งที่ขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดไม่ได้ ในการจัดงานบวชตามแบบอย่างของการจัดงานในสังคมสมัยใหม่ที่การจัดงานจำเป็นต้องมีที่จอดรถ สถานที่จัดงาน เครื่องขยายเสียง ฯลฯ ดังนั้น กระบวนการสร้างชุดความหมายที่เกิดขึ้นโดยการเชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เข้ามาไว้ด้วยกันนั้น เกิดขึ้นจากการสร้างสิ่งเหล่านี้ได้กลายมาเป็นสิ่งจำเป็น และสร้างการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นภายใต้การบริโภคสินค้านั้น และชาวบ้านหนองมะแปบแสนต่อในฐานะที่เป็นสมาชิกคนหนึ่งของคนแล้ว การบริโภคสินค้านี้ดังกล่าวกลายเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้เนื่องจากการหลีกเลี่ยงที่ไม่ใช่สินค้านี้ดังกล่าวนั้น จะทำให้เกิดการต่อรองระหว่าง

ตนเองกับโครงสร้างทางสังคมระบบใหญ่ ซึ่งเป็นสิ่งที่คนในสังคมไม่พึงปรารถนา ดังนั้น จึงทำให้เมื่อชาวบ้านหนองมะแพบแสนต่อเมื่อต้องมีการจัดงานแล้วจำเป็นต้องบริโภคสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ทั้งชุดของมัน และจะขาดชุดของสิ่งหนึ่งสิ่งใดไม่ได้ เพราะถ้าขาดนั้นหมายถึงงานนั้นจะไม่ดีและขาดความสมบูรณ์ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งจะเป็นการกระทบกระเทือนถึงสถานภาพของผู้จัดงานเอง และยังไปกว่านั้นก็คือชาวบ้านบ้านหนองมะแพบแสนต่อเองก็ไม่สามารถปฏิเสธรหัสจากการบริโภคที่เกิดขึ้นในแต่ละชุดได้ เนื่องจากตัวของเราก็มีฐานะเป็นผู้ส่งผ่านความหมายและมีการผลิตความหมายในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม ถ้าคนในสังคมปฏิเสธรหัสของความหมายที่ถูกสร้างขึ้นนั้นหมายถึงว่า การเกิดการต่อรองระหว่างตัวเรากับระบบโครงสร้างทางสังคมใหญ่เกิดขึ้นเช่นเดียวกัน ดังเช่น ถ้าเราจัดงานแต่งงานโดยไม่มีโต๊ะจีน เราก็กำลังต่อรองระหว่างการจัดงานเลี้ยงแบบเดิมกับการจัดงานเลี้ยงแบบใหม่ ที่อาจทำให้เกิดความสับสนในการปฏิบัติต่อการจัดงานและการไปงาน และในขณะเดียวกันในการจัดงาน ถ้าขาดการจัดเลี้ยงแบบโต๊ะจีนจะมีผลทำให้การจัดชุดของระบบความหมายที่เกิดขึ้นภายใต้ลักษณะเฉพาะของการจัดงานบวชนั้นเสียการจัดระเบียบไป ดังนั้น จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่า ตัวสินค้าที่นอกจากจะเป็นตัวสร้างวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นภายใต้สินค้านั้นแล้ว ตัวสินค้าเองก็กลายเป็นวัฒนธรรมที่ฝังรากลึกลงไปในระบบสังคมวัฒนธรรมที่มีการสร้างแบบแผนการปฏิบัติใหม่ที่เกิดขึ้น ภายใต้ชุดของสินค้า ชุดของระบบความหมายที่เกิดขึ้นภายใต้สินค้านั้น และชุดของระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นภายใต้ระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นใหม่นั้น

การบริโภคสินค้าเพื่อการประกอบพิธีกรรมที่กล่าวไปข้างต้น เป็นสิ่งที่ถูกจัดกระทำขึ้นมาเป็นชุดภายใต้ระบบความหมายที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ พร้อมทั้งได้มีการสร้างระบบความสัมพันธ์ชุดใหม่ขึ้นมาที่มีผลต่อการจัดระเบียบทางสังคม และเมื่อสังคมมีการส่งผ่านความหมายที่มีการแพร่กระจายและมีความถี่มากขึ้นจนทำให้เกิดแนวทางการปฏิบัติและเกิดการคาดหวังที่มีต่อกัน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่นำไปสู่การเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภคขึ้นในชุมชน และจากที่คนในสังคมแห่งการบริโภคนี้ คนในสังคมไม่อาจจะหลุดออกจากกระแสของการบริโภคได้ เนื่องจากการส่งผ่านความหมาย โดยมีสินค้าเป็นตัวสื่อที่นำไปสู่การสร้างแนวทางการปฏิบัติต่อกันอย่างเดียวกันจากคนในสังคมที่เรียกว่า การสร้างบรรทัดฐาน และในขณะเดียวกันสินค้าก็ได้กลายมาเป็นสิ่งบ่งบอกถึงความแตกต่างในเรื่องสถานภาพและการจำแนกชนชั้น ความสูงต่ำของคนสังคม ดังนั้น การบริโภคสินค้าที่เกิดขึ้นและนำไปสู่การจัดระเบียบทางสังคม ทั้งทางด้านการจัดระเบียบบรรทัดฐานและการจัดระเบียบความแตกต่างนั้น สินค้าก็กลายเป็นตัวสร้างและในขณะในเดียวกันสินค้าเองก็กลายเป็นตัววัฒนธรรมในตัวมันเองด้วย และการที่สินค้าแต่ละชนิด นอกจากจะเป็นตัวสื่อความหมายในตัวของมันเอง สินค้าแต่ละอย่างยังถูกจัดชุดเบนความหมายขึ้นมาเฉพาะในวัฒนธรรมเฉพาะอย่างในที่นี้ก็คือ สินค้าถูกจัดชุดอย่างเป็นระบบขึ้นภายใต้การประกอบพิธีกรรม ดังเช่น การจัดงานบวช การจัดงานแต่งงาน

และงานศพ ที่ซึ่งทำให้สินค้าที่ถูกจัดชุดนี้เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นและขาดไม่ได้ ในการประกอบพิธีกรรมนั้น สินค้าแต่ละอย่างมีการเกาะเกี่ยวกันอย่างหนาแน่นจนทำให้ถ้าขาดสินค้าตัวใดตัวหนึ่งไปแล้ว จะทำให้การจัดงานหรือการเกิดงานบวช ถ้าขาดการ์ดแล้วจะทำให้แนวทางการปฏิบัติตนของคนในสังคมมีความสับสน ขาดแนวขึ้นของวัฒนธรรมแต่ละอย่างแทบจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย ดังเช่น การทำบุญและจัดงานบุญ การจัดทางการปฏิบัติที่ชัดเจนและการขาดการ์ด ยังมีความเกี่ยวพันเชื่อมโยงไปถึงสินค้าอย่างอื่นต่อไป ดังเช่น โต๊ะจีน และอีกหลายอย่างตามที่ถูกจัดชุดขึ้นมาภายใต้วัฒนธรรมการจัดงานบวชที่เกิดขึ้น ดังนั้น เห็นได้ว่า ถ้าคนในสังคมตกอยู่ภายใต้วัฒนธรรมการบริโภคแล้ว ยากที่จะหลุดออกจากกระแสของการบริโภคดีังกล่าว

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การคลี่คลายให้เห็นถึงความแยบยลของการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภคในงานวิจัยนี้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมการบริโภคที่ผ่านมาให้ความสำคัญต่อพฤติกรรมบริโภคของคนในชุมชนว่า มันเป็นผลมาจากตัวค่านิยมหรือทัศนคติที่ทำให้คนมีความพึงพอใจ อันเกิดจากสื่อเป็นตัวกระตุ้นให้คนเกิดความต้องการบริโภคสินค้า ดังนั้น การศึกษาการบริโภคที่ผ่านมาในอดีต จึงเป็นการศึกษาเพื่อนำเสนอผลไปสู่การพยายามเปลี่ยนแปลงความคิด ทัศนคติหรือการมุ่งอบรมให้คนในสังคมเห็นว่าการบริโภคเป็นสิ่งที่ไม่ดี ต้องลดการฟุ้งเฟ้อหรือแม้กระทั่งเป็นเรื่องของความพยายามที่จะชักจูงให้คนไม่เชื่อ ไม่คล้อยตามสื่อเพื่อลดการบริโภค แต่จากการศึกษาวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าการอธิบายการบริโภคที่เกิดจากการกระตุ้นด้วยสื่อ นั้น ไม่เพียงพอต่อการอธิบายวัฒนธรรมการบริโภคที่เกิดขึ้นได้ ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษานี้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า การบริโภคที่เกิดขึ้นในชุมชนเป็นสิ่งที่เกิดมาจากระบบการเปลี่ยนแปลงระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนนั่นเอง ดังนั้น การที่คนในชุมชนจะตัดสินใจบริโภคหรือไม่บริโภคอะไร จึงเป็นสิ่งที่ถูกกำหนด กำกับแล้วโดยกฎเกณฑ์ กติกา อันได้แก่ระบบความสัมพันธ์ที่ถูกสร้างขึ้นจากคนในชุมชนนั่นเอง และจากการศึกษานี้เองทำให้มองเห็นว่าถ้าต้องการเปลี่ยนแปลงการบริโภคนั้น จำเป็นต้องทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ตัวระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเป็นต้นมา

การวิจัยเรื่องการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภคในชุมชนนี้ เป็นการชี้ให้เห็นถึงแก่นของวัฒนธรรมการบริโภคที่ฝังแน่นอยู่ในสังคมยุคการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย โดยการศึกษาผ่านปรากฏการณ์ทางสังคมที่เป็นพิธีกรรม ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน โดยมีจุดเริ่มต้นเกิดจากการมีถนน ไฟฟ้า สื่อ ต่าง ๆ เกิดขึ้นในชุมชนหมู่บ้าน โดยกระบวนการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภคนั้น เริ่มต้นจากการนำสินค้าสมัยใหม่เข้ามาร่วมหรือเป็นส่วนประกอบของพิธีกรรม ไม่ว่าจะเป็นการจัดงานบุญ งานบวช งานแต่งงานและงานศพ สินค้าแต่ละอย่างนั้นสังคมมีการให้ความหมายต่อการกระทำ การปฏิบัติต่อกันและการมีคุณค่าทางสังคมที่มีต่อตัวสินค้า และเป็นการสร้างระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากการสื่อความและการกระทำต่อกันโดยผ่านสินค้าแต่ละอย่างนั้น นอกจากนี้จากกระบวนการในการสร้างชุดของความหมายที่เป็นการผนวกเอาสินค้าแต่ละอย่างที่มีคุณประโยชน์ใช้สอยต่างกัน มีการให้คุณค่าทางสังคมต่างกันเข้าด้วยกัน ยังผลให้เกิดระบบความสัมพันธ์อันสืบเนื่องจากการที่สินค้าแต่ละอย่างนั้น ถูกเชื่อมโยงด้วยกันทั้งจากระหว่างตัวสินค้าด้วยกันเอง และจากระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเป็นชุดใหญ่ที่ยังผลไปสู่การสร้างแนวทางปฏิบัติที่มีการสื่อความหมายตรงกัน

เป็นเรื่องของการเกิดขึ้นของบรรทัดฐานที่สังคมสร้างขึ้น และในขณะเดียวกันการบริโภคนั้นก็นำไปสู่การบ่งบอกถึงการจำแนกแจกแจงทางสังคมอันเป็นเรื่องของการบ่งบอกสถานภาพของคนในสังคมที่กระทำการบริโภคสินค้าเพื่อประกอบพิธีกรรมนั้น การจัดระเบียบบรรทัดฐานและการจัดระเบียบความแตกต่างที่เกิดขึ้นนั้นก็คือ โครงสร้างทางสังคมที่เกิดขึ้นภายใต้การมีสินค้าเป็นตัวผลิตและผลิตซ้ำระบบความสัมพันธ์

นอกจากนี้สังคมเองยังมีการให้ความหมายต่อสินค้ามากไปกว่าคุณประโยชน์ใช้สอยของตัวสินค้าเอง กล่าวคือ สังคมมีการสร้างความหมายที่เป็นเรื่องของคุณค่าทางสังคม อันได้แก่ความมีเกียรติ ความมีหน้ามีตา ที่สืบเนื่องมาจากการบริโภคสินค้า ที่ทำให้ความหมายเหล่านั้นมีผลทำให้สินค้าถูกนำมาใช้เป็นตัวแทนที่บ่งบอกถึงการมีสถานภาพทางสังคมของคนในสังคม ให้มีความเด่นชัดอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น สิ่งที่มีมากกว่านั้นก็คือ ภายใต้การให้ความหมายของสินค้าแต่ละอย่างนั้น สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือ การผนวกเอาสินค้าแต่ละอย่างที่มีคุณประโยชน์ใช้สอยที่แตกต่างกัน มีการให้คุณค่าทางสังคมที่แตกต่างกันเข้าด้วยกัน ยังผลทำให้เกิดการจัดกระทำเป็นชุดของความหมายที่ทำให้เกิดการผูกโยงสินค้าแต่ละอย่างเข้าด้วย โดยการเกิดวัฒนธรรมเฉพาะอย่าง ในที่นี้ก็คือ การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของชุมชนหมู่บ้านขึ้น ซึ่งการผูกโยงนั้นเกิดขึ้นจากสินค้าแต่ละอย่างนั้น นอกจากตัวของมันเองจะยังผลให้เกิดระบบความสัมพันธ์และกิจกรรมทางสังคมชุดใหม่ขึ้นแล้ว ภายใต้การเชื่อมโยงนั้นยังเป็นการสร้างเครือข่ายของระบบความสัมพันธ์ขึ้นเป็นระบบใหญ่ภายใต้ชุดของสินค้าที่ถูกสร้างขึ้น การเกิดเครือข่ายของระบบความสัมพันธ์นำไปสู่การบริโภคเชิงสัญลักษณ์ ที่มากำหนดความมีสถานภาพและการจำแนกความแตกต่างของคนในชุมชนขึ้น และไม่เพียงแต่แค่นั้น เครือข่ายของระบบความสัมพันธ์ที่ถูกผลิตขึ้นนี้ ยังมีการผลิตซ้ำโดยคนในชุมชนหมู่บ้านเอง และมีการส่งผ่านระหว่างคนต่อคน รุ่นต่อรุ่น จนเกิดโครงสร้างใหญ่ที่ครอบคลุมไปทั้งสังคมหมู่บ้าน และการที่วัฒนธรรมการบริโภคสามารถสืบต่อและดำรงอยู่ในชุมชนหมู่บ้านได้ ก็เนื่องจากในขณะที่มีการส่งผ่านระบบความสัมพันธ์นั้น สังคมยังมีการสื่อความหมายคุณค่าทางสังคม และมีการส่งผ่านตัวสินค้าที่เป็นวัตถุไปด้วยกัน จึงทำให้ทั้งระบบความสัมพันธ์และตัวสินค้าถูกผลิตซ้ำ ส่งต่อกันไปอย่างไม่มีวันสิ้นสุดที่ทำให้คนในชุมชนต้องตกอยู่ในกระแสของการบริโภคสินค้าอย่างดิ้นไม่หลุด

การวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าการพยายามแก้ไขแนวทางการบริโภคของคนในสังคมด้วยการมุ่งเน้นให้ปัจเจกบุคคลเป็นผู้เปลี่ยนค่านิยม ทักษะคติ หรือพฤติกรรมในการบริโภคเป็นสิ่งที่ไม่เพียงพอ การเปลี่ยนแปลงแบบแผนการบริโภคอย่างแท้จริงนั้นต้องทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่เป็นรากฐานของการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภค

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาถึงการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภคในชุมชน ที่มีสินค้าเป็นแกนกลางหรือเป็นตัวสร้างความหมายให้กับระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น จนเกิดการจัดระเบียบทางสังคมที่สะท้อนลักษณะความเป็นบริโภคนิยม การวิจัยนี้ให้ความสำคัญกับการก่อรูปของวัฒนธรรมการบริโภค ซึ่งปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดในการบริโภคเพื่อการประกอบพิธีกรรม แต่ยังมีบริโภคในแบบอื่น ๆ อีกมาก เช่น การบริโภคเพื่อการดำรงชีวิตประจำวัน การบริโภคเพื่อการผลิต ซึ่งน่าจะได้มีการศึกษาขยายขอบเขตไปให้เกิดประโยชน์ต่อไป

ในเชิงนโยบายของการศึกษาในงานวิจัยนี้เป็นการบ่งบอกถึงการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภค ว่าไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นโดยง่าย แต่จะค่อยเป็นค่อยไปและใช้เวลานานเพื่อให้เกิดการยอมรับของคนในชุมชนหมู่บ้าน และการบริโภคนี้ได้ฝังลึกลงไปที่รากฐานคือระบบความสัมพันธ์ที่เกิดจากการกระตุ้นให้เกิดการบริโภคมมากขึ้นภายใต้การพัฒนาของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาในด้านโครงสร้างพื้นฐาน เป็นจุดสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบแผนวิถีการบริโภคของประชาชนมากขึ้น ดังนั้น ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่ได้จากการศึกษาของการวิจัยนี้ก็คือ การที่รัฐได้พยายามสร้างนโยบายของเศรษฐกิจพอเพียง ที่พยายามชักจูงให้ประชาชนลดการบริโภคนั้น เป็นสิ่งที่ไม่เพียงพอต่อการหยุดหรือลดกระแสของการบริโภคลงได้ การลดหรือการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการบริโภคนั้นต้องลงไปจัดกระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ตัวระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่เป็นรากฐานที่สำคัญของการเกิดขึ้นของวัฒนธรรม

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ. (2541) *การศึกษาสื่อมวลชนด้วยทฤษฎีวิพากษ์ : แนวคิดและตัวอย่างงานวิจัย*. กรุงเทพฯ : หจก.ภาพพิมพ์
- เกษียร เดชะพีระ. (2539) "บริโภครความเป็นไทย", ใน *จินตนาการสู่ปี 2000 : นวัตกรรมเชิงกระบวนการทัศน์ด้านไทยศึกษา?* ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (บรรณาธิการ). หน้า 83 – 127 กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2544) *รายงานการวิจัย เรื่อง วิถีวิทยาของสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*. กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นภาพร ณะวานนท์. (2540) *เอกสารคำสอนวิชาสังคมวิทยาสำหรับการพัฒนาประเทศ*. (พล.710). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- _____. และคณะ. "องค์ความรู้ในเรื่องเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นไทย", ใน *พลวัตวัฒนธรรมและเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น*. เอกสารชุดที่ 3 เอกสารประกอบการประชุมประจำปีว่าด้วยเรื่องชุมชนครั้งที่ 1 "ชุมชนไทยท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง" จัดโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) วันที่ 30 – 31 พฤษภาคม 2543 ณ อาคารเฉลิมพระบารมี 50 ปี กรุงเทพฯ : 1 – 48
- พัทยา สายหู. (2524) *กลไกทางสังคม*. โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัฒนา สุภักดิ์. (2544) *วัฒนธรรมบริโภคของแรงงานรับจ้างในชุมชนชนบท*. กรุงเทพฯ : สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2536) "ชีวิตวัฒนธรรมกับความเชื่อในสังคมไทย", *มองอนาคต : บทวิเคราะห์เพื่อปรับเปลี่ยนทิศทางการสังคมไทย*. หน้า 13 – 71 กรุงเทพฯ : มูลนิธิภูมิปัญญา.
- ศิริรักษ์ ศิวารมย์. (2537, กุมภาพันธ์) "วัฒนธรรมกับการบริโภค : ความหมายกับการเคลื่อนไหวในโลกสินค้า," *วารสารร่วมพักษ์*. 12 (2) : 7 – 15.
- อภิชัย พันธเสน. (2544) *พุทธเศรษฐศาสตร์ : วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่าง ๆ*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อัมรินทร์.
- อริคม โกมลวิยาธร. (2537, กุมภาพันธ์) "ทฤษฎีว่าด้วยการศึกษาเรื่อง สังคมบริโภคนิยม," *วารสารร่วมพักษ์*. 12 (2) : 16 - 29.
- อภิญา เพ็ญสกุล. (2543) "พื้นที่ : ในทฤษฎีสังคมศาสตร์," ใน *สังคมศาสตร์ วารสารทางวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*. 12 (2) : 65 – 101
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2544) *วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน : พลวัตและศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา*. กรุงเทพฯ : สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) หน้า 44

- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2536) "พลวัตรของสังคม-วัฒนธรรมไทย : ความอยู่รอดหรือหายนะ,"
มองอนาคต : บทวิเคราะห์เพื่อปรับเปลี่ยนทิศทางสังคมไทย. หน้า 73 – 112
 กรุงเทพฯ ฯ : มูลนิธิภูมิปัญญา
- Baudrillard J. (1981) ***For a Critique of the Political Economy of the Sign.*** St Louis:
 Telos Press.
- Holstein, James A., and Jaber, F. Gubrium. "Phenomenology, Ethnomethodology, and
 Interpretive Practice" in ***Handbook of Qualitative Research.*** Denzin, Norman
 & Yvonna S. Lincoln. (Editors). California: SAGE. Publication.
- Manning, Peter K., and Betsy (1994) Cullum-Swan. "Narrative, Content, and Semiotic
 Analysis" in ***Handbook of Qualitative Research.*** Denzin, Norman & Yvonna S.
 Lincoln. (Editors). California: SAGE. Publication.
- Mauss, M. (1990) ***The Gift : The Form and Reason for Exchange in Archaic
 Societies.*** New York : W.W. Norton.
- Olsen, Marvin E. (1968) ***The Process of Social organization.*** New Delhi : Oxford &
 IBH
- Ritzer, George. (1988) ***Sociological Theory.*** Second edition. New York : Alfred A.
 Knopf Inc.
- Slater, Don. (1997) ***Consumer Culture and Modernity.*** Cambridge. USA : Blackwell
 Publishers Inc.

ภาคผนวก

ประเด็นสัมภาษณ์
“การเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภคในชุมชน”

1.ประวัติผู้ถูกสัมภาษณ์

- 1.1 ชื่อ นามสกุล อายุ
- 1.2 ภูมิลำเนา บ้านเกิด

2. ความเป็นมาของหมู่บ้าน

- 2.1 ท่านเกิดในหมู่บ้านนี้หรือไม่
 - ถ้า ใช่ กรุณาลำประวัติความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านที่เกิดขึ้นตามลำดับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (ดังเช่น ลำดับของการเกิดขึ้นของถนน ไฟฟ้า อะไรเกิดก่อน อะไรเกิดหลัง) และการเกิดขึ้นทำให้คนในหมู่บ้านเกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ในด้านใดบ้าง)
 - ถ้า ไม่ใช่ ท่านเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านนี้ตั้งแต่เมื่อไร ท่านทราบประวัติความเป็นมาของคนในหมู่บ้านนี้หรือไม่ และตั้งแต่ท่านเข้ามาในหมู่บ้านนี้มีการเปลี่ยนแปลงอะไรที่เกิดขึ้นบ้าง
- 2.2 การเปลี่ยนแปลงตามลำดับที่เกิดขึ้นดังกล่าว ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชีวิต การเปลี่ยนแปลงของคนในหมู่บ้านอย่างไรบ้าง (ดังเช่น ข้าวของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน มีการเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ อย่างไร)

3.การเปลี่ยนแปลงด้านชีวิตความเป็นอยู่

- 3.1 ชีวิตความเป็นอยู่ (ดังเช่น การกิน การอยู่) ของคนในหมู่บ้านในปัจจุบันแตกต่างจากที่ผ่านมาหรือไม่ อย่างไร
- 3.2 ข้าวของเครื่องใช้ (ของที่ใช้ในชีวิตประจำวัน) ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันแตกต่างไปจากสมัยก่อนหรือไม่ อย่างไร และการได้มาซึ่งข้าวของเครื่องใช้เหล่านั้นได้มาอย่างไร สมัยนี้กับสมัยก่อนแตกต่างกันหรือไม่
- 3.3 การทำมาหากินของคนในหมู่บ้านในปัจจุบันแตกต่างจากสมัยก่อนหรือไม่ อย่างไร

4. การไปมาหาสู่กัน

- 4.1 คนในสมัยก่อนมีการไปมาหาสู่กันอย่างไร (ดังเช่น เดินไป ขี่รถจักรยาน) และในสมัยนี้แตกต่างกับสมัยก่อนหรือไม่ อย่างไร และไปด้วยเรื่องอะไร
- 4.2 การไปมาหาสู่ในสมัยก่อน คนในหมู่บ้านมีการไปมาหาสู่กันด้วยเรื่องอะไร แล้ว

เวลาไปมาหากันมีของติดไม้ติดมือไปด้วยหรือไม่ ของที่นำไปด้วยเป็นอะไร เอามาจากไหน และในสมัยนี้แตกต่างจากในสมัยก่อนหรือไม่ อย่างไร

5. การพักผ่อนหย่อนใจ

- 5.1 ในสมัยก่อนในเวลาที่คนในหมู่บ้านไม่ได้ทำงาน หรือไม่ได้ทำอะไรแล้ว เขาทำอะไรกัน และในสมัยนี้แตกต่างกับสมัยก่อนหรือไม่ อย่างไร คนที่ร่วมกันจัดงานเป็นใคร และใครคือคนที่มาในงาน ถ้าจัดแบบไหนคนถึงมางาน และถ้าไม่จัดแบบไหนคนถึงไม่มางาน และความแตกต่างของงานในสมัยนี้กับในสมัยก่อนแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร
- 5.2 งานรื่นเริงในสมัยนี้กับในสมัยก่อนมีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร งานบุญในแต่ละเทศกาลมีการเปลี่ยนแปลงกันหรือไม่ อย่างไร ข้าวของเครื่องใช้ที่นำมาในงาน การเลี้ยงในแต่ละคราวที่มีกิจกรรม คนที่มาร่วมในกิจกรรม ความร่วมมือ การช่วยเหลือในแต่ละงาน แต่ละกิจกรรมมีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

6. การเปลี่ยนแปลงด้านพิธีกรรม

- 6.1 เวลาที่คนในหมู่บ้านมีการจัดงานกันนั้น เป็นงานเกี่ยวกับอะไร (ดังเช่น งานบุญ งานแต่งงาน งานทำบุญบ้าน ฯลฯ) ในสมัยนี้กับสมัยก่อนแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร ข้าวของเครื่องใช้ที่นำมาใช้ในงาน ในสมัยนี้กับสมัยก่อนแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร และในแต่ละงานต้องมีอะไรบ้าง (ดังเช่น ดนตรี เครื่องเสียง ฯลฯ) และแต่ละอย่างี่นำมาใช้มีความจำเป็นที่ต้องใช้อย่างไร และมีความหมายอย่างไรในการจัดงานแต่ละครั้ง
- 6.2 ลักษณะการจัดงานกับข้าวของเครื่องใช้ในสมัยนี้กับสมัยก่อนแตกต่างกันหรือไม่ คนในหมู่บ้านที่มีการจัดงานเหมือนกันหรือไม่ ใครจัดแบบไหน และการจัดแต่ละแบบที่จัดนั้นแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร เพราะอะไร
- 6.3 การจัดงานแต่ละแบบนั้นคนในหมู่บ้าน แต่ละบ้านที่จัดงานนั้นจัดเหมือนกันหรือไม่ หรือใครควรจัดงานแบบใด แตกต่างกันอย่างไร นั้นอยู่ตรงไหน
- 6.4 การจัดงานแต่ละงานจะต้องมีการเตรียมการอย่างไรบ้าง ดังเช่น การเชิญคนมาในงานในสมัยนี้กับในสมัยก่อนมีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร ในสมัยก่อนเป็นอย่างไร ในสมัยนี้เป็นอย่างไร มีความแตกต่างกันหรือไม่
- 6.5 ในการจัดงานแต่ละงาน คนที่เกี่ยวข้องในการจัดงานมีใครบ้าง ในสมัยนี้กับสมัยก่อน คนที่เกี่ยวข้องในการจัดงานนั้นเหมือนกันไหม แตกต่างกันอย่างไร โดยในแต่ละกิจกรรมหรือเหตุการณ์ ใครมาเป็นคนที่เกี่ยวข้องบ้าง และในสมัยนี้การเปลี่ยนแปลงรูปแบบและคนจัดงาน ดังเช่น การมีดนตรี มีพ่อค้า มีการทำการ์ดเชิญ สิ่งเหล่านี้มันเริ่มขึ้นมา

ตั้งแต่เมื่อไร และสิ่งเหล่านี้มันสำคัญอย่างไรในการจัดงาน ถ้ามี หรือไม่มี มันเป็นสิ่งที่เสียหายหรือไม่ และมันจะมีผลทำให้เกิดอะไรขึ้นตามมาในการจัดงาน

** การถามในแต่ละคำถามต้องการเจาะลึกถึง actor ที่เข้ามาเกี่ยวข้องในแต่ละการกระทำ กิจกรรม เหตุการณ์ และในการที่ actor มาเกี่ยวข้องกันนั้น ต้องการดูกระบวนการเปลี่ยนแปลงว่า การเกี่ยวข้องสัมพันธ์นั้นมีการเปลี่ยนแปลงมาอย่างไร และการเป็นคู่สัมพันธ์กันนั้น ต้องการมองว่า อะไรสัมพันธ์กับอะไร ใครสัมพันธ์กับใคร สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มันเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสินค้าหรือเปล่า ประเด็นคือ ในสมัยก่อนอาจจะไม่ต้องสินค้าหรือการบริการ แต่ในปัจจุบันไม่มีสินค้าและการบริการไม่ได้ กล่าวคือสินค้าและการบริการได้กลายมาเป็นแกนกลางของการสร้างระบบความสัมพันธ์ในชุมชน

*** ประเด็นที่ต้องการเน้นเป็นพิเศษคือ ต้องการดูการปะทะสังสรรค์ (interaction) ของ actor เพื่อต้องการดูกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงของระบบความสัมพันธ์ที่มันเกิดขึ้น และมีการเปลี่ยนแปลงจากการที่ไม่ต้องใช้สินค้าและบริการ มาเป็นการที่สินค้าและบริการเป็นสิ่งที่สำคัญของการเกิดระบบความสัมพันธ์ที่ไม่มีสินค้าและการบริการและระบบความสัมพันธ์ไม่เกิด

*** การถามเกี่ยวกับระบบความหมายในการนำสิ่งของหรือการบริการแต่ละอย่างมาใช้ เป็นการมองที่บริบทว่า ความหมายของแต่ละอย่างที่คนในชุมชนมีการให้ความหมายนั้นคืออะไร ถ้าใช้หรือไม่ใช้ ทำหรือไม่ทำ จะทำให้เขาได้อะไรหรือไม่ได้อะไร เสียอะไรหรือไม่เสียอะไร

*** ในการจัดงานแต่ละงานที่คนในชุมชนจัดงานไม่เหมือนกัน ต้องการดูว่าเขาใช้เกณฑ์อะไรในการแบ่งสถานภาพ เป็นตัวบอกความเหลื่อมล้ำต่ำสูงในการจัดงานแต่ละครั้ง

ประเด็นสัมภาษณ์
“การเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภคในชุมชน”

1. ความเป็นมาของหมู่บ้าน

- 1.1 การก่อตั้งหมู่บ้านเกิดขึ้นประมาณช่วงใด ปี พ.ศ. ไດ ท่านเกิดที่หมู่บ้านนี้หรือไม่ เข้ามาอยู่ตั้งแต่เมื่อไร ท่านทราบประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านหรือไม่ ท่านพอจะเล่าการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านได้หรือไม่ การสร้างถนนเกิดขึ้นมาตั้งแต่เมื่อไร การมีไฟฟ้าเข้ามาในหมู่บ้านตั้งแต่เมื่อไร การมีโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้ามาตั้งแต่ปี พ.ศ. ไหน หรือในหมู่บ้านมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพอะไรบ้าง ในช่วงใด และการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ เหล่านี้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านอย่างไรบ้าง
- 1.2 สภาพทางภูมิศาสตร์ของหมู่บ้านแต่เดิมเป็นอย่างไร และเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงแต่ละด้านแล้ว ทำให้ลักษณะทางภูมิศาสตร์มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง (อาจโยงไปถึงการติดต่อ สัมผัส การไปมาหาสู่กันแต่ละบ้าน และการติดต่อกันภายนอกหมู่บ้าน)
- 1.3 การเปลี่ยนแปลงใดที่ท่านคิดว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนในหมู่บ้านมากที่สุด

2. วิถีชีวิตความเป็นอยู่ สิ่งของเครื่องใช้ การไปมาหาสู่กัน และการพักผ่อนหย่อนใจ
กับการให้ความหมายความสำคัญและการสร้างระบบความสัมพันธ์ การบ่งบอกสถานภาพ และการจัดระเบียบทางสังคมทั้งทางด้านบรรทัดฐานและการจัดระเบียบความแตกต่าง

ประเด็นสำคัญ : ต้องการทราบถึงการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพและโครงสร้างพื้นฐานในแต่ละด้าน แต่ละช่วงที่เกิดขึ้น และการเกิดขึ้นนั้นมีผลต่อการให้ความหมายความสำคัญของสิ่งของเครื่องใช้ และการมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงระบบความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้านในด้านใดและอย่างไร และผลของการเปลี่ยนแปลงในด้านการใช้สินค้าและระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น ส่งผลต่อการบ่งบอกสถานภาพ การจำแนกความแตกต่างและการจัดระเบียบทางสังคมด้านการจัดระเบียบบรรทัดฐานและการจัดระเบียบความแตกต่างอย่างไร

2.1 การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ การใช้สิ่งของเครื่องใช้

แต่ก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพในแต่ละช่วง แต่ละด้าน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านเป็นอย่างไร มีสิ่งของเครื่องใช้อะไรบ้าง หากจากไหนและเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพแต่ละด้าน ชาวบ้านมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่แตกต่างไปจากเดิมหรือไม่อย่างไร การใช้สิ่งของเครื่องใช้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง และทำไมจึงใช้สิ่งต่าง ๆ เหล่านั้น การได้มาซึ่งสิ่งของเครื่องใช้นั้นได้มาอย่างไร และสิ่งใด หรือวิถีชีวิตความเป็นอยู่ใดที่ท่านคิดว่ามีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด (ดังเช่น บ้านเรือน ที่อยู่อาศัย การกิน การอยู่ ข้าวของเครื่องใช้) และมีสิ่งใดบ้างที่แต่ก่อนไม่เคยมี แต่เดี๋ยวนี้มีและกลายมาเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นและคนจำเป็นต้องใช้ เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในการดำรงชีวิตประจำวัน คนในหมู่บ้านมีการใช้สิ่งของเครื่องใช้ที่แตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร และในแต่ละด้านที่มีการเปลี่ยนแปลงนี้ แต่ละบ้าน แต่ละครอบครัวมีการเปลี่ยนแปลงที่เหมือนกันหรือแตกต่างกันในด้านใดบ้าง และความแตกต่างนั้น ทำให้คนในหมู่บ้านมองว่า ทำให้คนเกิดความแตกต่างกันไปตามลักษณะทางกายภาพที่เกิดการเปลี่ยนแปลง และลักษณะของสิ่งของเครื่องใช้ที่มีการเปลี่ยนแปลงนั้นหรือไม่ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนั้นส่งผลให้เกิดความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร และการเปลี่ยนแปลงนั้นมีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ต่อกันของท่านกับคนอื่นหรือคนในหมู่บ้านอย่างไรบ้างหรือไม่ (ประเด็นนี้เป็นการถามถึงการเปลี่ยนแปลงระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพที่เปลี่ยนไป) และสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนี้ต้องทำกันทั้งหมู่บ้านหรือไม่ มีใครที่ทำไม่เหมือนหรือมีการกระทำที่แตกต่างกันได้หรือไม่ อย่างไร

2.2 การเปลี่ยนแปลงด้านการไปมาหาสู่กัน

แต่ก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า ฯลฯ ชาวบ้านไปมาหาสู่กันอย่างไร กับใครบ้าง กับคนในครอบครัวเดียวกันเท่านั้นหรือเปล่า และการเดินทางในแต่ละคราว แต่ละสถานที่มีอะไรเป็นพาหนะ และเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางโครงสร้างพื้นฐาน การไปมาหาสู่กันมีการเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ อย่างไร (ดังเช่น แต่เดิมก่อนที่จะมีถนน ชาวบ้านจะอาศัยการเดินทาง การเดินจะเดินไปตามทางคันทนา แต่เมื่อเริ่มมีถนนแล้ว ชาวบ้านก็เริ่มมีการนำจักรยานมาใช้ ต่อมาก็เปลี่ยนเป็นรถมอเตอร์ไซด์ และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนี้เปลี่ยนไปตามการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพที่เกิดขึ้นหรือไม่) การไปในแต่ละสถานที่ อย่างเช่น บ้านคนอื่น ไปตลาด ไปอำเภอ และไปในแต่ละสถานที่ ในแต่ละคราวมีความลำบาก ไม่สะดวกอย่างไรบ้าง และการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพที่เกิดขึ้นในแต่ละครั้ง รวมถึงในสมัยปัจจุบัน ส่งผลต่อการไปมาหาสู่กันอย่างไรบ้าง (ดังเช่น มีความสะดวกสบายมากขึ้น ใช้เวลาในการเดินทางน้อยลง ติดต่อคนได้มากขึ้นหรือไม่ อาจถามถึงรายละเอียดของการติดต่อสัมพันธ์กันในบางเรื่องที่คุณตอบสามารถตอบได้ ดังเช่น ไปเยี่ยมเยียนกันในบางครั้งแต่ก่อนการเดินทาง

อาจไม่สะดวก คนจะติดต่อสัมพันธ์กันในเฉพาะเครือญาติ และเป็นเรื่องที่สำคัญเท่านั้น) และในการไปในแต่ละคราวไปด้วยเรื่องอะไร การติดต่อกับคนอื่นในหมู่บ้าน หรือนอกหมู่บ้านมีการเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ อย่างไร และเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพที่เกิดขึ้นในแต่ละด้าน มีผลต่อความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้านอย่างไรบ้าง และถ้าคนในหมู่บ้านไม่ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กันในลักษณะที่ว่านี้ได้หรือไม่ และในแต่ละการติดต่อกันในหมู่บ้านมีความแตกต่างกันหรือไม่ กลุ่มใดที่มีความแตกต่างกัน และกลุ่มใดที่ติดต่อกัน กลุ่มใดไม่ติดต่อกัน

2.3 การเปลี่ยนแปลงด้านการพักผ่อนหย่อนใจกับระบบความสัมพันธ์

แต่ก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงในเวลาที่คนในหมู่บ้านว่างจากการทำนา การทำงาน หรือการทำภาระกิจต่าง ๆ คนในหมู่บ้านทำอะไรกัน มีงานเลี้ยง งานสังสรรค์อะไรกันบ้างหรือเปล่า ไปเที่ยวที่ไหนกัน ไปกันกี่คน ไปเฉพาะคนในครอบครัวเดียวกัน หรือไปกับเครือญาติ หรือไปกันทั้งหมู่บ้าน งานไหนที่ทำกันเฉพาะคนในครอบครัว งานไหนที่ทำกันในหมู่เครือญาติ งานที่ทำกันทั้งหมู่บ้าน และในแต่ละงานนั้นมีข้าวของเครื่องใช้อะไรบ้าง เอามาจากไหนกันบ้าง และเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นทั้งทางด้านลักษณะทางกายภาพ โครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งของเครื่องใช้ การใช้เวลาว่างของคนในหมู่บ้านมีการเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ ด้านใด และอย่างไร และคนในหมู่บ้านมีลักษณะการกระทำที่เหมือนกัน หรือแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร และการกระทำแต่ละอย่างหรือข้าวของเครื่องใช้ที่นำมาใช้ต่างกันหรือไม่ และความแตกต่างที่เกิดขึ้นนั้นแสดงได้หรือไม่ว่า ทำให้คนมีความแตกต่างกัน และสิ่งที่เกิดขึ้นนี้มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการใช้เวลาว่าง หรือการทำกิจกรรมของคนในหมู่บ้านมากน้อยเพียงใด อย่างไร และคนในหมู่บ้านมีการทำเช่นนี้เหมือนกันหรือไม่ ใครที่ทำเหมือนกัน ใครที่ทำแตกต่างกัน และที่ทำแตกต่างกันนั้น ท่านคิดว่ามันเป็นอย่างไรและเพราะอะไร

3. การเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมกับการจัดชุดของความหมายของสิ่งต่าง ๆ กับการบ่งบอกสถานภาพและการจัดระเบียบทางสังคมด้านการจัดระเบียบบรรทัดฐานและการจัดระเบียบความแตกต่าง

ประเด็น : ต้องการทราบถึงการจัดชุดของสินค้าที่ถูกจัดขึ้นเป็นชุด ๆ ในการทำกิจกรรมทางสังคมหนึ่ง ๆ ดังเช่น ในงานบุญต่าง ๆ งานบวช งานแต่งงาน งานศพ ว่าในปัจจุบันสิ่งเหล่านี้ถูกจัดขึ้นมาเป็นชุดและการเลือกใช้หรือไม่ใช้ชุดหรือบางสิ่งบางอย่างแล้ว สิ่งเหล่านี้กลายมาเป็นสิ่งที่บ่งบอกสถานภาพ และเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการจัดระเบียบทางสังคมทั้งการจัดระเบียบบรรทัดฐานและการจัดระเบียบความแตกต่าง

3.1 การเปลี่ยนแปลงในเรื่องพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

ในสมัยก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพ โครงสร้างพื้นฐาน และ การใช้สิ่งของเครื่องใช้ การจัดงานทำบุญต่าง ๆ งานบวช งานแต่งงาน งานศพ คนในหมู่บ้านมีการจัดงานกันอย่างไร มีข้าวของเครื่องใช้อะไร เอามาจากไหน ของที่ถูกนำมาใช้ จำเป็นต้องใช้หรือเปล่า ใช้อย่างอื่นแทนได้หรือไม่ และคนในหมู่บ้านใช้เหมือนกันหรือเปล่า ถ้าใช้ไม่เหมือนกัน ใครหรือคนกลุ่มใดต้องใช้ของแบบนี้หรือไม่ใช้ของแบบนี้ และถ้าใช้หรือไม่ใช้ของแบบนี้มันหมายถึงอะไร มันแสดงว่าคนมีความแตกต่างกันหรือเปล่า ในการเชิญมาร่วมงานใครต้องเชิญใครไม่เชิญใคร และในการจัดงานแต่ละงานในครั้งหนึ่ง ๆ ต้องคิดถึงอะไรบ้าง เรื่องใดบ้าง และในสมัยนี้กับสมัยก่อนมีความแตกต่างกันหรือไม่ ถ้าแตกต่างกันในเรื่องใดบ้าง ทั้งคนจัดงาน คนมาร่วมงาน และข้าวของเครื่องใช้ ต้องมีอะไรบ้าง และในแต่ละพิธีกรรมมีความแตกต่างกันหรือไม่

3.2 สินค้าและความแตกต่างในด้านสถานภาพและการจัดระเบียบบรรทัดฐาน

และการจัดระเบียบความแตกต่าง

การจัดงานต่าง ๆ ที่กล่าวถึงข้างต้น คนในหมู่บ้านมีการจัดที่เหมือนกันหรือแตกต่างกัน ถ้าเหมือนกัน ใครบ้างที่จัดงานเหมือนกัน และถ้าแตกต่างกัน ใครบ้างที่จัดงานแตกต่างกัน และถ้าจัดเหมือนหรือแตกต่างกัน มันบ่งบอกถึงอะไรบ้าง และมันมีความหมายอย่างไรหรือเปล่า

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

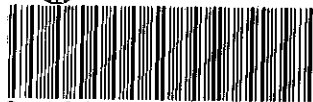
ชื่อ - สกุล	นางสาวอัจฉรา วงศ์วัฒนมงคล
วัน เดือน ปีเกิด	6 พฤษภาคม 2504
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	34/33 ซอยโชคชัย 4 ลาดพร้าว กรุงเทพฯ 10230
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	นักวิจัย 6 สำนักวิจัย
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ เสรีไทย บางกะปิ กรุงเทพฯ 10240

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2526	การศึกษาระดับบัณฑิต (การวัดผลการศึกษา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
พ.ศ. 2533	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ ประยุกต์) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
พ.ศ. 2545	การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

SWU:CL

3 1011 10366528 7

สำนักงานหอสมุดกลาง มศว ประสานมิตร วันกำหนดส่ง	
เลขทะเบียนหนังสือ	ฉบับพิมพ์/ระยะ
27 ส.ค. 2548	
4-ค.ค. 2548	
1-ธ.ค. 2548	
5-8 ส.ค. 2548	
28-ก.ย. 2548	
1-ก.ธ. 2548	
15-ก.ค. 2549	